

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДОБРУШИНА МАРІЯ ЮРІЇВНА

УДК 811.111'37'42(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

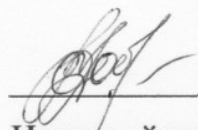
**НОМІНАТИВНИЙ ПРОСТІР КОНЦЕПТУ LANGUAGE POLICY:
ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ТА ЛІНГВОДИСКУРСИВНИЙ АСПЕКТИ**

03 Гуманітарні науки

035 Філологія

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів мають посилання на відповідне джерело

М. Ю. Добрушина

Науковий керівник – Анісімова Алла Ігорівна, кандидат філологічних наук,
доцент

Дніпро – 2023

АНОТАЦІЯ

Добрушина Марія Юріївна. Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY: лінгвокогнітивний та лінгводискурсивний аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 “Філологія”. – Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, 2023.

У дисертації досліджено лінгвокогнітивні та лінгводискурсивні особливості номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY, встановлено лексико-семантичні варіанти номінанта *language policy* концепту LANGUAGE POLICY, побудовано польову структуру концепту, проведено асоціативний експеримент та проаналізовано корпусні дані на матеріалі англійської мови.

Актуальність розвідки зумовлена поглибленим інтересом до встановлення характерних особливостей відображення явища *мовної політики*, її вербалізації за допомогою засобів, що асистують визначенню специфіки сприйняття світу певним етносом, а також до моделювання номінативного простору як засобу відтворення особливостей вербалізації концепту LANGUAGE POLICY.

Метою в роботі є дослідження лінгвокогнітивних та лінгводискурсивних особливостей номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY.

Об’єктом дослідження постає концепт LANGUAGE POLICY, який актуалізовано лексичними засобами.

Предметом виступають лексико-семантичні, когнітивні та дискурсивні особливості вербалізації концепту LANGUAGE POLICY.

Матеріал дослідження – 3905 лексичних одиниць, які вербалізують концепт LANGUAGE POLICY. Матеріалом для лексико-семантичного аналізу слугують 50 лексикографічних та нелексикографічних джерел:

словники, онлайн-ресурси, енциклопедії, наукові праці, юридичні акти, закони тощо. Матеріалом встановлення семантичної структури лексичної одиниці обрано 27 текстів освітнього дискурсу, 16 текстів політичного та юридичного дискурсів, а також увесь матеріал, який міститься в чотирьох корпусах (The Wikipedia Corpus, The News on the Web (NOW Corpus), Corpus of Contemporary American English (COCA), iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus (iWeb)). Окрім цього, матеріалом розвідки є 210 лексичних одиниць, які виявлено під час проведення асоціативного експерименту.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення визначених завдань, за основні методи обрано концептуальний та семантико-когнітивний аналізи. Концептуальний аналіз задіяно для встановлення поняттєвого складника концепту, що передбачає залучення елементів дискурсивного аналізу, корпусного аналізу та асоціативного експерименту. Структуру лексем досліджено з допомогою компонентного (дефінітивного) методів.

У вступі обґрунтовано актуальність та наукову новизну досліджуваної теми, визначено мету та завдання, спрямовані на досягнення цієї мети, встановлено об'єкт та предмет розвідки, зазначено кількість одиниць матеріалу дослідження, описано методологічний складник роботи, окреслено теоретичне та практичне значення наукової розвідки, указано кількість наукових публікацій, які відображають основні результати дослідження, а також місце та рік апробації наукових пошуків.

У першому розділі «Теоретичне підґрунтя дослідження концепту LANGUAGE POLICY» представлено визначення явища *концепт*; встановлено, що явище *номінативного простору* та *номінативного поля* в контексті дослідження концепту LANGUAGE POLICY збігаються; визначено основні підходи до дослідження концепту та зазначено домінувальний підхід – лінгвокогнітивний; аргументовано доцільність використання польової структури для опису досліджуваного концепту, а також правомірність застосування експериментальних та допоміжних методів у встановленні

вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY.

Другий розділ «Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY крізь призму лексико-семантичних досліджень» присвячено встановленню лінгвістичного складника досліджуваного концепту, описові його лексем-конституентів *language* й *policy* та виокремленню лексико-семантичних варіантів номінанта *language policy*. Зауважено, що словосполучення *language policy* в усіх відомих словниках сучасної англійської мови загальнопредметного спрямування відсутнє. Визначення слово-сполучення *language policy* представлено лише в поодиноких словниках англійської мови, які мають виключно лінгвістичне спрямування. Опрацьовано 50 дефініцій на матеріалі українськомовних та іноземних лексикографічних і нелексикографічних джерел. Встановлено ключові вербалізатори концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті.

У третьому розділі «Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY в контексті когнітивно-дискурсного аналізу» встановлена роль асоціативного експерименту у визначенні вербалізаторів досліджуваного концепту, підтверджена актуальність лексико-семантичної варіативності концепту на матеріалі асоціативного експерименту. Корпусну методику спрямовано на текстовий аналіз досліджуваного явища з урахуванням частотності вживання, встановлення переліку слів, пов'язаних із цим концептом, для узагальнення особливостей розуміння явища *language policy*. Проаналізовано ступінь відповідності визначень, згенерованих за допомогою штучного інтелекту за інструментарієм чат-боту ChatGPT.

У висновках узагальнено результати наукової розвідки, запропоновано перспективи подальших пошуків з огляду на наявні результати.

Список літератури містить 316 позицій використаних наукових праць, лексикографічних джерел, а також інтернет-ресурсів.

Наукова новизна розвідки полягає в тому, що на основі лінгвокогнітивного та лінгводискурсивного аналізів уперше розглянуто явище *language policy* як концепту LANGUAGE POLICY.

За результатами дослідження *вперше* :

- порівняні явища номінативного простору та номінативного поля в межах лінгвокогнітивного студіювання концепту LANGUAGE POLICY;
- встановлено спільне та відмінне між явищами номінативного простору та номінативного поля, обґрунтована доцільність уживання цих двох явищ як синонімів у межах дослідження концепту LANGUAGE POLICY;
- увиразнено галузь дослідження концепту LANGUAGE POLICY в лінгвістичному спрямуванні, зокрема через встановлення лексико-семантичної варіативності номінанта концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті;
- з'ясовано засоби вербалізації концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі асоціативного експерименту в мультикультурному аспекті;
- проведено корпусний аналіз для встановлення вербалізаторів досліджуваного концепту в лінгвістичному напрямі;
- проаналізовано ступінь відповідності визначень, згенерованих за допомогою штучного інтелекту за інструментарієм чат-боту ChatGPT.

Наукову новизну одержаних результатів відображено в положеннях, які винесені на захист:

1. Явище *номінативного простору* в межах дослідження концепту LANGUAGE POLICY збігається з явищем *номінативного поля*, з їхнім однаковим набором ознак та однаковою спрямованістю дослідження, як-от: репрезентація концепту на певному етапі розвитку людства, комплексне дослідження, узагальнення в польових структурах, структурування мовного простору лексичними засобами.

2. У межах когнітивних досліджень формування номінативного поля є результатом вивчення номінативного простору, що постає істотним під час аналізу «об'ємних», загальних лінгвістичних явищ, як-от номінативний простір політичного дискурсу, де можна виокремити номінативне поле.

3. Вивчення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY

передбачає вузьке дослідження в межах політичного, юридичного та освітнього дискурсів, де функції *поля* збігаються з функціями *простору*.

4. *Language policy* як *a complex of political measures, ideological and sociological principles regarding the language regime in societies, which determines the political and practical attitude of the state system to the functioning, development and interaction of languages.*

5. Особливості вербалізації концепту розглянуто за допомогою комбінації лексико-семантичного аналізу та експериментальних досліджень.

6. Встановлено ключові номінації концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті. Визначено ядро та периферію концепту LANGUAGE POLICY. Експериментальний аналіз актуалізував дослідження теоретичних джерел, підтвердив ключові лексико-семантичні варіанти лексеми *language policy* та відкрив перспективи для подальших лінгвістичних досліджень у цьому напрямі.

7. Когнітивно-дискурсивний складник концепту LANGUAGE POLICY розглянуто за допомогою інструментарію корпусного аналізу. Вербалізатори номінативного простору концепту встановлено на матеріалі корпусів The Wikipedia Corpus, The News on the Web (NOW Corpus), Corpus of Contemporary American English (COCA), iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus (iWeb)).

8. Узагальнено результати у вигляді польової структури. Ядро номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY в лінгвокогнітивному та лінгводискурсивному аспектах представлено архісемою *a set of political measures, ideological and sociological principles*. Зону ближньої периферії вербалізовано такими конститuentами: *political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages; related to language education and use; aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; that influences or intends to influence a linguistic situation.*

Теоретичне значення роботи зумовлено тим, що результати дослідження засобів вербалізації концепту LANGUAGE POLICY є внеском до когнітивної семантики, лексикології, лінгвокогнітивного дослідження концептів, а також дають змогу поглибити розуміння процесів номінації, формування номінативного простору та поля.

Практичне значення здобутих результатів дослідження полягає в тому, що їх можна використати під час:

- викладання нормативних курсів («Лексикологія основної іноземної мови», «Стилістика англійської мови»), розроблення та впровадження курсів за вибором студентів («Когнітивна лінгвістика», «Корпусна лінгвістика»);
- створення навчально-методичних посібників із зазначених курсів;
- укладання словників, довідників та глосаріїв з англійської мови.

Дослідження буде корисним для мовознавців, когнітивістів, а також для широкого кола викладачів та здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концепт, концепт LANGUAGE POLICY, номінативний простір, польова структура, лексико-семантичний варіант, лінгвокогнітивний підхід, дискурс, асоціативний експеримент, корпусний аналіз.

SUMMARY

Mariia Dobrushyna. Nominative space of the concept LANGUAGE POLICY: linguocognitive and linguodiscursive aspects. – Qualifying scientific paper on the rights of the manuscript.

PhD Thesis for the degree of Philosophy Doctor in the specialty 035 “Philology”. Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, 2023.

The dissertation provides profound research of the nominative space of the concept LANGUAGE POLICY. The lexical-and-semantic variants of the key verbalizer *language policy* of the concept LANGUAGE POLICY have been established. Besides, the field structure of the concept has been constructed, an associative experiment has been conducted, and corpus data have been analyzed.

The relevance of the research is determined by the deepening interest in establishing the characteristic features of the reflection of the *language policy* phenomenon, its verbalization with the help of linguistic means, which assist in determining the features of the perception of the world by a certain ethnic group; modeling of the nominative space as a means of reproducing the features of the verbalization of the concept LANGUAGE POLICY.

The aim of the paper is to study the linguocognitive and linguodiscursive features of the nominative space of the concept LANGUAGE POLICY from the point of view of cognitive linguistics.

The object of research is the concept LANGUAGE POLICY, which is verbalized by lexical means.

The subject is the lexical-and-semantic, cognitive and discursive features of the verbalization of the concept LANGUAGE POLICY.

The source of language material – 3905 lexical units that verbalize the concept LANGUAGE POLICY. Material for lexical-and-semantic analysis – 50 sources: dictionaries, online resources, encyclopedias, scientific works, legal acts, laws, etc. 27 educational discourse texts, 16 political and legal discourse texts, as well as all the material contained in the corpora and processed by the corpora

system served as the material for establishing the semantic structure of the lexical unit *language policy*. Besides, 210 lexical items that have been established during the associative experiment are used as language material.

The research methods. To achieve the given aim and the objectives, we have chosen the conceptual and semantic-cognitive analyzes as the main methods. Conceptual analysis is involved in establishing the conceptual component of the concept, which means including the elements of discursive analysis, corpus analysis, and associative experiment. Component and definitive methods are used to study the structure of lexemes.

The introduction substantiates the relevance and scientific novelty of the research topic, establishes the aim and objectives, defines the object and subject of the research, indicates the amount of research material, describes the methodological component of the work, outlines the theoretical and practical significance of the scientific work, indicates the number of scientific publications that reflect the main results of the research, as well as the place and year of approbation of the results of this scientific study.

The first chapter "Theoretical basis of the study of the concept LANGUAGE POLICY presents the definition of the *concept* phenomenon; it has been established that the phenomenon of the *nominative space* and the *nominative field* in the context of this research coincide; the main approaches to the study of the concept are defined, the dominant approach (linguocognitive) is indicated; the expediency of using the field structure to describe the concept under study is argued, as well as the appropriateness of using experimental and auxiliary methods in establishing verbalizers of the concept LANGUAGE POLICY are discussed.

The second chapter "The nominative space of the concept LANGUAGE POLICY through the prism of lexical-and-semantic research" is aimed at establishing the linguistic component of the concept under study, describing its constituent lexemes *language* and *policy*, and highlighting lexical-and-semantic variants of the nominative unit *language policy*. It is noted that the word combination *language policy* is absent in all known general subject orientated

dictionaries of the modern English language. The definition of the word combination *language policy* is presented only in separate dictionaries of the English language, which have an exclusively linguistic orientation. 50 definitions have been elaborated on the material of Ukrainian and foreign lexicographic and non-lexicographic sources. The key verbalizers of the concept LANGUAGE POLICY in the linguodiscursive aspect have been established.

The third chapter "The nominative space of the concept LANGUAGE POLICY in the context of cognitive-discourse analysis" is dedicated to clarifying the role of the associative experiment in establishing the verbalizers of the studied concept, comparing the lexical-and-semantic variability of the concept and the associative experiment. Corpus methodology is aimed at textual analysis of the studied phenomenon, taking into account the frequency of use, establishing a list of words related to this concept, in order to establish the peculiarities of understanding the phenomenon of language policy. The results were checked using the artificial intelligence toolkit, chatbot ChatGPT.

The conclusions summarize the results of the research, suggest its further prospects in view of the data obtained.

The bibliography contains 316 items of scientific papers, lexicographic sources, as well as Internet resources.

The scientific novelty of the research is that the phenomenon of *language policy* as a concept has been considered for the first time on the basis of linguocognitive and linguodiscursive approaches.

According to the results of the study, for the first time there has been:

- compared the phenomena of *nominative space* and *nominative field* within the framework of linguocognitive research;
- established the similarities and differences between the phenomena of *nominative space* and *nominative field*, justifying the expediency of using these two phenomena as synonyms within the framework of the study of the concept LANGUAGE POLICY;

- expanded the area of research of the concept LANGUAGE POLICY in the linguistic direction, namely the establishment of the lexical-and-semantic variability of the nominative unit of the concept LANGUAGE POLICY in the linguistic-discursive aspect;

- clarified the means of verbalization of the Concept LANGUAGE POLICY on the material of the linguistic experiment;

- carried out a corpus analysis in order to establish verbalizers of the researched concept under study;

- analyzed the degree of conformity of the definitions generated with the help of artificial intelligence based on the toolkit of the ChatGPT chatbot.

The scientific novelty is summarized in the following provisions:

1. The phenomenon of the *nominative space* within the framework of the study of the concept LANGUAGE POLICY coincides with the phenomenon of the nominative field, with their same set of features and the same direction of research, such as: representation of the concept at a certain stage of human development, complex research, generalization in field structures, structuring the linguistic space by lexical means.

2. Within the framework of cognitive studies, the formation of the nominative field is the result of the study of the nominative space, which is essential during the analysis of general linguistic phenomena, such as the nominative space of political discourse, where the nominative field can be singled out.

3. The study of the nominative space of the concept LANGUAGE POLICY involves a narrow study within various discourses, where the functions of the *field* coincide with the functions of the *space*.

4. *Language policy* is generalized as *a complex of political measures, ideological and sociological principles regarding the language regime in societies, which determines the political and practical attitude of the state system to the functioning, development and interaction of languages.*

5. Features of the verbalization of the concept are considered with the help of a combination of lexical-and-semantic analysis and experimental research.

6. The key verbalizers of the concept LANGUAGE POLICY in the linguistic aspect have been established. Core and periphery are defined. The experimental analysis has updated the study of theoretical sources, confirmed the key lexical-and-semantic variants and opened perspectives for further linguistic research in this field.

7. The cognitive-discursive component of the concept LANGUAGE POLICY has been examined using corpus analysis tools. Verbalizers of the nominative space of the concept have been established on the material of The Wikipedia Corpus, The News on the Web (NOW Corpus), Corpus of Contemporary American English (COCA), iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus (iWeb).

8. The results are summarized in the form of a field structure. The core of the nominative space of the concept LANGUAGE POLICY in the linguocognitive and linguodiscursive aspects is represented by the archiseme *a set of political measures, ideological and sociological principles*. The zone of the near periphery is verbalized by the following constituents: *political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages; related to language education and use; aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; that influences or intends to influence a linguistic situation*.

The theoretical significance of the work is determined by the fact that the results of research of the means of verbalization of the concept LANGUAGE POLICY contribute to cognitive semantics, lexicology, linguocognitive concept research, and also allow to deepen the understanding of nomination processes, the formation of nominative space and nominative field.

The practical significance of the obtained research results lies in the possibility of their use during:

- teaching courses ("Lexicology", "English Stylistics"), as well as development and implementation of special courses ("Cognitive Linguistics", "Corpus Linguistics");
- creation of educational and methodical aids for the specified courses;
- compilation of dictionaries, handbooks and glossaries of the English language.

The research will be useful for linguists, cognitivists, as well as for a wide range of teachers and students of philological specialties.

Keywords: cognitive linguistics, concept, concept LANGUAGE POLICY, nominative space, field structure, lexical-and-semantic variant, linguocognitive approach, discourse, associative experiment, corpus analysis.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці у фахових виданнях України

1. Anisimova A., Dobrushyna M. Diversity in verbalization of the concept UNIVERSITY in the English educational discourse. *Англїстика та американїстика*. Д. : ЛІРА, 2019. (16), С. 27–34. <https://doi.org/10.15421/381902>
2. Dobrushyna M. The Semantic Structure of the Nominative Field of the Concept Language Policy. *Англїстика та американїстика*. Д. : ЛІРА, 2020. (17). С. 22–29. <https://doi.org/10.15421/382003>
3. Добрушина М. Ю. Лексико-семантична варіативність номінанта концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Вип 47, том 1, 2022. С. 173–180. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-1-26>
4. Анісімова А. І., Сафонова Н. А., Добрушина М. Ю. Асоціативне поле концепту МОВНА ПОЛІТИКА. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 21. Т.1. 2022. С. 102–107. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.18>
5. Добрушина М. Ю. Номінативне поле та номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY: теоретичний аспект. *Мова. Література. Фольклор*. Запоріжжя, №2, 2022. С. 16–22. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2022-2-2>

Публікація у виданні, що входить до бази SCOPUS

1. Anisimova A., Safonova N., Dobrushyna M., Lysenko N., Bezrodnykh I. Corpus and Experimental Methods as the Components of the Cognitive Research of the Concept Language Policy. *Studies in Media and Communication*, 10(3), 2022. P. 47–54. Q4 <https://doi.org/10.11114/smc.v10i3.5833>

<https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85145737709&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&sid=d43466e2ed64d53220db0eb4cb33cdf&sot=b&sdt=b&s=TITLE%28Corpus+and+Experimental+Methods+as+the+Components+of+the+Cognitive+Research+of+the+Concept+Language+Policy%29&sl=86&sessionSearchId=d43466e2ed64d53220db0eb4cb33cdf>

Публікації в наукових закордонних виданнях

1. Alla Anisimova, Mariia Dobrushyna, Nataliia Safonova. Semantic Peculiarities of the Concept Language Policy in a Multilingual Aspect. *International Journal of Multilingual Education*. Tbilisi : “Center for Civil Integration and Inter-Ethnic Relations”, 2019. V. 14. P. 1–12.
2. Anisimova A. I., Safonova N. A., Dobrushyna M. Y., Lysenko N. O., Bezrodnykh I. H. Verbalization of the concept language policy: Online research. *Linguistics and Culture Review*, 5(S4), 2021. P. 1301–1311. <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1779>

Наукові праці апробаційного характеру

1. Добрушина М. Ю. Підходи до вивчення концептів: лінгвокогнітивний підхід. *Романо-германські мови: загальні тенденції розвитку мовних явищ, контрастивні та ареальні дослідження. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпро: РВВ ДНУ, 2020. С. 21–23.
2. Dobrushyna M. Ju., Anisimowa A. I., Ponomarowa L. F. Konstruktion des nominativfeldes des konzepts. *Сучасні науково-технічні дослідження у контексті мовного простору (іноземними мовами): матеріали IX Регіон, наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, 23-24 квітня 2020 р. Дніпро, «Літограф»*, 2020. С. 30–31.
3. Dobrushyna M. The Nominative Field of a Concept. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти Навчання іноземних студентів у закладах*

Вищої освіти України» (27 березня 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 29–30.

4. Добрушина М. Експериментальні методики при дослідженні номінативного поля концепту. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*: Зб. наук. праць. Переяслав, 2020. Вип. 57. С. 408–410.

5. Добрушина М. Ю. Деякі питання корпусних досліджень текстів: мова та дискурс. *Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 листопада 2020 року*. Дніпро, 2020. С.74–76.

6. Анісімова А. І., Добрушина М. Ю. Деякі особливості дослідження номінативного простору. *Збірка статей і тез доповідей за матеріалами VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (м. Кам'янське, 19 – 20 травня 2021 року)*. Кам'янське : ДДТУ, 2021. С. 112–113.

7. Dobrushyna M. Yu. Corpus Linguistics: Approaches and Features of the Nominative Space Analysis. *International Scientific Conference Modern Scientific Research: Achievements, Innovations And Development Prospects: Conference Proceedings*, October 1-2, 2021. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». С. 109–112. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-126-8-32>

8. Dobrushyna M. Yu. The Field Structure of the Concept LANGUAGE POLICY based on Theoretical Sources and an Associative Experiment. *Матеріали конференції: Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики: Матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції 24-25 листопада 2022 року*. Дніпро: ЛІРА, 2022. С. 76–78.

9. Dobrushyna M. Yu. Lexical-and-semantic variability of the concept LANGUAGE POLICY and an associative experiment. *International scientific conference «Philological sciences and translation studies: European potential» : conference proceedings (November 3–4, 2022. Riga, the Republic of Latvia)*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 135–138. <https://doi.org/10.30525/978->

9934-26-261-6-32

10. Dobrushyna M. Yu. Concept LANGUAGE POLICY: peculiarities of the nominative field and nominative space. *Open science nowadays: main mission, trends and instruments, path and its development. I міжнародна науково-практична конференція, 15.09.2023, Grail of Science. No 31 (2023):* Відень-Вінниця, LLC International Centre Corporative Management (AUT) & NGO European Scientific Platform (UKR). 2023. P. 344–346. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.15.09.2023.53>

Додаткові праці

1. Dobrushyna M. The Corpus Analysis of the Nominative Field of the Concept LANGUAGE POLICY IN EDUCATION as a Component of the Concept LANGUAGE POLICY. *Англістика та американістика*. Дніпро: ЛІРА, 2021. С. 32–38.

2. Dobrushyna M. Experimental Techniques in the Formation of the Nominative Field of the Concept. *Філологічні науки. Збірник наукових праць студентів та викладачів факультету»* Дніпро: Акцент ПП, 2020. Частина 2. С. 360–361.

3. Добрушина М. Ю. Деякі питання застосування корпусного аналізу під час дослідження номінативного простору концептів. *Філологічні науки. Збірник наукових праць студентів та викладачів факультету»* Дніпро: Акцент ПП, 2021. Частина 1. С. 406–407.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	20
ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ LANGUAGE POLICY	31
1.1. Концепт як лінгвокогнітивне явище.....	31
1.2. Номінативний простір та номінативне поле концепту LANGUAGE POLICY	41
1.3. Варіативність підходів до вивчення концептів	49
1.3.1. Лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний підходи як ґрунтовні напрями дослідження концептів	57
1.4. Методи лінгвокультурології та лінгвокогнітології під час дослідження концепту	66
1.5. Польова модель та структура концептів	78
1.6. Експеримент як метод дослідження номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY	81
Висновки до розділу 1	86
РОЗДІЛ 2. НОМІНАТИВНИЙ ПРОСТІР КОНЦЕПТУ LANGUAGE POLICY КРІЗЬ ПРИЗМУ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	89
2.1. Вплив глобалізаційних процесів на формування концепту LANGUAGE POLICY	89
2.2. Юридичний та політичний дискурси як ключові напрями вербалізації концепту LANGUAGE POLICY	95
2.3. Семантичний аналіз лексем-конституентів <i>language</i> та <i>policy</i> концепту LANGUAGE POLICY	106
2.3.1. Семантичний аналіз лексеми-конституента <i>language</i> концепту LANGUAGE POLICY	108
2.3.2. Семантичний аналіз лексеми-конституента <i>policy</i> концепту LANGUAGE POLICY	117
2.4. Лексико-семантична варіативність номінанта <i>language policy</i> концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті	122

2.4.1. Польова репрезентація концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті	137
Висновки до розділу 2	139
РОЗДІЛ 3. НОМІНАТИВНИЙ ПРОСТІР КОНЦЕПТУ LANGUAGE POLICY В КОНТЕКСТІ КОГНІТИВНО-ДИСКУРСНОГО АНАЛІЗУ	142
3.1. Роль асоціативного експерименту у встановленні вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY	142
3.3. Корпусний аналіз вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY	161
3.3.1. Корпусно-базований підхід у встановленні номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY	168
3.3.1.1. Порівняння результатів етапів встановлення вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY на основі корпусно-базованого підходу ..	174
3.3.2. Корпусне дослідження номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі освітнього дискурсу	180
3.4. Чат-бот ChatGPT як інструмент дослідження концепту LANGUAGE POLICY	186
3.5. Польова репрезентація концепту LANGUAGE POLICY в когнітивно-дискурсивному аспекті	190
Висновки до розділу 3	193
ВИСНОВКИ.....	197
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	208
ДОДАТКИ.....	238

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЛСВ – лексико-семантичний варіант

ЛКА – лінгвокогнітивний аспект

ЛДА – лінгводискурсивний аспект

ВАН – вільний асоціативний експеримент

ІІ – штучний інтелект

NOW Corpus – The News on the Web (NOW Corpus)

COCA – Corpus of Contemporary American English

iWeb – iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus

Wiki – The Wikipedia Corpus

LDOCE – Longman Dictionary of Contemporary English

LBD – Longman Business Dictionary

NED – A New English Dictionary on Historical Principles

ВСТУП

Сьогодні концептуальні дослідження відіграють важливу роль у лінгвістиці, оскільки вони дають змогу заглибитися у фундаментальні аспекти мови та її структури. Ці дослідження допомагають зрозуміти, як функціонує мова на базовому рівні та які принципи лежать у її основі.

Глобалізація та інтернаціоналізація усіх сфер сучасного суспільства відобразилися на значенні концепту LANGUAGE POLICY в мовах різних країн, народів, спільнот. Вивчення концептів уналежнено до одного з пріоритетних напрямів лінгвістичних досліджень – когнітивної лінгвістики. Когнітивна лінгвістика дає змогу зрозуміти національні особливості концептосфери народу через вивчення семантики лексичної системи. Для дослідження концептосфери різних народів постає потреба систематизування лінгвістичного матеріалу для вивчення особливостей вербалізації номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY, який сьогодні є малодослідженим, що й визначає новизну дослідження.

Завдяки глобалізації з'явилася значна кількість документів, положень, які впроваджують та регламентують мовну політику. Термін *language policy* стали вживати в багатьох сферах суспільного життя. Концепт LANGUAGE POLICY розглядають у вітчизняних дослідженнях крізь призму поняттєво-термінологічного апарату, а зарубіжні вчені акцентують увагу на мультилінгвальному вивченні явища *language policy*. Постає потреба поєднання мультилінгвального та мультикультурного вивчення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY з урахуванням поняттєво-термінологічного апарату лінгвокогнітивних та лінгводискурсивних студіювань.

Концепти й концептосистеми розглядають у різних аспектах та аналізують з використанням міждисциплінарних підходів. Однак подеколи напрацьовані теоретичні положення залишаються без достатньої уваги до деталей, незважаючи на їхнє широке використання. У межах когнітивних

досліджень здебільшого приділяють увагу двом явищам, які, на нашу думку, є фундаментальними: номінативний простір та номінативне поле концепту.

Актуальність дисертаційної розвідки зумовлена поглибленим інтересом до встановлення характерних особливостей відображення явища *language policy*, відтворення цього явища з допомогою мовних засобів, що асистують визначенню особливостей сприйняття світу певним етносом, а також до моделювання номінативного простору як засобу відтворення особливостей вербалізації концепту LANGUAGE POLICY.

Ступінь розробленості теми. На сьогодні ступінь аналізу вербалізації концепту LANGUAGE POLICY не є достатнім, до того ж саме термінословосполучення рідко трапляється в різних джерелах лінгвістичного спрямування. Лінгвістичний концепт LANGUAGE POLICY є малодослідженим, адже переважна більшість досліджень спирається на нелінгвістичний компонент цього концепту: словосполучення *language policy* аналізують з погляду політичного, юридичного, освітнього дискурсів, а отже, постає потреба мовознавчого дослідження цього явища. Г. Аманбаєва, С. Гайдемари, С. Шункеева (Amanbayeva, Heidemari, Shunkeyeva) [165] дослідили зв'язок концептів LANGUAGE POLICY, LANGUAGE PLANNING та LANGUAGE IDEOLOGY, де встановлено зміст концептів, неоднорідність їхніх терміносистем. Дослідження Е. Кузелевської (Kuźelewska) спирається на термінологічний та правовий апарат аналізу явища *language policy* [241]. Розвідка І. Отеро Фернандез (Otero Fernández) являє собою дисертаційне дослідження, у якому проаналізовано постанови й директиви ЄС та імплементацію мовної політики [257].

Серед українськомовних робіт виділимо праці таких дослідників, як: Б. Ажнюк [1], А. Анісімова [167], О. Білоус [11], В. Гошовська [31], О. Демська, Е. Мальцев [35], Т. Ковальова [69], Н. Терес [151], Ю. Чередник [156; 157] тощо. С. Савойська проаналізувала концепт LANGUAGE POLICY з погляду поняттєво-термінологічного апарату його осмислення крізь призму соціально-політичних студій [134]. У представленій розвідці спираємося на

мовознавчий аспект поняттєво-термінологічної основи концепту LANGUAGE POLICY. Окрім того, С. Савойська досліджує концепт ПОЛІТИЧНА МЕРЕЖА в межах моделі мовної політики [133].

Зв'язок праці з науковими темами. Дисертацію виконано в межах комплексної наукової теми кафедри англійської філології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Актуальні проблеми англomовної картини світу: мультиаспектний аналіз» (номер державної реєстрації 0122U001285). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 6 від 21.11.2019).

Мета розвідки полягає в дослідженні лінгвокогнітивних та лінгводискурсивних особливостей концепту LANGUAGE POLICY з погляду когнітивної лінгвістики. У межах визначеної мети потрібно виконати такі **завдання:**

- 1) обґрунтувати теоретичні засади дослідження вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY;
- 2) проаналізувати особливості явища *номінативного простору*;
- 3) визначити методологічне підґрунтя розвідки та сформулювати комплексну методику дослідження концепту LANGUAGE POLICY;
- 4) проаналізувати семантику лексичної одиниці, що номінує концепт LANGUAGE POLICY;
- 5) виявити лінгвокогнітивні особливості вербалізації концепту через проведення лінгвістичного експерименту в мультикультурному аспекті;
- 6) провести верифікацію отриманих результатів унаслідок корпусного аналізу;
- 7) виявити та пояснити спільні й відмінні ознаки вербалізаторів досліджуваного концепту.

Об'єктом дослідження постає концепт LANGUAGE POLICY, який вербалізовано лексичними засобами.

Предметом виступають лексико-семантичні, когнітивні та дискурсивні

особливості вербалізації концепту LANGUAGE POLICY.

Матеріалом дослідження слугує 3905 лексичних одиниць, які вербалізують концепт LANGUAGE POLICY. Матеріалом для лексико-семантичного аналізу слугують 50 лексикографічних та нелексикографічних джерел: словники, онлайн-ресурси, енциклопедії, наукові праці, юридичні акти, закони тощо. Матеріалом встановлення семантичної структури лексичної одиниці обрано 27 текстів освітнього дискурсу, 16 текстів політичного та юридичного дискурсів, а також увесь матеріал, який міститься в чотирьох корпусах (The Wikipedia Corpus, The News on the Web (NOW Corpus), Corpus of Contemporary American English (COCA), iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus (iWeb)). Окрім цього, матеріалом розвідки є 210 лексичних одиниць, які виявлено під час проведення асоціативного експерименту.

Теоретико-методологічна база дисертаційного дослідження ґрунтується на наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних учених, присвячених висвітленню явищ *когнітивної лінгвістики* (О. Селіванова [135; 136], А. Мартинюк [89; 90; 299], Н. Коч [74], А. Вергаген (Verhagen) [291], Р. В. Ленекер (Langacker) [246], *концепту* (О. Селіванова [135; 136; 300], М. Полюжин [114; 115; 116], А. Приходько [123; 124; 125], Н. Таценко [148, 149; 278; 279]; О. Воробйова [25; 83], І. Голубовська [29], С. Жаботинська [51; 52; 53; 54], А. Мартинюк [89; 90; 93]; О. Панченко [108; 109], Ю. Маслова [96], Н. Бондар [17], Т. Вільчинська [23]), *номінативного простору* та *номінативного поля* (І. Колегаєва [71], Л. Брославська [21], Н. Олійник [104], Т. Ястремська [163], Е. Веремчук [22], К. Стрельченко [147], О. Дунаєвська [46; 47; 48], І. Недайнова [101]), *лінгвокогнітивних аспектів дослідження* (Є. Бондаренко [18, 19], Т. Володіна [24], Т. Врублевська [26]), *експериментальних досліджень* (О. Горошко [30], С. Мартінек [91; 92], *корпусної лінгвістики* (О. Демська [33; 34; 36], І. Ділай, М. Ділай [38], В. Жуковська [56; 57; 58], В. Широков [84]).

Методика дослідження ґрунтується на лінгвокогнітивному підході для

встановлення поняттєвого складника концепту LANGUAGE POLICY з використанням різних засобів дослідження: за основні методи обрано концептуальний та семантико-когнітивний аналізи. Концептуальний аналіз задіяно для встановлення поняттєвого складника концепту, що передбачає залучення елементів дискурсивного аналізу (для визначення особливостей вербалізації концепту в різних дискурсах), корпусного аналізу (для встановлення вживаності вербалізаторів концепту в текстах) та асоціативного експерименту (для визначення ступеня актуальності концепту). Структуру лексем досліджено з допомогою компонентного (дефінітивного) методу.

Наукова новизна розвідки полягає в тому, що на основі лінгвокогнітивного та лінгводискурсивного аналізів уперше розглянуто явище *мовної політики* як концепту, встановлено його лексико-семантичні, когнітивні та дискурсивні особливості.

За результатами дослідження *вперше* :

- порівняні явища номінативного простору та номінативного поля в межах лінгвокогнітивного студіювання концепту LANGUAGE POLICY;
- встановлено спільне та відмінне між явищами *номінативного простору* та *номінативного поля*, обґрунтована доцільність уживання цих двох явищ як синонімів у межах дослідження концепту LANGUAGE POLICY;
- увиразнено галузь дослідження концепту LANGUAGE POLICY в лінгвістичному спрямуванні, зокрема через встановлення лексико-семантичної варіативності номінанта концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті;
- з'ясовано засоби вербалізації концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі асоціативного експерименту;
- проведено корпусний аналіз для встановлення вербалізаторів досліджуваного концепту;
- проаналізовано ступінь відповідності визначень, згенерованих за допомогою штучного інтелекту за інструментарієм чат-боту ChatGPT.

Наукову новизну одержаних результатів відображено в положеннях, які винесені на захист:

1. Явище *номінативного простору* в межах дослідження концепту LANGUAGE POLICY збігається з явищем *номінативного поля*, з їхнім однаковим набором ознак та однаковою спрямованістю дослідження, як-от: репрезентація концепту на певному етапі розвитку людства, комплексне дослідження, узагальнення в польових структурах, структурування мовного простору лексичними засобами.

2. У межах когнітивних досліджень формування номінативного поля є результатом вивчення номінативного простору, що постає істотним під час аналізу «об'ємних», загальних лінгвістичних явищ, як-от номінативний простір політичного дискурсу, де можна виокремити номінативне поле.

3. Вивчення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY передбачає вузьке дослідження в межах політичного, юридичного та освітнього дискурсів, де функції *поля* збігаються з функціями *простору*.

4. *Language policy* як *a complex of political measures, ideological and sociological principles regarding the language regime in societies, which determines the political and practical attitude of the state system to the functioning, development and interaction of languages.*

5. Особливості вербалізації концепту розглянуто за допомогою комбінації лексико-семантичного аналізу та експериментальних досліджень.

6. Встановлено ключові номінації концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті. Визначено ядро та периферію концепту LANGUAGE POLICY. Експериментальний аналіз актуалізував дослідження теоретичних джерел, підтвердив ключові лексико-семантичні варіанти лексеми *language policy* та відкрив перспективи для подальших лінгвістичних досліджень у цьому напрямі.

7. Когнітивно-дискурсивний складник концепту LANGUAGE POLICY розглянуто за допомогою інструментарію корпусного аналізу. Вербалізатори номінативного простору концепту встановлено на матеріалі корпусів The

Wikipedia Corpus, The News on the Web (NOW Corpus), Corpus of Contemporary American English (COCA), iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus (iWeb).

8. Узагальнено результати у вигляді польової структури. Ядро номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY в лінгвокогнітивному та лінгводискурсивному аспектах представлено архісемою *a set of political measures, ideological and sociological principles*. Зону ближньої периферії вербалізовано такими конститuentами: *political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages; related to language education and use; aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; that influences or intends to influence a linguistic situation*.

Теоретичне значення роботи зумовлено тим, що результати дослідження засобів вербалізації концепту LANGUAGE POLICY є внеском до когнітивної семантики, лексикології, лінгвокогнітивного студіювання концептів, а також дають змогу поглибити розуміння процесів номінації, формування номінативного простору та поля.

Практичне значення здобутих результатів дослідження полягає в тому, що їх можна використати під час:

- викладання нормативних курсів («Лексикологія основної іноземної мови», «Стилістика англійської мови»), розроблення та впровадження дисциплін за вибором («Когнітивна лінгвістика», «Корпусна лінгвістика»);
- створення навчально-методичних посібників із зазначених курсів;
- укладання словників, довідників та глосаріїв з англійської мови.

Апробація. Результати дисертації висвітлено в доповідях на 10 наукових конференціях: на 4 міжнародних конференціях, 3 з яких – зарубіжні, зокрема «Achievements, Innovations And Development Prospects» (Рига, Латвія, 2021), «Philological sciences and translation studies: European potential» (Рига, Латвія, 2022), «Open science nowadays: main mission, trends

and instruments, path and its development» (Відень-Вінниця, Австрія, Україна, 2023), а також «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав, 2020), 5 *всеукраїнських*, зокрема «Романо-германські мови: загальні тенденції розвитку мовних явищ, контрастивні та ареальні дослідження» (Дніпро, 2020), «Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти України» (Дніпро, 2020), «Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики» (Дніпро, 2020, 2022), «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (Кам'янське, 2021), та 1 *регіональній* конференції «Сучасні науково-технічні дослідження у контексті мовного простору (іноземними мовами)» (Дніпро, 2020).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 8 публікаціях, 3 з яких – одноосібні та надруковані у фахових виданнях України, 2 наукові розвідки в співавторстві опубліковано у фахових виданнях України, 1 розвідку – в журналі, який індексовано в базі SCOPUS (Q4), 2 роботи надруковано в зарубіжних виданнях (Грузія, США).

Структуру дисертаційної розвідки зумовили поставлені мета та завдання.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 239 сторінок, основного тексту – 187 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність та наукову новизну досліджуваної теми, встановлено мету та завдання, спрямовані на розкриття цієї мети, визначено об'єкт та предмет розвідки, зазначено кількість матеріалу дослідження, описано методологічний складник роботи, окреслено теоретичне та практичне значення наукової роботи, вказано кількість наукових публікацій, які відображають основні результати дослідження, а також місце та рік апробації результатів наукових пошуків.

У першому розділі «Теоретичне підґрунтя дослідження концепту

LANGUAGE POLICY» представлено визначення явища *концепт*; встановлено, що явище *номінативного простору* та *номінативного поля* в контексті дослідження концепту LANGUAGE POLICY збігаються; визначено основні підходи до дослідження концепту та зазначено домінуючий підхід – лінгвокогнітивний; аргументовано доцільність використання польової структури для опису досліджуваного концепту, а також правомірність застосування експериментальних та допоміжних методів у встановленні вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY.

Другий розділ «Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY крізь призму лексико-семантичних досліджень» присвячено встановленню лінгвістичного складника досліджуваного концепту, описові його лексем-конституентів *language* й *policy* та виокремленню лексико-семантичних варіантів номінанта *language policy*. Зауважено, що словосполучення *language policy* в усіх відомих словниках сучасної англійської мови загальнопредметного спрямування відсутнє. Визначення словосполучення *language policy* представлено лише в п'яти словниках англійської мови, які мають виключно лінгвістичне спрямування. Опрацьовано 50 дефініцій на матеріалі українськомовних та іноземних лексикографічних і нелексикографічних джерел. Встановлено ключові вербалізатори концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті.

У третьому розділі «Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY в контексті когнітивно-дискурсного аналізу» встановлена роль асоціативного експерименту у визначенні вербалізаторів досліджуваного концепту, підтверджена актуальність лексико-семантичної варіативності концепту на матеріалі асоціативного експерименту. Корпусну методику спрямовано на текстовий аналіз досліджуваного явища з урахуванням частотності вживання, встановлення переліку слів, пов'язаних із цим концептом, для узагальнення особливостей розуміння явища *language policy*. Проаналізовано ступінь відповідності визначень, згенерованих за допомогою штучного інтелекту за інструментарієм чат-боту ChatGPT.

У висновках узагальнено результати наукової розвідки, запропоновано перспективи подальших пошуків з огляду на наявні результати.

Список літератури містить 316 позицій використаних наукових праць, лексикографічних джерел, а також інтернет-ресурсів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ LANGUAGE POLICY

1.1. Концепт як лінгвокогнітивне явище

Швидкий темп життя, як результат глобалізаційних процесів, стрімко підвищує вимоги до сучасної людини. Зокрема, потребою постає розширення кругозору, уміння аналізувати певні дані та ситуації різноаспектно. Водночас, такий темп впливає на наукові дослідження. Не зайвим буде нагадати, що в авангарді таких змін завжди перебуває мова, адже з кожним новим днем ми отримуємо великий масив інформації, яку потрібно сприйняти, обробити, вміти відтворити й – найосновніше – послуговуватися цим активом. Важливими є особливості омовлення знань про навколишній світ, тому погоджуємося з Г. Приходько в тому, що «(ф)окус на студіюванні людини, яка пізнає навколишній світ, змусив дослідників замислитися над проблемою про те, як особистість сприймає оточуючий світ, структурує й вербалізує своє знання про нього» [126, с. 227].

Міждисциплінарні дослідження (наприклад, залучення інструментарію психології, соціології, комп'ютерних наук) швидко набирають обертів, сприяючи глибокому аналізу об'єкта з різних ракурсів. Ці дослідження об'єднують й узагальнюють відомості з різних галузей науки, «встановлюючи специфічність об'єкта в певній науці та загальнонауковий статус у цілому» [123, с. 422]. Стверджують, що завдяки такій взаємодії «виграє і вся лінгвістика: вона розширює свій епістемічний кругозір, збагачується новим знанням, прирощується новими ідеями, процедурами і техніками аналізу» [123, с. 422]. Внаслідок такої кооперації на перший план виходить «вивчення таких моделей репрезентації знань, як картина світу, фрейм, стереотип, концепт тощо, серед яких найбільш спірним на сьогоднішній день є центральне поняття лінгвокогнітології – концепт» [123, с. 422].

О. Воробйова зазначає, що концептологія проявилася в Україні як

«сформована галузь – наука про концепти, їхній зміст, еволюцію, взаємні зв'язки в межах тих чи інших концептосфер або концептосистем, галузь з численними відгалуженнями, що перетинаються між собою і мають спільне чи розбіжне методологічне та/або лінгвофілософське обґрунтування» [25, с. 54]. Маємо зауважити, що, на думку О. Воробйової, «у методологічному плані склалися два основні напрями концептології, які умовно можна назвати експерієнційно-менталістським і духовно-менталістським» [25, с. 55]. С. Краціло узагальнює такі погляди та наголошує, що різні методологічні школи сприяють різноманітності когнітивних концептуальних досліджень [78, с. 36]. Погоджуємося з цією думкою, адже з допомогою поєднання різних напрямів дослідники можуть студіювати когнітивні явища різнобічно.

О. Воробйова зауважує про те, що відмінність таких напрямів полягає в ментальності: експерієнційно-менталістський напрям «спирається на філософію експерієнційного, чи досвідного реалізму, який слугує основою американської когнітивної традиції, започаткованої Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, з опорою на їх попередників – Л. Вітгенштейна, Е. Сепіра, Б. Л. Уорфа, Ч. Філлмора, Ж. Піаже, В. Тернера та багатьох інших, і розвиненої їх численними послідовниками» [25, с. 55], додаючи, що, хоч ця традиція й «зорієнтована на пошук певних сенсорно-розумових універсалій, об'єктивно коріниться в пріоритетах англосаксонської ментальності» [25, с. 55]. Посилаючись на Дж. Лакоффа (Lakoff), О. Воробйова зазначає, що така ментальність «виводить на передній план поняття втіленого розуміння (embodied understanding) як онтогенетичної і філогенетичної прив'язки процесу концептуалізації до тілесного досвіду людини і людства у цілому – досвіду, пропущеного крізь культурологічний фільтр» [25, с. 55].

Дж. Лакофф (Lakoff) пояснює, що концепт є «втіленим», коли його зміст або інші властивості мотивуються тілесним або соціальним досвідом [244, с. 154]. Розглядаючи інший напрям, духовно-менталістський, О. Воробйова переконана, що він «є розвитком ідей А. Вежбицької», які

знайшли своє втілення та подальшу розбудову в численних працях школи логічного аналізу, та розкриває особливості передусім «слов'янської ментальності з її духовним началом» [25, с. 55]. Підтримаємо думку, що «ці два напрями концептології є в дослідницькому ракурсі цілком сумісними, вони мають певні розбіжності, що й визначає домінування експерієнційно-менталістської або духовно-менталістської моделей опису концептів і концептосистем у германських / романських та славістичних студіях, відповідно» [25, с. 55].

І. Голубовська також спирається на таку класифікацію та зазначає, що «у вітчизняній лінгвістиці дуже помітний нахил саме до «духовно-менталістського» методологічного підходу, до осягнення сутності концепту як складного багатовимірного феномену» [29, с. 154]. Вона додає, що «з огляду на константи української етнічної свідомості, які, як бачимо, виявляються навіть і в утвердженні й розвитку тих чи інших лінгвістичних традицій і підходів», малоймовірно чекати чогось іншого [29, с. 154].

Дослідження концепту LANGUAGE POLICY уналежнено до одного із пріоритетних напрямів лінгвістичних досліджень – когнітивної лінгвістики, яка вивчає взаємодію мови та людського мозку, менталітету та когнітивних процесів світосприйняття. Наукові розвідки багатьох дослідників [2; 3; 20; 46; 95; 117; 120; 118; 130; 135; 136; 246; 291 тощо] присвячено вивченню такої взаємодії.

О. Селіванова зазначає, що когнітивна лінгвістика – це «галузь мовознавства, яка вивчає мову як засіб отримання, зберігання, обробки, переробки й використання знань, спрямована на дослідження способів концептуалізації й категоризації певною мовою світу дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду» [136, с. 365]. За Д. Ржевською, загальна мета когнітивної лінгвістики – виявити специфіку «формування ментальних структур та їхнє відображення в мові» [130, с. 59]. Зауважено, що «важливою особливістю когнітивної науки є комплексне дослідження людського інтелекту та розуму» [130, с. 59]. Дослідниця акцентує увагу на тому, що когнітивна

лінгвістика переслідує «прагнення надати мовним фактам та категоріям психологічного пояснення, а також знайти правильне співвідношення між мовними формами та їхніми ментальними репрезентаціями досвіду, який вони відображають у структурі знання» [130, с. 59].

А. Вергаген (Verhagen) стверджує, що ключовим принципом когнітивної лінгвістики є те, що, першою чергою, семантика є когнітивною, а не постає питанням відношень між мовою та світом [291, с. 48]. Він зазначає, що цей принцип особливо виявляється в дослідженні граней смислу та граматичної організації, яка використовує такі поняття, як *перспектива*, *суб'єктивність* або *точка зору* [291, с. 48]. З огляду на це когнітивна лінгвістика розглядає явища крізь призму сприйняття, бачення та досвіду людини.

Основними явищами когнітивної лінгвістики є концепт, концептуалізація, категоризація, концептосфера або картина світу [117, с. 9; 191, с. 1-2]. Якщо про явище концепту йтиметься докладно далі, то наразі постає потреба дещо деталізувати інші категорії когнітивної лінгвістики.

Дослідники зазначають, що одним з основоположних термінів когнітивної науки є поняття концептуалізації, категорії та категоризації [14, с. 22; 20, с. 18; 100, с. 192; 118, с. 89; 137, с. 107; 142, с. 57]. Концептуалізацію та категоризацію розглядають як класифікаційну діяльність [14, с. 22].

Концептуалізацію визначають як осмислення інформації, «уявне конструювання предметів і явищ, що сприяє утворенню певних уявлень про світ у формі концептів» [14, с. 22], як «процес і результат розумової побудови предметів та явищ», які «ґрунтуються на когнітивному процесі категоризації» [152, с. 29], та яку відтворено в абстрактних формах концептуальних одиниць [239, с. 179].

Категоризацію тісно пов'язують «з усіма когнітивними системами і діями» [127, с. 159]. Під категоризацією розуміють спосіб надати світу впорядкованого характеру, розподілити світ на категорії; вона дає змогу систематизувати спостереження і побачити в ньому схожість одних явищ на

противагу відмінності інших [80, с. 96; 14, с. 23]. Дж. Лакофф (Lakoff) наголошує на винятковій потребі категоризації, зазначаючи, що важко знайти щось важливіше, ніж класифікація наших думок, сприйняття, дій і мови [244, с. 5]. Дослідник додає, що категоризація є автоматичною та несвідомою, а якщо й замислюємося про неї, то лише у випадку з проявом проблемної ситуації [244, с. 6].

Т. Семашко підкреслює, що «Категоризація значною мірою спирається на досвід людини, а не здійснюється за встановленими теоретичними правилами» [137, с. 108], додаючи таке: «Для більшості сучасних концепцій категоризації характерне чітке усвідомлення зв'язку між категоризацією і моделюванням когнітивних процесів, що відбуваються під час аналізу і синтезу знань людиною; категоризація розглядається як спосіб конструювання знань про світ, виступаючи ключовим компонентом процесу пізнання» [137, с. 108]. Додамо, що явище категоризації може бути підтверджено експериментально [92, с. 84].

Функція концептів полягає в тому, щоб людина могла ототожнювати та розрізняти об'єкти, орієнтуватися у світі [95, с. 13]. Важливим стає відсутність суперечностей між змістовним складником і смислом позамовних когніцій, актуалізованих у дискурсі [73, с. 203]. Загалом концепт можна охарактеризувати як ментальну одиницю, яка використовує лінгвістичні засоби, які її об'єктивують.

В. Старко наголошує, що «категоризація є фундаментальним когнітивним процесом, невідокремним складником людської когніції та мови» [142, с. 57]. Погоджуємося з такою думкою, адже ми прагнемо систематизувати, впорядкувати наші знання про світ для подальшого спрощення розуміння та сприйняття нових явищ. А. Вергаген (Verhagen) зауважує, що категорія та категоризація передбачають наявність конструювання (construal) як елементу значення всіх мовних висловлювань через те, що мови надають різні способи категоризації ситуацій, їхніх учасників, особливостей та відношень між ними [291, с. 48-49].

Р. В. Ленекер (Langacker) так само наголошує на тому, що конструювання – це здатність людини уявити та передати одну й ту саму ситуацію різними способами [246, с. 1]. Стверджують, що світ не відбивається в нашій свідомості, швидше, наше бачення світу побудоване ментально, а отже, попередній досвід відіграє безпосередню роль у тому, як ми сприймаємо явища навколишньої дійсності. Р. В. Ленекер (Langacker) зауважив, що пізнання інтерактивне й впливає із взаємодії зі світом. [246, с. 1]. Це є причиною того, що когнітивні дослідження залишаються актуальними протягом десятків років, адже вони допомагають встановити ступінь значущості та відповідності вживання лінгвістичних явищ.

Ще одним явищем когнітивної лінгвістики є концептосфера, яку описують як «своєрідне вмістилище типологічно різних концептів не тільки окремих лінгвокультурних спільнот, але й всієї цивілізації» [124, с. 247], а Н. Плотнікова визначає як фрагмент концептуальної картини світу, «сформований на основі уявлень людини та репрезентований сукупністю одиниць пам'яті (концептів), які групуються за тематичною ознакою» [112, с. 92]. В. Жайворонок узагальнює явище концептуальної картини світу так: «...це не лише система понять про сукупність реалій довкілля, але й система смислів, що втілюються у ці реалії через слово-знак і слово-концепт» [55, с. 53].

Знання структуровано в цілісну систему за допомогою мови – така система є концептуальною картиною світу, складником якої є концепт.

Поняття «концепт» запозичено лінгвістами з математичної логіки [114, с. 6; 112, с. 93]. О. Домніч окреслює схоластичну філософію як джерело формування концептуальних досліджень [45, с. 81]. Лінгвістичне розуміння концепту «формувалось під впливом філософії, логіки, культурології та інших наук, що зумовлює різноманітність поглядів на його особливості, природу» [23, с. 26]. Відтоді, як термінові *концепт* стали приділяти докладну увагу, надання йому дефініції є дискусійним, оскільки це явище має різноманітні аспекти та його можна тлумачити по-різному відповідно до

різних дисциплін: «його (концепту – прим.) дефініція, основні конституенти, функції, титулювання, способи лінгвоапеляції трактуються сучасними вченими в різних аспектах і є істотні відмінності в його розумінні» [45, с. 87]. І. Голубовська вказує на діалектичний характер співвідношення «когнітивного» та «культурного» визначення мовного концепту як відображення його природи та сутності [221, с. 129].

У контексті лінгвістики та когнітивної науки явище концепту зазвичай асоціюють з ментальними уявленнями або поняттями про різні об'єкти, явища, події та їхні властивості. Слідом за Н. Таценко і Л. Молгамовою вважаємо, що на лінгвістичному рівні концепт набуває фізичної форми і стає матеріальною реальністю. Концептуальна система відповідає за обробку інформації, звуку, графічного матеріалу та енергії та представлення результатів у дискурсивному середовищі [278, с. 248].

Концепти є базовою одиницею ментальної репрезентації [191, с. 2], вони «містяться не в мові, а в людській думці» [52, с. 254]. Концепти, які керують нашими думками, уналежнено не лише до інтелекту. На думку Дж. Лакоффа та М. Джонсона (Lakoff, Johnson), концепти керують нашим повсякденним функціонуванням, аж до найпростіших деталей. Концепти структурують те, що ми сприймаємо, як ми пересуваємось у світі та як ми ставимося до інших людей [245, с. 3]. Зауважують, що навіть без чітко визначених меж та чітко окресленої структури, концепти існують у ментальному світі людини як ідеї, які стають загальновідомими в межах певної етно- та лінгвокультури на певному етапі її соціоісторичного розвитку. Погоджуємося, що саме це спонукає розглядати концепти як індикатори культури, а культуру – як середовище їхнього побутування [123, с. 423]. У нашій розвідці культурний складник концепту проявляється на етапі асоціативного дослідження.

Інтенсивні дослідження, що розгорнулися в галузі когнітивної лінгвістики, демонструють неузгодженість у визначенні самого терміна *концепт*. За Н. Таценко, «концепт є центральним і найбільш суперечливим поняттям сучасної лінгвістики, вирізняючись неоднозначністю свого

тлумачення» [150, с. 57]. Дослідниця додає таке: «Основна проблема сучасної теорії концепту полягає у невідповідності наявних знань як лінгвістичного, так і когнітивного плану складному характеру концептуальної динаміки дискурсу» [150, с. 57].

М. Полюжин підкреслює, що «назвати що-небудь концептом означає реконструювати його внутрішній зміст у межах ментальної діяльності мовної спільноти загалом та її репрезентатів зокрема» [115, с. 215]. Він пояснює, що «концепт – передусім ментальна одиниця й елемент свідомості, що виступає посередником між реальним світом і мовою» [115, с. 215], окрім того, концепт «охоплює і культурну інформацію, у якій вона фільтрується, переробляється й систематизується» [115, с. 215].

Погоджуємося з уточненнями Ю. Маслової про невербальний складник концепту: «...вербалізований концепт може бути виражений лексичними, фразеологічними одиницями, тропеїчними конструкціями, усними й письмовими текстами, навіть етикетними формулами й відповідними тактиками мовної поведінки, зокрема, й невербальними знаками» [96, с. 72].

Н. Таценко зазначає, що «як одиниця пізнання світу концепт може мати різний ступінь інформативної насиченості, залишаючись при цьому цілісним утворенням, здатним поповнюватися, змінюватися і відображати людський досвід» [148, с. 105]. За М. Полюжиным та А. Остапчук, концептом виступає «ментальна структура, що охоплює весь обсяг знань та досвіду, які має людина і якими вона може оперувати під час мислення, вербальної діяльності» [116, с. 88]. Погоджуємося з цим визначенням, адже, на нашу думку, воно є чітким та лаконічним, розкриває базові аспекти розуміння концепту. У подальшому, за основу візьмемо саме ці два розуміння явища концепт (надані Н. Таценко та М. Полюжиным з А. Остапчук), та зазначимо, що явище *language policy* як концепту має вказані ознаки: це *ментальна структура*, адже це явище знаходить своє відтворення в розумовій діяльності індивіда; концепт LANGUAGE POLICY – це *цілісне утворення*, яке набуває власного змісту, може змінюватися та розширюватися;

результати асоціативного експерименту вказують на *різний ступінь інформативності* (що залежить від екстралінгвістичних чинників); *вміщує знання та досвід*, якими оперує індивід під час лінгвальної діяльності.

М. Полюжин зауважує, що з огляду на те, що концепт є елементом свідомості, його не можна однозначно структурувати [114, с. 15]. Проте мовознавець стверджує, що створення концептуальної організації може бути вмотивовано метою дослідження [114, с. 15]. Розділи 2 та 3 представленої роботи присвячені спробам організувати когнітивні ознаки в польові структури.

Концепт можна трактувати як комплексну мисленнєву одиницю, яка в процесі мисленнєвої діяльності повертається різними сторонами, актуалізуючи в процесі цієї діяльності свої різні ознаки та нашарування [119, с. 37-38]. О. Кубрякова надає таке визначення концепту: «Концепт – це одиниця ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку (*linguamentalis*), всієї картини світу, відображеної в людській психіці»¹ [298, с. 90].

Своє бачення концепту подає Н. Таценко: «Концепт є одночасно індивідуальним і загальним уявленням про дійсність» [150, с. 60]. Додають, що так концепт зближується «з художнім образом, який охоплює узагальнювальні й конкретно-чуттєві моменти [150, с. 60]. Аргументують несхожість образу і концепту тим, що, по-перше, «образ – це прямий відбиток дійсності, який ми одержуємо в результаті чуттєвого сприйняття, а концепт – це узагальнений, абстрагований відбиток, опосередкований розумовою діяльністю», а по-друге, «образ – це неподільне відображення цілісного, а концепт – розчленоване відображення спеціального як частини загального, відображення характеристик сутності предмета» [150, с. 60].

¹ Тут і далі переклад наш – М. Д.

З. Попова та Й. Стернін визначають концепт як «дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини, що має відносно впорядковану внутрішню структуру, яка є результатом пізнавальної (когнітивної) діяльності особистості й суспільства, і несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет або явище, про інтерпретацію цієї інформації та відношення суспільної свідомості до цього явища чи предмета» [118, с. 24].

Р. Р. К. Гартманн (Hartmann) та Г. Джеймс (James) визначають концепт як основне поняття, яке має виражати *термін*. Поділяємо думку про те, що в систематичних межах конкретної предметної галузі єдність між *терміном* і *концептом* є важливою вимогою простого та зрозумілого спілкування, посиленого визначеннями, узгодженими експертами-практиками, та уникненням синонімів [308, с. 27].

О. Воробйова визначає природу концепту так: «...йдеться про своєрідну корпускулярно-хвильову природу концепту, який має щонайменш дві іпостасі – конденсовано матеріальну (що ближче до власне мовних, або лінгвоконцептів) і енергійно хвильову (що характерно, передовсім, для концептів художніх)» [25, с. 56]. При цьому домінування тієї чи іншої з них визначається, у першу чергу, середовищем буття концептів – мовним, культурним (де ці дві іпостасі збалансовано) чи художньо-естетичним» [25, с. 56].

Не можемо не погодитися з Н. Таценко, яка окреслює концепти як результат двох тенденцій: «прагнення відобразити діалектичність світу, тобто відобразити світ таким, яким він є; і прагнення конструктивізувати світ з метою підпорядкування його волі і бажанню людини» [148, с. 106], а отже «представити світ простішим, жорсткішим і детермінованим до такої міри, яка необхідна і достатня людині для вирішення практичних завдань» [148, с. 106].

Концептуальна система відповідає за обробку інформації, звуку, графічного матеріалу та енергії та представлення результатів у

дискурсивному середовищі.

М. Полюжин та А. Остапчук виділяють такі функції концепту: функцію, що *репрезентує*, та функцію, що *фіксує*. Ці функції за допомогою «квантів» знань дають змогу зберігати та відтворювати результати людської діяльності [116, с. 88].

Отже, згідно з наведеними визначеннями зазначимо основні складники терміна *концепт*:

- ментальна структура;
- цілісне утворення;
- відображення людського досвіду;
- має різні ступені інформативного наповнення.

Узагальнивши визначення, у нашому дослідженні під концептом ми розуміємо *ментальне утворення, яке формується в процесі пізнання людиною навколишнього світу та яке охоплює знання, фізичний та психологічний (емоційний, чуттєвий) досвід людини*. У третьому розділі роботи відтворено асоціативний експеримент, який підтверджує емоційне спрямування концепту.

1.2. Номінативний простір та номінативне поле концепту LANGUAGE POLICY

У межах нашої наукової розвідки номінативний простір постає ключовим явищем. Дослідження номінативного простору сьогодні є актуальним, утім, визначення цього поняття залишається дещо нечітким. Саме поняття простору є «одним з перспективних у мовознавстві, оскільки дає змогу згрупувати елементи одного рівня, системи або аспекту» [102, с. 120]. Це спрямування зумовлено потребою «пояснення особливостей організації та функціонування мовно-мисленнєвого інформаційного простору, що слугує підґрунтям його цілісності та взаєморозуміння мовців» [102, с. 120].

Наше існування безпосередньо пов'язане з явищем номінації. Протягом усього життя людина пізнає світ, щодня відкриваючи для себе щось нове. Тому процес номінації безпосередньо пов'язаний з пізнанням: «Номінація постійно супроводжує пізнання людиною навколишнього світу. Процес іменування тісно пов'язаний із впізнаванням, яке ґрунтується на зіставленні об'єктів і уявлень про них з метою виявлення їхніх спільних і відмінних властивостей та ознак» [101, с. 170]. Явище номінації є невід'ємною частиною пізнання людиною навколишнього світу, а тому проблема номінативних процесів у мові перебуває «у фокусі уваги дослідників з античних часів» [128, с. 143]. Номінацію розглядають як явище, яке має деяку динаміку та відтворюваність [202, с. 24]. Сам термін уналежнюють до багатозначних та пояснюють, що номінацію трактують «у двох основних аспектах: динамічному, у якому увагу акцентують на процесах, і статичному, спрямованому на дослідження номінації як результату означення об'єктивної дійсності засобами мови» [128, с. 143].

Отже, номінацію студіюють як ментальний процес, результатом якого є іменування як мовне вираження такого процесу.

У межах когнітивних досліджень ми звертаємо увагу на два явища, які, на нашу думку, є одними з ґрунтовних – номінативний простір та номінативне поле концепту. Нашим завданням є встановити доцільність ототожнення цих двох явищ у межах дослідження вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY.

Сучасні когнітивні дослідження перебувають на пікові популярності серед лінгвістів – концепти та концептосистеми розглядають різнопланово, залучають міждисциплінарні зв'язки. Утім, нерідко деякі теоретичні засади залишають без деталізованої уваги, хоч і досить активно використовують. Саме визначення поняття *номінативного простору* не є частотним у різних дослідженнях, тому в нашій роботі порівнюємо явища *номінативного простору* та *номінативного поля* і надамо власне визначення явищу *номінативного простору*.

Немало дослідників звертають увагу на явище *номінативного поля*. Номінативне поле концепту характеризують як сукупність лінгвальних засобів, які вербалізують [163, с. 135] та подають концепт у певний період еволюції суспільства [118, с. 47].

За К. Сікорською, Й. Трир [288] визначив *поля* як мовні реалії, які існують між окремими словами та словником загалом. Ними позначають усю сукупність окремих слів, уналежнених до однієї області значень, та значення яких впливають одне на одне [наведено за: 270, с. 52]. І. Боднар зазначає, що мовні засоби, якими об'єктивовано концепти, утворюють номінативне поле [13, с. 74]. Науковці послуговуються різними методами під час дослідження номінативного поля. Зокрема використовують метод лінгвістичного опису: «Номінативне поле концепту будується на основі лексичних одиниць – актуалізаторів концепту й може охоплювати всі частини мови [13, с. 74]. Зазначимо, що корпусний аналіз концепту LANGUAGE POLICY найвиразніше проявляє сполучуваність номінанта концепту з іменниками, дієсловами та прикметниками.

І. Колегаєва досліджує номінативне поле на базі дефінітивного аналізу [71, с. 122-126]. В. Смаглій так само використовує метод дефінітивного (компонентного) аналізу для встановлення номінативного поля [138, с. 119]. З допомогою компонентного аналізу встановлюємо лексико-семантичну варіативність концепту LANGUAGE POLICY, когнітивні ознаки якого можемо розмістити за виразністю в межах польової структури.

Зазначимо, що Л. Брославська прирівнює номінативне поле до номінативного простору [21, с. 220]. Разом із Л. Брославською синонімічність цих понять зазначають К. Стрельченко [147, с. 40], Т. Ястремська [163, с. 134], Н. Олійник [104, с. 83]. З. Попова та Й. Стернін вважають, що номінативне поле охоплює всі системи (лексико-семантичні групи, лексико-семантичні поля тощо) [118, с. 47]. Т. Ястремська розглядає номінативне поле як систему «мовних одиниць, об'єднаних на підставі формальних» [163, с. 138] та «семантичних ознак» [163, с. 178]. Е. Веремчук

аналізує номінативне поле як лексико-семантичне: «Лексико-семантичне поле становить номінативне поле концепту» [22, с. 26].

Водночас, на нашу думку, явищу *номінативного простору* приділено менше уваги. О. Дунаєвська підкреслює, що номінативний простір досліджують з позицій лінгвокультурології, та використовує дефінітивний аналіз у своїх розвідках [48, с. 74]. Н. Олійник спирається на контекстний аналіз для визначення номінативного простору [104, с. 8]. К. Стрельченко зазначає, що явище *простору* використовують у лінгвістичному моделюванні «для системного представлення мовних та мовленнєвих одиниць різних рівнів» [147, с. 39]. О. Вуєк вивчає явище номінативного простору в поетичному тексті [27].

Дослідження концепту LANGUAGE POLICY уналежнено до лінгвокогнітивного, тому і явище *номінативного простору* ми розглядаємо в межах саме лінгвокогнітивного аспекту. Об'єктом лінгвокогнітивного дослідження виступає мовний матеріал, який є номінативним полем. Предметом лінгвокогнітивного дослідження є «семантика одиниць номінативного поля концепту, що відображає досліджуваний концепт у мовній свідомості носіїв мови. Метою лінгвокогнітивного дослідження є опис відповідного концепту» [118, с. 54].

Т. Ястремська зазначає, що концепт є «одним із «пазлів» концептуального простору – концептосфери – концептуальної картини світу, яка, вербалізуючись, моделює мовну картину світу» [163, с. 112]. З. Попова та Й. Стернін зауважують, що номінативне поле має комплексний характер, воно не виступає як структурне угруповання в системі мови, являючи собою виявлену та впорядковану дослідником сукупність номінативних одиниць [118, с. 47]. Я. Кравець стверджує, що «Слова в акті номінації являють собою різні номінативні класи слів, які співвідносяться з мовною системою класифікації природних категорій, яку виражено різними частинами мови» [76, с. 256]. Підтримаємо думку про те, що до номінативного поля концепту доцільно уналежнювати системні, okazіональні, випадкові й індивідуально-

авторські номінативні засоби, їх має бути встановлено під час лінгвокогнітивного аналізу, бо такі засоби дають матеріал для когнітивної інтерпретації та побудови моделі концепту [120, с. 48]. Справді, LANGUAGE POLICY набуває своїх найвиразніших ознак завдяки тим когнітивним складникам, які встановлено під час проведення асоціативного експерименту.

Номінативне поле орієнтоване саме на лінгвокогнітивне дослідження та допомагає встановити особливості сприйняття та вербалізацію досліджуваного концепту носіями мови.

Залежно від комунікативної ситуації зміст концепту розкривають за допомогою номінативного поля концепту, яке містить його прямі номінації (ядро номінативного поля) та номінації окремих когнітивних ознак (периферія номінативного поля) [118, с. 47-48]. Значення лексичної одиниці *language policy* є системою компонентів – сем.

Основними типами сем є ядерні та периферійні. Ядерні семи є основою лексичних угруповань та позначають постійні ознаки предмету. Такі ознаки неможливо усунути, бо, втративши ці ознаки, предмет втрачає якісну визначеність [144, с. 64]. Периферійні семи позначають не лише ймовірнісні ознаки, а й «створюють образність й експресивність слововживання та розширюють номінативні можливості слова» [86, с. 68]. Справді, деякі приклади з лексико-семантичного опису концепту вказують на доповнення когнітивних характеристик. Диференційна сема [related to language education and use] масштабує явище мовної політики як те, яке стосується сфери освіти. Сема [whose political interference with the use of language affects only one language] звужує межі застосування цього явища до лише однієї мови.

Дослідник може обрати два напрями під час побудови номінативного поля концепту: виявлення лише прямих номінацій концепту (ключового слова та його синонімів), або аналіз усього номінативного поля, а саме з побудовою ядра номінативного поля та периферії. Периферійні компоненти LANGUAGE POLICY встановлюємо за допомогою різних засобів, зокрема з допомогою студіювання асоціативного поля концепту [118, с. 124-129].

Простір виступає як об'єкт номінації з позицій лінгвокогнітивного, ономасіологічного, семантичного, словотвірного, а, можливо, і лінгвокультурологічного та міжкультурного аналізу; а також як форма представлення одержаних у процесі дослідження даних [82, с. 6]. Уважаємо, що таке різнобічне студіювання сприяє чіткості опрацювання лінгвальних даних. Отже, простір здатний відбити не лише світ, у якому живемо, але й результати роботи нашої свідомості як у його пізнанні загалом, так і окремих його складників [82, с. 6]. Когнітивне усвідомлення *простору* виражено в складі різних словосполучень (мовний простір, культурний простір тощо) [238], у представленій розвідці спираємося на номінативно-просторове відтворення мовних одиниць.

У нашому подальшому дослідженні спиратимемося на другий аспект дослідження простору, а саме – його формальне вираження через лінгвокогнітивний та лінгводискурсивний аналізи. Звертаючись до першого аспекту (простір як об'єкт номінації), зазначимо, що в такому разі за допомогою аналізу номінативного простору досліджують різні сфери людської діяльності – дискурси, що є ширшим об'єктом дослідження.

Аналізуючи явище *номінативного простору* звертаємо увагу на те, що Т. Ястремська визначає номінативний простір як відкриту систему, яка постійно поповнюється відповідно до нових фіксацій у джерелах [163, с. 137]. Цілком погоджуємося з думкою про те, що номінативний простір є вербальним вираженням або ж формою концепту, який охоплює систему номінацій [163, с. 112].

Варто зазначити, що динамічність номінативного простору є його особливістю. Таке динамічне утворення [27, с. 84] формується з певного набору номінацій явищ різного характеру під час застосування стратегій та засобів мовної адаптації когнітивних структур [46, с. 275]. Н. Олійник [104, с. 83] з посиланням на З. Попову та Й. Стерніна ототожнює *номінативний простір* з *номінативним полем*, зазначаючи, що номінативний простір (або поле – прим.) виступає набором мовних засобів, які

репрезентують такий простір [104, с. 83]. У науковій розвідці Л. Брославська так само позначає синонімічність двох явищ [21, с. 220].

З опертям на погляди О. Дунаєвської вважаємо, що ключовими для розуміння номінативного простору є синтагматичний тип зв'язку, який «характеризує відношення між мовними одиницями у мовленні та його фіксації – тексті» та парадигматичний – той, що «актуалізується як «продукт систематизації» мовних одиниць у когнітивній картині світу». Такі мовні одиниці «використовуються для омовнення когнітивних структур» [47, с. 20]. Зауважимо, що номінативний простір опрацьовує фіксацію мовних одиниць у тексті [147, с. 42], і, як наслідок – у дискурсі. LANGUAGE POLICY знаходить свою реалізацію в текстах різних дискурсів, які стосуються соціо-політичної сфери, а саме, політичний, юридичний та освітній дискурси. Саме тому звертаємося до встановлення різних варіантів вербалізації таких структур.

Отже, ключовим аспектом наших подальших досліджень є пошук вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY та встановлення його номінативного простору в межах дискурсивних досліджень.

Концепт репрезентує номінативний простір як систему номінацій у його формальному вираженні [163, с. 134]. Аналіз концепту зводять до моделювання двох просторів – номінативного та семантичного [163, с. 112], серед яких вивчаємо саме номінативний, який позначає форму концепту. Т. Ястремська зауважує, що номінація є формальним аспектом дослідження [163, с. 134]. Результатом аналізу *номінативного простору* постає формування *номінативного поля*. Номінативний простір є вербальним вираженням, який охоплює систему номінацій – знаків, які слугують засобами активації концепту. Така система залишається відкритою, «а тому всіх засобів зафіксувати неможливо» [163, с. 112].

Спираючись на те, що більшість мовознавців послуговуються терміном «номінативне поле», постає потреба порівняти явища *номінативного поля* та *номінативного простору* для подальшого дослідження концепту

LANGUAGE POLICY.

Номінативний простір реалізовано в номінативному полі, які під час дослідження концепту LANGUAGE POLICY повністю перекриваються. Це підтверджує низка чинників. По-перше, номінативне поле репрезентує концепт у певний період розвитку соціуму, водночас як номінативний простір формується як відображення реалій [101, с. 156-186; 46, с. 15-65], тобто, можемо зазначити, що безвідносно до синхронії або діахронії номінативне поле так само відтворює реалії в певний період розвитку суспільства. По-друге, номінативне поле, як і номінативний простір, має комплексний характер [27, с. 110]. Ми зауважили, що зміст концепту LANGUAGE POLICY може зазнавати якісних та кількісних змін, проте завжди є цілісним утворенням. По-третє, у межах цього студіювання, номінативне поле, так само, як і номінативний простір орієнтоване на лінгвокогнітивне дослідження, бо першочерговим є аналіз *сприйняття* носіями мови тих чи тих явищ, а також розуміння лінгвокогнітивних процесів, що впливають на формування сприйняття людиною світу [101, с. 156-186]. По-четверте, компоненти номінативного поля та номінативного простору організовано в польових структурах [27, с. 84], де обов'язково виділяють ядро та периферію. По-п'яте, оскільки номінативне поле виступає об'єктом лінгвокогнітивного аналізу [118, с. 54], завдяки його дослідженню можна змодельовати мовну картину світу [163, с. 112].

Серед усіх функцій номінативного простору мови О. Кубрякова виокремлює функцію «слугувати мовною картиною світу» як основну [80, с. 68]. З огляду на це можемо зауважити, що так само, як і номінативне поле, номінативний простір досліджують за допомогою дефінітивного аналізу, тому що «компонентний та дескриптивний аналіз словникових дефініцій є важливим етапом вивчення структури концепту, оскільки лексична система, репрезентована у словниках, є відображенням специфіки мовної картини світу» [106, с. 162]. Справді, номінативний простір потрібно аналізувати за допомогою лексикографічних джерел. Ураховуючи вказане,

під час вивчення концепту LANGUAGE POLICY, ґрунтуючись на позиції Т. Ястремської, послуговуємося такою тезою: «...поняття номінативного простору і поля накладаються...» [163, с. 134].

Отже, можна стверджувати, що явище *номінативного простору* в межах дослідження концепту LANGUAGE POLICY збігається з явищем *номінативного поля*, з їхнім однаковим набором ознак та однаковою направленістю дослідження, як-от: репрезентація концепту на певному етапі розвитку людства, комплексне дослідження, узагальнення в польових структурах, структурування мовного простору лексичними засобами.

У межах когнітивних досліджень формування номінативного поля є результатом вивчення номінативного простору, що постає істотним під час аналізу «об'ємних», загальних лінгвістичних явищ, як-от номінативний простір політичного дискурсу, де можна виокремити номінативне поле. Вивчення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY передбачає вузьке дослідження в межах різноманітних дискурсів, де функції *поля* збігаються з функціями *простору*.

Згідно з результатами нашої розвідки, надаємо таке визначення явищу *номінативного простору*: номінативний простір – це система відкритого типу, яка зазнає змін із часом та яка охоплює сукупність різнорівневих елементів, змінюваних як кількісно, так і якісно.

1.3. Варіативність підходів до вивчення концептів

Аналізуючи визначення поняття концепт різних дослідників, спостерігаємо, що вчені трактують поняття концепт, виходячи з того, який підхід покладено в основу дослідження. Наявна досить широка варіативність у класифікації підходів до розуміння концептів. Кількість підходів може варіюватися від двох [45; 24; 115; 17] до одинадцяти-тринадцяти [299, с. 39; 111, с. 93-95]. З огляду на це окремо зазначаємо відмінності в трактуванні явища *концепт*. Звернемося до думки Ю. Маслової про те, що варіативність

вираження концепту сприяє використанню інтегративного підходу, який допомагає об'єктивно проаналізувати концепт. Такий підхід передбачає корисну взаємодію різних аспектів осмислення концептів: як лінгвістичного й психологічного, так і культурологічного та філософського [96, с. 72]. У роботі спиратимемося саме на таку логіку, адже концепт LANGUAGE POLICY є досить складним явищем, тому розглядати його винятково з позицій одного підходу не видається можливим.

Н. Плотнікова, зокрема, зазначає таке: «Оскільки термін «концепт» з'являється в лінгвістичній семантиці завдяки взаємодії лінгвістики з філософією, психологією, культурною антропологією, то, відповідно, концепт розглядається в різних векторах, у межах яких виділяють численні дефініції разом із цілими комплексами специфічних конкретизаторів...» [112, с. 93].

Під час аналізу наукових розвідок [196; 95; 118; 63; 135] з підходів до вивчення концептів, висновковуємо, що наявні різні класифікації, тому погоджуємося з думкою Т. Володіної про те, що єдиного розуміння суті такого складного феномену як концепт у сучасній лінгвістиці не вироблено [24, с. 42]. Утім, кожен з підходів «оперує поняттям “концепт”, яке в залежності від його застосування в певній парадигмі має свої особливості інтерпретації, а отже й свою специфічну логіку аналізу, свій методологічний апарат» [74, с. 34]. У цьому підрозділі розглянемо основні підходи до розуміння явища «концепт». Наступний підрозділ присвячено методам дослідження в межах цих підходів.

О. Домніч [45, с. 81], Т. Володіна [24, с. 42] Н. Попова [121, с. 74] розглядають лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний підходи як **два** основні до вивчення концепту. М. Полюжин про ці підходи пише так: «Наявні підходи до його (концепту – прим.) вивчення зводяться до розмежування між лінгвокогнітивним і лінгвокультурним підходами» [115, с. 216]. З огляду на потребу уніфікації термінології розглядаємо терміни *лінгвокультурний* та *лінгвокультурологічний* (або ж *лінгвокультурологійний*

[60, с. 97]) як синоніми, бо дослідники описують ці два терміни, посилаючись на ті самі джерела [26, с. 215; 115, с. 217; 60, с. 97]. Н. Бондар також виокремлює та досліджує два підходи, та зазначає, що лінгвокогнітивний підхід апелює до свідомості (психології) та знання (семантики) під час визначення явища *концепт* [17, с. 84-85]. Згідно з теорією когнітивістів, концепт є посередником між словами й дійсністю [298, с. 92]. Н. Коч позначає лінгвоконцептологічний підхід як синонім до лінгвокогнітивного [74, с. 34]. Лінгвокультурологічний підхід до розуміння концепту полягає в його визнанні базовою одиницею культури, її зосередженням [115, с. 217].

Деякі дослідники [95, с. 31-33; 26, с. 214] зазначають, що існує **три** підходи до розуміння концептів – лінгвокультурологічний, лінгвокогнітивний (когнітивний [26, с. 214]) та лінгвістичний. Останній розглядає семантику мовного знака як єдиного засобу формування змісту концепту, а отже, концепт сприймають як «одиницю когнітивної семантики» [116, с. 87]. У межах лінгвістичного підходу визначають тип концепту, ґрунтуючись на аналізі словникової дефініції лексеми [7, с. 53].

В. Іващенко одним із напрямів осмислення концепту зазначає **лінгво-логіко-філософський підхід** [65, с. 7-16]. Іншим напрямом (підходом – прим.) зазначимо **психолінгвістичний**. Психолінгвістичне осмислення явища концепту засвідчене переважно двома фундаментальними напрямками досліджень – когнітивною лінгвістикою (зокрема когнітивною семантикою) та когнітивною психологією [65, с. 16-24].

Лінгвокультурологічне розуміння явища *концепт* продукує такі підходи: мовоцентричний, етноцентричний, антропоцентричний, аксіологічний, а також концепцію смислової організації структури знань та ідеї заступання і посередництва [65, с. 24-32]. Підтримуємо думку, що такий підхід ґрунтується на визнанні концепту етносоціокультурним явищем, відображеним у свідомості мовної особистості – індивіда, члена соціальної групи [97, с. 91]. **Філологічний концептуалізм** виокремлено як лінгвопсихологічне розуміння явища концепт [65, с. 47]. На нашу думку, таке

розуміння частково ввібрало елементи лінгвістичного підходу, бо за цього підходу концепт визначають як лексичну одиницю, яку вивчають за допомогою сукупності «власне лінгвістичних методів, зокрема методом семантичного, синтагматичного, граматичного, дистрибутивного аналізів, а також аналізу дефініцій», ураховуючи функціонування цієї лексеми «в наївно-побутовій та власне науковій картинах світу, а також і з урахуванням різних рівнів мовної організації» [65, с. 47].

До іншої класифікації вдаються З. Попова та Й. Стернін. Зокрема, визначають **п'ять** підходів до аналізу концептів у когнітивній лінгвістиці: **культурологічний** напрям передбачає вивчення концептів як елементів культури з опертям на дані різних наук; **лінгвокультурологічний** напрям, пов'язаний із вивченням мовних одиниць концептів як елементів національної лінгвокультури у зв'язку з національними цінностями та національними особливостями цієї культури: напрям від мови до культури; **логічний** напрям застосовують, коли концепти потрібно аналізувати з допомогою логічних методів поза прямої залежності від їхньої мовної форми. У розвідці послуговуємося **семантико-когнітивним** напрямом, який передбачає дослідження лексичної та граматичної семантики мови як засобу доступу до змісту концепту LANGUAGE POLICY, як засобу його моделювання від семантики мови до концептосфери. Виокремлюють і **філософсько-семантичний** напрям, за якого досліджують когнітивні основи знаковості [118, с. 12].

Шість підходів до розуміння того, яка природа концепту і як він співвіднесений з іншими явищами, виділяє В. Єфремов [50, с. 98]. Він виокремлює такі підходи: **когнітивний, психолінгвістичний, лінгвістичний, лінгвофілософський, лінгвокультурологічний та лінгвоконцептологічний.**

Згідно з його теорією, основою концепту в **психолінгвістичному** розумінні стає не стільки поняттєвий зміст (як у межах когнітивного і лінгвофілософського підходів), скільки блок знань, що являє собою

сукупність конкретно-образних (зорових, слухових, смакових тощо) елементів у психіці людини [50, с. 99].

До представників **лінгвістичного** підходу уналежнено роботи А. Вежбицької, яка, за визначенням В. Єфремова, під явищем *концепт* розуміє «якийсь об'єкт зі світу “Ідеальне”, що відбиває певні культурно зумовлені уявлення людини про світ “Реальність”» [наведено за: 50, с. 99]. Погоджуємося з твердженням, що змістовний складник концепту включає в себе «наївне поняття», але й не обмежується лише ним, оскільки враховує широкий спектр прагматичних і асоціативних складників концепту, особливості яких виявляють в їхній комбінації з його вербалізаторами [50, с. 99]. Додамо узагальнення О. Шмельова, який зауважує, що А. Вежбицька «виходить із наявності загальної бази для всієї різноманітності способів концептуалізації дійсності, що виявляються у різних мовах світу» [159, с. 8]. Згідно з теорією А. Вежбицької, навіть складний концепт, закодований у тій чи тій мовній одиниці якоїсь із мов, може бути представлений у вигляді певної конфігурації елементарних смислів, які є семантично універсальними, адже вони лексично закодовані всіма мовами [159, с. 8]. Отже, концепт у суто лінгвістичних дослідженнях «постає якимось конструктом, що репрезентує асоціативне поле того чи того імені, але не є рівним йому» [50, с. 99].

Лінгвофілософський підхід розглядає концепти як поняття практичної, повсякденної філософії, що виникають унаслідок взаємодії таких чинників, як національна традиція та фольклор, релігія та ідеологія, життєвий досвід та образи мистецтва, відчуття та системи цінностей [50, с. 100].

Лінгвоконцептологічний підхід (лінгвоконцептологію) розглядають як «новий поворот у науковому осмисленні» лінгвістичної семантики [123, с. 423]. Цей підхід сприяє інтегративному розумінню систем мови, залучає інноваційні методи та прийоми, які використовують в різних дослідницьких напрямках, зокрема лінгвокогнітивних, лінгвокультурологічних тощо [123, с. 423].

А. Мартинюк узагальнює **шість** підходів у чотири тлумачення суті

концепту: об'єктивістське, суб'єктивістське, емпіричне та діяльнісне [89, с. 82]. Вона зазначає, що об'єктивістська методологічна платформа є підґрунтям переважної більшості лінгвістичних досліджень концептів [89, с. 82]. Зауважують, що відповідно до концепції цієї платформи, «людина сприймає незалежну й відсторонену від неї діяльність за допомогою органів чуття й відображає суть речей у ментальних репрезентаціях (концептах)» [89, с. 82]. Базовим підходом тут виступає **семантико-когнітивний підхід**, а сам концепт тлумачать як ментальну репрезентацію дійсності [89, с. 82]. До концепції суб'єктивістської теорії А. Мартинюк уналежнює філософсько-культурологічний, лінгвокультурологічний та когнітивно-поетологічний підходи.

Представником **філософсько-культурологічного** підходу А. Мартинюк зазначає Ю. Степанова, який розглядає концепт як смисл, породжений індивідом в історичних межах певної культурної традиції, проте відбиває єство творця, а не онтологію дійсності [89, с. 83]. **Лінгвокультурологічний підхід** досліджує концепт як умовну ментальну одиницю, яку спрямовано на вивчення мови, свідомості та культури [89, с. 83]. Словесно-поетичний образ, який відбиває світобачення автора художнього тексту, перебуває в межах **когнітивно-поетологічного підходу** [89, с. 84]. Концепцію емпіричної платформи представлено **експерієнціальним підходом**, де концепт вважають неізолюваним та зв'язаним з іншими концептами [89, с. 84]. Діяльнісна платформа заснована на дискурсивній взаємодії і представлена **когнітивно-дискурсивним підходом**, «який тлумачить концепт як динамічну одиницю психічних ресурсів людини, що виникає в процесі наділення мовної форми значущістю ... у ситуації дискурсивної взаємодії індивідів і є втіленням їх індивідуального ... досвіду, сформованого в межах певної лінгвокультури» [89, с. 85-86]. О. Морозова коментує специфіку когнітивно-дискурсивного підходу та пояснює, що цей підхід «виразно виявляється на рівні опису його процедур, у яких використовують поняття та категорії, властиві динамічному стилю мислення,

який зміщує акценти в дослідженні мови в її «первинній даності» (дискурсі): на перший план виступає те, *як* сконструйовано зміст висловлювання (хто говорить, за яких обставин, чому саме так, а не інакше), а не те, *що* є висловом (його зміст, правила побудови тощо)» [98, с. 135].

У праці «Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики» [299] А. Мартинюк розширює варіативність підходів та виокремлює **одинадцять** підходів, та до вказаних семантико-когнітивного, філософсько-культурологічного, лінгвокультурологічного, когнітивно-поетологічного, експерієнціального та когнітивно-дискурсного підходів додає **символьно-комп'ютаційний** (згідно з цим підходом структури знання мають символічну природу та становлять ментальні репрезентації зовнішньої щодо суб'єкта дійсності, яку вони віддзеркалюють) [299, с. 40], **логічний** (представники – Н. Арутюнова, А. Бабушкін, які, як і прихильники семантико-когнітивного підходу, тлумачать концепт як ментальну сутність, що віддзеркалює навколишню дійсність, проте не наполягають на розмежуванні концепту і поняття) [299, с. 48], **логіко-психологічний** (представники – З. Попова та Й. Стернін, які «намагаються поєднати логічне та психологічне тлумачення концепту») [299, с. 51], **культурологічний** (угруповує філософсько-культурологічний, лінгво-культурологічний та когнітивно-культурологічний підходи й використовує як «культурно марковане ментальне утворення») [299, с. 53], **психологічний, когнітивно-культурологічний** (представники – А. Вежбицька, В. Телія, Р. Фрумкіна «розглядають концепт як етнокультурно макровану структуровану одиницю знання, що відбиває перцептивний досвід людини крізь призму мови лінгвокультури» [299, с. 59].

Н. Плотнікова угруповує **тринадцять** підходів до розуміння концептів відповідно до п'яти парадигм: філософської, логічної, психологічної, культурологічної та літературознавчої. Зокрема, у межах філософської парадигми можна виділити такі підходи до розуміння концептів: власне **філософський** та **логіко-філософський**. Серед підходів логічної парадигми

дослідниця виокремлює такі: **лінгво-логіко-філософський, логіко-поняттєвий, логіко-семантичний** (лінгвокогнітивний – за В. Карасиком [66, с. 141]). Психологічну парадигму репрезентовано **психологічним, когнітивним** та **семантико-когнітивним** підходами. Культурологічну парадигму репрезентовано **культурологічним, лінгвокультурологічним, етнолінгвістичним** та **інтегративним** (як його визначає Н. Попова, чії роботи присвячено такому підходу, – інтеграційний поліпарадигмальний [121, с. 379]) підходами. Н. Плотнікова зауважує, що **літературний** підхід до концепту відображений у працях В. Зусмана, який використовує два терміни – «концепт у літературі» та «літературний концепт» [112, с. 93-95].

З огляду на «зміну методологічної парадигми» та на опір на комп'ютерний інструментарій, зазначимо **когнітивно-корпусний лінгвістичний підхід**, який аналізують І. Ділай та М. Ділай [38, с. 73]. Уважаємо його одним з найінформативніших, адже такий підхід є синергією когнітивно-лінгвістичної теорії та корпусної методології, що зумовлює поєднання якісного та кількісного аспектів дослідження [38, с. 73].

Отже, варіативність підходів до розуміння явища *концепт* є істотною, різниться не лише їхня кількість, а й їхній зміст. Підходи не лише об'єднано в більші категорії, вони ще й переплітаються своїми характеристиками, у такий спосіб змінюючи назви та сутність.

У подальшому ми хотіли б звернутися до лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного підходів, які, на нашу думку, є достатньо узагальненими, й мають різноманітний інструментарій. Задля узгодження термінології, з урахуванням їхнього «масштабного» змісту спиратимемося на них як на *напрями* – лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний напрями дослідження концепту LANGUAGE POLICY у випадках, коли потрібно виокремлювати інші підходи в їхньому складі. Уважаємо за доречне уналежнити до лінгвокогнітивного напрямку семантико-когнітивний, лінгво-логіко-філософський, логіко-поняттєвий, психологічний, когнітивно-корпусний лінгвістичний підходи тощо.

1.3.1. Лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний підходи як ґрунтовні напрями дослідження концептів

Перш ніж детально розглянути два ключові підходи та проаналізувати доцільність поєднання різних їхніх складників, звернемося до першого пункту розвідки, а саме «Концепт як лінгвокогнітивне явище». Ми розглянули когнітивну лінгвістику як галузь знань, проте є потреба зазначити те, що когнітивна лінгвістика розвивається в межах когнітивної науки, яка є «комплексною» [37, с. 18]. Когнітивну науку уявляють як «федерацію» наук, які «не пов'язані жорсткими зв'язками» [37, с. 18]. С. Жаботинська зазначає єдність дисциплін під одним началом: «Когнітивна лінгвістика як складова когнітивної науки (федерації дисциплін, які досліджують людські мислення й мозок) спрямована також на пояснення самого феномену мислення» [54, с. 3].

Зауважують, що до такого комплексу можна уналежнити штучний інтелект, мовознавство, психологію, неврологію [37, с. 18], антропологію та філософію [79, с. 34]. На нашу думку, така єдність, такий взаємозв'язок дисциплін, які розглядають суттєво різні галузі людського буття, і став поштовхом до виникнення широкої варіативності підходів до розуміння концептів, адже всередині цієї «єдності» дисципліни можна направити на вивчення спільного об'єкту. Таке всебічне студіювання сприяє розбудові нових наук, виникненню нових підходів, як-от когнітивно-корпусний лінгвістичний підхід, виокремлений на базі когнітивної та корпусної лінгвістики. З огляду на це, вважаємо, що основні підходи, якими послуговуємося в цій розвідці, можуть бути взаємодоповнювальними.

Лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний підходи до розуміння концепту не є взаємовиключними. У межах лінгвокогнітивного підходу концепт трактують як ментальне утворення у свідомості індивіда, що забезпечує вихід на концептосферу соціуму, тобто, зрештою, на культуру [66, с. 142]. Серед дослідників, які активно послуговуються цим підходом у

своїх роботах, виділимо Є. Бондаренко [19], Т. Володіну [24], Т. Врублевську [26]. Прибічники лінгвокультурологічного підходу спираються на концепт як на одиницю культури, яка виступає фіксацією колективного досвіду, що стає надбанням індивіда [66, с. 142]. Ці підходи різняться векторами щодо індивіда: лінгвокогнітивний концепт – це напрямок від індивідуальної свідомості до культури, а лінгвокультурний концепт – це напрямок від культури до індивідуальної свідомості [66, с. 142].

О. Кубрякова зазначає, що мова є доказом того, що «в основі наших знань про світ лежить така одиниця ментальної інформації, як концепт» [80, с. 57], оскільки саме мова виявляє та об'єктивує те, як побачений і зрозумілий світ людським розумом, як його заломлено та категоризовано свідомістю [80, с. 57]. Концепт LANGUAGE POLICY може бути досліджено саме з цього погляду, бо в нашому дослідженні спираємося на поняттєвий складник.

М. Полюжин стверджує, що когнітивний підхід є «пояснювальним підходом і намагається не тільки зафіксувати мовні явища, але й пояснити чому вони реалізуються саме так, а не інакше» [113, с. 91]. Інтерпретація концепту як фрагмента свідомості передбачає відтворення за допомогою лінгвокогнітивних методик [83, с. 125]. На нашу думку, такий підхід є досить зручним, адже він дає змогу проаналізувати концепт з різних ракурсів та залучити велику кількість засобів аналізу, зокрема дискурсний аналіз, а разом з ним і корпусні методики.

Цілком протилежний напрямок дослідження передбачає **лінгвокультурологічний підхід**, що йде, відповідно, від культури до індивідуальної свідомості. За ствердженням Н. Попової, «лінгвокультурологічний підхід до вивчення мови в межах когнітивної лінгвістики набрав обертів у східній Європі та практично оформився в окремий напрям когнітивної лінгвістики – когнітивну лінгвокультурологію» [121, с. 65]. Концептові, як лінгвокультурному явищу присвятили свої праці українські дослідники Н. Попова [121], А. Приходько [125], В. Жайворонок

[55], Н. Плотнікова [111], Е. Розвод [131; 132], О. Панченко [108; 109] та ін.

Лінгвокультурологічний підхід передбачає вивчення концептів та їхній вплив на індивіда: когнітивна лінгвокультурологія «оперує трихотомією «мова – свідомість – культура», вивчаючи особливості їхньої взаємодії та наслідки їхнього взаємовпливу, а також культурноспецифічні особливості мислення народів, що закладено в національній концептосфері та відображено мовною картиною світу» [121, с. 65]. Прихильники цього підходу досліджують лексеми, значення яких формують зміст національної мовленнєвої свідомості, а також загальний світогляд носіїв цієї мови, адже дослідження національних концептів є важливим практичним та науковим завданням аналізу національної картини світу [108, с. 169].

Стверджують, що з'являється можливість глибинно усвідомити базові ідеї, які існують у мовній свідомості народу, саме завдяки лінгвокультурологічному підходу [158, с. 40]. Цей підхід дає змогу студіювати «систему цінностей та стандартів, сформованих під впливом культурних, мовних та соціальних впливів у конкретній соціокультурній спільності» [158, с. 40]. Погоджуємося з думкою, що неодмінними складниками концепту стають історія етносу, культура, досвід, традиції та звичаї, які «впливають на формування змісту, структури, організацію номінативного поля» [26, с. 215]. Протягом віків вибудовуються національні цінності, які згодом інтеріоризуються як концептуальні домінанти, які набувають пріоритетного значення для представника етнолінгвокультури [123, с. 424]. Додають, що «(к)ультура продукує й акумулює концепти, а концепти (насамперед, концептуальні домінанти) – репрезентують культуру» [123, с. 424].

Базовою одиницею лінгвокультурології В. Карасик виокремлює культурний концепт як «як мінімум тривимірне» [66, с. 154] смислове «утворення, у якому виділена ціннісна, образна та поняттєва сторони» [66, с. 132]. Культурні концепти розрізняють за належністю до того чи того прошарків суспільства. Виокремлюють три типи культурних концептів –

етнокультурні, соціокультурні та індивідуально культурні. Пояснюють це тим, що «...наявні ментальні утворення, які актуальні для етнокультури загалом, для певної групи в межах цієї лінгвокультури та для індивідуума. Може бути поєднано різні підходи до інтерпретації концептів» [66, с. 143-144]. На нашу думку, лінгвокультурні концепти є стабільнішими, бо, незважаючи на те, що виокремлюються три різні групи, у кожній з яких є певне узагальнення, однаковість у розумінні явищ. Водночас лінгвокогнітивні концепти наявні у свідомості, тому їхня вербалізація залежить від особистості індивіда.

Постає потреба виділення психологічного / психолінгвістичного підходів, які розглядаємо як складники лінгвокогнітивного підходу. Та елементи яких залучаємо в розвідці. Уважаємо таку ієрархію доцільною, адже саме в межах лінгвокогнітивного підходу відбувається вивчення, збереження, розуміння, оброблення та передавання інформації. Тож розглядаємо психологічну парадигму як спосіб реалізації встановлення шляхів сприйняття та відтворення отриманої інформації. Величезний внесок психолінгвістики у формування когнітивної лінгвістики та її методології аргументують тим, що концептосфера набагато об'ємніша й ширша, ніж та її частина, яка позначена мовними засобами, оскільки людина думає набагато більше, ніж говорить [146, с. 34]. Зауважують, що когнітивна лінгвістика стала можливою після оформлення теоретичних постулатів психолінгвістики: психолінгвісти обґрунтували концепцію невербальності мислення, існування у свідомості людей концептосфери, складеної з одиниць мислення – концептів, що постійно змінюється та оновлюється [146, с. 34].

Н. Плотнікова виокремлює психологічну парадигму, яку репрезентовано «психологічним, когнітивним та семантико-когнітивним підходами» [112, с. 94]. Дослідниця виокремлює **психологічний** підхід, звертаючись до роботи С. Аскольдова.

Посилаючись на цю саму працю С. Аскольдова, В. Єфремов підкреслює, що з погляду сучасної науки, теорія С. Аскольдова відображає

майбутній **психолінгвістичний** підхід, добре експлікований у самому визначенні концепту як думки, яка заступає нам у процесі думки невизначену безліч предметів одного й того самого виду [цит. за 50, с. 97].

На переконання А. Мартинюк, у межах психолінгвістичного підходу концепт «розуміють як динамічну одиницю психічних ресурсів людини, що виникає у процесі означування словесної форми під час інтерпретації тексту і поєднує перцептивні, когнітивні й афективні аспекти пізнання дійсності» [299, с. 69]. У межах психолінгвістичного підходу розглядає концепт також Р. Фрумкіна [50, с. 99; 155, с. 50].

Психічне та мовне, на думку І. Штерн, утворюють ментальну сутність концепту. Дослідниця зазначає, що психічне та мовне розгалужують так: «...у психіці це – об'єкт ідеальної природи, образ, що втілює певні культурно-зумовлені уявлення носія мови про світ і водночас є прообразом, прототипом, "ідеєю" групи похідних понять, у мові концепт має певне ім'я, оскільки реальність відбивається в свідомості не безпосередньо, а саме через мову» [160, с. 191-192]. За І. Штерн, концепт є ідеальним утворенням, якому можуть відповідати «цілком різні ментальні утворення» [160, с. 192], через те, що він існує лише в нашій психіці. Дослідниця додає, що не лише «різні мови "концептуалізують" світ по-різному, але й за одним і тим самим словом такої мови» можуть стояти цілком різні концепти [160, с. 192].

Представником такого підходу є і О. Залевська [62; 63], яка зазначає, що слово як засіб доступу до загальної інформаційної бази людини, відіграє особливу роль у процесах говоріння і розуміння озвученого або читаного тексту. Ця база містить результати перероблення когнітивного, перцептивного та афективного досвіду, що «активізується через внесення слова як одиниці індивідуального лексикону до внутрішнього контексту, завдяки чому в пам'яті «висвічується» деякий умовно-дискретний інтервал первинно континуальної та об'ємної картини світу в різноманітті зв'язків та відношень, оцінок та емоційних переживань» [62, с. 283]. Дослідниця зауважує, що термінологічно концепт варто розглядати лише у випадках,

коли йдеться про концепт як про «надбання індивіда» [63, с. 43]. Отже, важливим є саме психологічний «досвід» людини – емоції, які допомагають у подальшому сприйнятті явищ дійсності.

О. Селіванова пояснює, що структура концепту моделюється на базі ментально-психонетичного комплексу з огляду на те, що концепт є інформаційною структурою свідомості, у формуванні якого беруть участь різні пізнавальні механізми: від чуттєвої сфери до мислення, інтуїції, трансценденції і позасвідомого [135, с. 20].

Концепт LANGUAGE POLICY може бути досліджено з погляду цього підходу, адже до складу ментально-психонетичного комплексу О. Селіванова вносить вербалізований компонент мислення, що містить знання в мові, які існують у мовній формі або у вигляді текстової, дискурсивної інформації, що позначилися на нашій концептуальній моделі. У нашій роботі приділено увагу дослідженню дискурсивної інформації, проведено лінгвістичний експеримент та проаналізовано отримані дані за допомогою корпусного дослідження. Утім, на нашу думку, навіть з урахуванням того, що психологічний підхід може бути значним складником цієї розвідки, такий підхід є досить вузьким для нашого дослідження. Деякі його складники можуть бути вивчені в межах широкого лінгвокогнітивного аналізу.

Розглядаючи **нейропсихолінгвістичний підхід** маємо зазначити, що, на думку Л. Шевченко, нейропсихологи та психолінгвісти ґрунтують висновки на відомостях експериментальних досліджень [158, с. 66]. Це аргументовано тим, що «(п)сихолінгвісти й нейропсихологи у своїх дослідженнях концептів фіксують свою увагу на з'ясуванні психічних механізмів і процесів, які стоять за концептом, вивченні структури та особливостей його функціонування та актуалізації у психіці індивіда» [158, с. 66]. Вона виділяє нейрофізіолога А. Дамазіо (Damasio) [196], який «осмислює проблему концепту з позицій нейропсихології, нейрофізіології та нейропсихолінгвістики» [158, с. 66]. Л. Шевченко визначає нейропсихологічні експерименти нейрофізіолога, та підсумовує, що відповідно до цих

експериментів «...концепт за своєю природою – невербальне утворення...» [цит. за 158, с. 66-67], додаючи, що «спектр репрезентацій (зорових, слухових, соматосенсорних репрезентацій соматичних станів), які формують основу концепту, залежить від особистого досвіду, а отже, є різним для різних індивідів» [цит. за 158, с. 66-67].

До цього підходу можна уналежнити наш асоціативний експеримент, який, до речі, повністю підтверджує результат емпіричних досліджень А. Дамазіо (Damasio): усі реакції на стимул базувалися винятково на досвіді опитуваних, що, часом, продукувало досить неочікувані реакції або відсутність істотної реакції взагалі (наприклад, деякі опитувані серед реакцій на словосполучення-стимул *language policy* зазначали *policy* та *language* без жодних інших реакцій, що не може бути визначено як змістова інформація та не може бути подано як складник експерименту в переліку реакцій, проте таку інформацію можна використати в загальній інформації про концепт та його сприйняття).

Повертаючись до теоретичного складника асоціативного експерименту, можемо зазначити, що в нашій розвідці ми не уналежнюємо його лише до нейропсихолінгвістичного підходу, адже, на нашу думку, у межах цього дослідження було б доцільно об'єднати психологічний, нейропсихолінгвістичний, психолінгвістичний підходи в психолінгвістичний напрям, тому що ці три підходи мають спільні риси, оскільки їх сконцентовано на встановленні психічних механізмів і процесів.

Не можемо оминати один з нових підходів, який, за визначенням І. Ділай та М. Ділай, поступово утверджується – **когнітивно-корпусний лінгвістичний підхід** [38, с. 76]. Уналежнимо його до групи лінгвокогнітивних підходів, адже когнітивно-корпусний лінгвістичний підхід ґрунтується, зокрема, на «реальному вживанні мови» [38, с. 76]. Мовознавці зауважують, що «(п)редставники когнітивної лінгвістики неодноразово зверталися до корпусного матеріалу та методології, і ця потреба все більше зростає» [38, с. 73]. У межах такої взаємодії виокремлюють корпусно-

базовану та корпусно-керовану когнітивну семантику [38, с. 74-76]. Дослідники стверджують, що для когнітивної лінгвістики «корпуси є не лише ще одним типом даних, які треба взяти до уваги разом з іншими методами дослідження, такими як інтуїція, експериментальні методи», вони є «найважливішим видом даних, на які сучасна когнітивна лінгвістика може покладатися», бо «корпуси репрезентують уживання мови» більше ніж будь-які інші типи мовних даних [38, с. 76]. У третьому розділі розглядаємо такий підхід в межах практичних студіювань концепту LANGUAGE POLICY.

Розглянемо ще один підхід, який ми уналежнили до загальної групи – семантичний. Розглядаємо такий підхід як суто лінгвістичний, бо методикую виявлення та моделювання концептів побудовано на основі аналізу словникових дефініцій лексем. Як зазначає А. Бабушкін, використовуючи досягнення компонентного аналізу, що дає змогу бачити семний склад плану змісту слова, можна впевнено сказати, що за набором сем, які утворюють семему, та які виявляють під час лексикографічного тлумачення слова, можна вивчати когнітивні (концептуальні) параметри такого слова [8, с. 38].

Не можемо оминати чи не найбільший складник лінгвокогнітивного напрямку – семантико-когнітивний підхід, «згідно з яким концепти відповідають змістові семем окремої мови» [112, с. 94]. Такий підхід допомагає залучити кілька ключових етапів аналізу концепту. З. Попова та Й. Стернін проаналізували важливість семантико-когнітивного підходу [118, с. 111-112], оскільки він передбачає розгляд концепту в межах такого лінгвістичного спрямування, як когнітивна семантика. Дослідники зазначають, що назвою *семантико-когнітивний* вони підкреслюють основний напрям дослідження – дослідження «співвідношення семантики мови з *концептосферою народу*, співвідношення семантичних процесів з когнітивними» [118, с. 13]. Ключовим напрямом семантико-когнітивного дослідження виступає вивчення «співвідношення семантики мови з *концептосферою людини*, тобто семантичних процесів з когнітивними» [72, с. 57], що й відрізняє цей підхід від суто семантичного.

Семантико-когнітивний напрям когнітивної лінгвістики досліджує концепти через значення мовних одиниць, що їх номінують [118, с. 140]. Без урахування словникової дефініції не можна отримати повне уявлення про концепт, але й лише одна дефініція не зможе стати виразним та вичерпним матеріалом дослідження: «Тому опис концептів потрібно здійснювати, поєднуючи аналіз словникових дефініцій з поглибленим вивченням контекстів уживання тих мовних одиниць, які їх репрезентують» [3, с. 14]. Семантико-когнітивний підхід до вивчення концептів є «основним методом дослідження як з погляду лінгвокогнітивного напрямку, так і лінгвокультурологічного» [121, с. 86]. Тут маємо зауважити, що, згідно з указаними складниками дослідження семантико-когнітивного підходу, останній не є суто лінгвокогнітивним, його можна використовувати в лінгвокультурологічних дослідженнях.

Бачимо, що чітких меж, якими можна було б окреслити підходи, немає. Тому вважаємо за доцільне розглядати в нашій розвідці концепт LANGUAGE POLICY як такий, що має лінгвокогнітивне спрямування, адже навіть з урахуванням суто лінгвістичного (семантичного) опису (дефінітивний аналіз) ми не в змозі описати концепт з його «внутрішнього», духовного складника. З огляду на це постала потреба об'єднання підходів одного спрямування (хоч би частково дотичних) у більші групи, умовно – напрями, де, для опису глибини концепту послуговуємося широким мовознавчим інструментарієм.

У роботі повністю підтримуємо двокомпонентну класифікацію підходів до розуміння концептів [13; 45; 115; 121], бо лінгвокогнітивний підхід передбачає комплексне дослідження концепту з урахуванням дискурсних досліджень [83, с. 125-138], даних інших наук [83, с. 125], і різних шляхів продукування концептів як фрагментів свідомості [83, с. 125].

Можна стверджувати, що психологічний, психолінгвістичний та нейропсихологічний підходи є складниками саме лінгвокогнітивного підходу. Сюди уналежнюємо й семантичний підхід, який розроблено в межах когнітивної семантики; семантико-когнітивний, який вивчають

безпосередньо як складник лінгвокогнітивних досліджень. Утім, наголошуємо на тому, що семантичний підхід може бути використано в лінгвокультурологічних дослідженнях, через те, що в межах семантичного підходу окреслений колективний характер концепту (за А. Бабушкіним), який постає ментальним утворенням колективної свідомості, що є загальнішим та підпадає під лінгвокультурні дослідження. Уважаємо, що система двох підходів дає змогу проаналізувати концепт LANGUAGE POLICY з погляду специфіки національної концептосфери та виведення польової моделі, що уможливорює окреслення основних концептуальних ознак концепту LANGUAGE POLICY як окремим індивідумом, так і суспільством загалом.

1.4. Методи лінгвокультурології та лінгвокогнітології під час дослідження концепту

З огляду на існування двох основних підходів зупинимося на методах, які розглядають у межах кожного з них. У попередніх пунктах розглянуто варіативність підходів до дослідження концептів для підтвердження думки про те, що концепт LANGUAGE POLICY є переважно лінгвокогнітивним, а не лінгвокультурним. Саме тому в цьому пункті постає потреба порівняти методи лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного аналізу. За ствердженням В. Глуценка, «науковий метод є одним з елементів, за допомогою яких у науці виконують цілеспрямовані пізнавальні дії» [28, с. 33]. Методи лінгвокогнітивного аналізу порівнюють на основі праць українських мовознавців Є. Бондаренко та І. Шевченко [19; 184], С. Жаботинської [52], Н. Коч [74], А. Мартинюк [89] та зарубіжних дослідників Ч. Філлмора (Fillmore) [217] та М. М. Болдирева [16].

М. Болдирев [16, с. 26] зазначив метод когнітивно-матричного аналізу, який Є. В. Бондаренко визначає як метод матричного аналізу та досліджує матричне моделювання в межах лінгвокогнітивного вчення [184]. У роботі

«Матричне моделювання як метод лінгвокогнітивного дослідження» Є. Бондаренко та І. Шевченко зауважили, що «пропонований метод лінгвокогнітивного аналізу базових понять картини світу полягає в моделюванні матриці доменів, у межах яких профілюються відповідні концепти. Складовими цієї матриці є домени, сконцентровані навколо граничного (найбільш широкого) домену» [19, с. 16].

Розглянемо метод фреймового аналізу, який, за коментарем В. Манакіна ввели саме Ч. Філлмор, Дж. Лакофф, Р. Ленекер, М. Мінський [88, с. 377]. Як і польову структуру, цей метод розробляли вітчизняні мовознавці, які «в чомусь удосконалили та відшліфували його на практиці» [88, с. 377]. М. Болдирев визначає його як метод фреймової семантики, ідеї якої розвинув Ч. Філлмор [217, с. 111], метод, який досліджує «взаємодію семантичного простору мови та структури знання, мисленнєвого простору» [15, с. 33]. С. Жаботинська та Н. Коч визначають його як метод фреймового аналізу [53; 74, с. 36, 90-91]. За Т. В. ван Дейком, фрейм – це одиниця, організована «навколо» деякого концепту [32, с. 16-17]. Зауважено, що фрейми містять основну, типову та потенційно можливу інформацію, асоційовану з тим чи іншим концептом, додаючи, що фрейми можуть описувати «типові» для певного суспільства явища [32, с. 16-17]. За М. Мінським, фрейм є мережею вузлів та зв'язків. «Верхні рівні» фрейму є фіксованими і представляють те, що завжди є правдивим щодо певної ситуації. На нижніх рівнях є багато терміналів – слотів, які потрібно заповнити прикладами або даними [254, с. 1].

Уважаємо, що представлене дослідження концепту LANGUAGE POLICY складно представити у вигляді фреймової структури, тому, з огляду на результати, представлені в п. 2.2. *Юридичний та політичний дискурси як ключові напрями вербалізації концепту LANGUAGE POLICY*, та на властивість переходу деяких когнітивних компонентів з однієї зони в іншу, залучаємо саме польову модель, яка виразно відтворює структуру зв'язків між елементами концепту.

Також визначають метод прототипічної семантики, який передбачає, що будь-яка категорія охоплює нерівноцінні елементи, до яких входять як ядерні елементи (прототипи), які мають найбільшу кількість типових для цієї категорії характеристик, так і менш типові елементи [15, с. 34].

Образно-схематичні моделі розглядають у теорії когнітивної граматики [15, с. 31].

У межах психолінгвістичного підходу, де *концепт-як надбання індивіда* розмежовано з *концептом-інваріантом* (продуктом соціальної взаємодії і спілкування) та *концептом-конструктом* (продуктом наукового опису), основним методом дослідження *концепту-як надбання індивіда* стає експеримент (насамперед асоціативний) [90, с. 289-290].

Метод семантико-когнітивного аналізу передбачає, що в процесі лінгвокогнітивного дослідження від змісту значень переходимо до змісту концептів під час найважливішого етапу опису – когнітивної інтерпретації [118, с. 140]. Підтримуємо думку, що когнітивна інтерпретація – той етап семантико-когнітивного аналізу, без якого дослідження залишається в межах лінгвістичної семантики [118, с. 15]. Унаслідок когнітивної інтерпретації постає абстрагування та узагальнення результатів опису значень мовних одиниць, що позначають концепт на вищому рівні абстракції. Таке тлумачення проводять для виявлення та формулювання когнітивних характеристик, представлених цими значеннями чи семантичними компонентами мовних одиниць. Зрештою, на думку дослідників, це допомагає створити модель змісту цього концепту [118, с. 141]. Саме тому вважаємо за потрібне виокремлювати семантичний підхід та семантико-когнітивний, адже в останньому тлумачення когнітивного плану відіграє ключову роль.

Розглянемо концептуальний аналіз, адже, на наше переконання, за його допомогою зможемо розкрити концепт LANGUAGE POLICY, наблизившись до його максимального опису з урахуванням різних методів. Погоджуємося з ідеєю Н. Плотнікової, що для отримання повного уявлення про концепт

«недостатньо вказати на його основні параметри, оскільки повне уявлення про концепт можна отримати, проаналізувавши його виникнення та динаміку розвитку всіх проекцій семантичного простору» [111, с. 166]. Саме тому, за твердженням Н. Плотнікової, застосовують концептуальний аналіз як надійний інструмент дослідження термінів [111, с. 166]. Далі розглянемо деякі подробиці динаміки досліджуваного концепту, що має безпосереднє значення для його розуміння.

Деякі вчені [64, с. 82; 136; 154; 109, с. 24-25] розглядають метод концептуального аналізу як один із ключових та актуальних методів сучасного мовознавства. О. Селіванова [136, с. 419] визначає концептуальний аналіз як провідний метод лінгвістичного аналізу й лінгвоконцептології, який передбачає моделювання і опис концептів. Основною метою є «реконструкція когнітивних механізмів індивідуальної чи колективної свідомості, які опосередковують формування і упорядкування знань про об'єкти дійсності та результати внутрішнього рефлексивного досвіду» [136, с. 419]. У сучасній лінгвоконцептології метод концептуального аналізу розглядають і як аналіз концептів, і як аналіз за допомогою концептів [наведено за: 136, с. 419].

Особливістю концептуального аналізу є те, що не існує чітко визначених процедур та технік його проведення, які можна уніфікувати для здійснення досліджень за допомогою концептуального аналізу. Р. Фрумкіна [154, с. 93] переконана, що концептуальний аналіз – це не чітко визначений метод (техніка, набір процедур). Дослідниця зазначає те єдине, що об'єднує дослідників, які проводять концептуальний аналіз, – це їхня спільна мета, не більше того [154, с. 93]. Шляхи реалізації цієї мети виявляються досить різними.

Поряд з концептуальним аналізом зазначають і семантичний. С. Жаботинська, посилаючись на О. Кубрякову (1991), зазначає відмінність між концептуальним та семантичним аналізом: «...семантичний аналіз пов'язаний з роз'ясненням мовної одиниці, а концептуальний аналіз

звернений до знань про світ» [51, с. 56-57]. Метод семантичного аналізу спрямовано на тлумачення «семантичної структури номінативної одиниці, уточнення її денотативних, сигніфікативних і конотативних значень» [51, с. 56-57], водночас, метод концептуального аналізу «передбачає пошук тих загальних концептів, які підведені під один знак і представляють буття знака як маркера відомої когнітивної структури» [51, с. 56-57].

З урахуванням цього, в нашому дослідженні концепт LANGUAGE POLICY проаналізовано як з погляду семантичного, семантико-когнітивного аналізу, так і з погляду концептуального аналізу. Уважаємо за доцільне поєднати ці методи, адже, як семантичний аналіз, проведений на основі дослідження лексико-семантичних варіантів (аналіз логічного виміру концепту [279, с. 69]), так і семантико-когнітивний, проведений з урахуванням когнітивної інтерпретації, а також концептуальний аналіз, звернений до уявлення про світ, надають змогу аналізувати концепт детально й глибинно, з урахуванням як словникового бачення, так і когнітивного.

У межах концептуального аналізу послуговуємося методом компонентного аналізу, «метою якого є встановлення структури значення слова як певним чином організованої сукупності елементарних змістових одиниць – сем» [136, с. 55]. Посилаючись на В. Гака, О. Селіванова зазначає, що сема (термін уведено Б. Потье) є елементарним компонентом значення як найменша розрізнявальна риса [136, с. 92]. Основною одиницею лексичної підсистеми мови є лексема, яку в мовленні реалізовано через лексико-семантичний варіант (ЛСВ) [136, с. 89]. О. Селіванова зазначає, що ЛСВ (термін уведений О. Смирницьким [140]) є репрезентацією лексеми в мовленні або одним зі значень мовної одиниці [136, с. 90].

О. Смирницький зауважує, що відмінність між варіантами, які не є різницею граматичних форм, може бути або лексико-семантичною, не вираженою у зовнішній стороні слова, або, навпаки, зовнішньою, але тоді така різниця не виражає лексико-семантичної відмінності [139, с. 40-41]. У мовленні ЛСВ реалізовано як семему (за Соколовською, 1990) [136, с. 89]. Як

мовну одиницю складної структури, семему утворюють «шляхом взаємодії ряду елементів мовної якості з елементами позамовного характеру (відображені у значенні слова зв'язки з поняттям, предметом, граматичними характеристиками) [136, с. 89].

Наше дослідження ґрунтується на компонентному аналізі, який допомагає встановити семний склад досліджуваного явища: «...семний аналіз застосовує певну метамову» [136, с. 92], що є набором певних сем: класем – «найбільш узагальненої частиномовної ознаки» [136, с. 92]; інтегральних сем (архісем – у нашій розвідці ми послуговуватимемося саме цією лексемою) – «ознаки тематичної групи чи лексико-семантичного поля» [136, с. 92]; диференційних сем (гіпосеми) – ознаки, що відрізняють значення певного слова від семантики слів того самого класу» [136, с. 92]. Також виокремлюють потенційну сему, яку виявляють в певних контекстах, та яка суперечить ознакам лексичного класу [136, с. 92-93]. Уважаємо за доцільне спиратися саме на такий метод, який дасть змогу встановити семантику мовних засобів.

Л. Овсієнко зазначає, що взаємозв'язок та взаємодія культури і мови в процесі їхнього функціонування є об'єктом лінгвокультурологічного дослідження [103, с. 244]. Таке студіювання концепту охоплює кілька етапів: спочатку проводять компонентний аналіз лексичного значення слова й етимологічний аналіз внутрішньої форми слова, що репрезентує концепт; далі дослідник визначає синонімічний ряд лексеми-репрезентанта концепту; на наступному етапі проходить опис способів категоризації концепту в мовній картині світу; наостанок визначають способи концептуалізації як вторинного переосмислення відповідної лексеми, аналіз концептуальних метафор (метафоричних моделей [109, с. 24]) та метонімії. Під час дослідження варто звернути увагу на паремії та афоризми, а також на експериментальні методики (інтерв'ю, анкетування) [90, с. 289]. Отже, істотної різниці між лінгвокогнітивним та лінгвокультурологічним вивченням концепту в послідовності етапів проведення аналізу немає;

різниця з'являється на початку, коли дослідник звертається до досліджуваного явища, і тоді, коли починає розглядати концепт як явище *від індивіда до культури* або *від культури до індивіда*.

Порівняємо **методи лінгвокультурологічного дослідження** концептів. Н. Алефіренко [2, с. 39] визначає загальні методи лінгвокультурології, які на нашу думку, доцільно застосовувати й до концептуальних студіювань: діахронічний (заснований на порівняльному аналізі різних лінгвокультурних одиниць у часі) [2, с. 39]; синхронічний [2, с. 39] (Н. Коч визначає його як синхронний) – метод, який застосовують для порівняння лінгвокультурем чи культурних концептів одного хронологічного зрізу [74, с. 36]; структурно-функціональний (або структурний за Н. Коч [74, с. 36]) – метод, який ґрунтується на виокремленні елементарних структурних компонентів та встановленні зв'язків між ними [74, с. 36]; історико-генетичний [2, с. 39] (простежують динаміку розвитку концепту від початку його формування, що пов'язано з історією його концептоутворювальних номінацій [74, с. 36]); типологічний (виявляють типологічну схожість концептів різних культур), соціолінгвістичний [74, с. 36]; порівняльно-історичний [2, с. 39].

Дослідники визначають власне лінгвокультурологічний метод [2, с. 39; 74, с. 36], де в основі лежить лінгвокультурне моделювання [74, с. 36]; Н. Коч ще виокремлює метод профілювання [74, с. 36]. Зазначають і порівняно нові методи – комунікативний та дискурсивний [74, с. 37]. За твердженням Н. Коч, дискурсивний метод «сприяє вивченню особливостей формування концепту в умовах зміни дискурсивних практик» [74, с. 37]. Погоджуємося, що такі методи, а також методика контент-аналізу, методи етнографії тощо, можуть взаємодоповнювати один одного [94, с. 34].

Також виокремлюють психолінгвістичні методи, зокрема асоціативний експеримент з метою виявлення семантичних трансформацій в інформаційному полі концепту. Такий метод дозволяє верифікувати «концептуальні ознаки у свідомості наших сучасників, а також визначити психологічну складову ключової номінації концепту, уточнити його оцінні

складники тощо» [74, с. 37].

Зазначимо, що метод концептуального аналізу так само застосовуємо для лінгвокультурологічного вивчення концептів: «Одним з перших методів лінгвокультурологічного дослідження (і вивчення концептів відповідно) був метод концептуального аналізу, яким позначали всі дії дослідника, так чи так спрямовані на вивчення концепту через звертання до мовних даних» [141, с. 248]. Таке дослідження «передбачає аналіз семантичної структури й прагматики окремого слова, що розглядають культурне явище зі своєю специфічною історією» [141, с. 248].

Структура лінгвокультурного концепту не відрізняється від лінгвокогнітивного. В. Маслова [95, с. 42] визначає культурологічну структуру концепту як коло, в центрі якого є ядро, а на периферії – все те, що привноситься культурою, традиціями, народним та особистим досвідом.

З огляду на таку методологічну варіативність постає потреба зазначити, що вказані методи могли бути залучені до нашого дослідження, проте, результати асоціативного експерименту показують, що явище *language policy* не набуло загальноприйнятого значення, власне концепт LANGUAGE POLICY ще не повністю вийшов на рівень «від культури до індивідуальної свідомості». Хоча, зауважимо, що експеримент показав, що концепт LANGUAGE POLICY містить культурні складники, які залежать від екстралінгвістичних чинників. Саме тому під час відбору та опрацювання даних асоціативного експерименту нами встановлено, що важко визначити концепт LANGUAGE POLICY як суто лінгвокультурне явище.

Отже, лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний підходи схематично збігаються – вони мають ядро та периферію, проте їхнє змістове вираження різниться. Під час проведення концептуального дослідження важливо визначити спрямування концепту, у межах якого підходу його було б доцільно розглянути або звернутися до інтеграції інструментарію різних напрямів.

З урахуванням того, що досліджуваний концепт повноцінно можна проаналізувати з позиції лінгвокогнітивних досліджень, також доцільно

звернути увагу й на лінгвокультурологічний аналіз, крім того, обидва підходи можуть доповнювати один одного. Проте в межах цієї наукової розвідки наголошено саме на лінгвокогнітивних дослідженнях, але не без елементів лінгвокультурологічного підходу.

У нашому дослідженні ми будемо використовувати ці підходи, оскільки вважаємо, що це дає змогу проаналізувати явище *language policy* з погляду специфіки лінгвальної картини світу та виведення польової моделі, яка виявить основні концептуальні ознаки концепту LANGUAGE POLICY в певному суспільстві. Неоднорідна структура концепту забезпечує ефективне та різнопланове дослідження лінгвістичного явища. Важливу роль відіграють також і експериментальні підходи: зазначають, що під час вивчення концептів асоціативне поле надзвичайно важливе для концепту, і саме тому виявлення асоціативних комплексів є основним завданням в описі концептів [95, с. 44], адже структура концепту складається з інформаційного, оцінного та асоціативного компонентів [231, с. 83].

Методика проведення концептуального аналізу, як за лінгвокогнітивного, так і за лінгвокультурологічного підходу, спирається на структурні особливості концепту. Найважливіше в такому дослідженні – визначити ядро та периферію [95, с. 45]. Ядро – це словникові значення тієї чи тієї лексеми, які, на думку В. Маслової, мають великий потенціал у розкритті змісту концепту, у виявленні специфіки його мовного вираження. Матеріали тлумачних словників дають змогу в повному обсязі дослідити зміст концепту, виявити специфіку мовного змісту. Периферія – суб'єктивний досвід, різні прагматичні складники лексеми, конотації та асоціації [95, с. 45]. Отже, як зазначено вище, одним із завдань розвідки стає встановлення структурних особливостей концепту – його ядра та периферії.

Не можемо не звернути уваги на етапи проведення концептуального аналізу, наданих В. Старком [143, с. 107-109]:

1. Перший крок у процедурі аналізу передбачає встановлення тих меж фрагмента реальності, що їх задає мовне вираження концепту. Розглянемо

цей етап на прикладі дослідження лексеми-конституента *policy* концепту LANGUAGE POLICY.

У процесі дослідження ми обмежили вербалізацію концепту певними дискурсами, які стосуються імплементації мовної політики, її використання та особливостей сприйняття, зокрема юридичним, політичним та освітнім дискурсами. Під час проведення дефінітивного аналізу лексеми-конституента *policy* визначено, що всі досліджувані лексикографічні джерела надають визначення із семантичним компонентом *a contract of insurance (договір страхування)*. Таку дефініцію не буде розглянуто в межах нашого дослідження, бо вона не відповідає спрямуванню досліджуваного концепту.

2. Другий етап аналізу передбачає окреслення кола вербалізаторів концепту з дотриманням критеріїв до відбору мовного матеріалу (якщо це побудова когнітивної дефініції, концепт не ототожнюють з лексичним значенням) [143, с. 108].

3. Третім етапом є аналіз семантики відібраних одиниць для визначення концептуальних ознак [143, с. 108].

4. Четвертий етап аналізу має назву «групування вербалізаторів за спільними ознаками». На цьому етапі використовують ознаки, які вже виведено з різних вербалізаторів, узгоджуючи їх між собою [143, с. 108].

5. На п'ятому етапі відбувається впорядкування даних аналізу, що розпочинається з операції, яку В. Старко називає «зважування ознак» [143, с. 109].

6. На шостому етапі проходить зіставлення результатів розгляду відповідних концептів у різних мовах. За В. Старком, «зіставлення можна провести за такими параметрами: 1) кількість вербалізаторів; 2) кількість ознак і відтінків ознак, підконцептів; 3) наявність/відсутність конкретних ознак, відтінків ознак і підконцептів; 4) ранг спільних ознак чи відтінків ознак; 5) наявність і наповнення ланцюжків суміжних ознак» [143, с. 109].

Варто прокоментувати доцільність об'єднання четвертого та п'ятого етапів у нашому дослідженні. Концепт LANGUAGE POLICY не має

виразних культурних характеристик, його уналежнено скоріше до терміносистем політики, юриспруденції, де стилістичне маркування відсутнє. Результатом проведення асоціативного експерименту стало те, що респонденти зрідка надавали відповіді, які б істотно різнилися від відповідей представників інших країн. Ядро та периферія номінативного простору концепту досить нейтральні, за винятком деяких вербалізаторів, що властиві всім країнам, чиїх представників опитано.

Для порівняння систем опису концептів візьмемо вже класичну систему, запропоновану З. Поповою та Й. Стерніним [118, с. 112-113]. Дослідники визначають п'ять основних етапів семантико-когнітивного дослідження: на **першому етапі** проводять побудову номінативного поля (простору – прим.) концепту. На цьому етапі концепт отримує свої вербалізатори, які в подальшому буде проаналізовано.

Аналіз й обробку семантики мовних засобів, що входять до номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY, проводять на **другому етапі** [118, с. 112]. Цей етап передбачає дослідження лексико-семантичної варіативності концепту LANGUAGE POLICY.

Під час проведення **третього етапу** проходить когнітивна інтерпретація результатів обробки семантики мовних засобів – встановлення когнітивних (або когнітивних класифікаційних) ознак, що формують досліджуваний концепт як ментальну одиницю [118, с. 112], наприклад, зону ближньої периферії концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі текстів юридичного та політичного дискурсів становлять когнітивні класифікаційні ознаки: *language and politics, language diversity, language skills, groups*.

На **четвертому етапі** проходить верифікація отриманого когнітивного опису в носіїв мови. Зазначають, що цей етап не є обов'язковим, але його бажано провести. Причина полягає в тому, що носії мови можуть або підтвердити, або спростувати правильність виокремлення дослідником тієї чи тієї когнітивної ознаки. Також з'являється змога показати виразність кожної ознаки у структурі концепту, що дає змогу ранжувати когнітивні

ознаки за ступенем виразності, виділяючи ядро та периферію. Якщо змога верифікувати дані за допомогою носіїв мови відсутня, то дослідник покладається на власну мовну інтуїцію та досвід [118, с. 113]. Наше дослідження передбачає безпосереднє звертання до носіїв мови для верифікації даних, отриманих після проведення перших трьох етапів, тому що концепт LANGUAGE POLICY є специфічним явищем, яке рідко трапляється в словниках та семантику якого важко встановити без верифікації даних.

П'ятий етап передбачає опис змісту концепту як переліку когнітивних ознак [118, с. 113]. Підсумком нашого моделювання концепту в межах лінгвоконцептологічного (лінгвокогнітивного) дослідження є графічне відтворення змісту концепту як польової структури [118, с. 113].

Апелюючи до С. Жаботинської, яка зазначила, що методи, що використовувані різними школами когнітивної лінгвістики, поєднують у межах явища *концептуальний аналіз* [53, с. 83], ми спираємося на змогу поєднання двох описаних методів в один.

Узагальнивши етапи як концептуального аналізу, так і семантико-когнітивного, зазначимо послідовність, якої ми дотримуватимемося в нашому дослідженні. На першому етапі встановлюємо дискурси, у межах яких відбуватиметься аналіз вербалізаторів концепту (юридичний, політичний, освітній). На другому етапі визначаємо вербалізаторів концепту (залежно від пункту розвідки – *language policy; language; policy*. На третьому етапі описуємо семантику (встановлення лексико-семантичних варіантів лексем-конституентів *language* та *policy*, а також встановлення лексико-семантичних варіантів вербалізатора *language policy*). Четвертий етап передбачає виявлення когнітивних ознак. На п'ятому етапі верифікуємо дані за допомогою асоціативного експерименту, корпусного аналізу, а також чат-бота ChatGPT. Шостий етап передбачає опис змісту концепту – встановлення польової структури та визначення ядра та периферії.

1.5. Польова модель та структура концептів

Польову структуру лінгвокогнітивного [118, с. 10] студіювання концепту термінологічно представлено *ядром* та *периферією* [119, с. 60]. Ідея польової структури належить Й. Тріру. Групи слів зі схожим значенням утворюють лінгвальні поля (область значення, яка розглядається з погляду лінгвістично структурованого уявлення) [287, с. 95]. Зауважено, що більше людський чинник переважає над матеріальним, тим ширші перспективи польового структурування [286, с. 17]. У подальшому ідеї польової структури розвинуто й розширено межі її використання [88, с. 377].

У побудові польової структури концепту, що є фінальним етапом моделювання концепту під час залучення лінгвокогнітивного підходу, виділяють три основні процедури: 1) опис макроструктури концепту, 2) опис категорійної структури, 3) опис польової організації концепту [118, с. 148]. У нашому дослідженні спираємося саме на польову структуру концепту через те, що за її допомогою можемо схематизувати досліджувані лексеми навіть за їхньої нечіткої належності до певних категорій структури концепту. У польовій структурі архісема перебуває в ядрі, диференціальні семи – на ближній периферії, приховані семи – на дальній периферії [119, с. 60].

О. Домніч зауважує, що будова концепту «становить неоднорідне шарувате утворення» у складі якого виокремлюють «такі конституенти його структури, як образні, понятійні й додаткові (зокрема ціннісні, інтерпретативні компоненти тощо)» [45, с. 89]. Виділяють базовий шар, який є певним чуттєвим образом [145, с. 58]. Когнітивні шари, які «відображають певний результат пізнання зовнішнього світу, тобто результат когніції» [145, с. 59], доповнюють базовий шар, окрім того, вони утворюються концептуальними ознаками [145, с. 59]. Ядром концепту виступає найбільш виразний образ, оскільки наочно-чуттєвий образ формується з особистого досвіду людини.

Виділяють три різновиди структурних типів концептів: однорівневий, багаторівневий та сегментний [145, с. 59-60]. Однорівневий тип концептів охоплює лише чуттєве ядро, тобто там буде один базовий шар концепту. Багаторівневий концепт має кілька когнітивних шарів, які різняться за рівнем абстракції. Концепт LANGUAGE POLICY може бути описано як багаторівневий, тому що, згідно з асоціативним експериментом та когнітивним дослідженням, а також дискурсним аналізом, рівень абстракції в його шарах різний і кожен новий рівень нашаровується на базовий шар. Сегментний концепт являє собою базовий чуттєвий шар, оточений кількома сегментами. Такі сегменти рівноправні за ступенем абстракції [145, с. 59-60]. Концепт LANGUAGE POLICY не є сегментним, адже наявність уточнювальних визначень, додаткових сем та дефініцій показує на його шарову будову.

У мові когнітивним шарам або сегментам відповідають семми. Варто зазначити, що в кожному шарі або сегменті є дискретні елементи – концептуальні ознаки, які впорядковано за когнітивними класифікаторами, що входять до їхнього складу. «У мові концептуальним ознакам відповідають семи, а когнітивним класифікатором – семантичні ознаки» [145, с. 61]. Окрім ядра, концепт має об'ємну інтерпретаційну частину – сукупність слабкоструктурованих предикацій, які відображають інтерпретацію окремих концептуальних ознак [145, с. 61]. Додамо твердження, що саме базовий образ концепту досліджують за допомогою експериментальних психолінгвістичних методів [145, с. 63]. На нашу думку, найбільш значущим у такому разі є асоціативний експеримент, який надає виразності та «глибини» досліджуваному явищу.

Розглянемо когнітивне моделювання концептів за Н. Таценко. Відповідно до цієї систематизації концепти мають три модуси: раціонально-логічний модус, образно-ідентифікаційний модус та організаційний модус [149, с. 116]. Раціонально-логічний модус студіюють з допомогою семантичного аналізу [277, с. 398]. Цей модус концепту аналізуємо крізь

призму лексико-семантичної варіативності номінанта концепту LANGUAGE POLICY.

Ідентифікаційний вимір ґрунтується на встановленні концептуальної метафори [277, с. 404]. У розвідці звертаємо увагу на кілька прикладів концептуальної метафори деяких вербалізаторів, як-от: ECOLOGY, LANGUAGE PLANNING IS AN ORGAN, LANGUAGE IS STATUS, MULTILINGUALISM IS MOSAIC.

Організаційний модус спирається на інформативне доповнення ознак, різних за змістом [149, с. 118]. Н. Таценко узагальнює, що у цьому модусі ознаки структуровано відповідно до схеми «“обов’язкова ознака концепту” – “необов’язкова ознака концепту”» [149, с. 118], зазначаючи, що так «...відбувається структурація ядерних та периферійних ознак...» [149, с. 118]. З опертям на цю структуру, зауважимо, що обов’язкові ознаки концепту LANGUAGE POLICY відтворено у шести лексико-семантичних варіантах, узагальнених з 50 дефініцій; необов’язкові ознаки, як-от: *автентичність, гідність, гордість, індивідуальність* тощо, які непритаманні раціонально-логічному модусу, уналежнюємо до периферії досліджуваного концепту.

Ядро концепту найкраще відображає семантика ключового слова (лексеми), яка називає концепт. Аналіз синонімів, симілярів та антонімів ключової лексики поповнює зміст досліджуваного концепту [145, с. 62]. У нашому дослідженні наявність синонімів надзвичайно невелика, а симіляри та антоніми відсутні. У цьому разі немає змоги поповнити та проаналізувати концепт з такого погляду.

З огляду на те, що в нашому дисертаційному дослідженні спираємося як на експериментальні дослідження, так і на лексико-семантичні, з урахуванням збору даних та їхнього аналізу для проведення асоціативного експерименту, а також за польовою методикою моделювання концептів нашу розвідку уналежнюємо до лінгвокогнітивного дослідження.

1.6. Експеримент як метод дослідження номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY

Лінгвісти все частіше використовують експериментальні методи для посилення традиційних підходів [173, с. 221]. Через безперервний та стрімкий розвиток як суспільства, так і мови, концепт описують лише частково, його структуру можна проаналізувати якісно та кількісно, а також «інтенсивно, евристично» [29, с. 156], коли дослідник враховує діяхронічні аспекти становлення концепту. Лінгвістичним викликом є те, що концепт неможливо описати повністю, та, як зауважує А. Приходько, «буває лише більш-менш максимальне наближення суб'єктивної дослідницької думки до нього (аналіз словникових дефініцій, паремійних текстів (прислів'я, афоризми, анекдоти, загадки), опис індивідуальноавторських розширень змісту з урахуванням етимології слів – носіїв концепту, ейдетичних засобів (тропів, метафор, алюзій, асоціативних експериментувань тощо), які базуються на етнічному менталітеті» [123, с. 424].

Завжди доцільним буде звертання не лише до суто лінгвістичних методів, а ще й до тих методів, які дають змогу встановити особливості сприйняття певних явищ. Через те, що одним зі складників концепту є елемент свідомості, важливим для аналізу буде застосування всіх можливих засобів його позасловникового вивчення. В. Красних стверджує, що «концепт тісно пов'язаний із асоціативним простором (полем) імені, у якому його виявляють» [77, с. 182]. У найпростішій формі асоціативна організація зв'язків є однією з моделей зберігання інформації в пам'яті людини. Таку організацію уявляють як форму семантичних мереж, що перебувають у свідомості. З кожним вузлом семантичних мереж у довготривалій пам'яті пов'язано відомості, що асоціативно з ним разом пробуджуються [77, с. 182]. У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно досліджувати не лише лінгвістичний складник на основі словників, корпусів текстів, а ще й на основі асоціацій.

Концепт вивчають як результат перероблення «перцептивного, когнітивного й афективного досвіду людини в поєднанні з її знаннями та переживаннями» [153, с. 178]. Важливо, що концепт, як уже вказано, є ментальною структурою, тому постає потреба його вивчення як реалії, яка відбивається у свідомості реципієнтів. Асоціативний експеримент допомагає визначити національні мовні картини світу в їхній об'єктивній реальності, він дає змогу хоч би гіпотетично відповісти на запитання, як культурно маркований зміст проникає в значення мовних знаків [95, с. 63].

Різні експериментальні методики асистують утворенню номінативного простору досліджуваного концепту. Такі методики застосовують під час аналізу змісту концепту та для виокремлення ознак, що утворюють концепт. В. Карасик пропонує досліджувати змістовий потенціал концептів у культурі за допомогою спостереження та експерименту, який може полягати в суцільній вибірці лексичних та фразеологічних одиниць, прецедентних текстів зі словників, текстів художньої літератури з одного боку, та в опитуванні носіїв мови, анкетуванні, що мають оцінні судження, – з іншого [66, с. 121]. Він переконаний, що лінгвістичне дослідження концептів має бути доповнено даними інших дисциплін [66, с. 172-173].

З. Попова та Й. Стернін позначають такі експериментальні методики: вільний та направлений асоціативні експерименти, які дають змогу виділити численні когнітивні ознаки, що об'єктивуються асоціатами, та рецептивний експеримент (метод суб'єктивних дефініцій) [118, с. 117-132].

А. Мустайокі виділяє чотири типи лінгвістичних експериментів [99, с. 156-159]: *природничо-науковий*, для якого характерним є використання приладів, спеціального обладнання та лабораторна обстановка (наприклад, вивчення мовлення за допомогою відповідної апаратури); *соціологічний експеримент* проводять для того, щоб визначити думку людей (використовують метод анкетування, опитування); *психологічний експеримент* цікавить дослідника з погляду реакції опитуваного (виявлення асоціативної реакції інформантів) та *лінгвістичний*

експеримент, який А. Мустайокі називає лінгвістичним умовно, бо тут об'єктом є сам дослідник, який створює фрагменти мови та тестує їх на собі [99, с. 159].

Отже, дослідники підкреслюють важливість застосування експериментальних методів, що передбачають тлумачення значень за допомогою опитувань носіїв мови (асоціативні експерименти, анкетування, опитування, рецептивні експерименти тощо).

Л. Щерба зазначає, що принцип експерименту вводять, щоб визначити відповідність мовного матеріалу фактам дійсності. Зробивши якесь припущення про зміст того чи того слова, тієї чи тієї форми, про те чи те правило словотворення або формоутворення, варто спробувати сказати ряд різноманітних фраз (який можна нескінченно множити), застосовуючи це правило. Позитивний результат підтверджує правильність твердження. Негативні результати вказують або на неправильність правила, або на потребу якихось його обмежень, або на те, що правила вже більше немає, а є лише факти словника тощо [161, с. 30].

У нашому експерименті, зокрема, кількість негативних відповідей (відмов) була істотною (кількість відмов серед респондентів з України та ЄС складає 5% та 10% відповідно). На нашу думку, негативні відповіді (відмови) вказують на часткову невідповідність мовного матеріалу фактам дійсності, адже з явищем *language policy* (мовної політики) стикаємося щодня, послуговуючись його результатами, але шлях *language policy* (мовної політики) до об'єкту, на який спрямовано таку політику, залишається поза увагою. На шляху до людини, на яку спрямовано імплементацію *language policy* (мовної політики), існує перепона у вигляді недостатнього інформування щодо того, хто, як, коли, з якою метою тощо має підвести до результату, з яким людину ознайомлюють. Це, на нашу думку, й призводить до негативних (відмови), а подеколи й до відсутності результатів експерименту (беззмістовні відповіді), бо опитувані спиралися на досвід взаємодії лише з результатами *language policy* (мовної політики), а не з

внутрішнім складником цього явища.

Отже, різні дослідники надають різні типи експериментальних досліджень у лінгвістиці. Такі експериментальні методики дають змогу отримати мовний матеріал на основі сприйняття носіїв досліджуваної культури та мови, що може певною мірою відрізнятися від тлумачних значень та залежить від багатьох позамовних чинників.

Роль асоціативного експерименту в дослідженні семантичної структури концепту LANGUAGE POLICY має вагомий вплив на аналіз його змісту. Асоціативний експеримент посідає особливе місце серед методів реконструкції мовної свідомості, як метод, який дає змогу ідентифікувати ментальний лексикон, вербальну пам'ять і культурні стереотипи нації [216, с. 72]. Асоціативне поле уможлиблює отримання мовного матеріалу на основі сприйняття носіями певної мови та культури їхніх базових соціолінгвістичних понять. Особливості вербалізації та наповнення концепту є різними для різних етносів [87, с. 31]. Асоціативний експеримент, разом з корпусним студіюванням, дає змогу вичерпно пояснити досліджуваний «фрагмент концептуальної картини світу у свідомості носіїв мови та культури» [91, с. 121]. Сприйняття людьми певних слів-стимулів може значно відрізнятися від їхніх тлумачних значень, і це залежить від багатьох екстралінгвістичних чинників, серед яких найбільший вплив мають політична ситуація та культура.

Започаткували сучасну методику вільного асоціативного експерименту Г. Г. Кент та А. Дж. Розанофф на початку XX ст. [цит. за 78, с. 48]. Зауважують, що психологічні, психолінгвістичні, нейрофізіологічні експерименти підтверджують те, що в психічному та фізичному плані слова та їхні значення розуміють по-різному [144, с. 10].

Ефективність використання методики асоціативного експерименту полягає в тому, що така методика допомагає «виявити зміст концепту в когнітивній свідомості носіїв мови та ранжувати за виразністю ознаки, що утворюють концепт» [107, с. 62]. Зазначено, що «ядро мовної свідомості

охоплює ті асоціації в асоціативно-вербальній мережі, які мають найбільшу кількість зв'язків, виділених на основі принципу частотності» [107, с. 62].

У процесі експерименту визначають, що асоціативне поле в кожного носія мови своє власне як за складом найменувань, так і за силою зв'язків між ними. Оцінні асоціації, що містять емоційно-оцінну характеристику дослідження концепту, вказують на емоційний компонент, який пов'язано зі словом-стимулом або особливим ставлення до слова, яке ідентифікують. Отримані реакції допомагають скласти враження про те, які смисли або фрейми яких ситуації належать до досліджуваних концептів для носіїв тієї чи тієї культури [107, с. 61-62].

О. Горошко наголошує на тому, що важливим є облік параметрів особистості піддослідного під час аналізу асоціативних даних [30, с. 56]. Дотримання часового обмеження є ключовим чинником об'єктивності надання відповіді. Зазначають, що під час проведення письмового вільного асоціативного експерименту (ВАН) «саме часовий параметр повинен контролюватися експериментатором досить жорстко (наприклад, на бланку з переліком реакцій кілька разів указують на спонтанність реагування, або сам експериментатор акцентує увагу інформантів саме на цю умову, яку потрібно обговорювати особливо)» [30, с. 56]. У наступних розділах особливості проведення нашого асоціативного експерименту буде обговорено детальніше, але тут варто вказати, що наш ВАН проведено частково дистанційно, частково контрольовано, проте в усіх випадках умова була однаковою – надати перші відповіді, що спали на думку, і якомога швидше.

О. Горошко вказує на те, що «дослідження зв'язку деяких соціальних і біологічних характеристик людини, її вербальної поведінки показали, що деякі чинники (стать, вік інформанта, умови її життя, рівень освіти та ін.) істотно впливають як на змістове наповнення асоціативних полів, так і на їхню структуру» [30, с. 59]. Погоджуємося, що ВАН є відносно простим і водночас дуже ефективним інструментом дослідження. Під час його проведення реєструють тип реакції, частоту однотипних асоціацій, величину

латентних періодів (час, що минув між словом-стимулом та відповіддю випробовуваного, поведінкові та фізіологічні реакції та ін.) [30, с. 55].

О. Горошко зазначає, що з усіх психолінгвістичних методів, ВАЕ не лише один з найпопулярніших і апробованих, але й один з найнадійніших, бо одержувані з його допомогою результати можна легко відтворити та перевірити [30, с. 55]. Асоціативний експеримент – це прийом, спрямований на виявлення асоціацій, що склалися в індивіда в його попередньому досвіді [30, с. 53-54]. Роль асоціативного експерименту в дослідженні семантичної структури концепту має вагомий вплив на аналіз його змісту.

Висновки до розділу 1

1. Дослідження в галузі когнітивної лінгвістики залишаються популярними впродовж багатьох десятиліть, оскільки вони допомагають оцінити актуальність та відповідність використання мовних явищ.

2. Відтоді, як явище *концепту* почало привертати увагу, проблема визначення цього терміну залишається на часі. Це ускладнено тим, що *концепт* має безліч аспектів і його можна інтерпретувати з різних поглядів у різних галузях науки.

3. Виокремлено ключові компоненти терміну *концепт*:

- ментальна структура;
- цілісне утворення;
- відображення людського досвіду;
- має різні ступені інформативного наповнення.

Ґрунтуючись на визначеннях науковців, висновковуємо, що явище *language policy* як концепт має вказані ознаки: це ментальна структура, адже воно знаходить своє відтворення в розумовій діяльності індивіда; концепт LANGUAGE POLICY – це цілісне утворення, яке набуває власного змісту, може мати якісні та кількісні зміни; цей концепт має різний ступінь інформативності (що залежить від екстралінгвістичних чинників); а також

вміщує знання та досвід, якими оперує індивід під час лінгвальної діяльності.

4. Під *концептом* ми розуміємо *ментальне утворення, яке формується в процесі пізнання людиною навколишнього світу та охоплює знання, фізичний і психологічний (емоційний, чуттєвий) досвід людини.*

5. Явище *номінативного простору* та *номінативного поля* в контексті дослідження концепту LANGUAGE POLICY збігаються. *Номінативний простір* та *номінативне поле* мають схожий набір ознак та спрямування дослідження, як-от: репрезентація концепту на різних етапах розвитку суспільства; узагальнення в польових структурах та функція відображення мовної картини світу; лінгвокогнітивна направленість. Дослідження номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY передбачає глибокий аналіз у різних дискурсах, де функції *поля* переплітаються з функціями *простору*. Номінативний простір визначаємо як *систему відкритого типу, яка еволюціонує з часом та охоплює різнорівневі елементи, які можуть змінюватися як за кількістю, так і якістю.*

6. Під час встановлення підходів до розуміння явища *концепт* ми дійшли висновку, що сьогодні немає чіткої класифікації підходів, на яку спиралися б дослідники. Навіть зважаючи на те, що мовознавці досить чітко аргументують доцільність групування підходів відповідно до їхнього спрямування та змісту, той самий зміст може бути проаналізованим іншим дослідником як підхід з іншою назвою.

7. Зважаючи на варіативність підходів, у розвідці підтримуємо двоскладову класифікацію підходів до розуміння явища *концепт*: лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний. Лінгвокогнітивний підхід охоплює не лише дослідження концепту як такого, але й аналіз дискурсу. Це дає змогу врахувати дані різних наук та різні способи формування концептів як частини свідомості. До досліджуваного підходу уналежнюємо такі його складники: підходи, що розглядають мову як психологічне явище та які вивчають мову на базі дискурсу.

8. Варіативність підходів до розуміння концепту зумовила появу та

використання універсального методологічного інструментарію – концептуального аналізу, яким дієво послуговуються як представники лінгвокогнітивного, так і лінгвокультурологічного підходів.

9. У нашому дослідженні застосовуємо польову структуру побудови концепту. Це дасть змогу виявити основні концептуальні ознаки концепту LANGUAGE POLICY як для окремої особи, так і для суспільства загалом.

10. Беручи до уваги те, що наше дисертаційне дослідження ґрунтується на комбінації лексико-семантичного аналізу та експериментальних досліджень, і з урахуванням збору та оброблення даних для виконання асоціативного експерименту, а також застосування методів корпусного аналізу, можна визначити його спрямування як лінгвокогнітивне.

Матеріали розділу висвітлено в 2 наукових публікаціях [43; 204] та апробовано на 6 конференціях [5; 39; 44; 203; 206; 211].

РОЗДІЛ 2. НОМІНАТИВНИЙ ПРОСТІР КОНЦЕПТУ LANGUAGE POLICY КРІЗЬ ПРИЗМУ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Вплив глобалізаційних процесів на формування концепту LANGUAGE POLICY

У попередньому розділі ми зауважили, що концепт LANGUAGE POLICY є багаторівневим структурним утворенням, бо його вербалізація має різний рівень абстрактності. Важливим аспектом цього дослідження є те, що концепт LANGUAGE POLICY яскраво виражено в різноманітних дискурсах, водночас, він не є частою словниковою дефініцією, тому для всіх етапів дослідження звертаємося до допоміжних методів, як-от: лінгвістичний експеримент, корпусний аналіз, дослідження за допомогою використання чат-боту ChatGPT від штучного інтелекту OpenAI.

До обігу мовознавства термін «дискурс» введено 1952 року американським лінгвістом З. Харрісом [299, с. 11]. У дискурсі як напрямі когнітивної комунікативної лінгвістики «функціонування мовлення розглядають як «різновид пізнавальної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості» досліджують через мовні явища [105, с. 302].

Зазначають, що представники цього напрямку (Т. А. ван Дейк, Дж. Лакофф, Ф. С. Бацевич) «визначали об'єктом і предметом дослідження дискурс як форму соціальної практики, як один з її багатьох аспектів» [105, с. 302]. Ф. Бацевич описує явище дискурсу так: «Дискурс – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників» [10, с. 138].

Погоджуємося з думкою, що для дискурсу важливі й екстралінгвістичні (прагматичні, соціокультурні, психологічні тощо) [259, с. 20] чинники, які «визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики

спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [10, с. 138]. А. Мартинюк визначає дискурс як ситуативно зумовлену інтерсуб'єктну мовленнєво-розумову діяльність, яку спрямовано «на взаємну орієнтацію в життєвому просторі на основі надання мовній формі семіотичної значущості» [299, с. 11].

О. Селіванова зазначає, що з 1980-х років почали розмежовувати дискурс та текст, використовуючи для цього «розрізнення аспектів»: соціального та мовного, динамічного та статичного відповідно [300, с. 121]. Дослідниця резюмує, що під впливом лінгвопрагматики, теорії мовленнєвих актів та когнітивної лінгвістики аналіз дискурсу отримав функціональне спрямування, а сам дискурс почали розглядати як комунікативну подію, ситуацію, що інтегрує текст з іншими її складниками [300, с. 122]. А. Мартинюк підсумовує та зазначає, що дискурс розуміють «не лише як діяльність / взаємодію в усьому різноманітті соціальних контекстів, але як психічний процес інтерактивної взаємодії свідомостей, який спрямовано на конструювання мовних знаків» [93, с. 54], а текст – як матеріальний стимул виникнення дискурсу [93, с. 49].

Т. А. ван Дейк підкреслює, що дискурс «не є лише ізольованою текстовою чи діалогічною структурою, а це складне комунікативне явище, яке охоплює і соціальний контекст, що дає уявлення як про учасників комунікації (і їхні характеристики), так і про процеси формування та сприйняття повідомлення» [32, с. 113]. Спираючись на ці джерела, зауважимо, що в нашій роботі підтримуємо думку, що дискурс і текст не є тотожними явищами, проте вони взаємозалежні: ми «розуміємо текст тоді, коли розуміємо ситуацію, про яку йдеться» [32, с. 9]. Відповідно до направленості концепту розглядаємо юридичний, політичний та освітній дискурси крізь призму тексту.

Зазначимо, що в межах розвідки концепт LANGUAGE POLICY розглядаємо в мультикультурному аспекті, з урахуванням його вживання в англomовній картині світу та лінгвальній картині світу деяких європейських

країн. Аналізуючи концепт з різних боків, маємо зазначити його властивості в когнітивно-дискурсивних дослідженнях. Вказують на три властивості концепту: «Зверненість концепту до знака, а знака до концепту свідчить про симбіоз процесу і результату трьох когнітивно-дискурсивних властивостей цієї ментальної одиниці: концепт як результат процесу пізнання, концепт як результат процесу мовного асоціювання, концепт у своєму русі від лінгвокультурної потенції до текстової реалізації» [123, с. 424]. І хоча тут вказано про лінгвокультурологічний потенціал концепту, наша розвідка передбачає і дискурсний аналіз, який і засвідчує рух від потенціального до реалізованого.

Поділяємо думку про те, що «концепти є певним когнітивним стандартом в організації дискурсів, текстів та жанрів, основою лінгвокогнітивного моделювання соціодискурсивних просторів» [125, с. 195]. З опертям на ствердження мовознавця, зауважуємо, що концепт та дискурс являють собою «найбільший дослідницький інтерес» [122, с. 44]. Ці два явища можна вивчати «щонайменше у двох дослідницьких ракурсах»: 1) *дискурсоцентричному* – «від дискурсу до концепту (аналіз дискурсу в апелюванні до різних концептів)» [122, с. 44]; 2) *концептоцентричному* – «від концепту до дискурсу (аналіз концепту в апелюванні до різних дискурсів)» [122, с. 44]. У дослідженні послуговуватимемося другим, концептоцентричним аспектом, який передбачає аналіз концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі дискурсів.

Щодня ми стикаємося з різноманітними засобами масової інформації, проводимо не одну годину в мережі «Інтернет». Глобалізований полікультурний світ наповнюється якісно новими засобами комунікативної взаємодії [275, с. 194]. Кількість інформації, яку отримуємо щогодини, часом, щохвилини, швидкість її оброблення, сьогодні є істотно високою. Люди можуть отримувати повідомлення, відповідати на них, паралельно читаючи новини, або ж читати новини під час перегляду фільмів. Відбувається одночасне отримання інформації з кількох джерел, що означає, що

інформація певною мірою нас поглинає. Можемо мати уявлення про величезну кількість даних, підтримувати бесіди на теми від мистецтва до нанотехнологій.

Такий шалений темп життя, таке безупинне оброблення інформації дає змогу дослідникам різних напрямів послуговуватися не лише методами та прийомами, які уналежнено до сфери їхньої діяльності, а ще й послуговуватися міждисциплінарними надбаннями для докладного аналізу своїх наукових інтересів. Наше дослідження не є винятком, бо, за відсутності експериментальних методів, концепт LANGUAGE POLICY не набув би свого важливого рівня – рівня розуміння явища, з яким ми стикаємося щодня, проте, яке не відтворено в лінгвістичних розвідках як власне *концепт*. З огляду на це постає потреба встановлення вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY на основі документів [192; 198; 220; 214; 220; 248; 272; 282; 283; 285], а також супутніх розвідок [178; 179; 180; 186; 187; 230; 233; 235; 236; 241; 252; 256; 257; 262; 267 тощо], зміст яких ґрунтується на засадах цих документів.

Концепт – це «цілісний ідеальний зміст різного ступеня виразності та чіткості, у якому так чи інакше відображено знання людини про факти матеріального та духовного буття» [8, с. 47]. Погоджуємося з таким визначенням, адже знання людини є ключовим аспектом дослідження особливостей вербалізації. Це досвід, це все, що вплинуло на сучасне розуміння та бачення певних явищ: «У самому слові, у його вербальній дефініції фіксують результати когнітивних зусиль людського розуму» [8, с. 51].

Глобалізаційні процеси знайшли своє відображення в усіх сферах сучасного суспільства та на всіх його щаблях. Під час інтерналізаційних процесів першим, що зазнає змін (через адаптацію різних явищ, які до цього не були властиві цій спільноті, через можливе спрощення вербалізації деяких явищ тощо) є мова. Для контролю, впорядкування, введення до сфер життєдіяльності, відповідного вживання, органи державної влади використовують усі інструменти мовної політики. З цієї причини виникає потреба швидкої адаптації

та впровадження мовної політики в усі інституції держави.

Проаналізувавши документи ЄС, які регламентують використання мов, не можемо не погодитися з думкою Ю. Макарець щодо зорієнтованості мовної політики Європи «на підтримку “малих” мов, які в умовах наростання глобалізації опинялися під все відчутнішою загрозою експансії з боку мов “великих”» [85, с. 94]. Саме явище мовної політики набуло великого значення, зросла кількість документів, які регламентують та впроваджують мовну політику як на регіональному рівні, так і в межах держави або території. Термін *language policy* почав уживатися не лише на урядовому рівні, але й перетворився на предмет загальнонародного осмислення. Це стало рушійною силою у різнобічному дослідженні особливостей вербалізації концепту LANGUAGE POLICY та його змістового складника.

Унаслідок процесу глобалізації концепт LANGUAGE POLICY збагатився новими осмисленнями, набув додаткових, «об’ємних» значень, зокрема, у мовній картині європейських країн. Відкриті кордони, змога мобільності між різними країнами сприяють певним зсувам в значенні та сприйнятті концептів. Визначення особливостей вербалізації концепту LANGUAGE POLICY на сучасному етапі соціолінгвістичного розвитку суспільства в контексті процесів глобалізації та інтернаціоналізації на прикладах таких країн, як Україна, Франція, Німеччина, Польща в лінгвокогнітивному аспекті з урахуванням його мультикультурних особливостей є метою цієї частини дослідження.

Результати дослідження проведеного як на основі аналізу наукових праць та офіційних документів, так й асоціативного експерименту буде схематично відтворено за допомогою польової структури концепту, оскільки постає потреба узагальнення великої кількості лексичних одиниць (3905). На нашу думку, саме ця структура дає змогу згрупувати лексичні одиниці та чітко показати зв’язок між ними.

У дослідженні вважаємо за доцільне поєднати дефініції, отримані з англomовних джерел, джерел, написаних мовами країн ЄС, а також

українськомовних джерел. Аналіз словникових дефініцій показав, що термінословосполучення *language policy* є стабільним та нейтральним, навіть з огляду на різні мовні ситуації в межах встановлених держав.

З огляду на вказане, маємо встановити семантичну структуру концепту LANGUAGE POLICY, провести та надати результати лінгвістичного експерименту, співвіднести результати експерименту з когнітивними ознаками, які виявив дефінітивний аналіз текстових матеріалів.

Серед вітчизняних дослідників приділяли увагу проблемі дослідження та вивчення концепту LANGUAGE POLICY Т. Ковальова [69; 68], С. Савойська [134], Ю. Макарець [85], дослідженню концепту LANGUAGE POLICY та однойменному явищу присвячено праці таких зарубіжних учених, як Г. Бандов (Bandov) [178]; М. Гаццола, Ф. Грін (Gazzola, Grin) [219]; А. Каролі (Károly) [236]; Е. Баракос, Дж. Унгер (Barakos, Unger) [179].

Вітчизняні дослідники С. Савойська [134], Т. Ковальова [68], Ю. Макарець [85] розглядають концепт LANGUAGE POLICY крізь призму поняттєво-термінологічного осмислення концепту, водночас зарубіжні вчені наголошують саме на мультилінгвальному студіюванні явища [219, с. 12; 236, с. 125]. Зауважимо, що в розвідці послуговуємося різнобічним лінгвістичним дослідженням, яке спирається на лінгвокогнітивний підхід та на елементи лінгвокультурологічного, бо під час асоціативного експерименту виявлено культурний компонент концепту з огляду на те, що респонденти представляли різні країни.

Дослідження концепту LANGUAGE POLICY базується на двох чинниках: по-перше, потрібно визначити, якими лексичними одиницями послуговуються дослідники під час аналізу явища *language policy*, а також які лексичні одиниці вживають в офіційних документах, що стосуються мовної політики різних країн. По-друге, проаналізувати концепт за допомогою асоціативного експерименту для визначення відмінності сприйняття реципієнтами цього лінгвістичного явища, чому й буде присвячено третій розділ.

Беручи до уваги екстралінгвістичні чинники, зазначимо, що державну політику багатьох країн спрямовано на швидку інтеграцію в глобальний простір. Спільноти, що належать до західного світу зробили помітні зрушення в цьому напрямі, змінивши курс, де в мовній політиці основна увага приділялася одній, державній, мові, до того, що тепер і мови національних меншин також беруть до уваги [256, хііі]. У працях європейських дослідників [178; 241; 292], присвячених мовній політиці, невід'ємним складником є поєднання мовної політики та мультилінгвізму (як-от розвідка Г. Бандова, у якій акцентовано увагу на явищі *Pure full multilingualism* [178, с. 65]), який визнано частиною Європейської політики. Оскільки ЄС дотримується принципу багатомовності та основних прав недискримінації та рівності своїх громадян, та це передбачає рівні права всіх громадян на юридичні документи їхніми національними мовами [241, с. 152].

У наступному підрозділі наведемо деякі ключові документи, які присвячено мовній політиці Європейського Союзу, а також розглянемо актуалізатори концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі таких документів.

2.2. Юридичний та політичний дискурси як ключові напрями вербалізації концепту LANGUAGE POLICY

Цей підрозділ присвячено огляду текстів юридичного та політичного дискурсів для встановлення вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY. Важливість дискурсних досліджень зауважує Д. Джонсон (Johnson), який стверджує, що тексти та дискурси, які поширює мовна політика, є унікальними та заслуговують на детальний аналіз. Політичний дискурс, утворений політичними текстами, є об'єктом студіювання мовної політики [233, с. 111].

Зазначимо, що ця розвідка ґрунтується на ще одному дискурсі – освітньому, матеріальний складник якого – тексти – буде проаналізовано за допомогою корпусного вивчення в третьому розділі. Уважаємо таке розділення за доцільне, адже постає потреба не лише визначити вербалізатори концепту в тому чи тому дискурсі, а ще й зазначити ключові

аспекти з офіційних документів Європейського Союзу. Такі аспекти сприяють кращому розумінню екстралінгвістичних особливостей концепту LANGUAGE POLICY.

Аналіз вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY передбачає виявлення понять, які супроводжують лексичну одиницю *language policy* (мовна політика) в юридичних та політичних джерелах (опишемо лише деякі з 16 текстів, які розглянуто [214; 272; 282; 283]). Зазначено, що в ЄС є 24 офіційно визнані мови [214], понад 60 корінних регіональних мов та мов меншин, і багато мов корінного населення, якими володіють громади мігрантів [272, с. 2].

У доповіді Special Eurobarometer 386 зазначено, що ЄС як організація має обмежений вплив на мовну політику через те, що як освітня, так і мовна політики є відповідальністю кожної держави-члена ЄС, але, зважаючи на таке різноманіття, ЄС зобов'язаний захищати це мовне різноманіття та пропагувати знання мов з міркувань культурної ідентичності й соціальної інтеграції та згуртованості, а також підтримувати використання багатомовними громадянами економічних, освітніх та професійних можливостей, які створено інтегрованою Європою [272, с. 2].

Документи ЄС, присвячені мовній політиці, освіті тощо, містять такі лексичні одиниці-репрезентати складника концепту LANGUAGE POLICY: *official language, indigenous regional language, minority language, linguistic diversity, cultural identity, social integration and cohesion, integrated Europe, multilingualism, EU15, EU27, 14 Member States, 19 Member States, Europeans, NMS12, younger people, students, those who finished full time education aged 20+ people who live in large towns people from small / Mid-size town, people who live in rural villages, still studying, self-employed, managers, housepersons, manual workers, the retired, people who use the internet daily, unemployed, people who have difficulty paying bills, aged 15-24, aged 25-39, aged 40-54, very active language learners, active language learners, inactive language learners* тощо.

Визначимо основні вербалізатори, які трапляються в усіх досліджених

джерелах: *language* (мова), *national language* (національна мова), *official language* (офіційна мова). Серед інших, не менш важливих вербалізаторів концепту вважаємо: *titular language* (титульна мова), *language of minorities / minority language* (мова національних меншин).

У документі 1998 року «The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities» надано визначення терміну *мова*: мова – це особисте питання, яке тісно пов’язано з ідентичністю (*a personal matter closely connected with identity*). Водночас зазначено, що мова є важливим інструментом соціальної організації суспільства (зокрема, «потужною соціальною силою» [189, с. 211]), яка в багатьох ситуаціях стає предметом суспільного інтересу [282, с. 2]. Лексичні одиниці-ідентифікатори концепту LANGUAGE POLICY, які використано в «The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities», представлено так: *a tool for organizing society, a personal issue, a subject of public interest*.

У 1953 році ЮНЕСКО в публікації «The Use of vernacular languages in education» [283] розмежував поняття «національна» та «офіційна» мова. Національна мова (*national language*) – це мова політичної, соціальної та культурної єдності («*the language of a political, social and cultural entity*»). Офіційна мова (*official language*) – мова, використовувана в діяльності, яку пов’язано з державним управлінням: у законодавчій, виконавчій та судовій сферах («*a language used in business of government – legislative, executive and judicial*») [283, с. 46].

Зазначимо й два інші словосполучення, які розмежовують – державна мова (*state language*) та офіційна мова (*official language*). Державна мова (*state language*) – це мова, що виконує інтеграційну функцію в межах цієї держави, а також є символом певної держави, а офіційна мова (*official language*) – мова державного управління, законодавства, судочинства [300, с. 446]. За твердженням В. Заболоцького, базові дефініції «державна мова» й «офіційна мова» в основних законах (України – прим.) закріплено як тотожні [59, с. 7-8]. Г. Янковська коментує синонімічність цих термінів так:

«...в українському законодавстві використання терміна «офіційна мова» у значенні «державна мова» є небажаним явищем, адже суперечить вимозі до називання термінів – поняттєво-термінологічної єдності» [162, с. 126], посиляючись на необхідність термінологічного узгодження цих явищ. Отже, *офіційну* та *державну мову* актуалізовано політично та юридично такими лексичними одиницями, як: *language, political, social, cultural unity, state administration, legislation, judiciary*.

Ще однією лексичною одиницею, яку маємо розглянути в контексті досліджуваного концепту, є *титульна мова*. О. Селіванова визначає *титульну мову* як мову, назва якої відповідає назві етносу, державного чи національно-територіального утворення [300, с. 446]. Мову національних меншин визначають як мову «етнічної групи, що не є домінантною та поступається кількісно іншим групам у державі» [300, с. 446]. Така етнічна група «усвідомлює власну етнічну самотність, демонструє почуття солідарності, спрямоване на збереження своєї культури, традицій і мови» [300, с. 446].

Чи не найчастішою лексичною одиницею, що йде разом із лексемою *language policy* виступає *language planning* (мовне планування). *Language policy and planning* (мовну політику та планування) як окрему дисципліну виокремлюють у межах прикладної лінгвістики [222, с. 81]. Складником мовної політики виступає мовне планування, яке визначають як «реалізацію мовної політики, сукупність певних заходів, що впливають на функціональні можливості мови» [157]. Мовне планування здійснюють комісії державних органів, академії, університети [300, с. 447].

Уперше [232, с. 23] термін *language planning* визначено в статті «Language planning in modern Norway» (Мовне планування в сучасній Норвегії) Е. Гаугеном (Haugen), де під мовним плануванням дослідник розумів діяльність, яку спрямовано на нормування орфографії, граматики та словника усного й писемного мовлення в неоднорідному мовному середовищі («the activity of preparing normative orthography, grammar and dictionary for the guidance of writers and speakers in a non-homogenous speech

community») [226, с. 68]. *Планування* зазвичай набуває масштабного та національного характеру, його здійснюють уряди, та воно покликане впливати, якщо не змінювати, способи спілкування або грамотність у суспільстві [176, с. 147]. Зазвичай за потреби зміни втілюють у структурах, які створено урядом і спрямовано на підтримку громадянського порядку та комунікації, а також на рух усього суспільства в певному напрямі, який уряд вважає *правильним* або *корисним*.

Впровадження мовного планування, сприяє утвердженню мовної політики урядом (або іншим авторитетним органом або особою) [235, с. хі]. Рушійною силою для ранніх досліджень *мовного планування* та розвитку дисципліни, яка спочатку називалася мовною інженерією, став розпад європейських колоніальних імперій після Другої світової війни, що сприяло появі нових націй в Африці, Південній та Південно-Східній Азії та існуванню національних мов за моделлю «одна нація – одна мова» [175, с. 234].

Сферу досліджень мовної політики та планування сформовано на початку 1960-х років лінгвістами, які зацікавлені у вирішенні мовних проблем нових країн, країн, що розвиваються та / або постколоніальних [175, с. 235; 222, с. 81; 292, с. 186; 234, с. 2-3]. Цей приклад дає розуміння можливих зсувів у сприйнятті концепту LANGUAGE POLICY від його появи. У зв'язку зі швидкою глобалізацією нерідко виникають дискусії щодо використання тієї чи тієї мови на тій чи тій території. Часом це питання набуває не лише національного масштабу, а ще й має неабиякий вплив на геополітичну ситуацію в цілому регіоні. Саме тому дебати з мовної політики – це завжди більше, ніж лише використання мови.

Розуміння політичної, економічної та соціальної теорій можуть надати дослідникам у їхньому вивченні *мовної політики* та *плануванні* інструменти для пояснення того, про що йдеться, чому ці дебати з мовної політики важливі, та яким чином можуть (або не можуть) вплинути певні стратегії або політичні підходи на такі дебати [262, с. 8-9]. Для держав з різними

соціолінгвістичними суспільствами збалансована мовна політика – неодмінний елемент, що підтримує згуртованість суспільства та забезпечує регіональну безпеку [199, с. 3].

О. Селіванова визначає певну послідовність дій, яку передбачено *мовним плануванням*, а саме потребою приділити увагу соціолінгвістичним дослідженням мовної ситуації в державі чи в регіоні, визначити цілі та кроки мовного планування «(вибір державної мови або мов, визначення ставлення до мов національних меншин, стандартизація та кодифікація літературної мови, вибір абетки)», провести модернізацію мови «(упорядкування правопису, терміносистем і функціональних стилів, адаптація слів іншомовного походження)» [300, с. 447]. На підсумковому етапі проводять підготовку підручників, словників, організовують підготовку фахівців філологічного напрямку та журналістів [300, с. 447]. Освітній складник, отже, є значущим компонентом *мовного планування*.

Дослідження *language policy* та *language planning* потрібно розуміти як мультидисциплінарну, так і міждисциплінарну діяльність, оскільки концептуальні та методологічні інструменти з різних дисциплін потрібно у належний спосіб інтегрувати та застосувати до реальних проблем і завдань, які пов'язані з мовою, та які за визначенням упроваджено в усі сфери життєдіяльності суспільства [262, с. 9].

Зазначають, що нерідко *language policy* та *language planning* взаємозамінні [236, с. 127; 293, с. 324]. Підтримаємо думку А. Каролі (Károly) про те, що явище *language policy* має розглядатися в його найширшому розумінні [236, с. 127], бо за мовною політикою стоїть неявна мовна ідеологічна рамка, яка пов'язана із широкими політичними та соціальними ідеологіями [236, с. 127]. В європейському контексті є певні категорії, які встановлені на основі політичного визнання мов: національні / офіційні мови, які легітимізовані державою, мови меншин, які можна розділити на старі та нові мови меншин [236, с. 129]. Р. Б. Балдауф-молодший (Baldauf Jr) вважає, що *language planning* розрізняє *language policy* (тобто *план* – закони,

нормативні акти, правила та заяви чи заяви про наміри; вони можуть бути істотними чи символічними) та власне *language planning* (тобто *впровадження* – те, як плани втілено в життя), хоч ці терміни нерідко використовують як синоніми [175, с. 234].

На нашу думку, доцільним буде зауважити, що хоч *language planning* виступає окремим складником, нерідко тотожним, у межах цього дослідження *language policy* та *language planning* мають відмінні риси.

Зонами перетину LANGUAGE POLICY та LANGUAGE PLANNING можна вважати *political power; influence; national character; an activity developed by the government*. До уваги беремо також різні види спільнот: спочатку – *one language community*, далі – *non-homogenous community; languages of minorities* тощо.

Проте з огляду на вказані особливості *language planning* зазначимо зони виключення, вербалізатори, якими не експліковано досліджуваний концепт у межах студіювань лексико-семантичних варіантів: *orthography; adaptation of words of foreign origin; preparation of dictionaries and textbooks*.

Отже, у межах цієї частини розвідки не розглядаємо вербалізатори, які уналежнено до зони виключення (*orthography; adaptation of words of foreign origin; preparation of dictionaries and textbooks*), як ключові, бо їх не представлено в жодному лексико-семантичному варіанті, а також у жодній розглянутій дефініції. Утім, у межах комплексного дослідження, з урахуванням корпусного аналізу та асоціативного експерименту побачимо, що деякі вербалізатори все ж зазначені реципієнтами, тому і враховуємо їх як експлікаторів дальньої периферії.

Створення польової структури на основі юридичного та політичного дискурсів, як зазначає В. Старко, починаємо з процедури, яку дослідник називає «зважування ознак» [143, с. 109]. В. Старко стверджує, що така «операція має на меті встановити ранг кожної ознаки в межах концепту. Ми беремо до уваги кількість виявлених вербалізаторів кожної ознаки: чим більше вербалізаторів має ознака, тим вищий її ранг в межах концепту, тим

ближче вона до його ядра. Такий підхід відповідає закономірності: важливіші ділянки досвіду вербалізовано інтенсивніше (якщо немає особливих обставин, наприклад, табу)» [143, с. 109]. Частотність вербалізаторів не має значення, «оскільки для нас першочергову вагу має те, скільки разів прорефлексовано ознаку в мовно-культурній спільноті, виражено її різними мовними засобами» [143, с. 109].

Проаналізувавши такі документи ЄС, як: Treaty Establishing a Constitution for Europe [285], Special Eurobarometer 386 [272], Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union [192], а також інші матеріали (усього 16 текстів юридичного та політичного дискурсу), можемо схематично відтворити польову структуру концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі текстів юридичного та політичного дискурсу так:

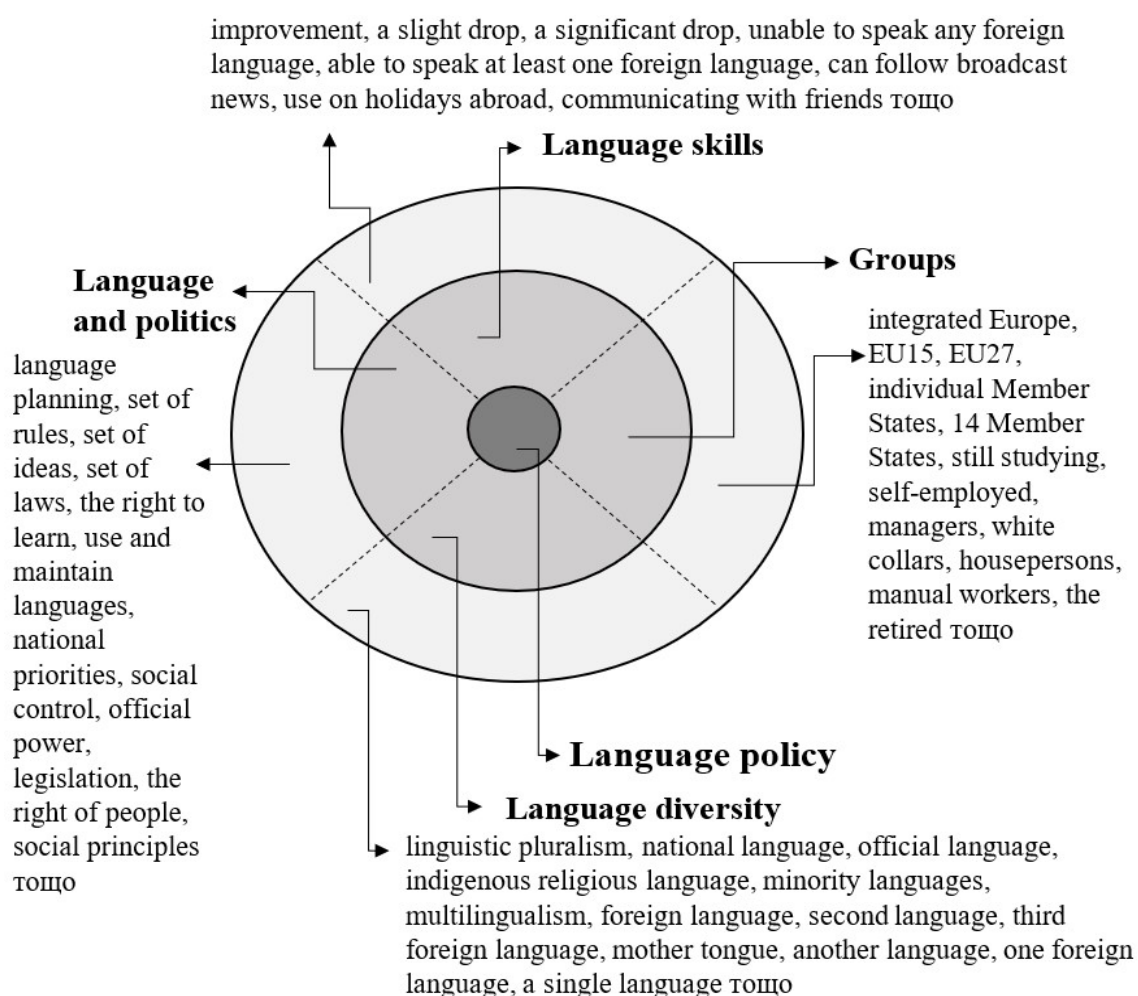

Рис. 1. Польова структура концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі текстів юридичного та політичного дискурсів

Аналіз фактичного матеріалу на основі юридичних і політичних документів показує, що концепт LANGUAGE POLICY є комплексним, складається з ядра й ближньої та дальньої периферії.

Ядром концепту LANGUAGE POLICY виступає лексична одиниця, яка номінує концепт у сучасній англійській мові – *language policy*.

Зону **ближньої** периферії концепту LANGUAGE POLICY становлять такі когнітивні класифікаційні ознаки: *language and politics, language diversity, language skills, groups*.

До зони **дальньої** периферії концепту LANGUAGE POLICY уналежнюємо когнітивні класифікаційні ознаки, які є складниками тих когнітивних ознак концепту в зоні ближньої периферії.

Зокрема, зона ближньої периферії *groups (групи)* охоплює щонайменше 35 когнітивних компонентів: *integrated Europe (інтегрована Європа), EU15 (ЄС15), EU27 (ЄС27), individual Member States (окремі держави-члени), 14 Member States (14 держав-членів), 19 Member States (19 держав-членів), all EU Member States (усі держави-члени ЄС), Europeans (європейці), NMS12 (нові держави-члени 12), younger people (молоді люди), students (студенти), those who finished full time education aged 20+ (ті, хто закінчив денну форму навчання віком 20+), people who live in large towns (люди, які живуть у великих містах), people from small / Mid-size town (люди з маленького / середнього міста), people who live in rural villages (люди, які проживають у сільській місцевості), still studying (ще навчаються), self-employed (самозайняті), managers (керівники), white collars («білі комірці»), housepersons (домогосподарі), manual workers (фізичні працівники), the retired (пенсіонери), people who use the internet daily (люди, які щодня користуються інтернетом), people who use the internet sometimes (люди, які іноді користуються інтернетом), unemployed (безробітні), people who have difficulty paying bills (люди, яким важко сплачувати рахунки), aged 15-24 (віком 15-24), aged 25-39 (віком 25-39), aged 40-54 (віком 40-54), aged 55+ (віком понад 55 років), on the low social staircase (мають низький соціальний*

рівень), *on the medium social staircase* (мають середній соціальний рівень), *on the high social staircase* (мають високий соціальний рівень), *very active language learners* (які дуже активно вивчають мову), *active language learners* (які активно вивчають мову), *inactive language learners* (пасивні до вивчення мов). Ця зона ознак дальньої периферії є найпоширенішою.

Другою за чисельністю когнітивних ознак є зона дальньої периферії, яку покриває зона ближньої периферії *language diversity* (мовне різноманіття) та яку експліковано щонайменше 28 лексичними одиницями: *linguistic pluralism* (лінгвістичний плюралізм), *national language* (національна мова), *state language* (державна мова), *official language* (офіційна мова), *minority language* (мова меншини), *multilingualism* (багатомовність), *indigenous language* (мова корінного населення), *lingua franca* (лінгва франка), *pidgin* (піджин), *regional language* (регіональна мова), *vernacular language* (народна мова), *world language* (світова мова), *indigenous religious language* (корінна релігійна мова), *foreign language* (іноземна мова), *a single language* (єдина мова), *one foreign language* (одна іноземна мова), *second foreign language* (друга іноземна мова), *third foreign language* (третя іноземна мова), *mother / native tongue* (рідна мова), *another language* (інша мова), *an unofficial language* (неофіційна мова), *three additional languages* (три додаткові мови), *English dominates* (домінує англійська), *titular language* (титульна мова), *the Constitution's languages* (мови Конституції), *the languages of the Union's institutions* (мови установ Союзу), *national variation* (національна варіація), *an oligarchic language regime* (олігархічний мовний режим).

Зона ближньої периферії *language skills* (мовні навички) охоплює 25 когнітивних компонентів: *improvement* (вдосконалення), *a slight drop* (невелике падіння), *a significant drop* (суттєве падіння), *unable to speak any foreign language* (нездатні говорити жодною іноземною мовою), *able to speak at least one foreign language* (здатні говорити щонайменше однією іноземною мовою), *classification of language practices* (класифікація мовних практик), *translation* (переклад), *using subtitles* (з використанням субтитрів), *dubbing*

(дубляж), *to hold a conversation* (вести бесіду), *an increase in the proportion* (збільшення частки), *can follow broadcast news* (може стежити за новинами), *use on holidays abroad* (використовує під час відпустки закордоном), *communicating with friends* (спілкування з друзями), *watching films / television / listening to the radio* (перегляд фільмів / телебачення / прослуховування радіо), *on the internet* (в інтернеті), *conversation at work* (спілкування на роботі), *reading books* (читання книг), *while studying languages* (під час вивчення мов), *communicating with family members* (спілкування з членами родини), *reading at work* (читання на роботі), *writing e-mails at work* (написання електронних листів), *travelling abroad on business* (від'їждження закордон), *the teaching and dissemination of the languages* (навчання та поширення мов), *authentic texts* (автентичні тексти), що входять до зони дальньої периферії.

До когнітивних ознак дальньої периферії зони ближньої периферії *language and politics* експлікуємо щонайменше 14 когнітивних компонентів: *set of rules* (набір правил); *set of ideas* (набір ідей); *set of laws* (сукупність законів); *the right to learn, use and maintain languages* (право на вивчення, користування та підтримання мов); *national priorities* (національні пріоритети); *social control* (соціальний контроль), *official power* (офіційна влада), *legislation* (законодавство), *the right of people* (права людей), *social principles* (соціальні принципи), *language situation* (мовна ситуація), *language planning* (мовне планування), *planned language change* (запланована зміна мови), *the rules governing the languages* (правила, що регулюють мови).

Зауважимо, що у вказаній польовій структурі немає чітких ліній-меж між складниками ближньої периферії (зображено пунктиром), а також між складниками дальньої периферії. Це зумовлено тим, що когнітивні компоненти дальньої периферії можуть переходити з однієї частини зони ближньої периферії до іншої. Можливість такого переходу спричинена нечіткістю деяких когнітивних компонентів та їхніх особливостей, які можна застосувати як до однієї ознаки, так і до іншої. Наприклад, когнітивні

компоненти *national language* (національна мова), *state language* (державна мова), *official language* (офіційна мова), *minority language* (мова меншин) ближньої периферії *language diversity* (мовне різноманіття) можуть мати виразні ознаки зони ближньої периферії *language and politics*, якщо такі компоненти спрямовувати в «політичне» русло.

Уважаємо, що вказана польова структура виразно підкреслює доцільність застосування саме цієї моделі узагальнення вербалізаторів, ураховуючи їхні ознаки, які інколи можна застосувати до різних зон ближньої периферії.

2.3. Семантичний аналіз лексем-конституентів *language* та *policy* концепту LANGUAGE POLICY

Цю частину розділу присвячено встановленню семантичних особливостей лексичних одиниць-конституентів *language* та *policy* в сучасній англійській мові, які є складниками концепту LANGUAGE POLICY.

З огляду на те, що термінословосполучення *language policy* не є частотною дефініцією в лексикографічних джерелах, вважаємо за доцільне звернутися до етимологічного складника лексем-конституентів, щоб визначити сполучуваність їхніх когнітивних компонентів.

Етимологічний складник обох лексем-конституентів визначено за допомогою словника A New English Dictionary on Historical Principles (NED) [301; 302].

Проаналізувавши 17 визначень, з урахуванням як іменникової форми, так і дієслівної, зазначимо, що лексему-конституент *language* (у цій формі її почали використовувати в англомовній картині світу приблизно з 1300 року, до цього – *langage* (прибл. з 12 ст.)) визначають як «*the whole body of words and of methods of combination of words, used by a nation, people, or race; a tongue*» [301, с. 57]. У цьому значенні лексема-конституент *language* вживається приблизно з 1290 року.

Проаналізувавши 22 визначення та пояснення до лексеми-конституента *policy*, зауважимо таке: *policie* з давньофранцузької вживається в значенні *civil administration, government* (*polis* – з грецької – *city, state*) [302, с. 1070-1071]. Крім того, приблизно 1371 року виокремлюється значення «*bill of landing, contract of insurance*», яке не виступає когнітивним компонентом LANGUAGE POLICY в межах представленої розвідки, проте є одним із найчастіших ЛСВ. Приблизно з 1387 року в англomовній картині світу цю лексему вживають у значенні «*an organized and established system or form of government or administration (of a state or city); a constitution, policy*» [302, с. 1071]. Але, на нашу думку, цікавішим є значення, приклади якого наведено приблизно 1430 року: «*a course of action adopted and pursued by a government, party, ruler, statesman, etc.; any course of action adopted as advantageous or expedient*» [302, с. 1071].

Уважаємо, що когнітивний компонент *a course of action* лексеми-конституента *policy* дав змогу експлікувати значення *policy* як направлені дії з того чи того питання.

Когнітивні компоненти *body of words; body of methods of combination of words*, а також *used by a nation, people, or race* лексеми-конституента *language* дали змогу експлікувати значення *language* як угруповання слів, методів їхньої сполучуваності, які вживають використовують люди.

Погоджуємося з думкою Н. Дьячок про те, що «(с)ловосполучення здатне передати такі відтінки, які неможливо передати словом» [49, с. 20]. Поєднуючи вказані когнітивні компоненти в межах номінанта *language policy* досліджуваного концепту зазначимо, що така сполучуваність дає змогу припустити, що когнітивні компоненти *body of words; body of methods of combination of words, used by a nation, people, or race* детермінують *a course of action*, сприяючи напрямку визначення *policy* щодо лінгвального світосприйняття.

Нашим завданням є виявлення та дослідження ключових значень цих лексем-конституентів, визначення в їхній семантичній структурі

диференційних, а також потенційних сем, які вказують на варіативність репрезентації лексем *language* та *policy*. Такий аналіз потрібний, щоб надати якісне, глибоке, «об'ємніше» встановлення вербалізаторів номінативного простору досліджуваного концепту, адже словосполучення *language policy* не представлено в словниках сучасної англійської мови загальнопредметного напрямку, а виокремлено лише п'ять лексикографічних джерел англійської мови з лінгвістичним напрямом, які містять визначення явища *language policy*. Саме тому постає потреба різносторонньої оцінки цього явища, з урахуванням як якісного, так і кількісного аналізу.

Кожній дефініції лексем-конституентів *language* та *policy* відповідає свій лексико-семантичний варіант.

Матеріалом дослідження обрано дев'ять словників сучасної англійської мови: Cambridge Dictionary [305], Merriam-Webster Dictionary [311], Collins Dictionary [306], Oxford Learner'S Dictionary (OLD) [313], Longman Dictionary of Contemporary English (LDOCE) [309], Longman Business Dictionary (LBD) – як частина LDOCE [309], Macmillan Dictionary [310], Vocabulary.com [316], Bab.la [303]. Останні два словники залучені як некласичні варіанти відбору лінгвістичного матеріалу, адже, на нашу думку, у сучасному суспільстві маємо охоплювати не лише ті джерела, які є загальновідомими, а також ті, які активно вбирають у себе лінгвістичний матеріал та розвиваються. На прикладах далі побачимо, що така взаємодія є ефективною, адже ці словники надають когнітивного «об'єму» досліджуваній лексемі.

2.3.1. Семантичний аналіз лексеми-конституента *language* концепту LANGUAGE POLICY

Аналіз лексикографічних джерел показав, що лексична одиниця *language* в сучасній англійській картині світу є полісемантичною. Найменшу кількість унікальних (значення яких не повторюються) визначень з поданих словників отримано з LBD – три визначення. Щодо інших словників, то

кількість наданих визначень може сягати 14 лише для одного варіанту англійської мови (як-от Collins Dictionary, де дефініцій лише для Американського варіанту представлено 14, а загальна кількість дефініцій, яку надає Collins Dictionary, становить 34).

Для проведення комплексного дослідження передбачено кілька етапів роботи.

На першому етапі розглянемо частотність уживання самих дефініцій.

Розглянемо ЛСВ 1 та ЛСВ 2, які, на нашу думку, є найпоширенішими в досліджуваних лексикографічних джерелах та представлені найбільшою кількістю зон перетину. Варто зазначити, що обидва ЛСВ згадано майже в усіх словниках щонайменше двічі.

Першим ЛСВ зазначимо *a system of communication consisting of sounds, words (система спілкування, що складається зі звуків, слів)* [305]. Навіть всередині лексикографічного джерела наявне різноманіття у представленні того самого ЛСВ: *a system of communication by speaking, writing, or making signs in a way that can be understood* [305] (*система спілкування за допомогою говоріння, письма або використання знаків способом, який можна зрозуміти*); *the method of human communication that uses speaking and writing* [305] (*спосіб людського спілкування, який використовує усну та писемну мову*).

З. Куделько зазначає, що «для вивчення багатозначного слова як польової семантичної структури першочергове значення мають ... два типи відношень: включення та перетин» [81, с. 229]. Дослідниця наголошує, що, хоч відношення включення між ЛСВ базуються на послідовній деривації, а в основі перетину ЛСВ лежить паралельна деривація, у семантичній структурі багатозначних слів частіше представлено одночасно й відношення включення та перетину між значеннями [81, с. 229]. Утім, «і при включенні, і при перетині значень багатозначного слова в центрі утвореного ними семантичного або асоціативного поля завжди знаходиться основне значення»

[81, с. 229]. Такому значенню «прямо чи опосередковано підпорядковані всі решта ЛСВ» [81, с. 229].

І на цьому етапі знаходимо перші зони перетину з ЛСВ 2 (*a system of communication used by people living in a particular country (система спілкування, яку використовують люди, що живуть у певній країні)*). Такі зони перетину (далі – підкреслено) спостерігаємо в розширених дефініціях *a system of communication by speaking, writing, or making signs in a way that can be understood, or any of the different systems of communication used in particular regions* [305] (*система спілкування через говоріння, письмо чи використання знаків способом, який можна зрозуміти, або будь-яка з різних систем комунікації, яку використовують в окремих регіонах*); *the method of human communication that uses speaking and writing, or the system of communication in speaking and writing that is used by the people of a particular country* [305] (*спосіб людського спілкування, що використовує усну та писемну мову, або систему спілкування в усній та писемній формі, якою послуговуються люди певної країни*).

Об'єднувальним семантичним компонентом усіх дефініцій цього ЛСВ вважаємо *a system of communication (систему спілкування)*. Маємо зазначити, що цей ЛСВ не є повністю відтвореною дефініцією. Наприклад, у визначенні *a system of communication consisting of sounds, words, and grammar* [305] (*система спілкування, що складається зі звуків, слів і граматики*) присутній компонент *grammar (граматика)*, що є особливим, адже цей когнітивний компонент як складник дефініції представлено лише двічі [305; 316]. Цей випадок є поодиноким, тому не може являти собою об'єднаний лексико-семантичний варіант для дефініцій такого характеру. З огляду на це, не можемо внести цю лексичну одиницю до узагальненого ЛСВ 1. Проте зауважимо, що Б. Спольскі (Spolsky) уналежнює *grammar* як ґрунтовний когнітивний компонент LANGUAGE POLICY [273, с. 2155] у поясненні чотирьох ключових особливостей явища *language policy*. З огляду на те, що такий когнітивний компонент надано в поясненні, уналежнюємо його до зони

периферії.

До речі, у Розділі 2 (пункт 2.2) розглядаємо лексичну одиницю *language planning* як компонент, один з вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY, і саме в межах цієї лексичної одиниці можемо спостерігати актуалізатор *grammar*. Також поодинокий випадок спостерігаємо в результатах асоціативного експерименту, проте він не є виразним та ключовим.

Отже, навіть з урахуванням такого комплексного аналізу не можна уналежнити лексему *grammar* до смислових вербалізаторів досліджуваного концепту. У польовій структурі ця лексема посідає місце на периферії вербалізатора *language planning*, адже найвиразніше проявляє себе як його когнітивна ознака.

ЛСВ 2 представлено дефініцією *the system of communication in speech and writing that is used by people of a particular country or area (система спілкування в усній і писемній формі, якою послуговуються люди певної країни чи регіону)* [313]. Ця дефініція виокремлена як базова, адже вона має узагальнену лексему *country or area*, до якої можна уналежнити інші лексеми, як-от: *community; region; nation; people; geographical area; same cultural tradition; tribe; speech community; social group*. ЛСВ 2 вирізняється як високим ступенем семантичної самостійності, так і досить широким представленням у лексикографічних джерелах. Вісім словників фіксують цей ЛСВ подекуди з узагальненим визначенням та додатковими ознаками всередині одного джерела: *the language of a particular nation or people; all the vocal sounds, words, and ways of combining them common to a particular nation, tribe, or other speech community* [306].

ЛСВ 3 *a particular style of speaking or writing (певний стиль мовлення чи письма)* [313] представлено у восьми словниках. Деталізоване визначення-пояснення надано Collins Dictionary [306]: *the particular form or manner of selecting and combining words characteristic of a person, group, or profession; також тут додається, що це form or style of expression in words the speech or*

phraseology peculiar to a class, profession, etc.; lexis; jargon. Семантичним компонентом, який об'єднує всі дефініції цього ЛСВ, є *style (стиль)*. Цей ЛСВ також актуалізовано визначеннями *used in a particular job or activity; used by a person; phraseology and vocabulary of a particular profession, domain, or group*. Зон перетину з іншими ЛСВ немає, тому вважаємо ЛСВ 3 самостійним варіантом.

ЛСВ 4 представлено дефініцією *a system of instructions for operating a computer (система інструкцій для роботи з комп'ютером)* [309], що є об'єднувальним компонентом для всіх його дефініцій у семи словниках: *a system of commands and instructions used for operating a computer* [309], *a system of symbols and rules for writing programs or algorithms* [303]. Цікавим, на нашу думку, є те, що у Merriam-Webster Dictionary дефініцію цього ЛСВ також представлено, але в дещо іншому варіанті: *a formal system of signs and symbols (such as FORTRAN or a calculus in logic) including rules for the formation and transformation of admissible expressions* [311]. Лише з допомогою прикладу когнітивного складника FORTRAN – мови програмування – уналежнюємо цю дефініцію до нашого ЛСВ, бо інші семантичні компоненти не вказують на належність до роботи з комп'ютером.

ЛСВ 5 представлено визначенням *rude or offensive words (грубі або образливі слова)*, що й виступає семантичним компонентом, який об'єднує інші дефініції: *use of rude words or swearing as bad language when you find it offensive; coarse or offensive language*. Цей ЛСВ подано в чотирьох словниках [305; 306; 309; 316]. Згідно з визначеннями, цей ЛСВ є самостійною одиницею, зон перетину з іншими ЛСВ не має.

ЛСВ 6 актуалізовано визначенням *a non-verbal method of expression or communication (невербальний спосіб вираження чи спілкування)*. Цей ЛСВ зафіксовано в трьох словниках [303; 306; 310], проте він має зони перетину та включення з іншими ЛСВ: ЛСВ 1 та його компонент *загальноприйняті символи*: *a systematic means of communicating by the use of sounds or conventional symbols; any means of expressing or communicating, as gestures*.

signs, or animal sounds; signs, symbols, sounds, and other methods of communicating information, feelings, or ideas. Проводячи дефінітивний аналіз, ми могли б об'єднати ЛСВ 1 та ЛСВ 6 через досить значну кількість спільних семантичних компонентів, проте звернули увагу на те, що в словнику [303] представлено дефініцію з лексемою *non-verbal* як незалежну, тому через те, що семантичним компонентом виступає слово *невербальний*, ми розглядаємо цей ЛСВ як самостійну структуру.

ЛСВ 7 зазначено дефініцією *the study of language (вивчення мови)*. Аналіз показав, що дефініції цього ЛСВ знаходимо у двох словниках [306; 311] з дев'яти: *the study of language especially as a school subject* [311] (*вивчення мови, особливо як шкільного предмета*), *the study of language in general or of some particular language or languages; linguistics* [306] (*вивчення мови взагалі або окремої мови чи мов; лінгвістика*). Семантичною ознакою тут виступає *вивчення*, і з огляду на те, що зон перетину та включення цей ЛСВ не має, описуємо його як окремий варіант лексеми-конституента *language*.

Під час дефінітивного аналізу виявлені цікаві деталі про досліджувану лексему. Згідно з визначенням, наданим онлайн-словником [316], *language* позначає *the cognitive processes involved in producing and understanding linguistic communication* (*когнітивні процеси, які задіяно у створенні та розумінні мовного спілкування*) та *the text of a popular song or musical-comedy number* (*текст популярної пісні чи музично-комедійного номера*). Ці два визначення не можна залишити без уваги, адже у всіх інших словниках вони не трапляються, проте істотно розширюють розуміння лексеми-конституента *language*, що й уможлиблює їхнє виокремлення в окремі ЛСВ 8 та ЛСВ 9.

ЛСВ 8 представлено визначенням *the cognitive processes involved in producing and understanding linguistic communication* (*когнітивні процеси, які задіяно у створенні та розумінні мовного спілкування*) [316]. Цей ЛСВ має зону включення до ЛСВ 1, але тут семантичною ознакою виступає *the cognitive processes* (*когнітивні процеси*), яка відсутня в усіх інших дефініціях,

і яка є суттєвою в розумінні лексеми-конституента *language* концепту LANGUAGE POLICY.

ЛСВ 9 актуалізовано дефініцією *the text of a popular song or musical-comedy number* (текст популярної пісні чи музично-комедійного номера) [316]. Цей ЛСВ не має жодних зон перетину або включення з іншими ЛСВ та є повністю самостійною одиницею, адже його семантичною характеристикою є *текст популярної пісні* або *текст музично-комедійного номера*. Тут зазначимо синонім цієї ознаки, адже, на нашу думку, цей ЛСВ разом із ЛСВ 5 суттєво відрізняється від інших ЛСВ тим, що вони не описують *систему, спосіб* або *метод*, вони відтворюють *слова* та *вирази* (як-от одна з дефініцій ЛСВ 5 — *coarse or obscene words and expressions* (грубі або нецензурні слова та вирази)). Згідно зі словником, синонімом до лексеми *language* виступає *lyrics* (текст пісні). З огляду на те, що цей ЛСВ не може детермінувати лексему-конституент *policy* в межах студіювання концепту LANGUAGE POLICY, уналежнюємо його до зони дальньої периферії. З урахуванням наряду дослідження вважаємо, що *language policy* має безпосередній вплив на цей варіант, адже саме політика регламентує використання тієї чи тієї мови в текстах.

Отже, аналіз словникових дефініцій дав змогу виокремити дев'ять лексико-семантичних варіантів лексеми-конституента *language*:

ЛСВ 1 – *a system of communication consisting of sounds, words* (система спілкування, що складається зі звуків, слів).

ЛСВ 2 – *the system of communication in speech and writing that is used by people of a particular country or area* (система спілкування в усній і писемній формі, якою послуговуються люди певної країни чи регіону).

ЛСВ 3 – *a particular style of speaking or writing* (певний стиль мовлення чи письма).

ЛСВ 4 – *a system of instructions for operating a computer* (система інструкцій для роботи з комп'ютером).

ЛСВ 5 – *rude or offensive words* (грубі або образливі слова).

ЛСВ 6 – *a non-verbal method of expression or communication* (невербальний спосіб вираження чи спілкування).

ЛСВ 7 – *the study of language* (вивчення мови).

ЛСВ 8 – *the cognitive processes involved in producing and understanding linguistic communication* (когнітивні процеси, які задіяно у створенні та розумінні мовного спілкування).

ЛСВ 9 – *the text of a popular song or musical-comedy number* (текст популярної пісні чи музично-комедійного номера).

Ґрунтуючись на цьому аналізі, зазначимо, що лексема-конституент *language* є полісемантичною, оскільки має у своєму складі 9 лексико-семантичних варіантів, зміст яких угруповано за принципом спільності. Таке дослідження дає змогу виокремити 9 семем, які відповідають нашим ЛСВ:

Семема 1: [a system of communication] [(система спілкування)] (*архісема*) : [consisting of sounds, words] [(складається зі звуків, слів)] (*диференційна сема*).

Семема 2: [the system of communication] [(система спілкування)] (*архісема*) : [in speech and writing] [(в усній і писемній формі)] (*диференційна сема*) : [used by people of a particular country or area] [(якою послуговуються люди певної країни чи регіону)] (*диференційна сема*).

Семема 3: [a particular style] [(певний стиль)] (*архісема*) : [of speaking or writing] [(мовлення чи письма)] (*диференційна сема*).

Семема 4: [a system of instructions] [(система інструкцій)] (*архісема*) : [for operating a computer] [(для роботи з комп'ютером)] (*диференційна сема*).

Семема 5: [rude or offensive words] [(грубі або образливі слова)] (*архісема*).

Семема 6: [a non-verbal method] [(невербальний спосіб)] (*архісема*) : [of expression or communication] [(вираження чи спілкування)] (*диференційна сема*).

Семема 7: [the study of language] [(вивчення мови)] (*архісема*).

Семема 8: [the cognitive processes] [(когнітивні процеси)] (*архісема*) :

[involved in producing and understanding linguistic communication] [(які задіяно у створенні та розумінні мовного спілкування)] (*диференційна сема*).

Семема 9: [the text] [(текст)] (*архісема*) : [of a popular song or musical-comedy number] [(популярної пісні чи музично-комедійного номера)] (*диференційна сема*).

У семемі 9 виокремлена архісема [текст], бо вважаємо, що ключова особливість полягає в тому, що цей ЛСВ актуалізовано семантичною ознакою *текст*.

Наступним етапом передбачено встановлення ключових актуалізаторів лексеми-конституенту *language* концепту LANGUAGE POLICY та побудова польової структури.

Відповідно до семного аналізу зазначимо, що **ядром** виступають такі лексичні одиниці: *the system of communication; a particular style; a system of instructions*.

Через нерівномірність уживання певних структурних елементів лексеми *language*, розділяємо польову структуру на сектор А (далі – А) та сектор Б (далі – Б).

Зону **ближньої периферії (А)** утворюють *rude or offensive words; a non-verbal method; the cognitive processes; the study of language; the text*. З огляду на те, що ці лексичні одиниці описані як *архісеми*, проте уналеженні до зони ближньої периферії, постає потреба аргументування такої думки. По-перше, ці семантичні ознаки наявні не в усіх проаналізованих словниках. По-друге, порівнюючи архісеми [the system of communication], яка трапляється майже в кожному словнику щонайменше двічі, та [the text], що представлена лише раз, ми не можемо поставити між ними знак тотожності за змістом та впливом на актуалізацію лексеми *language*.

Зону **ближньої периферії (Б)** утворюють семантичні компоненти *sounds, words; speech and writing; people of a particular country or area; operating a computer; expression or communication*. Зону **дальньої периферії (Б)** утворюють диференційні семи *producing and understanding linguistic*

communication; a popular song or musical-comedy number.

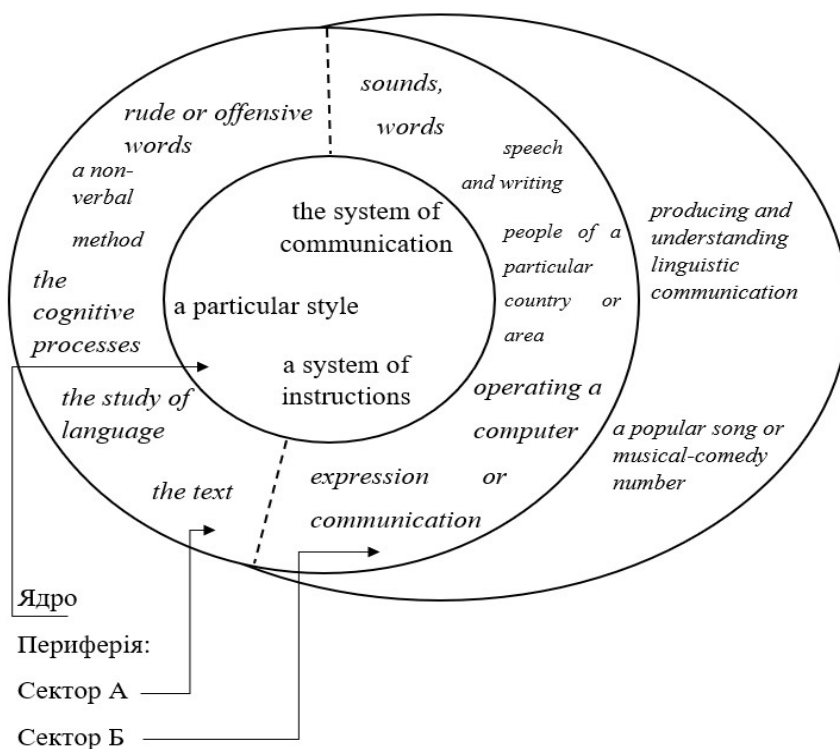

Рис. 2. Польова структура лексеми-конституента *language* концепту LANGUAGE POLICY

Отже, визначено дев'ять ЛСВ лексеми-конституента *language*, які безпосередньо стосуються концепту LANGUAGE POLICY. Вісім ЛСВ виступають детермінантами *policy* та впливають на актуальність його ЛСВ у межах студіювання концепту LANGUAGE POLICY. Один із варіантів (ЛСВ 9) не виступає безпосереднім детермінантом *policy*, проте саме явище *language policy* впливає на зміст зазначеного ЛСВ.

2.3.2. Семантичний аналіз лексеми-конституента *policy* концепту LANGUAGE POLICY

Аналіз лексикографічних джерел показав, що лексична одиниця *policy* є полісемантичною, усі дев'ять словників сучасної англійської мови надають комплексі дефініції. Найбільшу кількість унікальних дефініцій надано Collins Dictionary – п'ять визначень, найменшу кількість представлено Cambridge Dictionary, LBD, Vocabulary.com – по два визначення.

Як й у випадку з лексемою-конституентом *language* для проведення комплексного дослідження лексеми-конституента *policy* концепту LANGUAGE POLICY, ми передбачили кілька етапів роботи.

На першому етапі розглянемо частотність уживання самих дефініцій.

ЛСВ 1 лексеми-конституента *policy* представлено найбільш поширеною дефініцією *a set of ideas or a plan for action followed by a business, a government, a political party, or a group of people* (набір ідей або план дій, яких дотримується бізнес, уряд, політична партія або група людей) [305]. Цей ЛСВ угруповує низку дефініцій з варіативністю семантичної ознаки *a set of ideas or a plan for action* (набір ідей або план дій), як-от: *a set of ideas or a plan of what to do* (набір ідей або план того, що робити) [305]; *an overall plan, principle, or guideline* (загальний план, принцип або настанова) [311], *a high-level overall plan* (загальний план високого рівня) [306], *a course of action* (порядок дій) [309], *a set of plans or actions* (набір планів або дій) [310], *a course or principle of action* (курс або принцип дії) [303]. Також семантичний компонент (для порівняння угруповуємо однією лексичною одиницею) *структура*, який у цьому ЛСВ представлено *a business, a government, a political party, or a group of people* [305] (бізнес, уряд, політична партія або група людей), у інших джерелах подано *governmental body* [311] (урядовий орган), *in economics* [306] (в економіці), *individual* [306] (окрема особа), *organization* (організація), *social group* (соціальна група). Визначення до ЛСВ 1 наявне в усіх словниках, які розглянуто. Зони включення або перетину з ЛСВ 2 відсутні.

ЛСВ 2 лексеми-конституента *policy* угруповує дефініція *a principle or set of ideas that you think is sensible or wise* (принцип або набір ідей, які ви вважаєте розумними чи мудрими) [310]. Дефініції цього ЛСВ знаходимо в шести словниках з дев'яти. Якщо визначення *prudence or wisdom in the management of affairs* [311] (розсудливість або мудрість в управлінні справами), *wisdom, prudence, shrewdness, or sagacity* [306] (мудрість, розважливість, кмітливість або прозорливість), *a particular principle that*

you believe in and that influences the way you behave [309] (певний принцип, у який ви вірите та який впливає на вашу поведінку), *prudent or expedient conduct or action* [303] (розумна або доцільна поведінка чи дія) деталізують досліджувану дефініцію, то *management or procedure based primarily on material interest* (управління або процедури, засновані в основному на матеріальних інтересах) [311]) надає «матеріального» маркування цій семантичній ознаці, адже це єдиний випадок, коли можемо спостерігати таке пояснення у визначенні. Цю дефініцію не можна уналежнити до окремого ЛСВ, адже, згідно зі словником [311], вона разом із *prudence or wisdom in the management of affairs* є двома частинами цілого, і їх віднесено до однієї категорії.

Далі розглянемо дефініції, які з урахуванням направленості нашої розвідки не можемо уналежнити до актуальних для встановлення вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY. ЛСВ таких дефініцій позначаємо в дужках «()». Проте для проведення неупередженого аналізу дефініцій лексеми-конституента *policy* маємо зазначити всі її варіанти, але в подальшому їх не братимемо до уваги в нашій розвідці.

ЛСВ (3) лексеми-конституента *policy* актуалізовано дефініцією *a contract of insurance* (договір страхування) [303]. Джерело надає найбільш лаконічне визначення порівняно, наприклад, з LDOCE [309] *a contract with an insurance company, or an official written statement giving all the details of such a contract* (договір зі страховою компанією або офіційна письмова заява, в якій містяться всі деталі такого договору). Такі розширені визначення надають деталізації семантичному компонентові *a contract* (договір) – *a document* (документ), *a writing* (письмова форма), *a written statement* (письмова заява), *written contract* (письмовий договір), *certificate* (свідоцтво). Варто зазначити, що дефініції ЛСВ 3 присутні в усіх дев'яти аналізованих лексикографічних джерелах, та разом з ЛСВ 1 є найбільш поширеними ЛСВ.

ЛСВ (4) лексеми *policy* представлено визначенням *an illegal lottery or numbers game* (незаконна лотерея або гра в числа) [310], яке наявне в трьох

словниках з дев'яти [303; 306; 311]. Семантичний компонент *lottery* (лотерея) актуалізовано такими лексемами: *a daily lottery, an illegal lottery*.

ЛСВ (5) лексеми-конституента *policy*, який представлено однією дефініцією, яку подано лише в одному словнику [306] – *government; polity* (уряд; державний устрій). Collins Dictionary дає це визначення як рідко вживане. Через те, що в нашому дослідженні спираємося на уряд (або іншу організацію) як на виконавця, а не на об'єкт дослідження, ми не можемо послуговуватися таким визначенням, бо воно йменує власне організацію, а не політику такої організації.

Отже, дефінітивний аналіз дав змогу виокремити два лексико-семантичні варіанти (ЛСВ 1, ЛСВ 2), які є актуальними та ключовими в межах аналізу лексеми-конституента *policy* концепту LANGUAGE POLICY. Решта ЛСВ (ЛСВ (3), ЛСВ (4), ЛСВ (5)) не можуть бути враховані в нашому дослідженні через відсутність спільних семантичних компонентів з лексичною одиницею *language policy* та власне концептом.

ЛСВ 1 – *a set of ideas or a plan for action followed by a business, a government, a political party, or a group of people* (набір ідей або план дій, яких дотримується бізнес, уряд, політична партія або група людей).

ЛСВ 2 – *a principle or set of ideas that you think is sensible or wise* (принцип або набір ідей, які ви вважаєте розумними чи мудрими).

ЛСВ (3) – *a contract of insurance* (договір страхування).

ЛСВ (4) – *an illegal lottery or numbers game* (незаконна лотерея або гра в числа).

ЛСВ (5) – *government; polity* (уряд; державний устрій).

Спираючись на проведений комплекс дій, зазначимо, що лексема-конституент *policy* є полісемантичною, оскільки має у своєму складі загалом п'ять лексико-семантичних варіантів, два з яких є актуальними лексико-семантичними варіантами для нашої розвідки, зміст яких угруповано за принципом спільності.

Таке дослідження дає змогу виокремити дві семми, які відповідають

нашим ЛСВ та провести семантичний аналіз:

Семема 1: [a set of ideas or a plan] [(набір ідей або план дій)]
(*архісема*) : [for action followed by a business, a government, a political party, or a group of people] [(яких дотримується бізнес, уряд, політична партія або група людей)] (*диференційна сема*).

Семема 2: [a principle or set of ideas] [(принцип або набір ідей)]
(*архісема*) : [you think is sensible or wise] [(які ви вважаєте розумними чи мудрими)] (*диференційна сема*).

На наступному етапі передбачено встановлення ключових актуалізаторів лексеми-конституента *policy* концепту LANGUAGE POLICY та побудова польової структури.

Так, відповідно до семного аналізу, зазначимо, що **ядром** виступають такі лексичні одиниці: *a set of ideas, a plan* та *a principle*.

Зону **ближньої периферії** утворюють семантичні ознаки: *action followed by a business, a government, a political party, or a group of people* та *sensible or wise*.

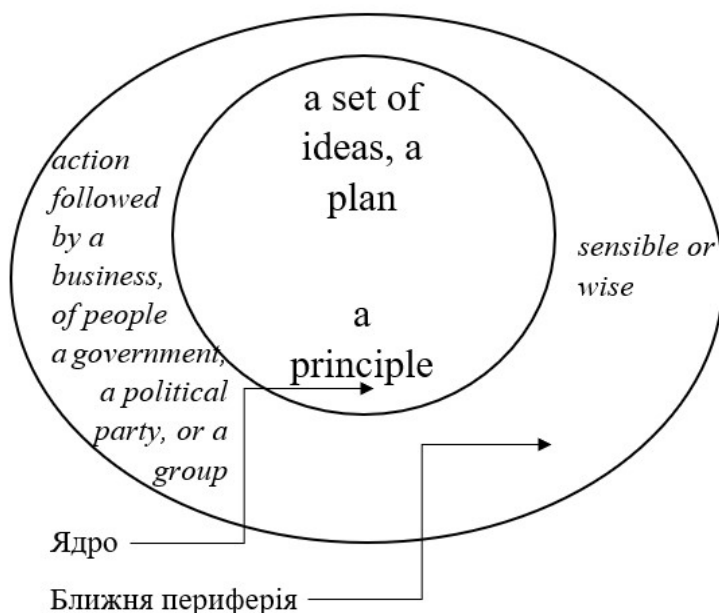

Рис. 3. Польова структура лексеми-конституента *policy* концепту LANGUAGE POLICY

Отже, за результатами компонентного аналізу зазначаємо таке: з урахуванням спрямування нашого дослідження детермінант *language* істотно звужує актуальні лексико-семантичні варіанти лексеми-конституента *policy* відповідно до досліджуваних дискурсів – юридичного, політичного та освітнього.

2.4. Лексико-семантична варіативність номінанта *language policy* концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті

На сьогодні лінгвістичний концепт LANGUAGE POLICY є маловивченим, адже переважну більшість досліджень орієнтовано на нелінгвістичний компонент цього концепту: *language policy* аналізують з погляду політичного [177; 257; 265; 264; 263], юридичного [241], освітнього [180; 190; 194; 227; 228; 261] дискурсів тощо. Водночас постає потреба мовознавчого дослідження цього явища.

Наведемо кілька прикладів наукових доробок зарубіжних та вітчизняних учених. Серед зарубіжних праць виділимо роботу Г. Аманбаєвої, С. Гайдемарі, С. Шункеєвої (Amanbayeva, Heidemari, Shunkeyeva) [165], які провели дослідження зв'язку концептів LANGUAGE POLICY, LANGUAGE PLANNING та LANGUAGE IDEOLIGY, де встановлено зміст концептів та неоднорідність їхніх терміносистем.

Дослідники порівняли термінологічне підґрунтя лексичних одиниць *language policy*, *language planning* та *language ideology* й навели узагальнене визначення: *language policy* можна представити як *a part of the general policy of the state (national, social) with respect to languages functioning in a multilingual society, which provides for the regulation of language relations in society and the state* (частину загальної політики держави (національної, соціальної) щодо мов у багатомовному суспільстві, яка передбачає регулювання мовних відносин у суспільстві та державі) [165, с. 27]. Мовознавці вказують, що метою мовної політики є збереження чи зміна

статусу мови чи мовної ситуації загалом. Це виявляється через прийняття законів і підзаконних актів. Водночас, навчальні заклади та засоби масової інформації, які запроваджують нові мовні норми, а також поширюють метамовні дискурси про правильне використання мови, є важливими інструментами реалізації мовної політики [165, с. 27].

Г. Шиффман (Schiffman) пише, що важливо розглядати мовну політику не лише як явне, письмове, відкрите, де-юре, офіційне прийняття рішень щодо мови «зверху-вниз», а й неявне, неписане, приховане, де-факто, неофіційне припущення, яке може вплинути на результати впровадження політики так само ефективно, як й офіційні рішення [268, с. 112]. Порівнюючи *language policy* та *language planning*, Г. Аманбаєва (Amanbayeva) та ін. зауважують, що *мовна політика держави реалізується у формі мовного планування* [165, с. 28].

У попередньому підрозділі ми звернули увагу на те, що, справді, *мовне планування* є формою реалізації *мовної політики*, тому, на нашу думку, ці явища не є абсолютно синонімічними. Г. Шиффман (Schiffman) послуговується дефініцією Р. Бугарські (Bugarski) та визначає *language policy* як *політику суспільства у сфері мовної комунікації, а саме сукупність поглядів, принципів і рішень, що відображають ставлення спільноти до мовленнєвого репертуару та комунікативного потенціалу* [269, с. 3]. Г. Шиффман (Schiffman) наводить приклад дефініції *language planning*, який підтверджує нашу думку про несинонімічність явищ *language policy* та *language planning*: *language planning* розуміють «як набір конкретних заходів, які вживають у межах мовної політики для впливу на мовне спілкування в громаді, здебільшого через спрямування розвитку її мов» [там само].

Дослідження Е. Кужелевської (Kuźelewska) [241] спирається на термінологічний та правовий апарат аналізу явища *language policy*. К. М. Ріель (Riehl) аналізує багатомовність з різних ракурсів, як-от: перспективи, переваги та значення багатомовності в країнах Європи, дослідження Sprachkontak (мовного контакту) – про те, як мови впливають

одна на одну в багатомовних суспільствах або між багатомовними людьми [263; 264; 265]. Розвідка Н. Рінджа (Ringe) ґрунтується на інтерв'ю політиків та коментарях щодо європейського мультилінгвізму [266].

Д. Реом та М. Пінто (Réaume, Pinto) у розвідці «Philosophy of language policy» (Філософія мовної політики) акцентують увагу на тому, що мовна політика викликає нормативну дискусію лише в контексті взаємодії двох чи понад мовних спільнот, зокрема, їхнього співіснування в межах політичного суб'єкта. Оскільки мова є фундаментальною для людської взаємодії, то питання, якою мовою користуватися та хто це має вирішувати, є актуальними для мультилінгвальних суспільств [260, с. 37]. Тут зосереджено увагу саме на багатомовній спільноті та реалізації мовної політики в таких суспільствах. Питання мультилінгвізму та глобалізаційних впливів також вивчали Я. Бломмерт, Дж. Коллінз та С. Слембрук (Blommaert, Collins, Slembrouck) [183].

Власне концептуально-когнітивні риси концепту LANGUAGE POLICY представлено в поодиноких розвідках **українських** дослідників: А. Анісімова вивчає особливості концепту MULTILINGUALISM як одного з ключових компонентів концептосфери LANGUAGE POLICY [167], С. Савойська проаналізувала концепт LANGUAGE POLICY з погляду поняттєво-термінологічного апарату його осмислення [134].

Зокрема, на базі соціально-політичних контекстів вона виокремлює основу поняттєво-термінологічного апарату «мовна політика», яку складає кілька термінів, серед яких: «двомовність українсько-російська», «асиміляція мовно-політична», «сепаратизм мовно-політичний», «конфлікт мовно-політичний», «періколог (perikolozo) мовно-політичний», «політика держави мовно-комунікативна», «комунікація мовно-політична», «ідентичність мовно-політична», «єдність загальнонаціональна», які узагальнено в трьох групах: мовно-політичного ризику, мовно-політичної небезпеки та мовно-комунікаційної політики [134, с. 344]. Отже, можна зазначити, що ця робота є максимально наближеною до лінгвістичних досліджень.

Б. Ажнюк аналізує явище мовної політики з соціолінгвістичного та

законодавчого поглядів [1], О. Білоус проводить дослідження мовної політики як соціолінгвістичного явища [11], В. Гошовська розглядає мовну політику в соціально-політичному контексті [31], О. Демська разом із Е. Мальцевим також вивчають мовну політику з огляду на соціально-політичні студії [35], Т. Ковальова апелює до методологічних основ державної мовної політики України на сучасному етапі державотворення, якими виступають теоретичні засади формування нації [69, с. 28], дослідження Н. Терес обирають соціальні та політичні аспекти [151], дисертаційну розвідку Ю. Чередник присвячено теоретико-методологічному аспекту модернізації державної мовної політики в Україні, що розглянуто в межах державного управління [156]. З-поміж останніх робіт варто зазначити роботу «Етапи формування концепту «ПОЛІТИЧНА МЕРЕЖА» С. Савойської, яка розглядає концепт ПОЛІТИЧНА МЕРЕЖА в межах моделі мовної політики [133].

Підсумуємо вказану інформацію так: з огляду на зарубіжні дослідження явище мовної політики аналізують у межах соціополітичних студій, де її розглядають як інструмент регулювання внутрішньодержавних питань.

Лінгвістичного погляду на концепт LANGUAGE POLICY, власне концептуально-когнітивних аспектів у роботах зарубіжних дослідників не представлено, хоч вони використовують термін *концепт*, коли аналізують явище мовної політики: «A reflection on the concepts and the perceptions of language policy» (Роздуми про концепти та сприйняття мовної політики) [271]. Щодо вітчизняних дослідників, то більшість з них також зосередила увагу на соціальних та політичних елементах явища мовної політики, і лише в окремих випадках трапляються праці, хоч би частково дотичні до когнітивно-концептуальних аспектів вивчення концепту LANGUAGE POLICY.

Нашою метою є розширення меж дослідження концепту LANGUAGE POLICY в лінгвістичному напрямі, а саме встановлення лексико-семантичної

варіативності номінанта концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті.

За Н. Таценко концепти мають три модуси: раціонально-логічний модус, образно-ідентифікаційний модус та організаційний модус [149, с. 116]. Раціонально-логічний модус студіюють з допомогою семантичного аналізу [277, с. 398]. Розглядаємо цей модус концепту крізь призму лексико-семантичної варіативності номінанта концепту LANGUAGE POLICY. Образно-ідентифікаційний модус ґрунтується на встановленні концептуальної метафори [277, с. 404].

З огляду на те, що термінословосполучення *language policy* насамперед є явищем, яким послуговуються в офіційних документах, законах та наказах, ураховуючи стилістичну нейтральність дефініцій, наданих як у лексикографічних і нелексикографічних джерелах, так і респондентами під час когнітивного дефініювання явища, зауважимо, що в межах розвідки вдалося встановити випадки концептуальної метафоричності вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY.

Аналіз фактичного матеріалу дав змогу встановити концептуальну метафору ECOLOGY як вербалізатора концепту LANGUAGE POLICY в сучасній англomовній картині світу. Б. Спольскі (Spolsky) застосовує таку метафору щодо *a “real world” of contextual variables* [273, с. 2153], тобто, «реальний світ» контекстів.

На прикладі бачимо, що мова формує культурну систему, побудовану на певних біологічних складниках:

«Language forms a cultural system (building on certain basic biological components such as design features derived from body shape and structural features that are determined by brain structures), a system of unbelievable complexity and magnificent flexibility ...» [273, с. 2153].

Таку метафоричність асоційовано тим, що мовні змінні пов'язані з нелінгвістичними змінними [273, с. 2153].

Концептуальна метафора LANGUAGE PLANNING IS AN ORGAN є ще

одним вербалізатором концепту LANGUAGE POLICY в сучасній англомовній картині світу.

Найвиразніше її відтворено в прикладі «*The field is a relatively new addition to the anatomy of academia, having come into existence in the years immediately following World War II...*» [234, с. 1], де науку розглядають як тіло, а її складові – органи.

Вербалізатор *language* досліджуваного концепту в лінгвальній картині світу представлено концептуальною метафорою LANGUAGE IS STATUS:

«...if a minority wants to succeed in spreading the minority language to domains of language use that are considered as ‘necessary’ (cf. administration, education...) or ‘attractive’ and capable of augmenting the desire among the minority members to start using the minority language on a broader basis...» [197, с. 109].

Таке використання «статусності» мови пояснюють тим, що для її розповсюдження, популяризації, необхідно використовувати мову меншин у популярних та актуальних сферах життєдіяльності.

Досліджуваний вербалізатор в англомовній картині світу представлено іншою концептуальною метафорою LANGUAGE IS FIGHT.

Цю метафору використовують під час зображення труднощів щодо імплементації білінгвальної освіти та мультикультуралізму в освіті:

1) «*Despite several decades of campaigns attacking bilingual education and multiculturalism in education, there have been some promising efforts to increase the learning of languages and promote multilingual outcomes at both the state and school levels*» [295, с. 56].

2) «...swept the country, resulting in widespread restrictions against the teaching of foreign languages» [295, с. 51].

Іншою концептуальною метафорою, яку представлено в лінгвальній картині світу, є MULTILINGUALISM IS MOSAIC.

Багатоманітність європейський мов, їхнє поєднання та активна взаємодія пояснюється прикладом «...the complexity of the European language

mosaic. Brussels, Paris, London and Berlin are just a few examples of multicultural and multilingual European cities where hundreds of languages are spoken today. As a result, intercultural dialogue is becoming increasingly important if the European Union wants to adhere to its founding principles [236, с. 126].

Виразними, на нашу думку, є метафора MULTILINGUALISM IS CONSTELLATION та її складник LANGUAGE IS A FLOWER. Коментуючи роботи А. де Свана Л. Баджрамі пише:

«...a floral model with English at the core of the world constellation of languages and smaller flowers around other regional languages of wider communication...» [наведено за: 174, с. 42].

Такий образ указує на красу кожної мови окремо та на їхнє виразне поєднання загалом.

Отже, зауважимо, що образно-ідентифікаційний модус концепту LANGUAGE POLICY в лінгвальній картині світу представлено концептуальною метафорою, яка надає виразності вербалізації досліджуваного концепту. Метафоричність урізноманітнює сфери актуалізації концепту, допомагає розширити уявлення про LANGUAGE POLICY загалом.

Організаційний модус спирається на інформативне доповнення ознак, різних за змістом [149, с. 118]. Обов'язкові ознаки концепту LANGUAGE POLICY відтворено у шести лексико-семантичних варіантах, узагальнених з 50 дефініцій; необов'язкові ознаки, як-от: *authenticity, dignity, pride, individuality* тощо, непритаманні раціонально-логічному модусу, уналежнюємо до периферії досліджуваного концепту.

Розглянемо лексико-семантичні варіанти концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі як лексикографічних джерел, так і нелексикографічних джерел, які уналежнено до різних дискурсів, та схематично відтворимо польову структуру концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті. Цю частину роботи побудовано на якісному дослідженні, яке в подальшому стане базисом експериментального та корпусного аналізу: такі

дослідження за своєю природою є індуктивними: теорію виведено з результатів самої розвідки; третій розділ присвячено кількісному вивченню, бо кількісне дослідження є дедуктивним: на основі вже відомої теорії розробляємо гіпотези, які потім намагаємося довести (або спростувати) під час емпіричного дослідження [249, с. 52].

Концептуальні параметри слова можна визначити за набором сем, які утворюють семему та які встановлюють через лексикографічне тлумачення слова [8, с. 38]. Для встановлення лексико-семантичних варіантів (ЛСВ) номінанта концепту LANGUAGE POLICY ми звернулися до лексикографічних джерел, а саме словників сучасної англійської мови. Під час дослідження визначено, що словосполучення *language policy* в усіх відомих словниках сучасної англійської мови загальнопредметного спрямування відсутнє. Знайдено дефініції словосполучення *language policy* лише в поодиноких словниках англійської мови, які мають винятково лінгвістичне спрямування: Routledge Dictionary of Language and Linguistics [304], A Dictionary of Linguistics and Phonetics [307], Dictionary of Lexicography [308], Encyclopedia of Linguistics [314], A Student's Dictionary of Language and Linguistics [315]. Утім, цієї кількості лексикографічних джерел недостатньо для лексико-семантичного аналізу лексеми *language policy*, тому ці дефініції згруповані разом із визначеннями, які отримано з нелексикографічних джерел. Дослідження ЛСВ номінанта *language policy* концепту LANGUAGE POLICY проведено на базі таких лексикографічних джерел, як англословні [304; 307; 308; 314; 315] та українськомовні [296; 297; 300]. Серед нелексикографічних джерел досліджено українськомовні [75; 151; 129], англословні [177; 181; 219; 235; 252; 273; 276; 314], німецькомовні [11; 187; 195], франкомовні [186; 267] тощо.

Наступним етапом є встановлення ключових лексико-семантичних варіантів. Дефініції відібрано з 50 джерел, які уналежнено до різних дискурсів лінгвальної картини світу: словників, онлайн-ресурсів, енциклопедій, наукових праць, юридичних актів, законів тощо. Серед 50-ти

визначень відібрано 30 ключових. На основі цих визначень виокремлено шість лексико-семантичних варіантів за принципом спільності.

За допомогою дефінітивного аналізу в словосполученні *language policy* виділено ЛСВ 1. Цей ЛСВ представлений найбільшою кількістю визначень (15), як-от «Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми» [136], «A Student's Dictionary of Language and Linguistics» [315], Towards a definition of «communication policy», «language policy», and «language planning» [181, с. 24-27], а також [258; 177; 296; 61; 186, с. 67; 267] тощо, адже всі дефініції мають спільне узагальнене напруження, яке не обмежують деякою особливістю явища.

Ключовою дефініцією вважаємо *a concentrated expression of the ideological and social principles that determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, to their role in the life of people or peoples, which is implemented in a combination of ideological, political, legal, administrative deeds aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society* (концентрований вираз «ідеологічних та соціальних принципів, що визначають політичне та практичне ставлення державної системи (органів влади) до функціонування, розвитку та взаємодії мов, до їхньої ролі в житті людей чи народів, що реалізовано в поєднання ідеологічних, політичних, правових, адміністративних заходів, спрямованих на розвиток, функціонування, збалансованість мов, зміну або збереження мовної ситуації в державі, регіонах, соціумі» [300, с. 445-446]).

Архісемою виступає *political measures, ideological and sociological principles*, оскільки серед інших форм мовної актуалізації цієї архісеми є *policy measures; a part of the general policy of the state; a body of ideas, laws, regulations, rules and practices* [235, с. xi]; *the methods; an official government policy; a set of ideological postulates and practical actions; any form of decision taken by a social actor* [267] тощо.

Дефінітивний аналіз дає змогу виокремити ключові диференційні семи ЛСВ 1: *intended to achieve the intended planned language change; regulating the form* [235, с. xi], *teaching or use of one or more languages within the area controlled by that government; more or less overt or covert* [258, с. 4]; *aimed at regulating language relations in the country or the development of the language system in a certain direction* [151, с. 174]; *regulation of public relations in the field of comprehensive development and use of Ukrainian as a state, regional or minority languages and other languages used by the population* [61]; *language laws; objectives and orientations aroused by a worrying intra- or inter-community situation in linguistic matters* [186, с. 67]; *orienting the use of one or more languages on a given subject, given territory*.

Надані семи можна об'єднати за такими когнітивними ознаками: *attitude towards language, location, language diversity*.

Серед потенційних сем виділяємо такі: *legal regulations (constitution; legislation; policy statements; part of national policy; ideological direction), discourse of language, politics, society*.

Аналіз дефініцій словосполучення *language policy* дає змогу виокремити другий ЛСВ. Дефініції, які відтворюють ЛСВ 2, відібрано з таких джерел: «Політологічний словник» [297, с. 493], «Dictionary of Language and Linguistics» [304, с. 649], «Language Policy» [273, с. 2152], «Мовна ситуація і мовна політика в Україні» [75, с. 18] тощо.

Ключовою дефініцією, яка відтворює цей ЛСВ, вважаємо *the policy pursued by the state regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population. This policy depends on the nature of political power, the form of government, historical traditions, the presence of territories with compact residence of ethnic minorities, etc* [297, с. 493].

Згідно з цим ЛСВ, мовна політика – це політика держави, яка стосується мовного режиму в суспільствах з багатонаціональним населенням. Дефініцією, як і ЛСВ, стверджується, що мовна політика існує там, де є взаємодія більше одного етносу.

Архісемою вважаємо *the policy pursued by the state*, яка в інших джерелах згадується як *a set of measures taken by the state, party, class, social group; it is part of the national policy of a particular state*.

Одне з визначень не виокремлює об'єкт політичних рішень: *political measures* [304, с. 649], та все ж це визначення уналежнено до ЛСВ 2 з архісемою *the policy pursued by the state*.

Щодо диференційних сем потрібно зазначити таке: з огляду на те, що в усіх визначеннях основним спрямуванням є функціонування мовної політики в багатонаціональному суспільстві, що передбачає наявність більш ніж одної мови, можемо узагальнити всі варіації під диференційною семою *language diversity: regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population, dependence on the nature of political power, the form of government, historical traditions, the presence of territories with compact residence of ethnic minorities* [297, с. 493]; *introducing, implementing, and defining the regional use of languages* [304, с. 649]; *use of individual languages in multilingual states (language planning)* [304, с. 649]; *the acceptance of official languages and working languages in international organizations, and regulations and agreements about foreign-language instruction (education language policy)* [304, с. 649]; *including regular patterns of choice, beliefs about choices and the values of varieties and of variants* [273, с. 2152].

Також диференційною семою виступає *the object: the efforts made by some to change the choices and beliefs of others* [273, с. 2152]. Також виокремлюємо диференційну сему *language development*.

У структурі ЛСВ 2 виділено потенційну сему *based on theoretical and ideological justification*.

Проведений аналіз дефініцій дає змогу встановити **ЛСВ 3** лексеми-номінанта *language policy*. Цей ЛСВ представлено п'ятьма визначеннями, які об'єднано такими когнітивними компонентами, як: *language changes* (мовні зміни), *intervention in the development of languages* (втручання в розвиток мов), *solving language problems, issues* (вирішення мовних

проблем, питань); *development and suppression of languages* (розвиток та пригнічення мов); *influence on language* (вплив на мови). Ключовим визначенням є *any political action that influences or intends to influence a linguistic situation* [187].

Архісему ЛСВ 3 репрезентовано семою *any political action*. Іншими варіантами репрезентації цієї архісеми є *a body of ideas, laws, regulations, rules and practices; a set of ideological principles and practical measures* [151, с. 174]; *politics*.

Диференційними семами варто зазначити такі: *to achieve the planned language change in the society, group or system* [235, с. xi]; *influences or intends to influence a linguistic situation; the targeted intervention in the development of the language(s) of a society* [187]; *allow the minimization of negative development tendencies* [195, с. 290]; *multinational state; to solve language problems in society and the state*. У складі цього ЛСВ виділено потенційні семи: *linguistic community; linguistic unification of the nation; multilingualism, interethnic relations, the role of individual languages*.

Виокремлений ЛСВ 4 із ключовою дефініцією *the combination of official decisions and prevailing public practices related to language education and use* [252, с. 67]. Особливість цього ЛСВ полягає в спрямуванні визначення: *мовна освіта та використання мови в освітніх цілях*.

Проаналізувавши всі можливі форми мовної актуалізації архісеми (*all the different levels of decisions and their implementation* [276, с. 233]; *the combination of official decisions and prevailing public practices* [252, с. 67]; *a set of governmental decisions*), виділяємо архісему *the combination of official decisions*.

Диференційними семами зазначаємо *aspects of the language use* (*regulating various aspects of language use* [252, с. 67]; *relative priorities of the use of languages in a state* [308, с. 81]).

У диференційній семі *regulating various aspects of language use* [252, с. 67] виокремлюємо потенційну *spelling, inflection, pronunciation and the*

formal recognition of words [276, с. 233]. У цьому ЛСВ наявна також інша потенційна сема, яку уналежнено до диференційної семи *relative priorities of the use of languages in a state, for the purposes of employment, education; reference works produced and used* [308, с. 81].

За допомогою дефінітивного аналізу виокремлено лише одне визначення, яке актуалізує **ЛСВ 5**: «*a document compiled by the staff of a school, often assisted by other members of the school community, to which the staff members give their assent and commitment*» [194, с. 1].

Поряд зі словосполученням *language policy* в цьому джерелі вказано *school language policy*, що передбачає об'єднання з ЛСВ 4 через особливість спрямування цього визначення. Проте архісема, яку виділено у складі цього ЛСВ, не дає змоги об'єднати ЛСВ 4 та ЛСВ 5: *a document compiled by the staff of a school*. Надано визначення з досить вузькою сферою застосування явища *language policy*.

Аналіз цієї дефініції дає змогу виокремити такі диференційні семи у складі ЛСВ 5: *staff of a school; members of the school community, areas in the school's scope of operations and program where language problems exist; provisions for follow-up, monitoring, and revision of the policy*. Ці диференційні семи можна угрупувати за категоріями *the subject, the object*. Потенційною семою є *a dynamic action statement*.

Лише одна дефініція актуалізує **ЛСВ 6**: *language policy is a policy that concerns exactly one language and whose political interference with the use of language affects only one language* [11, с. 7]. Цю дефініцію надано німецькою мовою *Sprachpolitik* (мовна політика – в однині) та представлено на противагу *Sprachenpolitik* (політика щодо мов, де мови зазначено в множині). Дослідник наголошує, що переважно єдиним терміном є *Sprachpolitik*, яким він і послуговується у своїй розвідці. Проте вважаємо доречним навести й таку дефініцію як лексико-семантичний варіант полісеманта *language policy*. Архісемою виступає *a policy that concerns exactly one language*, диференційною семою є *political interference with the use of language affects*

only one language [11, с. 7], яку можна уналежнити до категорії *language diversity*. Потенційних сем у складі цього ЛСВ немає. Особливістю ЛСВ 6 є те, що лише одну мову визначають як об'єкт мовної політики: у всіх попередніх ЛСВ акцентовано увагу або на багатомовності, або зазначено як одну мову, так і кілька.

Отже, аналіз теоретичних джерел дає змогу виокремити шість ключових лексико-семантичних варіантів:

ЛСВ 1 – a concentrated expression of the ideological and social principles that determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, to their role in the life of people or peoples, which is implemented in a combination of ideological, political, legal, administrative deeds aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society (*концентрований вираз ідеологічних та соціальних принципів, що визначають політичне та практичне ставлення державної системи (органів влади) до функціонування, розвитку та взаємодії мов, до їхньої ролі в житті людей чи народів, що реалізується в поєднання ідеологічних, політичних, правових, адміністративних актів, спрямованих на розвиток, функціонування, збалансованість мов, зміну або збереження мовної ситуації в державі, регіонах, суспільстві*).

ЛСВ 2 – the policy pursued by the state regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population (*політика, яку проводить держава щодо мовного режиму в суспільствах з багатонаціональним населенням*).

ЛСВ 3 – any political action that influences or intends to influence a linguistic situation (*будь-яка політична дія, що впливає або має намір вплинути на мовну ситуацію*).

ЛСВ 4 – the combination of official decisions and prevailing public practices related to language education and use (*поєднання офіційних рішень та переважної публічної практики, пов'язаної з мовною освітою та використанням [мови – прим.]*).

ЛСВ 5 – a document compiled by the staff of a school, often assisted by other members of the school community, to which the staff members give their assent and commitment (*документ, складений працівниками школи, яким часто допомагають інші члени шкільної спільноти, на що співробітники дають свою згоду та зобов'язання*).

ЛСВ 6 – a policy that concerns exactly one language and whose political interference with the use of language affects only one language (*політика, яка стосується саме однієї мови і чиє політичне втручання у використання мови впливає лише на одну мову*).

Наступний етап аналізу передбачає встановлення семного опису досліджуваного концепту.

Семема 1: [concentrated expression of the ideological and social principles] (*архісема*) : [that determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, to their role in the life of people or peoples], [which is implemented in a combination of ideological, political, legal, administrative deeds], [aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society] (*диференційна сема*).

Семема 2: [policy pursued by the state] (*архісема*) : [regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population] (*диференційна сема*) : [depends on the nature of political power, the form of government and government, historical traditions, the presence of territories with compact residence of ethnic minorities] (*потенціальна сема*).

Семема 3: [any political action] (*архісема*) : [that influences or intends to influence a linguistic situation] (*диференційна сема*).

Семема 4: [combination of official decisions and prevailing public practices] (*архісема*) : [related to language education and use] (*диференційна сема*).

Семема 5: [a document compiled by the staff of a school] (*архісема*) : [often assisted by other members of the school community] : [to which the staff

members give their assent and commitment] (*диференційна сема*).

Сема 6: [a policy that concerns exactly one language] (*архісема*): and [whose political interference with the use of language affects only one language] (*диференційна сема*).

Майже всі ЛСВ мають зони перетину один з одним. ЛСВ 1, ЛСВ 2, ЛСВ 3, ЛСВ 4 мають ідентичні архісеми, які вербалізовано різним набором лексичних одиниць: *the policy pursued by the state; political measures, ideological and sociological principles; a set of decisions; any political action*. Отже, можемо узагальнити всі надані архісеми як *a set of political measures, ideological and sociological principles*. Щодо ЛСВ 5 та ЛСВ 6, то варто зазначити, що вони є повністю самостійними, зон перетину не мають та не є узагальненими ЛСВ, тому у схематичному відтворенні польової структури номінанта концепту вони не перебувають на ближній периферії.

2.4.1. Польова репрезентація концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті

Встановлення ЛСВ дало змогу виокремити ключові номінації концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі лексикографічних та нелексикографічних джерел.

Ядро має у своїй структурі таку архісему: *a set of political measures, ideological and sociological principles*.

Периферію представлено такими диференційними семами: *regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population; determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, determine the political and practical attitude to their role in the life of people or peoples; aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; related to language education and use; that influences or intends to influence a linguistic situation*.

На рис. 4 схематично відображено польову структуру концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті. На дальній периферії містяться семи, які виступають як архісемами (*a document compiled by the staff of a school; a policy that concerns exactly one language*), так і потенційними семами (*depends on the nature of political power, the form of government and government, historical traditions, the presence of territories with compact residence of ethnic minorities*). Якщо потенційна сема має розташовуватися на дальній периферії, то архісемі таке розташування не властиве. Вказані архісеми є швидше винятком, ніж закономірністю: серед усіх лексико-семантичних варіантів ЛСВ 5 та ЛСВ 6 мають істотні відмінності від ЛСВ 1-4. Доцільно розташувати ці архісеми не в ядрі або ближній периферії, а на дальній периферії через те, що їхня вживаність мінімальна.

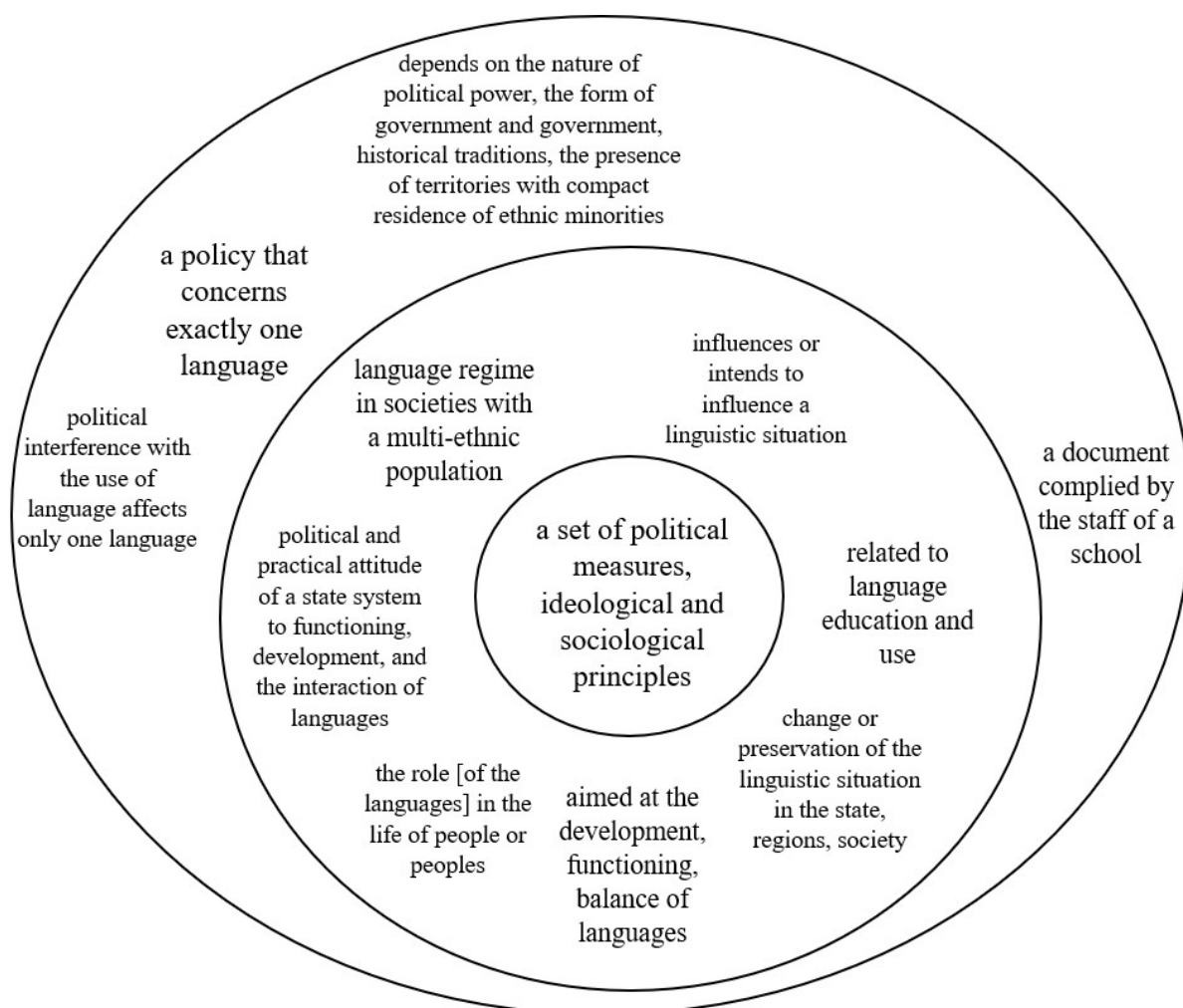

Рис. 4. Польова структура концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті

Порівнюючи дані, які отримано з лексикографічних джерел, можемо зазначити, що найбільша кількість визначень явищу *language policy* надана саме в українськомовних лексикографічних джерелах. Такі визначення зазначені як у словниках, так і в наукових працях. Щодо англomовних джерел, то основні дефініції надані саме в наукових працях. Варто наголосити на тому, що лексико-семантичні варіанти 1-4 взаємодоповнюють один одного.

Language policy можна узагальнити як *a complex of political measures, ideological and sociological principles regarding the language regime in societies, which determines the political and practical attitude of the state system to the functioning, development and interaction of languages.*

Висновки до розділу 2

1. Концепт LANGUAGE POLICY чітко окреслено в політичному та юридичному дискурсах. Цей термін регулярно використовують представники політики та особи, які мають владні повноваження. Багато наукових розвідок присвячено студіюванню явища *language policy*. На міжнародному рівні мовна політика є однією з актуальних тем, що відображено в різних нормативних актах та законодавстві.

2. Держави активно спрямовують свою державну політику на швидку інтеграцію до глобального простору. Унаслідок цього концепт LANGUAGE POLICY зазнає нових та поглиблених інтерпретацій.

3. З'ясовано ролі та особливості вербалізації концепту LANGUAGE POLICY на сучасному етапі соціолінгвістичного розвитку суспільства в контексті глобалізації та інтернаціоналізації, зокрема на прикладі таких країн, як Україна, Франція, Німеччина та Польща з урахуванням їхніх багатомовних особливостей в лінгвокогнітивному вимірі.

4. Такі явища, як *language* (мова), *official language* (офіційна мова),

state language (державна мова), *titular language* (титульна мова), *language of minorities / minority language* (мова національних меншин) та *language planning* (мовне планування), перебувають у номінативному просторі концепту відповідно до досліджених дискурсів.

5. Однією з найпоширеніших лексичних одиниць, яка нерідко співіснує з терміном *language policy*, є *language planning*. *Language planning* є складником LANGUAGE POLICY, який визначають як процес, що впливає на функціональні можливості мови та реалізація якого є невід'ємною частиною мовної політики.

6. Лексему-конституент *language* концепту LANGUAGE POLICY представлено дев'ятьма ЛСВ. Виокремлено дев'ять семем, опис яких показав, що через незбалансоване вживання певних її складників, польову структуру розділено на сектори.

7. Лексему-конституент *policy* концепту LANGUAGE POLICY представлено двома ЛСВ, які є актуальними для аналізу в межах нашої розвідки. Дефінітивний аналіз показав, що ця лексема має у своєму складі ще три ЛСВ, які не можна уналежнити до нашого дослідження через спрямування їхніх змістів.

8. Словосполучення *language policy* в усіх відомих словниках сучасної англійської мови загальнопредметного спрямування відсутнє. Визначення словосполучення *language policy* представлено в п'яти словниках англійської мови, які мають винятково лінгвістичне спрямування. Для аналізу лексико-семантичних варіантів лексеми *language policy* відібрано 50 різних визначень з різних сфер діяльності. З цих визначень виокремлено 30 ключових, які потім об'єднано в шість лексико-семантичних варіантів на основі спільних ознак.

9. Чотири лексико-семантичні варіанти лексеми *language policy* мають певні спільні зони, що дало змогу визначити основний зміст поняття. Водночас два інших лексико-семантичні варіанти мають значні відмінності від решти і не мають спільних ознак та зон перетину.

10. Концептуальна метафора урізноманітнює сфери актуалізації

концепту, допомагає розширити уявлення про LANGUAGE POLICY.

11. Встановлено ключові номінації концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті. Визначено ядро (*a set of political measures, ideological and sociological principles*) та периферію (*regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population; determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, determine the political and practical attitude to their role in the life of people or peoples; aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; related to language education and use; that influences or intends to influence a linguistic situation*). Спільним у ЛСВ 1-4 є те, що мовна політика може стосуватися як однієї мови, так і кількох, утім, переважна більшість дефініцій зорієнтована саме на багатомовність.

Матеріали розділу висвітлено в 3 статтях [42; 168; 207].

РОЗДІЛ 3. НОМІНАТИВНИЙ ПРОСТІР КОНЦЕПТУ LANGUAGE POLICY В КОНТЕКСТІ КОГНІТИВНО-ДИСКУРСНОГО АНАЛІЗУ

3.1. Роль асоціативного експерименту у встановленні вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY

У розділі розглянуто прикладні основи лінгвокогнітивного дослідження концепту LANGUAGE POLICY крізь експериментальну та корпусну методики. Метою розділу є виявлення потреби та змоги поєднання кількох методів дослідження концепту в межах лінгвокогнітивного та лінгводискурсивного аналізів. Для досягнення цієї мети потрібно виконати такі завдання: 1) виявити лінгвокогнітивні особливості вербалізації концепту LANGUAGE POLICY через проведення асоціативного експерименту; 2) провести корпусний аналіз для виявлення особливостей змісту явища *language policy*; 4) залучити одну з найсучасніших можливостей для перевірки результатів – інструментарій штучного інтелекту OpenAI чат-бот ChatGPT.

У цій розвідці за основу обрано лінгвокогнітивний підхід, з урахуванням деяких практик лінгвокультурологічного підходу через те, що потрібно виявити спільні закономірності та розбіжності у формуваннях ментальних уявлень. Концепт LANGUAGE POLICY проаналізовано саме через сприйняття його реципієнтами без їхньої попередньої підготовки та з урахуванням загальнокультурного фону.

Встановлення семантичної структури концепту також можливе за допомогою даних, отриманих від носіїв мови (тут залучаємо, за визначенням В. Старка, метод когнітивних дефініцій [143, с. 106]), оскільки система концептів створює картину світу, у якій відображено те, як людина розуміє світ. Якщо людина має багатий культурний досвід, широкий кругозір, то це знаходить своє безпосереднє відображення в багатстві словникового запасу, і – як наслідок – у більшому обсязі значень слів. Це й пояснює те, що

багатство концептів значень слів у всіх людей різне.

Актуальність дослідження полягає в тому, що відбулися певні зміни в семантиці явища *language policy* в багатомовному аспекті. По-перше, такі зміни відбуваються поступово: внаслідок зміни мовного законодавства, впливу глобалізаційних процесів, власне внутрішньолінгвістичних змін (різноманітні запозичення, які витісняють уже наявні варіанти та які із часом втрачають свої значення). По-друге, відповідно до публікації С. Соуза та Ф. Дел Олмо (Souza, Del Olmo) історично країни частіше використовували мовну політику для просування однієї мови за рахунок інших, але сьогодні багато країн проводять політику, розроблену для захисту та просування регіональних та етнічних мов, життєздатність яких опиняється під загрозою [271, с. 22]. У попередньому розділі ми підтвердили цю думку, адже лексико-семантичні варіанти номінанта *language policy* концепту LANGUAGE POLICY мають мультилінгвальне когнітивне спрямування. По-третє, Ф. Халт та Д. Джонсон (Hult, Johnson) зазначають (і з цим можна погодитися), що протягом останніх десятиріч до явища *мовної політики* прикута увага дослідників, і тому методи аналізу виведено за межі їхніх дисциплінарних основ і вдосконалено спеціально для встановлення *language policy* та *planning* [230, с. 1-2]. Ці зміни в семантичній структурі концепту LANGUAGE POLICY представлено в асоціаціях, які виникають у нього залежно від того, яку націю люди представляють. Це й надає концепту лінгвокультурного спрямування.

В асоціативному експерименті брали участь резиденти таких країн: Україна (60), Франція (18), Німеччина (15), Польща (17), США (8) та Туреччина (2). Метою експерименту є потреба порівняти, як та які лексичні одиниці актуалізують концепт LANGUAGE POLICY в юридичних і державних документах зазначених країн, та як цей концепт об'єктивовано у свідомості їхніх громадян. З огляду на те, що кількість респондентів із США та Туреччини для нашого експерименту є недостатньою, ми не розглядаємо законодавчу базу цих країн.

На прикладі деяких країн-членів ЄС та України розглянемо деякі документи, які регламентують статус державної мови, а також взаємодію державної мови та інших мов, регульовану документами ЄС, як-от European Charter for Regional or Minority Languages (Європейська хартія регіональних мов або мов меншин).

Оскільки більшість інформантів зазначила в анкеті своєю державою Україну, постає потреба уточнення лексичних одиниць, які актуалізують концепт LANGUAGE POLICY на основі її юридичних документів. Конституція України визначає статус української мови як державної. Мовну політику України регламентує «Закон про забезпечення функціонування української мови як державної» від 2019 року, де зазначено, що «Єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова», її статус «зумовлений державотворчим самовизначенням української нації», українська мова є «невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави»; її статус також «передбачає обов'язковість використання української мови на всій території України під час виконання своїх функцій органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя»; українську мову визначено як чинник «єдності і національної безпеки України» [61]. Окрім цього, 2003 року ратифіковано «Європейську хартію регіональних мов або мов меншин».

Можемо зазначити такі лексичні одиниці, які вербалізують концепт LANGUAGE POLICY в деяких документах України: *state language, official language, nation-building self-determination, unitary state, constitutional system, state authorities, local self-government bodies, unity, national security, regional language, minority languages, intercultural dialogue, multilingualism, democracy, cultural diversity, national sovereignty, territorial integrity*.

Мовну політику Франції спрямовано на підтримку французької мови. Єдиною мовою, згідно зі статтею 2 Конституції Франції визнають французьку мову [242]. У статті 1 Закону Франції № 94-665 від 04.08.1994 року про вживання французької мови (так званий «Закон Тубона»)

зазначено, що відповідно до Конституції мова Республіки – французька мова [250]. Французька мова є основоположним елементом ідентичності й національної спадщини Франції. Це мова викладання, трудових відносин, торгівлі й державної служби. Французька мова виступає особливою ланкою між державами, що утворюють спільноту Франкофонії [250]. Франція на відміну від більшості європейських країн не ратифікувала Європейську хартію регіональних мов, посилаючись на те, що положення Хартії суперечать першому пункту статті 2 Конституції, оскільки, вони, зазвичай, визнають право на використання мови, відмінного від французького, не лише в приватному житті, а й у суспільному житті, до якого Хартія уналежнює органи юстиції та управління, а також державні служби [198].

Проте, у Франції є офіційна організація з мовної політики, яка координує державну політику, спрямовану на гарантію використання французької мови та на сприяння її використанню та забезпечення її збагачення, а також на сприяння підтримки соціальної згуртованості враховуючи різноманітність суспільства – Генеральна делегація з французької мови та мов Франції (DGLFLF) [243].

Проаналізувавши деякі мовні закони Франції, можемо визначити когнітивні компоненти, що актуалізують концепт LANGUAGE POLICY на рівні офіційних документів Франції: *Thubon's law, identity, national heritage, language of instruction, language of labor relations, Francophonie, linguistic diversity, social cohesion, promotion of French*.

Резиденти Польщі також брали активну участь у асоціативному експерименті. Стаття 27 Конституції Польщі регламентує використання мов так: офіційною мовою Республіки Польща є польська мова [240]. Зазначено, що це положення не порушує прав національних меншин, що впливають із ратифікованих міжнародних договорів [240]. Регламентує використання мов меншин Закон від 6 січня 2005 року [289]. Зазначено, що мова меншини – це «мова національної / етнічної меншини, яка прагне зберегти свою мову, культуру, традиції», «усвідомлює власну історичну національну спільноту й

зосереджена на її вираженні та захисті»; «предки представника меншини прожили на території сучасної Республіки Польща щонайменше 100 років» [289]. Провівши аналіз деяких мовних законів, що стосуються регламентації мови на території Польщі, можемо зазначити, що лексичними одиницями, які вербалізують концепт LANGUAGE POLICY на матеріалі польського законодавства є: *rights, national minority, ethnic minority, language, culture, traditions, historical national community, language protection*.

Німеччина стала ще однією країною, резиденти якої брали участь в експерименті. Конституція Німеччини не містить згадки про правовий статус німецької мови. Є лише кілька підзаконних актів, які вказують на офіційний статус чи службову функцію німецької мови. Наприклад, стаття 184 Закону про судоустрій [220] зазначає, що німецька мова – це мова, яку використовують у суді. Стаття 3 Основного закону забороняє дискримінацію за мовною ознакою [225]. А. Адлер та Р. Бейєр (Adler, Beyer) стверджують, що саме на міжнародному та європейському рівнях Німеччина взяла на себе конкретні та далекосяжні зобов'язання про захист національних мов [164, с. 226]. Два з них мають особливе значення. По-перше, існує Рамкова конвенція про захист національних меншин, яка стосується захисту меншин загалом, разом із використанням мови на всіх рівнях. Рамкову конвенцію було прийнято як федеральний закон, і тепер вона має пріоритет перед законодавством земель [164, с. 226]. По-друге, існує пов'язана з мовою Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Німеччина була однією з перших держав-підписантів 1992 року та ратифікувала Хартію 1995 року; вона діє з січня 1999 року. Реалізація дій закону є питанням окремих земель [164, с. 226]. У випадку з Німеччиною спостерігаємо цікаву ситуацію, бо статус мов національних менших юридично закріплено, але офіційний статус німецької мови в Конституції не визначено.

Аналізуючи основні положення імплементації та регламентації мовної політики в Німеччині, можемо зазначити когнітивні компоненти, що актуалізують концепт LANGUAGE POLICY на матеріалі законодавства

Німеччини: *language of administration, language of court, national minorities, protection, language support, language obligation.*

Нашим завданням є не лише виявити когнітивні особливості вербалізації концепту на матеріалі текстів різних дискурсів, а й проаналізувати когнітивний складник.

Зазначимо процедуру проведення вільного асоціативного експерименту. Процедура проведення асоціативного експерименту така: інформанту пропонують надати асоціації (реакції) на кожне зі слів-стимулів. Це потрібно зробити без роздумів, негайно зафіксувавши слово (слова), які виникли у свідомості, час обмежено 5-6 секундами [110, с. 150-152]. Під час проведення такого експерименту лінгвіста цікавлять як семантичні та граматичні відношення, так й образи, мотиви та оцінки, що виникають у свідомості. Увагу приділено мові як засобу об'єктивації процесів, що відбуваються у свідомості, тобто лінгвістів цікавить форма, яку приймає асоціювання [110, с. 150].

У нашому асоціативному експерименті аналіз асоціацій зі словом-стимулом проведено на основі опитування в мережі «Інтернет» та усного опитування громадян різних країн. Усього в опитуванні взяли участь 120 респондентів: 72 респонденти надали відповіді онлайн (зразок форми опитування подано в Додатку А, стор. 238), 48 респондентів відповіли очно (анкета була ідентичною).

Умови проведення експерименту обмежувалися декількома чинниками: респондентам пропонувалося вказати свій вік, рідну мову, мову(-и), якими вони володіють, надати визначення явищу мовна політика та слова-асоціації. Опитування проводилося протягом двох місяців. Мови анкет, запропонованих респондентам, – українська / англійська, німецька / англійська, французька / англійська та польська / англійська. З огляду на те, що стимул *language policy* надано англійською мовою, респонденти відповідали також англійською мовою.

Для проведення асоціативного експерименту використали анкети з

системою запитань, які призначено для отримання контрольованих відповідей. Такі анкети мають «низку невід'ємних переваг, разом із легкою настановою для порівняльних досліджень, можливістю збору даних від кількох учасників / респондентів і варіантів для різних типів реалізації» [290, с. 65]. У першій частині експерименту опитуваним запропоновано в письмовій або в усній формі відповісти кількома (4-7) реакціями на лексичну одиницю-стимул *language policy*, а потім дати власне визначення явищу *language policy*.

Найбільшу кількість відповідей отримано від інформантів віком 17-22 (65%). Найменшу кількість відповідей надано респондентами віком 55+ (10%). Зауважимо, що вікові характеристики суттєво не вплинули на когнітивну інтерпретацію концепту LANGUAGE POLICY. Зазначимо поодинокі випадки варіативності: респонденти віком 17-22 частіше вказували асоціації *language*, *policy*, *policy of language*, ніж представники інших вікових груп. Відмов пройти опитування було більше в представників групи 55+.

На першому етапі розглянемо результати експерименту на матеріалі відповідей респондентів з України.

Аналіз реакцій (R) опитуваних, що зазначили своєю державою Україну, на стимул (S) *language policy* показав такі асоціації: *state* (9), *legislative acts* (*law, laws, legislation*) (8), *society / community* (6), *politics* (6), *culture* (6), *communication* (5), *rules / setting rules* (5), *documentation* (4), *notion* (4), *language* (4), *education* (3), *state language* (3), *relation / relations* (3), *ban* (3), *quotas* (3), *business language* (2), *country* (2), *dialect* (2), *family* (2), *framework / linguistic framework* (2), *globalism* (2), *history* (2), *identity* (2), *ideology* (2), *language of national minorities* (2), *learning* (2), *linguistics* (2), *mother* (2), *multilingualism* (2), *mutual understanding* (2), *nation* (2), *negotiations* (2), *norms* (2), *school* (2), *separation* (2).

Зазначимо реакції, згадані опитуваними один раз (розташовані в алфавітному порядку): *abroad*, *accent*, *action*, *artificial incitement of enmity*, *assimilation*, *authenticity*, *barrier*, *business etiquette*, *business style of*

communication, complexity, consolidation, convenience, conversation, correctness, cultural revival, demand, demands, development, dialectic, dictionary, diglossia, dignity, disagreement, discrimination, disgust, disrespect, division of the country, encouragement, Finnish and Canadian bilingualism, grammar, happiness, home, children, human rights, humanism, imposition, incompetence, individuality, influence, instructions, insult, language change, language functioning, language law, language preservation, language tasks, language, lies, literacy, literary language, literature, love, management, manipulation, mass media, meaning, mistake, misunderstanding, mutual respect, national idea, nationalism, nationality, native language, official language, official, oppression, peace, people, perception, person, planning, popularization, pride, priority, problem, protection, reform, regional language, regulation, regulation, repression, restriction, Russian language, scandal, simplicity, social class, speech, status, strategy, street, strengthening, stupidity, subordination, surzhyk, teacher, Ukrainian, Ukrainization, uncertainty, university, war, work.

Аналіз фактичного матеріалу на базі асоціативного експерименту проведеного серед українців, показав, що концепт LANGUAGE POLICY є досить комплексним та складається з ядра й периферії (ближньої та дальньої).

Ядром концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі асоціативного експерименту, проведеного серед респондентів з України (далі – Україна), виступає лексична одиниця, яка номінує концепт – *language policy*.

Зону ближньої периферії концепту LANGUAGE POLICY за матеріалами респондентів з України становлять такі когнітивні класифікаційні ознаки: *state, legislative acts (laws, legislation, law), politics, society / community, culture, rules / setting rules, communication, language, notion, documentation*.

До зони дальньої периферії концепту LANGUAGE POLICY (Україна), сюди ми уналежнюємо когнітивні класифікаційні ознаки (із зони ближньої периферії), які є складниками тих когнітивних ознак концепту LANGUAGE

POLICY, а також і менш уживані вербальні асоціації респондентів.

Розглянемо деякі складники дальньої периферії.

Когнітивний компонент *state* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *country, ideology, nation, history, people* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *legislative acts (laws, legislation, law)* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *protection, quotas, prohibition, norms, frameworks* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *society* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *community, relations, nation, globalism, separation, subordination, people, family* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *policy* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *quotas, ban, ideology, reforms, Ukrainization, norms, negotiations, manipulation, human rights* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *culture* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *history, identity, globalism, literature, cultural revival* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *rules* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *setting rules, regulation, regulations* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *communication* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *relations, negotiations, barrier, manipulation, conversation, business style of communication, scandal, misunderstanding, disrespect, insult, simplicity* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *language* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *state language, multilingualism, language of national minorities, linguistics, regional language, grammar, literary language, dialect, Finnish and Canadian bilingualism, correctness, bilingualism* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *documentation* ближньої периферії

актуалізовано когнітивним компонентом *regulations (agenda)* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *notion* ближньої периферії не актуалізовано іншими когнітивними компонентами.

З урахуванням багатозначності деяких когнітивних компонентів та їхньої належності до різних галузей зауважимо, що когнітивні компоненти ближньої периферії можуть мати зони включення з іншими компонентами.

Узагальнюючи результати цієї частини експерименту зауважимо, що в респондентів з України концепт вербалізовано виразніше, ніж його актуалізовано в офіційних документах. Завдяки відповідям інформантів встановлено культурний складник концепту LANGUAGE POLICY.

На другому етапі розглянемо результати експерименту на матеріалі відповідей респондентів із країн ЄС.

Реакцію (R) опитуваних, що зазначили своєю країною Францію, Польщу, Німеччину, на стимул (S) *language policy* експліковано такими лексичними одиницями: *law / legislation* (6), *language* (6), *official language* (5), *politics* (4), *mother tongue* (4), *regional language* (4), *history* (3), *people* (3), *culture* (3).

Зазначимо реакції, згадані опитуваними один раз (розташовані в алфавітному порядку): *dialect, foreign language, government, language discrimination, language learning, language promotion, lingua franca, linguistic culture, mentality, minority language, multilingualism, nation, parliament, plurilingualism, population, reform, rights, science, state, territory*.

Серед 50 опитаних п'ятеро респондентів відмовилися від експерименту.

Аналіз фактичного матеріалу на базі асоціативного експерименту, проведеного серед громадян країн ЄС (далі – ЄС), показав, що концепт LANGUAGE POLICY є комплексним та складається з ядра й ближньої та дальньої периферії.

Ядром концепту LANGUAGE POLICY у цьому разі виступає лексична

одиниця, яка номінує концепт у сучасній англійській мові, – *language policy*. Зону ближньої периферії концепту LANGUAGE POLICY становлять п'ять когнітивних класифікаційних ознак: *law / legislation, language, politics, history, people*.

Розглянемо деякі складники дальньої периферії.

Когнітивний компонент *law / legislation*, ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *rights, reform* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *language* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *official language, native language, language discrimination, foreign language, multilingualism, lingua franca, plurilingualism, regional language* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *policy* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *government, parliament, language promotion, language learning* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *history* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *culture, science* дальньої периферії.

Когнітивний компонент *people* ближньої периферії актуалізовано когнітивними компонентами *nation, state, territory, population, mentality* дальньої периферії.

Відповідно до першого етапу, з урахуванням багатозначності деяких когнітивних компонентів та їхньої приналежності до різних галузей когнітивні компоненти ближньої периферії можуть мати зони включення між собою.

Порівнюючи зони ближньої периферії концепту LANGUAGE POLICY польових структур, які побудовано на основі реакцій на слова-стимули у свідомості резидентів з України та європейських країн, зазначимо, що спільними словами-ідентифікаторами є *law, language* та *policy*. Вплив екстралінгвістичних чинників зумовив перехід деяких слів-ідентифікаторів (*state, culture*) із ближньої периферії в респондентів з України до дальньої периферії в респондентів із країн ЄС. Деякі когнітивні компоненти, які

зазначено опитаними респондентами з України (*communication, rules, concepts, documentation*), відсутні в усіх респондентів з ЄС, навіть з урахуванням дальньої периферії. Схожа картина властива структурі, яку побудовано на основі даних опитування громадян країн ЄС. Деякі з одиниць ближньої периферії (*history, people*) перебувають на дальній периферії в респондентів з України.

У зв'язку з мовно-політичною ситуацією в Україні відповіді респондентів із країн ЄС та України значно різняться. Серед реакцій 60 респондентів, що зазначили своїм місцем проживання Україну, 20 асоціацій на слово-стимул *language policy* містили в собі щонайменше одне слово-реакцію з негативною конотацією. Слова-реакції з негативною конотацією учасників експерименту можна уналежнити до периферійного поля досліджуваного концепту.

Підсумуємо: асоціативний експеримент на основі реакцій показав, що культурний складник досліджуваних явищ є істотним та залежить від актуальності та поширення на певній території. Явище *language policy* є актуальним питанням для українців, тому це явище має широкий спектр асоціацій, який істотно варіюється від максимально позитивних до різко негативних.

Іншим етапом ВАЕ стало надання суб'єктивних дефініцій тими самими опитуваними.

На нашу думку, цікавим є дослідження В. Старка «Про один метод концептуального аналізу» [143], де він зазначає, що за мету концептуального аналізу «взято формулювання когнітивної дефініції концепту, розглянуто принципи її побудови» [143, с. 105]. Використовуючи елементи Польської етнолінгвістичної школи на чолі з Є. Бартмінським та роботи А. Вежбицької, В. Старко застосовує експліцитний опис наповнення концепту. За мету обрано «формулювання когнітивної дефініції концепту, яка є, по суті, розгорнутою його експлікацією» [143, с. 106]. Дослідник використав елементи відкритої когнітивної дефініції, де «основні нововведення пов'язані

з потрактуванням концептуальних ознак та із застосуванням принципів побудови когнітивної дефініції в концептуальному аналізі, що не ототожнює концепт з лексичним значенням» [143, с. 106]. Уважаємо, що важливим аспектом дослідження концепту LANGUAGE POLICY є саме те, що дефініції надано носіями мови з погляду їхнього власного, а не словникового розуміння.

Для точнішого проведення концептуального аналізу опрацьовано тлумачні та нелексикографічні визначення явища *language policy*. З огляду на те, що наше дослідження ґрунтується саме на людському сприйнятті цього явища, потрібно зазначити деякі визначення, які було надано респондентами під час проведення анкетування. За визначенням українців, *language policy* (Україна) – це:

1) measures to regulate the use of a language (*заходи щодо врегулювання використання мови*);

2) a set of legally defined approaches and methods that the state implements to regulate language communication at the level of state bodies and between people on the territory of the state (*сукупність визначених законами підходів і методів, які держава впроваджує для впорядкування мовного спілкування на рівні державних органів та між людьми на території держави*);

3) a system of actions aimed at solving language problems in society (*система дій, спрямованих на вирішення мовних проблем у соціумі*);

4) measures taken at the state level to revive, develop and improve the language of a certain people (*заходи, які вживають на державному рівні для відродження, розвитку та вдосконалення мови певного народу*);

5) a set of provisions and actions aimed at settling language issues in the country (*комплекс положень та дій, які спрямовано на врегулювання мовних питань у країні*);

6) actions aimed at simplifying or complicating language rules in various spheres of human activity (*дії, які спрямовано на спрощення або ускладнення правил щодо мови в різних сферах діяльності людини*);

7) a set of principles and practical measures for solving language problems in society or the state (*сукупність принципів і практичних заходів для вирішення мовних проблем у соціумі або державі*);

8) regulation of language norms, rules, preservation of language rules, traditions (*регулювання мовних норм, правил, збереження мовних правил, традицій*);

9) measures of the state to settle language issues among the population (*заходи держави для врегулювання мовних питань серед населення*).

Узагальнюючи зазначене, поєднуємо всі лексико-семантичні варіанти концепту LANGUAGE POLICY (Україна), який можна детермінувати як *a complex of laws, regulations, principles and measures implemented by the state to regulate language issues on the territory of the state*.

У цьому ЛСВ можна виділити такі слова-ідентифікатори: *a complex of laws, provisions, principles and measures, the state, regulation and ordering, language issues*.

За визначеннями реакції на стимул *language policy*, які було надано представниками країн ЄС, виділимо такі семантичні структури номінанта концепту LANGUAGE POLICY:

1) activities carried out by the country's authorities are aimed at the support and development of the languages used in this country (*діяльність, яку проводить влада країни, спрямована на підтримку та розвиток мов, якими послуговуються в цій державі*);

2) measures and laws implemented by the state for the development of the languages used in this country (*заходи та закони, які впроваджує держава для розвитку мов, якими послуговуються в цій країні*);

3) measures and normative acts of states, organizations and other subjects related to the use and development of one or more languages within the limits of their responsibility (*заходи та нормативні акти держав, організацій та інших суб'єктів, пов'язаних з використанням та розвитком однієї чи кількох мов у межах їхньої відповідальності*);

4) a policy pursued by a state or an international organization regarding one or more languages used in territories under its sovereignty (*політика, яку проводить держава або міжнародна організація щодо однієї або кількох мов, якими послуговуються на територіях, що перебувають під її суверенітетом*).

Прийнявши до уваги вищезазначені реакції (R) на стимул (S) концепту LANGUAGE POLICY, поєднавши визначення в одне, можемо дати узагальнене визначення номінанту *language policy* концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі асоціативного експерименту, проведеного серед респондентів з деяких країн ЄС. Отже, *language policy is the measures and activities carried out by a state or an organization with regard to one or more languages that exist within the boundaries of such a state or organization, and which are aimed at their support and development*.

Зазначимо слова-ідентифікатори, які вербалізують концепт LANGUAGE POLICY (ЄС): *measures, activity, state, organization, language, support, development*.

Цікавим під час проведення асоціативного експерименту є те, що реакція (R) на стимул (S) серед українців істотно відрізняється від визначень, які вони надали після самого БАЕ. Надаючи визначення, респонденти уникали негативних конотацій, хоч серед реакцій (R) такі були майже в кожній третій відповіді на стимул (S).

Узагальнивши два ЛСВ (Україна та ЄС), які було надано резидентами України та ЄС, можемо зазначити, що переважна більшість українців зазначає такі явища, як *language problem, language issue* та вживає *the language of the people* переважно в однині. Можемо пояснити це тим, що в Україні є лише одна державна мова та всі положення та закони спрямовано на розвиток української як єдиної мови України. Респонденти з України розглядають спрямування мовної політики саме щодо єдиної, державної мови.

Громадяни держав ЄС уживають явище *languages* в множині через те,

що політика ЄС спрямована на мультилінгвізм. Незважаючи на те, що в Німеччині, Франції – *state / official language* лише одна, їхню політику спрямовано на *multilingualism* (згідно з постановою ЄС 2002 року, кожен громадянин повинен мати змогу вивчати щонайменше дві іноземні мови змалечку – така політика має назву *mother tongue plus two objective* [215]).

В асоціативному експерименті брали участь представники США (8) і Туреччини (2). Аналіз їхніх реакцій на слово-стимул показав, що реакції переважно збігаються з реакціями резидентів ЄС. Через брак інформативності ми не узагальнювали реакції респондентів з США та Туреччини, бо, по-перше, мовна політика США та Туреччини юридично відрізняється від мовної політики ЄС, по-друге, кількість респондентів не дає змоги ефективно та інформативно опрацювати дані.

На нашу думку, показовими є не лише надані відповіді на запитання, але й відмови в проходженні опитування. Під час проведення асоціативного експерименту деякі респонденти відмовлялися відповідати на поставлені запитання та на опитування загалом. Найбільше відмов серед громадян Франції (3 особи) та Німеччини (2 особи). Причиною відмови в опитування найчастіше ставало те, що для респондентів є незрозумілим концепт LANGUAGE POLICY: *do not understand the concept* (3), *difficult* (2), *not interesting* (1). Деякі респонденти помилково плутали концепт LANGUAGE POLICY як лінгвістичного явища з політичною проблемою й тому були дещо агресивно налаштовані. Незважаючи на те, що пункти опитування були обов'язковими, респонденти часом ставили «-» або зазначали, що цей пункт важкий для розуміння.

Концепт LANGUAGE POLICY яскраво виражений саме в політичному, юридичному та освітньому дискурсах. Це явище повсякчас уживають політики, політологи та можновладці. Дослідженню цього явища присвячено чимало робіт. Але сам термін *language policy* залишається маловідомим широкому загалу. На міждержавному рівні *language policy* – одне з найбільш дискусійних питань, що підтверджено різноманітними законами, актами

тощо.

Провівши асоціативний експеримент, зазначимо, що, на нашу думку, спектр асоціацій істотно варіюється, якщо досліджуване питання є наріжним для представників цієї спільноти, що й підтверджено асоціативним експериментом.

Щодо відмов відповідати на запитання анкети серед громадян України, то їх була достатня кількість, але вже з інших причин. Зокрема, через мовну ситуацію в Україні, більше половини опитаних з насторогою відповідала на поставлені запитання, тому доводилося пояснювати виняткову лінгвістичність цього експерименту. Варто зауважити, що серед українців відмов у відсотках було істотно менше, ніж у респондентів з країн ЄС (5% та 10% відповідно). Це зумовлено тим, що сьогодні явище *language policy* є надзвичайно актуальним у нашій країні.

Проведений асоціативний експеримент виявив як спільні, так і відмінні когнітивні ознаки, що зумовлено культурно-історичними особливостями формування та розвитку нації, а також індивідуальними особливостями опитуваних, їхнім власним життєвим досвідом. Істотних відмінностей між когнітивними ознаками, які встановлено після опрацювання законодавств України та деяких країн ЄС, за винятком конотативного спрямування (негативні реакції), не виявлено.

Носії однієї мови та культури можуть мати концептуальні асоціації, які значно відрізняються від асоціацій у носіїв інших культур. Це можна пояснити багатьма екстралінгвістичними чинниками, серед яких найвпливовішими є особливості геополітичного устрою.

Відмінність асоціації на слово-стимул у представників різних країн залежить від належності до національної культури.

Аналіз концепту проводився на основі сприйняття мовцями концепту LANGUAGE POLICY за допомогою асоціативного експерименту, який відіграє значну роль під час вербалізації мовної свідомості. Асоціативний експеримент виявляє семантику концепту в когнітивній свідомості носіїв

мови та ранжує за виразністю ознаки, що створюють концепт. До ядра мовної свідомості віднесено ті асоціації, які мали найбільшу кількість зв'язків, що виділяються на базі принципу частотності.

Загалом визначення номінанта *language policy* концепту LANGUAGE POLICY не відрізняються від тих, які записано в офіційних документах, положеннях, але, якщо респонденти відповідають словами-реакціями на стимул, то відмінності помітні в представників різних країн.

Останнім етапом підтвердження або спростування актуальності лексико-семантичної варіативності концепту LANGUAGE POLICY з допомогою асоціативного експерименту є зіставлення результатів.

У попередніх підрозділах опрацьовано лексико-семантичні варіанти концепту LANGUAGE POLICY на основі як лексикографічних, так і нелексикографічних (лінгводискурсивний аналіз; далі – ЛДА), а також надано когнітивні дефініції концепту на основі асоціативного експерименту (лінгвокогнітивний аналіз; далі – ЛКА). Угруповано шість ЛСВ (ЛДА) та чотири ЛСВ (ЛКА):

ЛСВ 1 (ЛДА): *a concentrated expression of the ideological and social principles that determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, to their role in the life of people or peoples, which is implemented in a combination of ideological, political, legal, administrative deeds aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society.*

ЛСВ 2 (ЛДА): *the policy pursued by the state regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population.*

ЛСВ 3 (ЛДА): *any political action that influences or intends to influence a linguistic situation*

ЛСВ 4 (ЛДА): *the combination of official decisions and prevailing public practices related to language education and use.*

ЛСВ 5 (ЛДА): *a document compiled by the staff of a school, often assisted*

by other members of the school community, to which the staff members give their assent and commitment.

ЛСВ 6 (ЛДА): *a policy that concerns exactly one language and whose political interference with the use of language affects only one language.*

Сформовано дев'ять узагальнених когнітивних дефініцій, які надали респонденти з України, а також чотири когнітивні дефініції, отримані від респондентів з країн Європейського Союзу під час проведення асоціативного експерименту. Ці 13 дефініцій узагальнено за принципом спільності в чотири ЛСВ (ЛКА). Уважаємо, що таке узагальнення доцільне з огляду на те, що, незважаючи на культурний складник, виявлений під час першого етапу проведення асоціативного експерименту, під час другого етапу (надання когнітивних дефініцій), його виявлено не було. Виняток становить поодинокі когнітивні інтерпретації респондентами направленості мовної політики щодо однієї або більше мов. Таке уявлення LANGUAGE POLICY відтворено у ЛСВ 4 (ЛКА).

Узагальнені дефініції відповідно до асоціативного експерименту мають такий вигляд:

ЛСВ 1 (ЛКА): *a set of legally defined approaches and methods that the state implements to regulate language communication at the level of state bodies and between people on the territory of a certain state (сукупність визначених законами підходів і методів, які держава впроваджує для впорядкування мовного спілкування на рівні державних органів та між людьми на території певної держави).*

ЛСВ 2 (ЛКА): *a set of principles and practical measures for solving language problems in society or the state (сукупність принципів і практичних заходів для вирішення мовних проблем у соціумі або державі).*

ЛСВ 3 (ЛКА): *measures of the state to settle language issues among the population; the spread of the state language in all spheres of citizens' lives (заходи держави для врегулювання мовних питань серед населення; поширення державної мови в усі сфери життя громадян).*

ЛСВ 4 (ЛКА): measures taken at the state level to revive, develop and improve the language of a certain people (*заходи, які вживають на державному рівні для відродження, розвитку та вдосконалення мови певного народу*).

Концепт LANGUAGE POLICY має такі зони перетину лексико-семантичних варіантів (Додаток Б, стор. 239): ЛСВ 1 (ЛДА) збігається з ЛСВ 1 (ЛКА), ЛСВ 3 (ЛДА) збігається з ЛСВ 2 (ЛКА) та частково з ЛСВ 3 (ЛКА), ЛСВ 4 (ЛДА) частково збігається з ЛСВ 3 (ЛКА), та ЛСВ 6 (ЛДА) збігається з ЛСВ 4 (ЛКА). Зазначимо, що переважна більшість експериментальних визначень пов'язана саме з ЛСВ 2 (ЛКА) та ЛСВ 3 (ЛДА). Експеримент не підтвердив ЛСВ 2 та ЛСВ 5, хоч ЛСВ 4 (ЛКА) частково наблизився до ЛСВ 2 (ЛДА), зокрема, без позначки «багатонаціональний».

У цьому дослідженні взяли участь 120 осіб, і можна резюмувати, що розташування вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY залежить від екстралінгвістичних чинників, таких як політична, економічна та соціальна ситуація в певному суспільстві.

Проведений асоціативний експеримент виявив як спільні, так і відмінні концептуальні риси, зумовлені як культурно-історичними особливостями становлення та розвитку нації, так і індивідуальними особливостями респондентів, власним життєвим досвідом.

Отже, можемо зазначити, що експериментальний аналіз актуалізував дослідження лексикографічних та нелексикографічних джерел, підтвердив ключові ЛСВ (ЛДА) та відкрив перспективи для подальших лінгвістичних досліджень у цьому напрямі.

3.3. Корпусний аналіз вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY

На сьогодні корпусна лінгвістика та побудова текстових корпусів відіграє неабияку роль у проведенні лінгвістичних досліджень: «Функціонал корпусної лінгвістики надає унікальну можливість моделювання окремих предметних областей – частин реального світу, що розглядаються в межах

даного контексту» [67, с. 26]. Застосування електронних корпусів (як великих, які поповнюються протягом досить тривалого часу, так і малих, які створюють дослідники для вивчення того чи того явища) спростили процедуру проведення досліджень у галузі лінгвістики, що вплинуло на скорочення часу проведення таких досліджень та зменшення, а то й взагалі відсутність витрат на реалізацію тієї чи тієї мети корпусного лінгвістичного аналізу.

Корпусним дослідженням присвячено розвідки таких науковців, як О. Демська [34; 33; 36], В. Жуковська [56; 57; 58], В. Широков [84], І. Ділай, М. Ділай [38], Л. Ковбасюк [70], Т. Бобкова [12], Л. Клименко [67], Е. Тоніні-Бонеллі (Tonini-Bonelli) [284], А. Стефанович (Stefanowitsch) [274], Д. Бібер (Biber) [182], Дж. Ньюман (Newman) [255], Ж. Десагульє (Desagulier) [200], Т. МакЕнері, Е. Гарді (McEnergy, Hardie) [251], А. Болтон, Г. Тайн (Boulton, Tyne) [185], К. Ланг, С. Люкерт (Lange, Leuckert) [247], Л. Ентоні (Anthony) [172], В. Тюберт (Teubert) [281] тощо.

Актуальність аналізу мовних даних за допомогою корпусних досліджень набуває обертів, тому що «залучення великого за обсягом матеріалу для багатоаспектного аналізу сприяє створенню реальної картини функціонування усіх одиниць мови у мовленні» [70, с. 9]. Обсяги мовного матеріалу, який залучено до мовознавчого дослідження, комплексність, оперативність опрацювання матеріалу та змога прямого доступу до великої кількості лінгвістичних фактів – те, що вирізняє корпусну лінгвістику з решти галузей лінгвістики [84, с. 11].

Корпусна лінгвістика – розділ прикладної лінгвістики, що займається розробленням загальних принципів побудови й використання лінгвістичних корпусів (корпусів текстів) із застосуванням комп'ютерних технологій [56, с. 9]. О. Демська зазначає, що «корпусна лінгвістика виявляє певну утилітарність щодо власного бачення і визначення тексту» та додає, що «корпусна лінгвістика не розглядає текст як мовну одиницю, натомість розглядає його як основу наукового вивчення мови» [34, с. 44].

Корпусна лінгвістика використовує текст як об'єкт дослідження, а сам текст «від самого початку або імпліцитно, або експліцитно стає точкою відліку в науковому вивченні мови» [34, с. 42]. О. Демська додає, що «корпусне бачення тексту зосередилося на його емпіричній складовій, продовживши у нових технологічних умовах давню традицію лінгвістики використовувати текст як об'єкт, даний безпосередньо для спостереження над мовою, як те, з чого “добуваємо мову”» [34, с. 46]. Аналіз та узагальнення результатів вивчення мовного матеріалу є одним з важливих складників у корпусному дослідженні тексту [34, с. 83].

Першим масштабним доелектронним проєктом зі збору мовних даних для проведення емпіричних досліджень був Survey of English Usage, який створив Рендольф Квірк 1959 року [57, с. 78]. Цей проєкт став важливою віхою в розвитку електронних корпусних досліджень та визначив стандарти для всіх, кого цікавлять емпіричні [188, с. 230] лінгвістичні дослідження, разом з Brown Corpus [4, с. 29; 33, с. 35; 57, с. 78-79]. Корпус складається з реальних фрагментів писемного або усного мовлення без жодних модифікацій, що робить його емпіричною категорією та дає змогу розглядати фактичний корпусний матеріал як основу для лінгвістичних досліджень [36, с. 41].

Концепт LANGUAGE POLICY представлено в кількох дискурсах (юридичний, політичний, освітній), тому в нашому дослідженні можемо встановити особливості вербалізації цього концепту на матеріалі освітнього дискурсу, тексти якого опрацювала програма.

Л. Клименко зауважує, що, з огляду на те, що корпусна лінгвістика досліджує теоретичні та практичні аспекти створення корпусів, а також вивчає власне мовні корпуси, ґрунтуючись на своєму матеріалі – дискурсі, їй притаманна двовекторність [67, с. 22]. Справді, корпусну лінгвістику не можливо розглядати ізольовано, поза межами дискурсів, тому дослідники послуговуються або вже наявними корпусами текстів, які уналежнено до певних дискурсів, або створюють такі корпуси самостійно.

Проте зауважимо, що як постійне кількісне поповнення корпусів, так і якісне збагачення дискурсів, безпосередньо впливають на корпусні студії. Дискурси є сферою мовного функціонування, яка продукує, зокрема неологізми, зумовлені динамічністю номінаційних процесів [201, с. 174]. З огляду на це, підтримуємо думку В. Тюберта (Teubert), який вказує на те, що корпусна лінгвістика може лише опрацювати відповідну частину або ж складник дискурсу. Саме такий складник (або ж зразок) називають корпусом. Мовознавець наголошує на обмеженості корпусних досліджень, зауважуючи, що ми ніколи не можемо мати доступ до повного обсягу дискурсу або до всіх наявних текстів. Також не можемо бути впевнені, що те, що ми зібрали та визначили як значення будь-якого слова, відображає повну картину. Ще важливішою є та обставина, що інформація, отримувана з корпусу, може містити в собі суперечності [280, с. 100].

Отже, постає потреба аналізу та узагальнення результатів вивчення мовного матеріалу, що є одним із ключових чинників у корпусному дослідженні тексту: «...корпусний підхід не зупиняється суто на реєстрації вживання тої чи іншої форми у її оточенні, а вимагає подальшого вивчення, класифікації та систематизації одержаного мовного матеріалу, а також узагальнення результатів досліджень» [34, с. 83].

У цій розвідці використано експериментальні методики, а саме асоціативний експеримент, метод суб'єктивних визначень. Для уточнення отриманих результатів застосовано корпусні методи дослідження. Для вивчення змісту явища *language policy* та його ознак використано деякі експериментальні методи. Такі методики дають змогу отримати інформацію про сприйняття та інтерпретацію досліджуваного явища людською свідомістю. Дослідження полягає в максимальному охопленні методів аналізу явища *language policy*.

У праці «Lexicology and Corpus Linguistics» пояснюють, що англійський дискурс – це сукупність текстів, вироблених протягом століть членами англійської дискурсної спільноти [280, с. 100]. Зазначають, що надзвичайно

великий обсяг дискурсу внеможливиює всеохопне дослідження. Навіть якщо дослідження дискурсу обмежене текстами, які збереглися, цей дискурс занадто великий, щоб зробити його об'єктом дослідження загалом, бо вивчити всі збережені тексти неможливо [280, с. 100]. Ми підтримуємо цю думку та зазначаємо, що складність провести такий аналіз на базі кількох дискурсів сприяла обранню лише одного дискурсу як прикладу опрацювання текстових даних на базі програми AntConc.

У праці «Corpus linguistics: A guide to the methodology» А. Стефанович (Stefanowitsch) визначає корпусну лінгвістику як один з методів вивчення мови. Корпусна лінгвістика – це дослідження лінгвістичних питань, які сформульовано в термінах умовного розподілу лінгвістичних явищ у лінгвістичному корпусі [274, с. 56].

Дослідження концепту LANGUAGE POLICY проводимо на основі лінгвокогнітивного аналізу, оскільки, за словами Дж. Ньюмана (Newman), когнітивна лінгвістика вносить баланс у вивчення мови, пропонуючи лінгвістам вичерпний і повний план для дослідження, ніж відносно обмежений, самозаглиблений, самореферентний, спрямований всередину тип теоретизування, який становив основні лінгвістичні дослідження [255, с. 522]. Корпусний аналіз відіграє важливу роль у когнітивному дослідженні, оскільки потребу використання його методів у когнітивній лінгвістиці пояснюють тим, що бракує формалізованих методів тестування та апробації результатів під час проведення концептуального аналізу [67, с. 22]. З урахуванням цього концепт LANGUAGE POLICY аналізуємо з такого погляду.

Переважно термін *корпус* визначають як сукупність мовних явищ. За словами С. Гріса та А. Стефановича (Gries, Stefanowitsch), вивчення мов у корпусі насправді започатковано набагато раніше, ніж прийнято вважати: ранні корпусно-базовані роботи уналежнюють XIX ст. [224, с. 3], а протягом останніх кількох десятиліть корпусні дослідження швидко стали автономною методологією парадигмою в лінгвістиці [224, с. 3-4].

Дж. Ньюман (Newman) уточнює важливість і потребу використання корпусів як частини когнітивного дослідження, зауваживши, що, враховуючи те, що когнітивна лінгвістика повністю розвивається як самостійний напрям, заснований на реальному використанні мови, то корпус також заслуговує на самостійний розвиток. Це не лише ще один тип даних, який потрібно розглядати разом з іншими напрямками дослідження, такими як інтуїція або експериментальні методи [255, с. 551]. Крім того, він заявив, що дослідження корпусу засноване на використанні мови, тому корпуси є, можливо, найважливішим видом даних, на який повинна спиратися когнітивна лінгвістика [255, с. 551].

У межах дослідження корпусної лінгвістики А. Стефанович (Stefanowitsch) послуговується скороченим терміном «корпус», коли йдеться про «лінгвістичний корпус», та зазначає [274, с. 23], що *корпус* уналежнено до сукупності зразків використання мови з такими властивостями: а) приклади використання мови, що містяться в ньому, є автентичними; б) зібрання є репрезентативним (здатним відбивати «всі властивості проблемної ділянки» [152, с. 160]) для досліджуваної мови чи мовного різновиду; в) таке зібрання значне за обсягом [274, с. 22-23].

Е. Тоніні-Бонеллі (Tonini-Bonelli) визначає *корпус* як комп'ютеризоване зібрання автентичних текстів, яке піддають автоматичному або напіваавтоматичному обробленню чи аналізу. Тексти відбирають відповідно до чітких критеріїв, щоб охопити закономірності мови, мовного різновиду чи підмови [284, с. 55].

Серед науковців, які аналізували два підходи до корпусних досліджень, можна виділити таких: Д. Бібер (Biber) [182], Л. Флавердью (Flowerdew) [218], Т. МакЕнері, Е. Гарді (McEnery, Hardie) [251], В. Жуковська [58], І. Ділай, М. Ділай [38].

Корпусно-керований і корпусно-базований підходи вважають двома основними підходами до дослідження корпусів, і, як зазначив Л. Флавердью (Flowerdew), основну дискусію зосереджено навколо корпусно-керованої

лінгвістични проти корпусно-базованої лінгвістики та щодо того, чи є корпусна лінгвістика теорією чи методологією [218, с. 174; 247, с. 2]. До речі, це питання піднімає й Л. Ентоні (Anthony) [172, с. 80], зауважуючи, що прибічники «теоретичності» корпусної лінгвістики (або як її ще називають *corpus-linguistics-as-theory* [251, с. 151]) розглядають останню як унікальну галузь лінгвістики, яка надає абсолютно нові способи спостереження та розуміння мови. Водночас, прибічники «методологічного» (*corpus-linguistics-as-method* [251, с. 151]) бачення корпусної лінгвістики схилиються до думки, що корпусна лінгвістика – це методологія, пакет ресурсів, інструментів і методів, які використовують, щоб зрозуміти, як працює мова [172, с. 80].

Основною метою *корпусно-базованого* дослідження є аналіз систематичних моделей варіації та використання попередньо визначених мовних особливостей [182, с. 162]. Репрезентативність лінгвістичного корпусу постає основним фокусом корпусно-базованого дослідження [182, с. 162], яке базується на репрезентативній вибірці реальних текстів [58, с. 116]. Зокрема, дослідник підтверджує або уточнює раніше отримані дані за допомогою корпусного аналізу.

В. Жуковська стверджує, що корпусно-базоване дослідження є дедуктивним, оскільки починається з уже наявних описів, категорій і класифікацій, якими оперує лінгвіст перед роботою з корпусом і які потім перевіряють на даних корпусу [58, с. 116; 281, с. 125]. С. Гріс та А. Стефанович (Gries, Stefanowitsch) стверджують, що корпусно-базовані дослідження часто викликають потребу операціоналізації (емпіричної перевірки теоретичної думки) суб'єктивних якісних явищ на основі кількісної оцінки [224, с. 5] (за допомогою списків частот, конкордансів тощо [200, с. 7]), але вони відрізняються роллю, яку відіграє кількісний компонент в оцінці результатів [224, с. 5].

Корпусно-базований підхід спрямовано на пошук емпіричного підтвердження лінгвістичних гіпотез, вибір релевантних прикладів з величезної бази даних, статистичне оброблення лінгвістичних даних

[38, с. 73]. Дані корпусу неможливо адекватно інтерпретувати без інтуїтивних суджень лінгвістів про мову.

Наше дослідження проведено на основі корпусно-базованого підходу, оскільки метою цієї розвідки є підтвердження, уточнення або спростування раніше встановлених мовних даних на основі аналізу визначень та експериментальних підходів до встановлення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY. Сучасні методи, що засновано на корпусах, можуть допомогти отримати нові знання про використання мови, але доки самі корпуси відображають лише частину нашої мовної поведінки в реальному світі, ці методи все одно не виявлять усього, що має значення в мовній діяльності [255, с. 551].

Водночас *корпусно-керований* підхід є більш індуктивним, так лінгвістичні конструкти самі з'являються внаслідок аналізу корпусу [182, с. 162], цей тип дослідження використовує здатність корпусу ідентифікувати мовні категорії та одиниці, які раніше не спостерігали [182, с. 168]. Крім того, прихильники корпусно-керованого підходу розглядають корпусну лінгвістику як теорію з корпусними запитами, що розкривають досі невідомі аспекти мови [218, с. 174]. Потрібно додати, що корпус «розглядають як дещо більше, ніж сховище прикладів для підтримки вже наявних теорій або імовірнісне розширення вже чітко визначеної системи» [284, с. 84]. Він поступово створює теорію за наявності доказів [284, с. 17].

3.3.1. Корпусно-базований підхід у встановленні номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY

У сучасній лінгвістиці корпусний аналіз використовують для виявлення частотності характеристик досліджуваної одиниці [58, с. 116], визначення граматичних категорій [56, с. 8] та особливостей діахронічного аналізу, який дає змогу простежити історичні зміни у формі та змісті

лексичної одиниці [34, с. 86], встановлення особливостей контекстуального використання лексичних одиниць, їхньої лексичної та граматичної сполучуваності [56, с. 8].

У цьому дослідженні ми надаємо приклади того, як можна аналізувати концептуальні вербалізатори.

Перший варіант дослідження базується на наявних даних з англійського корпусу. Тут звертаємося до сайту english-corpora.org [213] і знаходимо лексеми-колокати, які вербалізують концепт LANGUAGE POLICY. Принцип відбору корпусів базувався на кількості слів, які містяться в корпусі (понад 1 млрд). Усі тексти та дані, які складають основу дослідження, є винятково тими, що вже наявні в корпусах, і жодних текстів не додано.

Другий варіант – створити вручну корпуси даних за допомогою AntConc. Проведення такого аналізу допомагає встановити вербалізатори концепту як під час аналізу певної сфери, так і на основі фактично відібраних текстів. У цьому випадку таким корпусом був корпус навчальних текстів (освітній дискурс), які присвячено мовній політиці. Перед наданням результатів дослідження варто наголосити на тому, що результати щодо одного і того самого явища різнитимуться між різними корпусами, що так само ускладнює узагальнення результатів, отриманих з одного корпусу (частини), на інші частини корпусу або навіть різні корпуси [223, с. 110].

Справді, різні корпуси текстів (якщо лише вони не створені власноруч, як у випадку з програмою AntConc), відображають різну кількість даних для опрацювання. Така відмінність полягає в кількості лексем, які представлено в корпусі (News on the Web (NOW) представлено понад 18 млрд лексем, Wikipedia Corpus – 1,9 млрд лексем). Важливими є географічне наповнення корпусу (News on the Web (NOW) представлено даними з 20 країн, Wikipedia Corpus – необмежено географічно; News on the Web (NOW) розпочав своє поповнення 2010 року по сьогодні, Wikipedia Corpus обмежено 2014 роком) [213].

Нижче подано докладний аналіз процесу дослідження концептів на основі корпусів текстів. Спочатку розглядаємо дослідження колокатив-концептуалізаторів на основі вже наявних корпусів даних сайту english-corpora.org [213]. У нашій розвідці послуговуємося чотирма корпусами англійської мови: The Wikipedia Corpus, The News on the Web (NOW Corpus), Corpus of Contemporary American English (COCA), iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus (iWeb).

Наше дослідження проводилося в кілька етапів та має кілька частин. На першому етапі мали змогу встановити вербалізатори концепту на основі найширшого дослідження: відібрано по чотири колокати до лексичної одиниці *language policy*. Жодних інших обмежень не зазначено. На другому етапі постала потреба визначення можливих змін у словоформі лексичної одиниці *language policy*, а також уведення обмежень пошукового запиту до значущих частин мови.

Розглянемо перший етап встановлення вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY на основі корпусно-базованого підходу.

Принцип частоти використання визначили так: на сайті english-corpora.org у розділі пошуку обрали функцію collocates. Визначено чотири найближчих слова праворуч і ліворуч, які найчастіше вживають з лексичною одиницею *language policy*.

Найбільший обсяг – the News on the Web (корпус NOW) – 2653 згадування. До десятки найуживаніших лексем, що утворюють словосполучень, уходять: *university, national, school, English, education, official, implementation, 2016, schools, change*. Частота вживання таких лексичних одиниць, як *bilingual, multilingual* – дев'ять згадувань, *trilingual* та *multilingualism* – сім та чотири відповідно.

Проаналізувавши The Wikipedia Corpus та частотність використання вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY, можемо зазначити, що запит *language policy* містить 409 посилань. Тематика цих згадувань переважно мовного характеру, як-от: *Japanese, Serbo-Croatian, Ukrainian, languages of*

the United States of America, Scots language, тощо. Згадують також різні організації, які займаються мовною політикою (*European Union*). Принцип пошуку лексичних одиниць для формування номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY не відрізняється від обраного. За частотністю, до десятки найуживаніших слів входять *Quebec, government, official, planning, education, languages, European, union, Catalan, linguistics, France*.

Частота вживання лексичної одиниці *language policy* в COCA становить 43 згадування. Найчастіше згадано когнітивний компонент *new* (10), три згадування в лексичній одиниці *education*, дві – *bilingual, regarding, directly, conference, having* та *state*.

За даними iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus згадують такі лексеми: *planning* (45), *national* (31), *English* (30), *education* (27), *official* (26), *research* (24), *issues* (22), *inappropriate* (18), *colonial* (18), *Welsh* (16). Найпоширеніші словосполучення зі словами: *implementation, official, national, Sinhala, education, implementing, planning, issues*.

Розглянемо другий етап установлення вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY на основі корпусно-базованого підходу.

Щоб проаналізувати найближче лінгвальне оточення вербалізатора концепту LANGUAGE POLICY, ми дещо змінили процедуру пошуку словосполучень. За основу взято ті самі корпуси текстів.

Процедура така: в опції LIST уводимо досліджуване словосполучення великими літерами (як зазначено в рекомендаціях до пошуку). У такий спосіб прагнемо деталізувати наше дослідження за рахунок можливої зміни граматичної форми. За допомогою такої функції в пошуку побачимо, чи є в словосполучення *language policy* інші словоформи, наприклад, форма множини якогось з компонентів.

На матеріалі корпусу NOW пропонуємо переглянути результати. Згідно з пошуком за лемою, кількість згадувань лексичної одиниці *language policy* зросла майже на 18% – з 2653 згадувань до 3128 згадувань.

ON CLICK: ☒ CONTEXT ☐ TRANSLATE (??) ☐ GOOGLE ☐ IMAGE ☐ PRON/VIDEO ☐ BOOK (HELP)

HELP		ALL FORMS (SAMPLE): 100 200 500	FREQ	
1	☒ ☒	LANGUAGE POLICY	2653	<div></div>
2	☒ ☒	LANGUAGE POLICIES	397	<div></div>
3	☒ ☒	LANGUAGES POLICY	74	<div></div>
4	☒ ☒	LANGUAGES POLICIES	4	<div></div>
		TOTAL	3128	

Рис. 5. Частотність уживання *language policy* залежно від граматичної форми

Корпус пропонує чотири різні словоформи: *language policy* (2653), *language policies* (397), *languages policy* (74) та *languages policies* (4). Так розширюємо наш пошук, адже до цього в межах розгляду перебувало лише словосполучення *language policy* (2653). Таку саму процедуру повторено з корпусами The Wikipedia Corpus, COCA, iWeb.

Встановивши наявність змін у словоформі лексеми *language policy*, звертаємося до наступного етапу дослідження. Цей етап передбачає звуження пошукового запиту до одного колоката та зазначення значущої частини мови. Наш запит виглядає так: перед словосполученням уводимо частину мови, яка нас цікавить: іменник, дієслово та прикметник. На рис. 6 зазначено приклад такого пошуку.

List Collocates KWIC

VERB LANGUAGE POLICY [POS]?

Find matching strings Reset

Texts/Virtual Sort/Limit Options

Рис. 6. Приклад пошуку вербалізаторів

Пропонуємо розглянути результати такого пошуку колокатів словосполучення *language policy* на прикладі NOW Corpus.

Частота вживання фрази досягає 3128 разів (з урахуванням усіх форм компонентів фрази: *language policy* (2653), *language policies* (397), *languages policy* (74) та *languages policies* (4)).

Загальна кількість уживань лексеми із прикметниками, іменниками та дієсловами становить 1101 (915, 104 і 82 вживання відповідно). Для розгляду відібрали найуживаніші лексеми, які належать до зазначених частин мови. Серед компонентів словосполучень є такі: *new* (200), *official* (120), *national* (121), *draft* (29), *current* (33), *English* (33), *revised* (24), *Irish* (23), *dual* (17), *school* (15), *proposed* (15), *Maori* (14), *single* (12), *English-only* (12), *university* (11), *inclusive* (11), *comprehensive* (10), *education* (9), *Afrikaans* (9), *African* (8), *bilingual* (8), *state* (8), *determine* (8), *adopt* (5), *make* (3), *identity* (3), *implement* (3).

Проаналізувавши iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus, зосередили увагу на такому: кількість прикметників-сполучень становить 366, іменників-сполучень – 54 та дієслів-сполучень – 27. Загальна кількість лексем із прикметниками, іменниками та дієсловами – 447, що удвічі менше, ніж у NOW Corpus. Серед компонентів словосполучень виділяємо такі: *official* (83), *English* (22), *national* (28), *inappropriate* (18), *colonial* (15), *Welsh* (14), *school* (10), *English-only* (9), *inclusive* (8), *effective* (6), *Irish* (5), *foreign* (5), *respondents* (3), *minority* (3), *made* (3), *gender* (2), *journal* (2).

Ще одним корпусом розглянемо COCA. Незважаючи на досить невелику частотність уживання фрази з урахуванням усіх форм компонентів фрази *language policy* (43) та *language policies* (10) – лише 53, маємо навести приклад розбіжностей в аналізі.

Найбільшу кількість словосполучень утворено із прикметниками – 20 (*new* (10), *bilingual* (2), *soviet*, *sexist*, *school-based*, *restrictive*, *official*, *level*, *facto*, *discriminatory* – усі по одному словосполученню).

Лише одне дієслово *develop* утворило колокацію з *language policy*.

Два іменники утворюють словосполучення з *language policy*, а саме *state* та *impacts*: *state language policy* та *impacts language policy*. У випадку зі *state* (державний) розглядаємо *state* (держава) як детермінант, який визначає *language policy* (приклад з корпусу: ...*Supreme Rada of Ukraine passed the bill On the bases of the state language policy...* [COCA] (Верховна Рада України

ухвалила законопроект Про основи державної мовної політики (або основи мовної політики держави), а з *impacts* спостерігаємо іншу ситуацію.

Розглянемо приклад з корпусу: ...*How No Child Left Behind impacts language policy, curriculum, and instruction for English language learners...*[COCA] (Як *No Child Left Behind* впливає на мовну політику, навчальний план та інструкції для тих, хто вивчає англійську мову), тобто *impacts* використано тут у значенні дієслова в третій особі однини, а не як програма помилково описала *impacts* як іменник *impact* (вплив) у множині. Очевидно, що цей приклад переконливо ілюструє неідеальність корпусних даних.

Завданням дослідника завжди буде постперевірка результатів, бо такий перехід слів з однієї частини мови в іншу може істотно викривити результати, незалежно від об'єму корпусу. У нашому дослідженні такий перехід є окремим прикладом, який не впливає на результати наукових пошуків.

Щоб порівняти те, що немає істотної відмінності в моделях аналізу даних, обрано The Wikipedia Corpus. Частота вживання фрази досягає 510 разів (з урахуванням усіх форм компонентів фрази: *language policy* (409), *language policies* (83), *languages policy* (16) та *languages policies* (2)).

Загальна кількість уживань лексеми із прикметниками, іменниками та дієсловами становить 200 (140, 44 і 16 вживань відповідно).

Отже, виділяємо такі лексичні одиниці: *official* (29), *state* (19), *government* (12), *national* (9), *new* (6), *Catalan* (4), *see* (4), *Japanese* (4), *Yugoslav*, *soviet*, *minority*, *Chinese* трапилися тричі, *inclusive*, *bilingual*, *European*, *Filipino*, *made*, *Faroese*, *global* використовуються двічі кожна.

3.3.1.1. Порівняння результатів етапів встановлення вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY на основі корпусно-базованого підходу

Отже, під час проведення двох етапів корпусного аналіз ми вдалися до

широкого, загального аналізу, де мали змогу визначити вербалізатори без істотних обмежень у пошуку. Другий етап передбачав звуження такого пошуку, на якому за рахунок скорочення колокації до однієї, і тієї, що передуює лексичній одиниці, відбулося зменшення кількості вживань певних одиниць. Проте цей етап побудовано на дослідженні у змінах словоформи лексичної одиниці, який показав чотири різні словоформи – *language policy*, *language policies*, *languages policy* та *languages policies*. Тому нашим завданням є узагальнення результатів, визначення найпоширеніших вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY на базі корпусного дослідження. Результат представлено в табл. 1. На зміну кількості вербалізаторів впливає те, що на першому етапі враховано по чотири слова, які утворюють словосполучення з *language policy*. Перший стовпчик указує на сам вербалізатор, другий показує кількість уживань згідно з комплексним дослідженням, та колокації зі словами як ліворуч від лексичної одиниці *language policy*, так і праворуч від неї; у третій колонці перераховано кількість словосполучень, які ці вербалізатори утворюють з *language policy*, ґрунтуючись на дослідженні всіх форм *language policy* та лише одного слова перед *language policy* (табл. 1).

Табл. 1. Частотність сполучуваності найуживаніших вербалізаторів

Вербалізатор	Перший етап	Другий етап
adopt	79	5
bilingual	11	11
Catalan	8	4
colonial	18	15
education	76	9
English	74	55
European	9	2
Government	24	13
inappropriate	18	18

Закінчення табл. 1

national	114	189
new	10	221
official	88	299
proposed	34	15
schools	141	25
soviet	7	3
state	2	28
university	177	11
Welsh	16	17

Отже, номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY охоплює такі вербалізатори: *accept, bilingual, Catalan, colonial, education, English, European, governance, inappropriate, national, new, official, offers, schools, soviet, state, university, Welsh*.

Зазначимо, що всі лексико-семантичні варіанти, які розглянуто на матеріалі лексикографічних та нелексикографічних джерел, окрім ЛСВ 5 (ЛДА) та ЛСВ 6 (ЛДА), підтверджено.

Зокрема, **ЛСВ 1 (ЛДА)** підтверджено такими словами-ідентифікаторами: *bilingual, national, new, official, state, soviet*.

Розглянемо деякі приклади:

1) ... *For today's students who aren't native English speakers, bilingual language policies in the U.S. have usually focused on English fluency ...* [NOW]

По-перше, словосполучення *bilingual language policies* уналежнено до семантичного компоненту ЛСВ 1 (ЛДА) [interaction of languages]. По-друге, у цьому прикладі є слово-ідентифікатор – підтвердження ЛСВ 4 (ЛДА), та його периферійного компоненту *related to language education and use: students*.

2) ...*on whether the new university language policies are "reasonably practicable"...* [NOW]

З огляду на те, що мовна політика передбачає зміни, то можна вважати

new ідентифікатором периферійного компоненту ЛСВ 1 *change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society*. У прикладі 2 так само наявний ідентифікатор *university* ЛСВ 4, що може бути ідентифікатором периферійного компоненту *related to language education and use*.

Інші ідентифікатори *state, government* є прикладами архісеми всіх ЛСВ – *a set of political measures, ideological and sociological principles* та наявний у прикладах:

3) *...the President and the government on the state's language policy and provides proposals on implementation ...* [iWeb]

4) *...official languages and principles of government language policy...*[Wiki]

Показовим прикладом є контекст *...soviet language policy in Ukraine may be divided into the following policy periods ...* [COCA], який підтверджує використання ідентифікатора *soviet* семантичного компоненту ЛСВ 1 [ideological and sociological principles] та водночас постає ідентифікатором архісеми.

Ще одним прикладом-підтвердженням ЛСВ 1 є, зокрема *...while the constitution of Texas has no official language policy ...* [NOW], який безпосередньо вказує на семантичний компонент ЛСВ 1 [political...attitude of a state system].

ЛСВ 2 (ЛДА) підтверджено такими словами-ідентифікаторами: *national, official, government*.

Розглянемо деякі приклади:

1) *...designed to protect and promote regional and ethnic languages whose viability is threatened. Language Policy is what a government does either officially through legislation, court decisions or policy...*[Wiki]

Йдеться про регіональні та етнічні мови, чия варіативність під загрозою, тому ми уналежнили *government* як слово-ідентифікатор ЛСВ 2 (ЛДА).

Контекст ...*It also sets basic principles of language policy, requiring the government to advance the use of indigenous languages while allowing national ...* [Wiki] також є підтвердженням доцільності ідентифікування ЛСВ 2 (ЛДА) лексемою *government*.

У прикладі зі словом-ідентифікатором *official* ЛСВ 2 ...*Hindi over regional languages in its official language policy...* [NOW] компонент *regional languages* вказує на семантичний складник [regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population] ЛСВ 2, що передбачає наявність не лише однієї офіційної мови.

ЛСВ 3 (ЛДА) підтверджено такими словами-ідентифікаторами: *national, official, new*.

У тексті з лексемою *new* ...*It was then clear that a scheme was needed to carry out this new language policy in the territory, especially affecting education, with clear goals, timing and funding...* [NOW], спостерігаємо контекст уживання слова-ідентифікатора *new*, який указує на проведення нової мовної політики на території, що матиме вплив на освіту тощо. Освітній компонент розглянемо згодом, а тут зазначимо, що слово-ідентифікатор *new* підтверджує ЛСВ 3 (ЛДА) *any political action that influences or intends to influence a linguistic situation* та є ідентифікатором однойменного периферійного компоненту.

ЛСВ 4 (ЛДА) – the combination of official decisions and prevailing public practices related to language education and use (*поєднання офіційних рішень та домінуючої публічної практики, пов'язаної з мовною освітою та використанням [мови]*) підтверджено такими словами-ідентифікаторами: *new, schools (school), university, education*.

Зазначимо, що більшість опрацьованих прикладів зі словом-ідентифікатором *new* стосується освітньої мовної політики. До вже вказаного прикладу *on whether the new university language policies are "reasonably practicable"* додамо такі:

- 1) ...*Preparing a new school language policy conducive to learning* –... [iWeb];

2) ... *students shall, in terms of the new language policy...*[iWeb];

3) ...*It was then clear that a scheme was needed to carry out this new language policy in the territory, especially affecting education, with clear goals, timing and funding ...* [NOW]

У всіх прикладах спостерігаємо той самий контекст, що представлено семантичним компонентом [related to language education and use] ЛСВ 4, який одночасно є периферійним компонентом.

Різні приклади The Wikipedia Corpus утворюють колокацію *bilingual* та *language policy* саме в контексті освіти:

4) ...*It has a bilingual language policy and offers the possibility of studying most subjects through the medium of Welsh ...* [Wiki]

5) ...*This may be the result of a strictly bilingual language policy in which one half of the subjects is taught in Italian...*[Wiki]

Безперечно, неможливо відстежити всі зміни, варіації всередині корпусів, тому Дж. Ньюман (Newman) стверджує, що мета та зміст використовуваних корпусів потребують переосмислення, якщо вони мають надавати всю систему даних про використання, вживання, які потрібні когнітивним лінгвістам [255, с. 521]. Погоджуємося із твердженням, що корпуси є неповними, бо незалежно від їхнього розміру, вони не безмежні, і тому ніколи не можуть містити приклади всіх мовних явищ [274, с. 5].

Тут важливо підкреслити, що створено власний корпус текстів для аналізу явища *language policy*. Без нього неможливо проаналізувати, наприклад, структурну частину концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі освітнього дискурсу в повному обсязі тому, що списки слів, створеного на основі текстів та поданого у корпусах, по-перше, недостатньо, а по-друге, складно задати потрібні параметри пошуку під час аналізу конкретного, «вузького» явища на основі конкретного дискурсу.

Аналіз проведено на основі створеного корпусу текстів та проаналізовано за допомогою комп'ютерної програми AntConc. Інша проблема полягає в лінгвістичному вживанні, яке не є однорідним, а

змінюється в різних ситуаціях [274, с. 6], і тут були наведені такі приклади, як діалект, соціолект, жанр, регістр, стиль [274, с. 6]. Очевидно, що охопити всі зміни складно, бо неможливо внести ці варіації до досліджуваного корпусу [274, с. 6].

3.3.2. Корпусне дослідження номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі освітнього дискурсу

Цю частину розвідки виконано в межах корпусної лінгвістики, де передбачено встановлення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY саме в освітньому дискурсі на матеріалі наукових статей з питань дослідження освітньої мовної політики. Обрано саме цей аспект репрезентації концепту через те, що мовна політика передусім є явищем соціальним та політичним. Імплементация явищ такого плану, які за своєю суттю є державотворчими та соціально значущими, має відбуватися поступово та методично, з перших етапів життя будь-якого представника суспільства. Перед закладами освіти та освітою загалом стоїть завдання вирішувати питання формування мовної політики, багатомовної освіти, тому вони повинні адаптуватися до місцевої мовної ситуації, враховуючи міжнародний обмін і співпрацю, а також зростаючу потребу у вивченні мов міжнародного спілкування [169, с. 28].

Реалізація мовної політики у сфері освіти є чи не найважливішою її функцією. З цієї позиції залучаємо явище *education* до нашого когнітивно-корпусного дослідження. Таке дослідження є частиною встановлення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY в лінгвокогнітивному та лінгводискурсивному аспектах, бо номінативний простір відтворюється за допомогою не лише семантичного аналізу словникових дефініцій, а й на матеріалів текстів, створених носіями мови.

Це дослідження проведено на базі створеного корпусу текстів та проаналізовано за допомогою комп'ютерної програми AntConc.

Встановлення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY в освітньому дискурсі на матеріалі наукових статей та офіційних текстів, які присвячено дослідженням освітньої мовної політики, проведено в кілька етапів. На першому етапі розроблено корпус текстів відповідних статей. Зокрема, відібрано 27 текстів, які безпосередньо стосуються аналізу засад *language policy* в Європейському Союзі загалом та США. Це дослідження не передбачає встановлення юридичного статусу мови на тій чи тій території, тому можемо залучити джерела, які виходять за межі Європейського Союзу, але перебувають у англomовній картині світу. Залучено деякі офіційні документи США, певні офіційні документи, імplementовані в ЄС та США в межах мовної політики в галузі освіти, що безпосередньо стосуються заданої теми, такі як «Position Statement on Language Policy in Higher Education in Europe» [180], «Language Policy of the European Schools» [248] тощо.

Параметри відбору матеріалів не є жорстко обмеженими: встановлення номінативного простору досліджуваного концепту може бути актуалізовано як за допомогою текстів, опублікованих 2020 року ([261]), так і текстів, які стали предметом дослідження досить давно, як-от: «Language policy and the ideology of bilingual education in France [227], ключовою вимогою цієї частини дослідження є встановлення вербалізаторів концепту за допомогою іменника, дієслова та прикметника. Ми не аналізували займенники, числівники та прислівники, тому що в контексті дослідження вони не мають змістовного складника.

Потреба компонування власного корпусу текстів зумовлена тим, що не всі тексти містяться у відомих корпусах. Відібрано 27 текстів, які стосуються освітнього дискурсу, уміщених у вільному доступі в мережі «Інтернет» за останні 25 років (з 1997 року по 2022 рік). Під час відбору звертали увагу саме на тексти англomовного освітнього дискурсу. Для проведення аналізу всі тексти переведено у формат *.txt.

На другому етапі проведення дослідження звернули увагу на «список слів» (Word list), властивих усім заданим текстам.

Під час встановлення списку значущих слів, виокремлено 16104 лексичні одиниці, які трапляються в усіх текстах 350603 рази. Закцентовано увагу на першій тисячі лексичних одиниць, визначених за допомогою програми. Частотність уживання першої лексичної одиниці – артиклю *the*, яку не беремо до уваги, бо він не відповідає встановленим вимогам нашого дослідження, складає 22733 рази. Частотність уживання останньої, тисячної лексичної одиниці (*improving*), складає 44 рази. Першою значущою лексичною одиницею стала лексема *language* із частотністю вживання 5475.

Ми угрупували лексеми за частотністю, ураховуючи всі їхні форми.

Іменники: *language* (5475+*languages* (1941)), *education* (2521), *policy* 1503+*policies* (408), *children* (1408+*child* (417)), *learning* (992), *school* (869+*schools* (659)), *students* (798+*student* (241)), *reform* (770+*reforms* (198)), *teachers* (675+ *teacher* (494)), *parents* (611), *development* (531), *research* (520), *system* (502+*systems* (156)), *time* (476), *level* (446)), *world* (428), *curriculum* (419), *professionals* (393), *skills* (393), *support* (375), *family* (343+*families* (184)), *university* (336), *years* (325+*year* (225)), *people* (322), *France* (321), *countries* (310+*country* (234)), *Europe* (301), *part* (298)), *implementation* (290), *multilingualism* (289), *practices* (282+*practice* (273)), *diversity* (281), *context* (272), *knowledge* (272), *example* (263), *change* (253), *approach* (252), *ECEC* (*Early Childhood Education and Care* (251), *century* (243), *data* (239), *work* (237), *role* (235), *goals* (233), *framework* (232), *number* (228), *minority* (227), *communication* (226), *needs* (221), *mother* (220), *activities* (218), *levels* (216), *instruction* (215), *speaking* (215), *capacity* (213), *model* (213), *state* (208+*states* (202)), *home* (205), *case* (203), *place* (202), *bilingualism* (201), *parent* (201), *focus* (200), *medium* (200), *terms* (200), *government* (199), *society* (198), *section* (197), *rights* (196), *programs* (194+*program* (165)), *setting* (194), *staff* (193), *access* (192), *human* (187), *understanding* (186), *speakers* (185), *city* (183), *quality* (183), *culture* (182), *literacy* (182), *content* (178), *planning* (177), *assessment* (176), *term* (176), *community* (175), *pupils* (175), *training* (174), *fact* (172), *information* (172), *council* (169), *competence* (163+*competencies* (140)), *members* (162), *German*

На рис. 7 запропоновано таке схематичне відтворення: усі задані номінації концепту розташовано в максимальній близькості одна до одної через те, що тут зображено лише 40 з 789 номінацій, які утворюють ближню периферію концепту. Зауважимо частотність уживання номінацій: ті номінації, які вживають понад тисячу разів, є ключовими номінаціями концепту (*language* (7416), *education* (2521), *policy* (1911), *children* (тут залучено дві граматичні форми іменника – *child / children* (1825), *English* (1735), *school* (1528), *teachers* (залучено граматичну форму іменника однини *teacher* (1164), *French* (1103)).

Отже, під час проведення корпусних досліджень потрібно брати до уваги те, яка частина дискурсу підпадає під дослідження для надання «дискурсивної» інформації щодо лексичних одиниць, які є основою досліджень. Серед номінацій концепту LANGUAGE POLICY в освітньому дискурсі на матеріалі текстів значну кількість становлять ті, які уналежнено до галузі освіти. З огляду на те, що передбачено визначення вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY в освітньому дискурсі, варто наголосити, що загальноновживані номінації, які властиві концепту LANGUAGE POLICY, такі як *multilingual*, *international*, *European*, *cultural* тощо є невід'ємним складником вербалізації концепту в різних аспектах його дослідження. Незважаючи на те, що концепт LANGUAGE POLICY в освітньому дискурсі досліджено винятково на матеріалі наукових статей та офіційних текстів, присвячених дослідженням освітньої мовної політики, більшість його номінацій складають саме загальні вербалізатори концепту LANGUAGE POLICY. Так само, як і ключові номінації, так і ближню периферію утворюють лексичні одиниці, безпосередньо пов'язані зі сферою освіти: *teachers*, *children*, *curriculum*, *students* etc.

Єдність як корпусного, так і когнітивного досліджень передбачає поєднання якісного та кількісного аспектів дослідження.

Отже, корпусна методологія підтримує «емпіричну основу когнітивної

лінгвістики як теорії», яка шукає оптимальну методологію, а також поєднується з «когнітивною теорією, виходить за межі інструменталізму, статистичного аналізу до концептуального розуміння корпусних даних, вивчення ментального лексикону як ідеальна репрезентативна та збалансована модель, до відтворення якої мають прагнути укладачі корпусу» [38, с. 73]. Кількісний аналіз дає змогу дослідити номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі текстів, створених носіями мови.

Незважаючи на деякі проблеми з дослідженням корпусу, такий метод є незамінним, особливо під час аналізу явища, яке важко визначити за допомогою словників; те саме стосується експериментальних методів з тієї самої причини. Наприклад, метод суб'єктивних дефініцій допомагає сформувати номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY: з'ясовано, що ядром концепту LANGUAGE POLICY є тісно пов'язана когнітивна властивість політики, яка визначає використання мов. Лексема *language policy* є не лише лінгвістичним явищем, але й уживаною в багатьох дискурсах, насамперед це об'єкт політичних, юридичних дискурсів, і те, як люди розуміють це явище, має вирішальне значення. Для аналізу явища, його змісту, особливостей тощо можна використовувати різні експериментальні методики. Ці методики уможливлують отримання інформації про сприйняття та інтерпретацію свідомістю досліджуваного явища. Отримані реакції сукупно допомагають сформувати уявлення про те, які смисли чи фрейми яких ситуацій постають за досліджуваним концептом для носіїв тієї чи тієї культури [107, с. 65].

Виявлено, що найефективнішим є дослідження концепту LANGUAGE POLICY за допомогою комбінації різних методів, а саме корпусного та експериментального, для детальнішого та поглибленішого аналізу концепту. Кожен із цих методів уточнює, доповнює раніше визначену інформацію або надає нові дані про концепт LANGUAGE POLICY. Отже, окрім основної інформації, звернули увагу на корпусний підхід, оскільки вважаємо, що він допоможе аналізувати вже встановлені дані під час дослідження

номінативного простору концепту.

3.4. Чат-бот ChatGPT як інструмент дослідження концепту LANGUAGE POLICY

Ще одним, на нашу думку, найсучаснішим способом перевірки лінгвістичної гіпотези є використання можливостей та функцій штучного інтелекту, технічні можливості якого вдосконалюють щодня. З кожним днем все більшої популярності набуває програма штучного інтелекту (ШІ) ChatGPT, яка вже стала культурною сенсацією [229]. ChatGPT є результатом наполегливої роботи поколінь протягом десятиліть над дослідженнями та розробленням ШІ [294, с. 575].

ChatGPT – це мовна модель на основі Transformer, яку попередньо навчено (з урахуванням зворотного зв'язку [312, с. 1]) на основі великої кількості текстових корпусів, а потім налаштовано на основі спеціалізованих даних [294, с. 577]. Ф.-Й. Венг (Wang), Ч. Міао (Miao) та ін. зауважують, що така модель дає змогу генерувати зв'язний і відповідний контексту текст, здатний виконувати кілька завдань, таких як завершення тексту, генерація тексту, розмовний ШІ тощо [294, с. 577]. За допомогою такої програми отримують відповідь на будь-яке запитання, обмеженням може бути лише уявлення того, хто це запитання формулює.

Використання ChatGPT одномоментно торкнулося всіх сфер життя, зокрема, науки. Наукова спільнота переглядає політику оригінальності робіт, щоб визначити, що текст, згенерований ChatGPT (або будь-якими іншими інструментами штучного інтелекту), не використовують у роботі [229], бо програма ШІ не може бути автором. Справді, ChatGPT опрацьовує інформацію, яка існує в мережі «Інтернет», і надає результати без вказання авторства. Підтримуючи автора публікації [229], його занепокоєння, зауважимо, що будь-які результати роботи штучного інтелекту мають бути винятково допоміжними в наукових роботах.

Взаємодію людини та ШІ, а також майбутнє ШІ та його вплив на різні сфери діяльності людини вивчають у численних розвідках, серед яких зазначимо аналіз металінгвістичних проблем взаємодії ШІ та людини (де М. Дінел (Dyner) досліджує лінгвістичні завдання для перевірки можливостей ChatGPT) [212]. Використання ChatGPT у освіті та для створення освітнього контенту детально проаналізовано в розвідках Е. Каснеці та ін. (Kasnesi et al) [237], а також Г. Купера (Cooper) [193] і Дж. Мейєр та ін. (Meyer et al) [253].

ШІ може виступати одним з інструментів реалізації питань, тому в нашій розвідці використовуємо результати роботи ШІ та аналізуємо на прикладі дослідження концепту LANGUAGE POLICY, наскільки аналіз ШІ збігається з лексико-семантичними та експериментальним дослідженням. На прикладі ChatGPT спостережено якісні та кількісні зміни у формулюванні явищ, навіть з урахуванням незначного проміжку часу – вісім місяців. На рис. 8 відтворено приклад запиту.

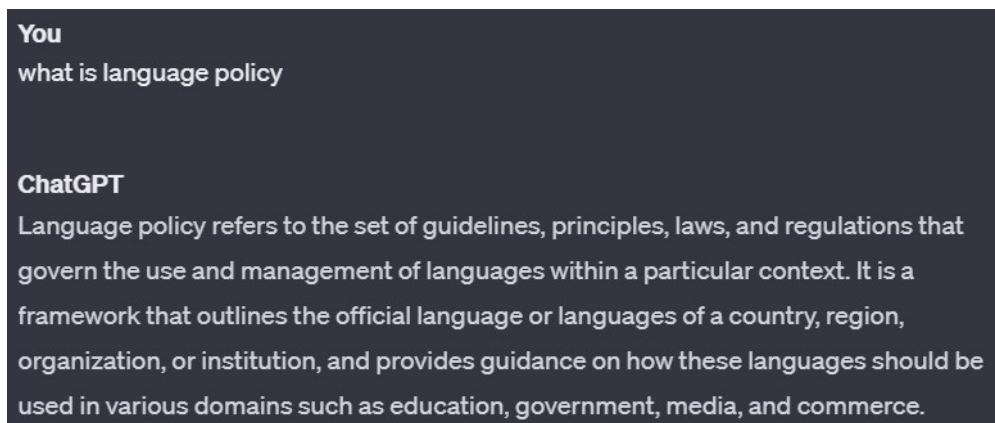

Рис. 8. Запит на надання визначення явища *language policy* в ChatGPT (лютий, 2023 рік).

Згідно з визначенням, наданим ШІ у лютому 2023 року, *language policy* (ЛСВ 1 (ШІ)) – *the set of guidelines, principles, laws, and regulations that govern the use and management of languages within a particular context. It is a framework that outlines the official language or languages of a country, region, organization, or institution, and provides guidance on how these languages should be used in various domains such as education, government, media, and commerce* [Згідно з даними, згенерованими ChatGPT <https://chat.openai.com/> 26.02.2023] (набір настанов,

принципів, законів і правил, які регулюють використання мов й управління ними в певному контексті. Це структура, яка визначає офіційну мову або мови країни, регіону, організації чи установи та містить вказівки про використання цих мов у різних сферах, таких як освіта, уряд, ЗМІ та торгівля).

Згідно з визначенням від жовтня 2023 року, *language policy* (ЛСВ 2 (ШІ)) – *a set of principles, rules, guidelines, and practices adopted by governments, organizations, or institutions to regulate and manage the use of languages within a particular context. These policies can be implemented at various levels, from the national government to regional or local authorities, and can pertain to a range of language-related issues. Language policies can have significant social, cultural, political, and economic implications* [Згідно з даними, згенерованими ChatGPT <https://chat.openai.com/> 22.10.2023] (набір принципів, правил, вказівок і практик, прийнятих урядами, організаціями чи установами для регулювання та управління використанням мов у певному контексті. Ці політики можуть впроваджуватися на різних рівнях, від національного уряду до регіональних або місцевих органів влади, і можуть стосуватися низки питань, пов'язаних з мовою. Мовні політики можуть мати значні соціальні, культурні, політичні та економічні наслідки).

У ЛСВ 2 (ШІ) відсутні словосполучення *official language*; *language of a country*; *language of a region*; *language of an organization or institution*. Цікавим результатом запиту є те, що тут спостерігаємо вживання *language policy* у формі множини – *language policies*. Уважаємо, що цю лексему актуалізують результати аналізу на основі корпусного студіювання концепту, де виявлено, що *language policy* має декілька словоформ, зокрема *language policies*, яку визначено другою за частотністю.

На нашу думку, така форма передбачає застосування терміну *language policy* до будь-якого уряду, організації, інституту, що регулює використання мовної політики, у такий спосіб визначаючи, що різновидів *language policy* може бути безліч. З огляду на те, що в розвідці проаналізовано 50 дефініцій словосполучення *language policy*, а також великий обсяг корпусних даних,

термінословосполучення *language policies* у формі множини є досить рідким явищем нашого дослідження, проте зауважимо, що штучний інтелект ChatGPT не створює, він генерує вже існуючу інформацію, тому множина лексеми-конституента *policy*, яка переважає над однією, є швидше неочікуваним результатом, адже до результатів роботи ШІ така форма лексеми-конституента майже не зустрічалася, окрім деяких прикладів з корпусів текстів. Зауважимо, що термін *language policies* надано в поясненні дефініції, тому істотних змін у власне дефініції та результатах опрацювання цього визначення не вбачаємо.

На основі двох дефініцій можемо узагальнити вербалізатори концепту LANGUAGE POLICY відповідно до характеристик наданих ChatGPT: *language planning; official languages; language rights; language preservation and revitalization; language in education; language in the media and culture; language and identity; multilingualism* та *language variation*. Усі ознаки притаманні обом визначенням.

Отже, узагальнюючи дослідження на базі штучного інтелекту, зазначаємо таке:

ЛСВ 1 (ШІ) має зони перетину з:

ЛСВ 1 (ЛДА) – семантичний компонент ЛСВ 1 (ШІ) [the set of guidelines, principles] має зону перетину з ЛСВ 1 (ЛДА) [expression of the ideological and social principles]; ЛСВ 1 (ШІ) [govern the use and management of languages] має зону перетину з ЛСВ 1 (ЛДА) [to functioning, development, and the interaction of languages];

ЛСВ 4 (ЛДА) – семантичний компонент ЛСВ 1 (ШІ) [guidance on how these languages should be used in ... education] має зону перетину з ЛСВ 4 (ЛДА) [related to language education and use];

ЛСВ 6 (ЛДА) – семантичний компонент ЛСВ 1 (ШІ) [framework that outlines the official language] має зону перетину з ЛСВ 6 (ЛДА) [a policy that concerns exactly one language and whose political interference with the use of language affects only one language].

ЛСВ 2 (ШІ) має зони перетину з:

ЛСВ 1 (ЛДА) – семантичний компонент ЛСВ 2 (ШІ) [set of principles, rules, guidelines and practices] має зону перетину з ЛСВ 1 (ЛДА) [expression of the ideological and social principles].

Підсумовуємо, що три з шести ЛСВ (ЛДА), а саме: ЛСВ 1 (ЛДА), ЛСВ 4 (ЛДА), ЛСВ 6 (ЛДА), актуалізували ЛСВ, надані штучним інтелектом. Зауважимо, що серед когнітивних компонентів ЛСВ (ШІ) вказано такий, що не є частотним в представленій розвідці – *language policies* у формі множини. Проте вживання цієї лексеми в такій граматичній формі не впливає на загальну картину, адже цю форму подано лише в поясненні дефініції.

3.5. Польова репрезентація концепту LANGUAGE POLICY в когнітивно-дискурсивному аспекті

1. Абсолютно всі методи, які залучено до використання, як-от: дефінітивний аналіз, семантичний аналіз, асоціативний експеримент, корпусний аналіз та аналіз за допомогою штучного інтелекту, підтвердили уналежнення архісеми, виокремленої за допомогою дефінітивного, а потім семантичного аналізу, до **ядра** номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY в лінгвокогнітивному та лінгводискурсивному аспектах: *a set of political measures, ideological and sociological principles*.

2. Зазначені методи сприяли встановленню **периферії** номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY в лінгвокогнітивному та лінгводискурсивному аспектах. Відсутність зон перетину, відсутність спільного спрямування лексико-семантичних варіантів, а також неможливість підтвердження або спростування результатів за допомогою додаткових методів аналізу стали причиною зміщення дальньо-периферійного компоненту, як-от *a document compiled by the staff of a school* на щабель віддалено (зона Г). Цей семний компонент представлено лише в одному джерелі; його не підтвердив жоден з перерахованих методів, навіть

всеохопний асоціативний експеримент не має жодного слова-ідентифікатора вказаного семантичного компоненту.

Решта складників польової структури зазнала незначних змін, які залежать від уживання тих чи тих їхніх вербалізаторів.

Зону ближньої периферії (зона А) вербалізовано такими конститuentами:

1) *political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages* – найуживаніша сема, яку підтверджено всіма методами дослідження. Когнітивні компоненти: *legislation (laws, legislation, law), policy, rules / rulemaking, language, country, state, language planning; the use of multiple languages within a society; multilingual nations* тощо;

2) *related to language education and use* – сема, яку найвиразніше представлено в корпусних дослідженнях. Когнітивні компоненти: *school, university, bilingual; the language(s) of instruction in schools; the availability of bilingual or multilingual education; language acquisition; language education; language assessment* тощо;

3) *aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; that influences or intends to influence a linguistic situation* – семи, які підтверджено на матеріалі асоціативного експерименту. Їхні когнітивні компоненти, як-от: *multilingualism; dialect; history; to protect and promote endangered or minority languages; language programs, documentation, and language education; linguistic diversity; protect minority languages; language maintenance and revitalization; language use in public and private domains; the use of multiple languages within a society; multilingual nations* тощо.

Зону дальньої периферії (зона Б) представлено двома семами:

1) *regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population;*

2) *the political and practical attitude to their role in the life of people or peoples.*

Ми уналежнили ці компоненти до зони дальньої периферії Б з тієї причини, що конституенти *multi-ethnic population, one language та life of people* хоч і не широко, але представлено в нашій роботі. Важливим є те, що сема *regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population* має зони перетину з ЛСВ 1 (ЛДА) – нашої ключовою дефініцією.

Зону дальньої периферії (зона В) представлено одним когнітивним компонентом: *a policy that concerns exactly one language.*

Отже, ключовими в нашій розвідці є три визначення:

Language policy – a concentrated expression of the ideological and social principles that determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, to their role in the life of people or peoples, which is implemented in a combination of ideological, political, legal, administrative deeds aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society (концентроване вираження ідеологічних і соціальних засад, що визначають політичне і практичне ставлення державного ладу (органів влади) до функціонування, розвитку і взаємодії мов, до їх ролі в житті людей чи народів, що реалізується в сукупність ідеологічних, політичних, правових, адміністративних актів, спрямованих на розвиток, функціонування, баланс мов, зміну чи збереження мовної ситуації в державі, регіонах, суспільстві [300, с. 445-446]).

Language policy – any political action that influences or intends to influence a linguistic situation (будь-яка політична дія, що впливає або має намір вплинути на мовну ситуацію) [187].

Language policy – the combination of official decisions and prevailing public practices related to language education and use [252, с. 67] (поєднання офіційних рішень та домінуючої публічної практики, пов'язаної з мовною освітою та використанням [мови – прим.]).

Схематично відтворимо результати на рис. 9:

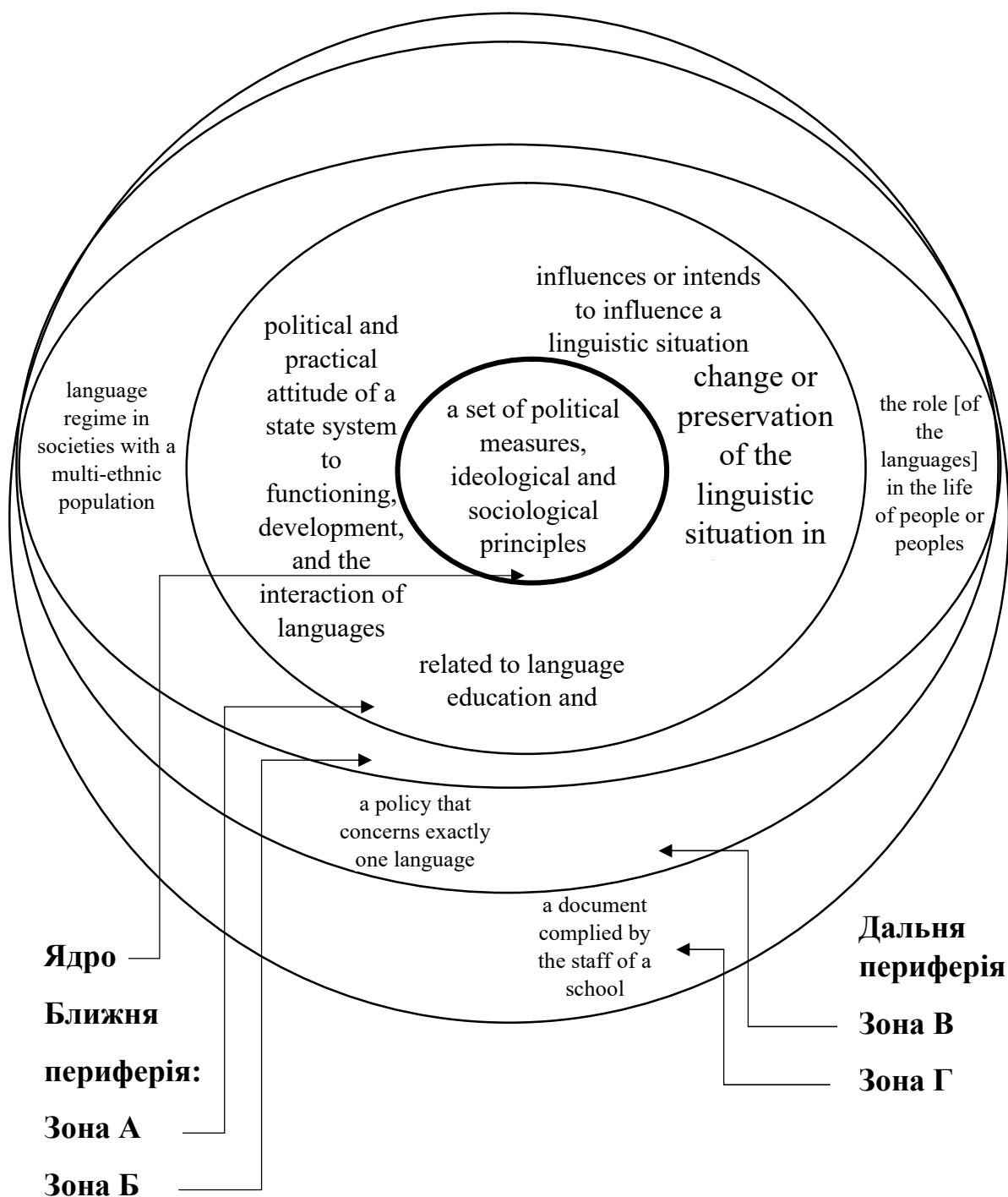

Рис. 9. Польова структура концепту LANGUAGE POLICY

Висновки до розділу 3

1. У третьому розділі розглянутий когнітивно-дискурсний складник концепту LANGUAGE POLICY за допомогою інструментарію експериментальних досліджень, а також корпусного аналізу.

2. Протягом останніх років увагу дослідників спрямовано на явище *language policy*, його впровадження і, внаслідок цього методи аналізу розширено за межі їхніх дисциплінарних рамок і вдосконалено для дослідження.

3. Аргументовано потребу поєднання кількох методів дослідження концепту в межах лінгвокогнітивного аналізу. Описано шляхи реалізації ідеї поєднання експериментальних та корпусних методів.

4. Під час проведення асоціативного експерименту підтверджено ефективність цієї методики, що дає змогу встановити особливості відображення концепту в когнітивній свідомості носіїв мови та визначити виразність ознак, які формують цей концепт.

5. Асоціативний експеримент сприяв студіюванню когнітивного сприйняття носіями мови концепту LANGUAGE POLICY. Асоціативний експеримент проведено на основі анкетування в мережі «Інтернет» та усного опитування громадян різних країн. Опитуваним запропоновано дати власне визначення явищу *language policy* та в писемній або усній формі відповісти кількома (4-7) реакціями на запропоновану лексичну одиницю-стимул.

6. В експерименті опитано респондентів з України, Польщі, Франції та Німеччини. Носії однієї мови та культури можуть мати асоціації щодо певного концепту, які суттєво відрізняються від асоціацій у носіїв інших мов та культур. Це можна пояснити багатьма екстралінгвістичними чинниками, серед яких найвпливовішими є особливості геополітичної ситуації.

7. Експериментальний аналіз актуалізував дослідження теоретичних джерел, підтвердив ключові лексико-семантичні варіанти, описані в другому розділі, та відкрив шлях для подальших лінгвістичних досліджень у цьому напрямі.

8. Для підтвердження або спростування даних другого розділу використано корпусний аналіз. Концепт LANGUAGE POLICY є об'єктом різних дискурсів, тому він розглянутий за допомогою текстового аналізу, з урахуванням частотності вживання, встановлення переліку слів, пов'язаних

із цим концептом, для встановлення особливостей розуміння явища *language policy*.

9. На першому етапі корпусного аналізу використано наявні дані деяких корпусів англійської мови, які розміщено на сайті english-corpora.org: The Wikipedia Corpus, The News on the Web (NOW Corpus), Corpus of Contemporary American English (COCA), iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus (iWeb). На другому етапі створений корпус вручну за допомогою програми AntCon.

10. Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі наявних корпусів текстів охоплює такі вербалізатори: *accept, bilingual, Catalan, colonial, education, English, European, governance, inappropriate, national, new, official, offers, schools, soviet, state, university, Welsh*.

11. Другий етап передбачає встановлення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY в освітньому дискурсі на матеріалі наукових текстів, присвячених дослідженням освітньої мовної політики.

12. У 27 проаналізованих текстах на основі освітнього дискурсу виділено вісім слів-ідентифікаторів, ужитих понад тисячу разів. Серед номінацій концепту LANGUAGE POLICY в освітньому дискурсі значну кількість становлять ті, які належать до сфери освіти. Загальновживані номінації, властиві концепту LANGUAGE POLICY, такі як *multilingual, international, European, cultural*, є невід'ємним складником вербалізації концепту.

13. Найсучаснішим способом перевірки лінгвістичної гіпотези є використання можливостей та функцій штучного інтелекту, а саме чат-боту ChatGPT. На прикладі ChatGPT спостерігаємо якісні та кількісні зміни у формулювання явищ з урахуванням незначного проміжку часу – восьми місяців.

14. На основі двох дефініцій встановлено вербалізатори концепту LANGUAGE POLICY відповідно до характеристик, наданих ChatGPT: *language planning; official languages; language rights; language preservation*

and revitalization; language in education; language in the media and culture; language and identity; multilingualism та language variation.

15. Узагальнено результати у вигляді польової структури, яка зазнала змін. Ядро номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY в лінгвокогнітивному та лінгводискурсивному аспектах представлено архісемою *a set of political measures, ideological and sociological principles*. Зону ближньої периферії вербалізовано такими конститuentами: *political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages; related to language education and use; aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; that influences or intends to influence a linguistic situation.*

Матеріали розділу висвітлено в 5 наукових публікаціях [40; 166; 169; 170; 205] та апробовано на 4 конференціях [41; 208; 209; 210].

ВИСНОВКИ

1. Концептуальні розвідки перебувають під пильною увагою багатьох дослідників з кількох причин: по-перше, наукові роботи в цьому напрямі дають змогу наблизитися до розкриття фундаментальних понять мови та її структури; по-друге, за наявності величезного інструментарію на сьогодні не вдалося дійти спільної думки щодо визначення ключового явища – концепту, а також установити єдність методологічного бачення підходів до розуміння явища концепт. Незважаючи на труднощі та запитання, які поки що залишаються без відповідей, концептуальні дослідження невпинно набувають популярності, оскільки вони допомагають оцінити актуальність та відповідність використання мовних явищ.

Відтоді, як явище *концепту* почало привертати значну увагу, проблема визначення цього терміну залишається на часі. Цю проблему поглиблено тим, що *концепт* має безліч аспектів і може інтерпретуватися з різних поглядів у різних галузях науки. У лінгвістиці та когнітивній науці *концепт* часто асоціюють з ментальними уявленнями або поняттями про різні об'єкти, явища, події та їхні характеристики.

У науковій лінгвістичній літературі немає спільної та чіткої інтерпретації явища концепту. Термінологічному розумінню явища *концепт* властиве багатоманіття. Мовознавці трактують поняття концепт, виходячи з того, який підхід покладено в основу дослідження.

Встановлено чотири ключові компоненти терміну *концепт*, які є спільними, з урахуванням його невизначеності: концепт – це ментальна структура, концепт – це цілісне утворення; концепт є відображенням людського досвіду; концепт має різні ступені інформативного наповнення.

За результатами власних спостережень можна надати таке визначення: *концепт* – ментальне утворення, яке формується в процесі пізнання людиною навколишнього світу та яке охоплює знання, фізичний і психологічний (емоційний, чуттєвий) досвід людини. За цим визначенням

встановлений номінант концепту LANGUAGE POLICY – лексична одиниця *language policy*, проаналізована її семантика, виявлені лінгвокогнітивні особливості концепту LANGUAGE POLICY за допомогою асоціативного експерименту. Порівнявши лексико-семантичні варіанти й результати асоціативного експерименту, підтвердили архісему, що вербалізує ядро концепту LANGUAGE POLICY, а також семи (диференційні та потенційні), які актуалізують периферію концепту. Верифікацію семантичного аналізу проведено й за допомогою корпусного аналізу, також проаналізовано ступінь відповідності визначень, які згенеровано за допомогою штучного інтелекту за інструментарієм чат-боту ChatGPT. Під час дослідження виявлене й пояснене спільне та відмінне у вербалізації концепту LANGUAGE POLICY.

2. Під час вивчення термінологічного апарату виявлена певна дискусійність у встановленні явища *номінативного простору*. Явища *номінативного простору* та *номінативного поля* в контексті дослідження концепту LANGUAGE POLICY збігаються. Причиною такої тотожності є те, що *номінативний простір* та *номінативне поле* мають схожий набір ознак та спрямування дослідження, як-от: репрезентація концепту на різних етапах розвитку суспільства; узагальнення в польових структурах та функція відображення мовної картини світу; лінгвокогнітивне спрямування. У контексті когнітивних досліджень створення номінативного поля є складником аналізу номінативного простору. Така відмінність є важливою, адже під час вивчення «масивних» та загальних лінгвістичних явищ, зокрема, таких як номінативний простір політичного дискурсу, можна виокремлювати номінативні поля всередині таких дискурсів для подальших досліджень лексичних одиниць, які утворюють ці поля.

Оскільки встановлення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY передбачає аналіз у трьох дискурсах, то функції *поля* переплітаються з функціями *простору*, і лише так можна узгодити термінологічний складник нашої розвідки. *Номінативний простір* визначено як *систему відкритого типу, яка еволюціонує із часом та охоплює*

різнорівневі елементи, які можуть змінюватися як кількісно, так і якісно.

3. На сьогодні немає узагальненої класифікації підходів до розуміння явища *концепт*, на яку спиралися б дослідники. Навіть зважаючи на те, що мовознавці досить чітко аргументують доцільність групування підходів відповідно до їхнього спрямування та змісту, той самий зміст може бути уналежненим іншим дослідником до підходу з іншою назвою.

З урахуванням різноманіття класифікацій підходів доцільною виявилася двоскладова класифікація підходів до розуміння явища *концепт*: лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний. Лінгвокогнітивний підхід охоплює не лише дослідження концепту, але й аналіз дискурсу. Це дало змогу врахувати дані різних наук та різні способи формування концептів як частини свідомості. До цього додамо підходи, що розглядають мову як психологічне явище та вивчають мову на базі дискурсу. Такі характеристики лінгвокогнітивного підходу дали змогу нам визначити його як базовий у дослідженні.

Особливості вербалізації концепту актуалізовано за допомогою комбінації лексико-семантичного аналізу та експериментальних досліджень, з урахуванням добору та оброблення даних для виконання асоціативного експерименту. Крім цього, встановлена доцільність визначення ступеню відповідності дефініцій, згенерованих штучним інтелектом.

Варіативність підходів до розуміння концепту зумовила появу та використання універсального методологічного інструментарію – концептуального аналізу, яким дієво послуговуються як представники лінгвокогнітивного, так і лінгвокультурологічного підходів.

Застосовано польову структуру побудови концепту, бо саме з позиції лінгвокогнітивного підходу розроблена його польова модель. Це дало змогу виявити основні концептуальні ознаки концепту LANGUAGE POLICY та схематично відтворити ступінь актуальності ознак концепту.

4. Семантику лексичних одиниць, які номінують концепт LANGUAGE POLICY, проаналізовано в кілька етапів. Встановлено номінанта концепту

LANGUAGE POLICY – лексичну одиницю *language policy*.

4.1. Концепт LANGUAGE POLICY чітко окреслено в політичному, юридичному та освітньому дискурсах. Це явище активно використовують представники політичних та владних структур. Значна кількість наукових досліджень присвячена аналізу цього явища. На міжнародному рівні *language policy* є однією з найобговорюваніших тем, що відображено в різних нормативних документах і законодавстві.

З'ясовано особливості вербалізації концепту LANGUAGE POLICY на сучасному етапі соціолінгвістичного розвитку суспільства в контексті глобалізації та інтернаціоналізації, зокрема на прикладі таких країн, як Україна, Франція, Німеччина, Польща, з урахуванням їхніх мультикультурних особливостей у лінгвокогнітивному вимірі.

Такі явища, як *language* (мова), *official language* (офіційна мова), *state language* (державна мова), *titular language* (титольна мова), *language of minorities / minority language* (мова національних меншин) та *language planning* (мовне планування), містяться в номінативному просторі концепту відповідно до досліджених дискурсів.

Однією з найпоширеніших лексичних одиниць, яка часто співвіднесена з терміном *language policy*, є *language planning*. *Language planning* – це складник *language policy*, що визначають як процес, який впливає на функціональні можливості мови та реалізація якого є невід'ємною частиною мовної політики.

4.2. Встановлено лексеми-конституенти, лексико-семантичні варіанти які розглянуто в межах аналізу концепту LANGUAGE POLICY.

Лексему-конституент *language* концепту LANGUAGE POLICY представлено дев'ятьма ЛСВ. Виокремлено також дев'ять семем, опис яких показав, що через незбалансування вживання певних її складників, польову структуру розділено на сектори.

Лексему-конституент *policy* концепту LANGUAGE POLICY представлено двома ЛСВ, які є актуальними для аналізу в межах розвідки. Дефінітивний аналіз показав, що ця лексема має у своєму складі ще три ЛСВ,

які не можна уналежнити до нашого дослідження через спрямування їхнього змісту.

4.3. Лексико-семантичні варіанти лексеми *language policy* проаналізовано на матеріалі 50-ти визначень з різних дискурсів. Із цих визначень виокремлено 30 ключових, які потім об'єднано в шість лексико-семантичних варіантів на основі спільних ознак. Чотири лексико-семантичні варіанти лексеми *language policy* мають певні спільні зони, що дало змогу визначити основний зміст концепту LANGUAGE POLICY. Водночас два інші лексико-семантичні варіанти мають істотні відмінності від інших і не мають спільних ознак та зон перетину.

Встановлено ключові номінації концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті. Визначено ядро (*a set of political measures, ideological and sociological principles*) та периферію (*regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population; determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, determine the political and practical attitude to their role in the life of people or peoples; aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; related to language education and use; that influences or intends to influence a linguistic situation*). Спільним у ЛСВ 1-4 є те, що *language policy* може стосуватися як однієї мови, так і кількох. Утім більшість дефініцій зорієнтована саме на багатомовність.

5. Розглянуто когнітивно-дискурсний складник концепту LANGUAGE POLICY за допомогою інструментарію експериментальних досліджень, а також корпусного аналізу.

Протягом останніх років увагу дослідників спрямовано на явище *language policy*, її впровадження і внаслідок цього методи аналізу розширено за межі їхніх дисциплінарних рамок і вдосконалено для дослідження.

Аргументовано потребу поєднання кількох методів дослідження концепту в межах лінгвокогнітивного аналізу. Описано шляхи реалізації ідеї

поєднанням експериментальних та корпусних методів.

Під час проведення асоціативного експерименту підтверджено ефективність цієї методики, що дає змогу встановити особливості концепту в когнітивній свідомості носіїв мови, а також визначити виразність когнітивних ознак, які формують цей концепт. Асоціативне поле вможливорює отримання лінгвального матеріалу на основі сприйняття носіями певної мови і культури їхніх основних соціолінгвістичних явищ. Сприйняття носіями мови конкретних мовних стимулів може значно відрізнятися від тлумачних значень таких слів-стимулів, що залежить від багатьох екстралінгвістичних чинників, серед яких особливий вплив має культурно-політична ситуація.

Проведено асоціативний експеримент на основі анкетування в мережі «Інтернет» та усного опитування громадян різних країн. Опитуваним запропоновано дати власне визначення явищу *language policy* та в письмовій або усній формі відповісти кількома (4-7) реакціями на запропоновану лексичну одиницю-стимул.

В експерименті опитано респондентів з України, Польщі, Франції та Німеччини. Особи, які говорять однією мовою та є представниками однієї культури, можуть мати відмінні асоціації щодо певного концепту, порівняно з асоціаціями осіб-респондентів з інших культур. Це можна пояснити різними екстралінгвістичними чинниками, серед яких найвпливовішим постає інформування осіб про конкретні явища та особливості геополітичної ситуації.

Експериментальний аналіз актуалізував дослідження теоретичних джерел, підтвердив ключові лексико-семантичні варіанти, описані в другому розділі, та відкрив шлях для подальших лінгвістичних досліджень у цьому напрямі.

6. Верифіковано отримані результати через проведення корпусного аналізу. Концепт LANGUAGE POLICY є об'єктом різних дискурсів, тому, для визначення особливостей розуміння явища *language policy*, він

розглянутий за допомогою текстового аналізу, з урахуванням частотності вживання, встановлення переліку слів, пов'язаних із цим концептом.

На першому етапі корпусного аналізу використано наявні дані деяких корпусів англійської мови, які розміщено на сайті english-corpora.org: The Wikipedia Corpus, The News on the Web (NOW Corpus), Corpus of Contemporary American English (COCA), iWeb: The 14 Billion Word Web Corpus (iWeb). На другому етапі створений корпус вручну за допомогою програми AntCon.

Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі наявних корпусів текстів охоплює такі вербалізатори: *accept, bilingual, Catalan, colonial, education, English, European, governance, inappropriate, national, new, official, offers, schools, soviet, state, university, Welsh*.

Другий етап передбачає встановлення номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі наукових статей освітнього дискурсу, присвячених дослідженням освітньої мовної політики.

У 27 проаналізованих текстах освітнього дискурсу виділено вісім слів-ідентифікаторів, ужитих понад тисячу разів. Серед номінацій концепту LANGUAGE POLICY в освітньому дискурсі значну кількість становлять ті, які уналежнено до сфери освіти. Загальновживані номінації, властиві концепту LANGUAGE POLICY, такі як *multilingual, international, European, cultural*, є невід'ємним складником вербалізації концепту.

Найсучаснішим способом перевірки лінгвістичної гіпотези, є використання можливостей та функцій штучного інтелекту, а саме чат-боту ChatGPT. На прикладі ChatGPT спостерігаємо якісні та кількісні зміни у формулювання явищ з урахуванням незначного проміжку часу – восьми місяців. На основі двох дефініцій встановлено вербалізатори концепту LANGUAGE POLICY відповідно до характеристик, наданих ChatGPT: *language planning; official languages; language rights; language preservation and revitalization; language in education; language in the media and culture; language and identity; multilingualism* та *language variation*.

7. Виявлено спільні та відмінні ознаки вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY. Ядро номінативного простору не зазнало змін, його підтверджено за допомогою всіх методів. Периферія зазнала деяких змін, адже проведений асоціативний експеримент та корпусний аналіз не підтвердили деякі семи, які утворювали периферію номінативного простору. Істотна частка таких відмінностей полягає, по-перше, у вузькому спрямуванні таких сем, подекуди окремого лексико-семантичного варіанту (як-от: *a document compiled by the staff of a school, often assisted by other members of the school community, to which the staff members give their assent and commitment* (документ, складений персоналом школи, часто з допомогою інших членів шкільної спільноти, на який співробітники дають свою згоду та зобов'язання)), по-друге, методи концептуального аналізу, зокрема асоціативний експеримент, виразно відтворюють ті когнітивні ознаки, на які впливають екстралінгвістичні чинники.

Асоціативний експеримент допоміг визначити когнітивні особливості, спільне та відмінне, що зумовлено як індивідуальними особливостями, так і зовнішніми чинниками.

7.1. Узагальнено результати у вигляді польової структури. Ядро номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY в лінгвокогнітивному та лінгводискурсивному аспектах представлено архісемою *a set of political measures, ideological and sociological principles*.

Зону ближньої периферії вербалізовано такими конститuentами: *political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages; related to language education and use; aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; that influences or intends to influence a linguistic situation*.

Мету розвідки досягнуто, лінгвокогнітивні та лінгводискурсивні особливості вербалізації номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY встановлено:

1) Явище *language policy* не представлено у наявних словниках сучасної англійської мови загальнопредметного спрямування. Визначення словосполучення *language policy* представлено лише в п'яти словниках англійської мови винятково лінгвістичного спрямування, що недостатньо для аналізу.

2) Для визначення когнітивних ознак номінанта *language policy* концепту LANGUAGE POLICY виявлені когнітивні ознаки його лексем-конституентів – *language* та *policy*. Для встановлення когнітивних ознак опрацьовано дев'ять словників сучасної англійської мови. Лексема *language* є полісемантичною, найбільшу кількість визначень надано Collins Dictionary – 34, найменшу кількість – Longman Business Dictionary – три.

Угруповано дев'ять лексико-семантичних варіантів лексеми-конституента *language*. Лексему-конституент *policy* представлено в усіх словниках, найбільшу кількість визначень надано Collins Dictionary – п'ять, найменшу кількість – Cambridge Dictionary, Longman Businessm Vocabulary.com – по дві дефініції. Визначено два лексико-семантичні варіанти в межах нашої розвідки та виявлено три когнітивні ознаки, які не підпадають під напрям цих наукових пошуків.

3) Для докладного аналізу концепту LANGUAGE POLICY опрацьовано 50 дефініцій, які отримано з лексикографічних та нелексикографічних джерел. Виокремлено шість лексико-семантичних варіантів, чотири з яких які мають зони перетину, два є абсолютно самостійними когнітивними ознаками.

4) Виявлені когнітивні ознаки перевірено за допомогою асоціативного експерименту – опрацьовано 210 актуалізаторів.

5) Встановлено культурологічний компонент концепту LANGUAGE POLICY під час асоціативного експерименту – спектр асоціацій зумовлено політичною ситуацією, а також ступенем обізнаності явищем респондентів.

6) Для перевірки попередніх етапів проведено корпусний аналіз, який відображає дискурсивні особливості, де підтверджено такі когнітивні

КОМПОНЕНТИ: 1) a concentrated expression of the ideological and social principles that determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, to their role in the life of people or peoples, which is implemented in a combination of ideological, political, legal, administrative deeds aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; 2) the policy pursued by the state regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population; 3) any political action that influences or intends to influence a linguistic situation; 4) the combination of official decisions and prevailing public practices related to language education and use.

7) Три з шести лексико-семантичні варіанти актуалізували ЛСВ, надані штучним інтелектом.

8) Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY в лінгвокогнітивному та лінгводискурсивному аспектах представлено ядром *a set of political measures, ideological and sociological principles* та периферією *political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages; related to language education and use; aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society; that influences or intends to influence a linguistic situation*. Кожен з периферійних компонентів містить актуалізатори, які можуть ідентифікувати як винятково цей периферійний компонент, так й утворювати зони перетину з іншими периферійними компонентами.

Подальші дослідження можуть бути як кількісними, так і якісними. Є потреба якісного вивчення концепту LANGUAGE POLICY, його діяхронічний розвиток, зміну значення номінанта та лексем-конституентів. Постає потреба залучення лінгвокультурологічної методики, за наявності виразних характеристик культурного концепту. Враховуючи стрімкий розвиток мов, їхнє збагачення, таке дослідження є актуальним. У подальших

розвідках можна використовувати методи, які було описано в першому розділі, – для різнобічного аналізу концепту LANGUAGE POLICY.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика: європейські критерії і Україна. *Українське мовознавство*, 2019. 1(40), С. 9–31.
2. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка: учеб.пособие. М.: Флинта: Наука, 2010. 288 с.
3. Андрусь А. Семантико-когнітивний підхід у сучасних лінгвокогнітивних пошуках. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, (4), 2015. С. 11–15.
4. Анісімова А. І. Деякі питання з історії розвитку та становлення корпусної лінгвістики. *Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції 26–27 листопада 2020 року*, Дніпро, 2020. С. 28–31.
5. Анісімова А. І., Добрушина М. Ю. Деякі особливості дослідження номінативного простору. *Збірка статей і тез доповідей за матеріалами VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (м. Кам'янське, 19–20 травня 2021 року)*. Кам'янське : ДДТУ, 2021. С. 112–113.
6. Анісімова А. І., Сафонова Н. А., Добрушина М. Ю. Асоціативне поле концепту МОВНА ПОЛІТИКА. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 21. Т.1. 2022. С. 102–107. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.18>
7. Бабушкин А. П. Концепты разных типов в лексике и фразеологии и методика их выявления. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. Воронеж: ВГУ, 2001. С. 52–57.
8. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж: Изд-во Воронежского государственного университета, 1996. 330 с.
9. Байдак А. В. Экспериментальные методы исследования концептов «ЖИЗНЬ» и «СМЕРТЬ». *Известия Томского политехнического*

университета. 2010. Т. 316. № 6. С. 228–232

10. Бацевич Ф. С. Основы комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.

11. Білоус О. М. Sprachpolitik: Abriss theoretischer Grundlagen von der Sicht westlicher Sprachforscher. *Наукові записки. Серія: філологічні науки (мовознавство) (Вип. 127)*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014. С. 6–12.

12. Бобкова Т. В. До визначення корпусної лінгвістики в сучасному мовознавстві. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*, 2014. (45), С. 3–6.

13. Боднар І. М. Концептосфера ОСВІТА в англійській мові (національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти) : дис... канд. філ. наук : 10.02.04. Львів, 2019. 304 с.

14. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии. Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2000. 123 с.

15. Болдырев Н. Н. Концепт и значение слова. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. 2001. С. 25–36.

16. Болдырев Н. Н. Репрезентация знаний в системе языка. Вопросы когнитивной лингвистики, 2007, (4), С. 17–27.

17. Бондар Н. Інтерпретація статусу концепту в мовній дослідницькій парадигмі. *Рідний край*, 2012. (1), С. 84–87.

18. Бондаренко Е. В. Матричное моделирование. Дуальность времени в англоязычной картине мира: монографія. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 304 с.

19. Бондаренко Є. В., Шевченко І. С. Матричне моделювання як метод лінгвокогнітивного дослідження. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер.: Філологія*, (15, № 2), 2012, С. 9–17.

20. Боярская Е. Л. Категоризация как базовая когнитивная процедура. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. 2011. Вып. 2. С. 18–28.

21. Брославська Л. Я. Об'єктивація американського лінгвокультурного концепту ВІЙНА в ідіодискурсі Ернеста Хемінгуея : дис... канд. філ. наук : 10.02.04. Харків, 2016. 221 с.
22. Веремчук Е. О. Лексико-семантичне поле SPACE / КОСМОС в англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 253 с.
23. Вільчинська Т. Основні підходи до визначення концепту в лінгвістичній парадигмі. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Мовознавство*. Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. Вип. 2(17), 1(18). С. 26–33.
24. Володіна Т. Лінгвокогнітивний підхід до визначення концепту у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки. Серія: філологічні науки (мовознавство)*.–Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. С. 42–45.
25. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ. Сер. Філологія*. 2011. 14(2), С. 53–64.
26. Врублевська Т. Поняття концепт у лінгвокогнітивних дослідженнях: етимологія, основні підходи до визначення. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]*. Серія: Філологія (мовознавство), (19), 2014. С. 213–217.
27. Вуєк О. Є. Засоби вербалізації екзистенційних феноменів у англomовній ірландській поезії ХХ століття: лінгвокультурологічний аспект : дис... канд. філ. наук : 10.02.04. Львів. 2020. 280 с.
28. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 2010. С. 32–44.
29. Голубовська І. О. Сучасна українська лінгвоконцептологія: стан і перспективи розвитку. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, (10 (1)), 2016. С. 151–159.
30. Горошко Е. И. Проблемы проведения свободного ассоциативного эксперимента. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*, (3), 2005. С. 53–61.

31. Гошовська В. А. Мовна політика в Україні : навч.-метод. матеріали. К. : НАДУ, 2013. 36 с.
32. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. Б.: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. 308 с.
33. Демська О. М. Текстовий корпус: поняття і визначення. *Дивослово*. 2011. № 10. С. 35–37.
34. Демська О. Текстовий корпус: ідея іншої форми. Київ, 2011. 342 с.
35. Демська О., Мальцев Е. Мовна політика: про ідентичність і успішність у глобальному світі. *Мова : класичне-модерне-постмодерне*. Київ : Дух і літера, 2016. С. 16–26.
36. Демська-Кульчицька О. М. Базові поняття корпусної лінгвістики. Нові напрями досліджень. *Українська мова*, 2003, № 1(6). С. 40–45.
37. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода. *Вопросы языкознания*, 1994, (4), С. 17–33.
38. Ділай І. П., Ділай М. П. Когнітивна корпусна лінгвістика: сучасний стан і перспективи. *Нова філологія*, 2021 (83). С. 71–78.
39. Добрушина М. Експериментальні методики при дослідженні номінативного поля концепту. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*: Зб. наук. праць. Переяслав, 2020. Вип. 57. С. 408–410.
40. Добрушина М. Ю. Деякі питання застосування корпусного аналізу під час дослідження номінативного простору концептів. *Філологічні науки. Збірник наукових праць студентів та викладачів факультету»* Дніпро: Акцент ПП, 2021. Частина 1. С. 406–407.
41. Добрушина М. Ю. Деякі питання корпусних досліджень текстів: мова та дискурс. *Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції 26–27 листопада 2020 року*. Дніпро, 2020. С. 74–76.
42. Добрушина М. Ю. Лексико-семантична варіативність номінанта концепту language policy в лінгводискурсивному аспекті. *Актуальні питання*

гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка».

Вип 47, том 1, 2022. С. 173–180. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-1-2>

43. Добрушина М. Ю. Номінативне поле та номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY: теоретичний аспект. *Мова. Література. Фольклор*. Запоріжжя, №2, 2022. С. 16–22. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2022-2-2>

44. Добрушина М. Ю. Підходи до вивчення концептів: лінгвокогнітивний підхід. *Романо-германські мови: загальні тенденції розвитку мовних явищ, контрастивні та ареальні дослідження. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпро: РВВ ДНУ, 2020. С. 21–23.

45. Домніч О. В. Лінгвокультурологічний і лінгвокогнітивний підходи до вивчення концепту. *Мова і культура*, 2017. С. 81–91.

46. Дунаєвська О. В. Лінгвокультурні та лінгвокогнітивні особливості номінативного простору ХРЕЩЕННЯ ДИТИНИ в англomовній картині світу : дис... канд. філ. наук : 10.02.04. Луцьк, 2015. 281 с.

47. Дунаєвська О. В. Різномірні зв'язки номінативного простору. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 19–22.

48. Дунаєвська О. В. Теоретико-методологічні засади дослідження номінативного простору. *Актуальні питання іноземної філології. Науковий журнал*. № 10. Луцьк, 2019. С. 74–79.

49. Дьячок Н. В. Основи теорії мовленнєвої номінації (на матеріалі номем з домінантою-словосполученням) [моногр.]. Дніпро, «Ліра», 2023. 226 с.

50. Ефремов В. А. Теория концепта и концептуальное пространство. *Изв. РГПУ им. АИ Герцена*, 2009. С. 96–104.

51. Жаботинская С. А. Имя как текст: концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции). *Когниция, коммуникация, дискурс. Направление: Филология*. 2013. С. 47–76.

52. Жаботинская С. А. Концепт / домен: матричная и сетевая модели. *Культура народов Причерноморья* 2009 (1.168). С. 254–259.
53. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети. *Мова. Науково-теоретичний часопис із мовознавства. № 9: Проблеми прикладної лінгвістики*. Одеса: Астропринт, 2004. С. 81–92.
54. Жаботинська С. А. Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2011. Вип. 52. С. 3–11.
55. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. №2, С. 51–53.
56. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник. 2013. 142 с.
57. Жуковська В. В. Корпусна лінгвістика: історія становлення та сучасний стан. *Сучасні лінгвістичні студії : навчальний посібник*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 168–203.
58. Жуковська В. В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційно-дослідницький інструментарій сучасного мовознавства. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2020. С. 113–119.
59. Заблоцький В. В. Мовна політика в Україні: стан та напрями оптимізації : автореф. дис. канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси (політичні науки)». Харків, 2007. 16 с.
60. Загнітко А. П., Богданова І. В. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
61. Закон України про забезпечення функціонування української мови як державної. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 18.12.2019)
62. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику: Учеб. М. 1999. 383 с.
63. Залевская А. А. Психолінгвістический подход к проблемам

концепта. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 2001. С. 36–44

64. Заньковська Г. Д. Методи концептуального аналізу у сучасній когнітивній лінгвістиці. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 708–709. С. 82–85.

65. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): Монографія. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.

66. Карасик В. И. Языковой круг: Личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.

67. Клименко Л. Корпусна і когнітивна лінгвістика: перспективи конвергенції методів. *Вісник київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. 2017. 1(50), С. 21–26.

68. Ковальова Т. В. Особливості формування категорійно-поняттєвого апарату мовної політики URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_22 (дата звернення: 22.11.2019)

69. Ковальова Т. В. Теорії нації як методологічна засада формування державної мовної політики. *Ефективність державного управління*, 2020. (62). С. 28–43.

70. Ковбасюк Л. А. Корпусна лінгвістика та германістика: теоретичні засади і перспективи. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]*. Філологічні науки, 2017 (1), С. 9–14.

71. Колегаєва І. М. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. *Записки з романо-германської філології*. 2018. № 1(40). С.121–127.

72. Колодій М. Семантико-когнітивний підхід у сучасних лінгвістичних пошуках. *Молодий вчений*, 2021. (10.1 (98.1)), С. 56–58.

73. Корольова В., Попова І. Деструкція комунікативної прагматики в сучасних абсурдистських драматургійних текстах. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія: Філологія*.

Переяслав: ФОП Домбровська Я. М., 2020. Вип. 27 (2), 195–212.

74. Коч Н. В. Когнітивна лінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв : Іліон, 2021. 132 с.

75. Кочерган М. Мовна ситуація і мовна політика в Україні. *Світогляд: науково-популярний журнал*. 2008. №2 (10). С. 18–23.

76. Кравец Я. Ю. Общие вопросы и виды номинации. *III Селищевские чтения : материалы междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 125-летию со дня рожд. Афанасия Матвеевича Селищева*, 22–23 сент. Елец, 2011. С. 253–258.

77. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология: Курс лекций. М.: Гнозис, 2002. 284 с.

78. Крацило С. О. Профілізація концепту MARRIAGE в англійській мові дис... канд. філ. наук : 10.02.04, Львів, 2016. 260 с.

79. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика–психология–когнитивная наука. *Вопросы языкознания*, 1994, 4. С. 34–47.

80. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. М.: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.

81. Куделько З. Б. Лексико-семантичні особливості терміносистеми дипломатії: полісемія. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*, 2010. (22 (1)), С. 227–231.

82. Левицкий А. Э. Предисловие. *Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии : монография* / под ред. А.Э. Левицкого, С. И. Потапенко. Нежин: Изд-во НГУ имени Николая Гоголя, 2011. С. 5–12.

83. Левицкий А. Э., Потапенко С. И., Воробьева О. П. Лингвоконцептология: перспективные направления: монография. Луганск, 2013. 624 с.

84. Лінгвістично-інформаційні студії : праці Українського мовно-

інформаційного фонду НАН України : у 5 т. / В. А. Широков та ін. Т. 4 : Корпусна та когнітивна лінгвістика. Київ. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. 2018. 246 с.

85. Макарець Ю. С. Мовна політика: термінологічно-категорійний вимір. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія Філологія Педагогіка Психологія*. 2019 (39). С. 92–103.

86. Маклакова Е. А., Стернин И. А. Теоретические проблемы семной семасиологии. Воронеж, 2013. 277 с.

87. Манакін В. М. Мова і загальна симетрія універсуму. *Мовознавство*, 2011. (3), С. 26–40.

88. Манакін В. Рецензія на навчальний посібник «Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні». *Studia linguistica*, 2012. (6 (2)), С. 373–377.

89. Мартинюк А. П. Лінгвістична концептологія: методологічні платформи, методики аналізу, перспективи розвитку. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки: Філологічні науки. Мовознавство*, 2012. (23), С. 81–88.

90. Мартинюк А. П. Напрями дослідження концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2009. Випуск 475 – 477. Слов'янська філологія. С. 287–292.

91. Мартінек С. В. Емпіричні методи у сучасній когнітивній лінгвістиці. Методи лінгвістичних досліджень:(Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції). Слов'янськ: Слов'янський держ. пед. ун-т, 2010. С. 119–122.

92. Мартінек С. Структура когнітивної категорії крізь призму асоціативного експерименту (на матеріалі слов'янських мов). *Проблеми слов'янознавства*. 2012. (61) С. 76–85.

93. Мартинюк А. П. Разграничение дискурса и текста с позиций интеграционного подхода. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2009. № 866. С. 49–54.

94. Маслова В. А. *Лингвокультурология* : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Академия, 2001. 208 с.
95. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие. Мн.: ТетраСистемс, 2004. 256 с.
96. Маслова Ю. П. Вербалізація концептів війна, мир, жінка, чоловік у газетному дискурсі України у воєнний період. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 17(85). С. 71–77.
97. Матузкова Е. П. Английская идентичность как лингвокультурный гиперконцепт. *Записки з романо-германської філології*. Вип. 1 (34) 2015. С. 90–95.
98. Морозова Е. И. Лингвокогнитивные механизмы и дискурсивные эффекты дистанцирования говорящего *Нова філологія*. 2014. № 66. С. 134–145.
99. Мустайоки А. О лингвистических экспериментах. *Язык-система, язык-текст, язык-способность*. М., 1995. С. 155–160.
100. Науменко Л. Опис-модельовання в ментально-мовних структурах: когнітивний простір, концептуарія, концептосфера. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2016. (6), С. 190–194.
101. Недайнова И. В. Номинативное пространство «игровой вид спорта» (на материале английского языка). *Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии : монография*. Нежин: Изд-во НГУ имени Николая Гоголя, 2011. С. 207–246.
102. Ніконова В. Г. Концепт – концептуальний простір – картина світу: досвід поетико-когнітивного аналізу художнього тексту. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. : Філологія*. 2012. Т. 15, № 2. С. 117–123.
103. Овсієнко Л. Лінгвокультурологічний концепт у мовознавчій науці. *Мовознавчий вісник*, 2010. (11), С. 243–246.

104. Олейник Н. А. Концепт ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КРИЗИС в англоязычном экономическом дискурсе 1930-х и 2000-х годов : дис... канд. фил. наук : 10.02.04. Харьков, 2015. 245 с.
105. Осипенко В. Ю. Поняття дискурсу як комунікативного інтерактивного явища (на основі досліджень другої половини ХХ ст.). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 33 (72) № 5 Ч. 1 2022. С. 300–305.
106. Остапчук Я. В. Номінативне та понятійне поле концепту IMAGINATION *Наукові записки. Серія “Філологічна”* Вип. 29. 2012. С. 161–163.
107. Палеева Е. В. Концептуальный анализ как метод лингвистических исследований. *Теория языка и межкультурная коммуникация*, 2010 (2). С. 61–65.
108. Панченко О. І. Концепт «житло» в англійській сучасній фразеології. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 32 (71). № 6 Том 1, 2021. С. 169–173
109. Панченко О. І. Концепт СОБАКА в сучасній лінгвокультурі. *Мова*, 2020, (33), С. 24–28.
110. Паутова Л. А. Ассоциативный эксперимент: опыт социологического применения. *Социология: методология, методы, математическое моделирование (4М)*, 2007. № 24. С. 149–168.
111. Плотнікова Н. Алгоритм аналізу лінгвокультурного концепту. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 2013. 1(1), С. 165–170.
112. Плотнікова Н. В. Поняття «концептосфера» та «концепт» у сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2020. 31(14), С. 91–96.
113. Полюжин М. М. Когнітивний підхід до вивчення дискурсу. *Іноземна філологія*, 120, 2008. С. 90–98.
114. Полюжин М. М. Про синкретичні теорії концепту. *Проблеми романо-германської філології : збірник наукових праць*. Ужгород : Ліра, 2006.

С. 5–22.

115. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2015 (4). С. 214–224.

116. Полюжин М., Остапчук А. Типология и основные функции концептов. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. С. 86–91.

117. Попова З. Д. Из истории когнитивного анализа в лингвистике. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание*. Воронеж: Воронежский государственный ун-т, 2001. С. 7–17.

118. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. Москва: АСТ: Восток – Запад, 2007. 314 с.

119. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. 2001. 191 с.

120. Попова З. Д., Стернин И. А. Семантико-когнитивный анализ языка. Монография. Воронеж: изд-во «Истоки», 2007. 250 с.

121. Попова Н. М. Еволюція національно маркованих концептів у мовній картині світу Іспанії: дис.... д-ра філол. наук: 10.02.05. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018. 451 с.

122. Приходько А. М. Концептологія дискурсу: апелювання концепту до дискурсів. *Англістика та американістика*, 2013 (10). С. 43–50.

123. Приходько А. М. Когнітивно-дискурсивні параметри (лінгво) концепту. *Наукові записки. Сер.: Філологічні науки*, 2020. С. 421–427.

124. Приходько А. М. Концептосфера як системно упорядкована сукупність концептів. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов* 2007. С. 245–249.

125. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск: Белая Е.А. 2013. 307 с.

126. Приходько Г. І. Функції оцінки в процесі номінації. *Записки з романо-германської філології*. 2023. № 1(50). С. 226–237.

127. Приходько Г. Когнітивні параметри категорії невизначеності. *Львівський філологічний часопис*, 2023(13), С. 159–165.
128. Приходько І. В. Динаміка концепту КАНАДА в поетичній картині світу (на матеріалі канадських англійськомовних віршованих текстів XVIII–XXI століть) : дис ... канд. філол. наук : 10.02. 04 «Германські мови». Херсон, 2018). 333 с.
129. Про Концепцію державної мовної політики, 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010#Text> (дата звернення: 20.12.2019)
130. Ржевська Д. Концепт у когнітивній лінгвістиці (на прикладі оноματοпоетичної лексики). Київ, 2018. Вип, 21. С. 59–60.
131. Розвод Е. В. Вербалізація концепту SUN : лінгвокультурологічний аспект (на матеріалі американського варіанта англійської мови). : дис ... канд. філол. наук : : 10.02.04 Луцьк, 2017. 263 с.
132. Розвод Е. Методи дослідження лінгвокультурних концептів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2015 (4). С. 90–95.
133. Савойська С. В. Етапи формування концепту «політична мережа». *Політичне життя*, 2021. С. 109–117.
134. Савойська С. В. Понятійно–термінологічний апарат осмислення концепту «мовна політика». *Гілея: науковий вісник*, 2014. 85. С. 342–345.
135. Селиванова Е. А. Когнитивно-ономасиологический аспект изучения производной лексики. 2002. С. 20–24. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18522/1/20-24.pdf> (дата звернення: 04.05.2022)
136. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. П.:Довкілля-К, 2008. 712 с.
137. Семашко Т. Ф. Когнітивна площина дослідження мовної категоризації та стереотипізації як її наслідку. *Наукові записки [Національного університету Острозька академія]. Серія: Філологічна*. 2014, (48). С. 107–110.

138. Смаглий В. М. Ядро номінативного поля концепту LANGUAGE. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 30 (69) № 2 Ч. 1 2019. С. 119–123.
139. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. М.: Издательство литературы на иностранных языках. 1956. 260 с.
140. Смирницкий А. И. Лексическое и грамматическое в слове. Вопросы грамматического строя : сб. ст. М. : АН СССР, 1955. С. 11–53.
141. Смирнова О. М. К вопросу о методологии описания концептов. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*, 2009 (3). С. 247–253.
142. Старко В. Категоризація категоризації. *Проблеми зіставної семантики*. 2009 (9). С. 57–61.
143. Старко В. Ф. Про один метод концептуального аналізу. *Наукові записки*. 2008. С. 105–109.
144. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи. Воронеж, 1985. 171 с.
145. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. 2001. С. 58–65.
146. Стернин И. А. Психолінгвістика и концептология. *Вопросы психолінгвістики*, 2007 (5) С. 33–40.
147. Стрельченко К. С. Номінативний простір MYSTERY: лінгвокогнітивний та лінгвосеміотичний аспекти (на матеріалі англомовних художніх творів XX-XXI ст.) : дис ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2018. 234 с.
148. Таценко Н. В. Концепт як ключове поняття когнітивної лінгвістики. *Вісник СумДУ. Серія “Філологія”*, 2008 (1). С. 105–110.
149. Таценко Н. В. Лінгвосинергетичний вектор аналізу концепту: динаміка модусів. *Філологічні трактати*. Суми: СумДУ, 2021. Том 13, № 1. С. 111–123.
150. Таценко Н. В. Реалізація емпатії в сучасному англомовному

дискурсі: когнітивно-синергетичний аспект [Текст]: монографія. Суми: СумДУ, 2017. 357 с.

151. Терес Н. Мовна політика в Україні в умовах парламентських виборів 2012 року. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K–Politologia*, 21(1), 2014. С. 173–186.

152. Тернієвська Є. Процес концептуалізації як аспект пізнавальної діяльності людини. *Advanced Linguistics*, 2022 (9). С. 29–37.

153. Федецька Ю. Принципи виокремлення номінативного поля концепту "БАТЬКІВСТВО" в сучасній англійській мові. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. № 3. С. 177–183.

154. Фрумкина Р. М. Есть ли у современной лингвистики своя эпистемология? *Язык и наука конца XX века*. М.1995. С. 74–117.

155. Фрумкина Р. М. Психолінгвістика: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 320 с.

156. Чередник Ю. М. Модернізація державної мовної політики в Україні: теоретико-методологічний аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Дніпропетровськ, 2011. 23 с.

157. Чередник Ю. Мовне планування як складова державної мовної політики: теоретико-методологічний аспект. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dums/2010_1/10cymtma.pdf. (дата звернення: 03.08.2021)

158. Шевченко Л. Л. Мовно-інформаційні моделі концептосфери Нового Завіту в українській рецепції : дис ... док. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2021. 396 с.

159. Шмелев А. Д. Могут ли слова языка быть ключом к пониманию культуры? *Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов*. М.: Языки славянской культуры, 2001. С. 7–11.

160. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. АртЕк. 1998. 336 с.

161. Щерба Л. В. О тройном аспекте языковых явлений и эксперименте в языкознании. *Языковая система и речевая деятельность*. М., 1974. С. 24–39.
162. Янковська Г. В. Державна та/або офіційна мови: ототожнення чи розмежування? *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, (29 (1)), 2014. С. 123–126.
163. Ястремська Т. О. Лексико-семантичне моделювання українського діалектного простору : дис ... док. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2021. 610 с.
164. Adler A., Beyer R. Languages and language policies in Germany. *National language institutions and national languages. Contributions to the EFNIL Conference 2017 in Mannheim*. Budapest, 2018. P. 221–242.
165. Amanbayeva G. Y., Heidemari S., Shunkeyeva S. A. To the question of interference of concepts "language policy", " language planning", " language ideology. *Вестник Карагандинского университета. Серия «Филология»*. № 2(90). 2018, С. 26–33.
166. Anisimova A. I., Safonova N. A., Dobrushyna M. Y., Lysenko N. O., Bezrodnykh I. H. Verbalization of the concept language policy: Online research. *Linguistics and Culture Review*, 5(S4), 2021. P. 1301–1311.
167. Anisimova A. Multilingual Research: Challenges and Perspectives. *International Journal of Multilingual Education*. (8). 2016. P. 70–80.
168. Anisimova A., Dobrushyna M., Safonova N. Semantic Peculiarities of the Concept Language Policy in a Multilingual Aspect. *International Journal of Multilingual Education*. Tbilisi : “Center for Civil Integration and Inter-Ethnic Relations”, 2019. V. 14. P. 1–12.
169. Anisimova A., Dobrushyna M. Diversity in verbalization of the concept UNIVERSITY in the English educational discourse. *Англістика та американістика*. Д. : ЛІПА, 2019. (16), С. 27–34. <https://doi.org/10.15421/381902>
170. Anisimova A., Safonova N., Dobrushyna M., Lysenko N., Bezrodnykh I. Corpus and Experimental Methods as the Components of the Cognitive Research of the Concept Language Policy. *Studies in Media and Communication*, 10(3), 2022. P. 47–54.

171. AntConc. Software. URL: <https://www.laurenceanthony.net/software.html>
(дата звернення: 12.01.2021)
172. Anthony L. Corpus Linguistics and Vocabulary: A Commentary on Four Studies. *Vocabulary Learning and Instruction*, 2017. 6 (2), P. 79–87. DOI: 10.7820/vli.v06.2.Anthony
173. Arunachalam S. Experimental Methods for Linguists. *Language and Linguistics Compass* 7/4. 2013. P. 221–232.
174. Bajrami L. Idioms of Multiculturalism, Multilingualism and Intercomprehension in the European Union. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2012. 2(4), P. 39–46.
175. Baldauf Jr R. B. Introduction-language planning: where have we been? Where might we be going?. *Revista Brasileira de Linguística Aplicada*, 2012, 12, P. 233–248.
176. Baldauf Jr R. B. Rearticulating the Case for Micro Language Planning in a Language Ecology Context, *Current Issues in Language Planning*, 7:2-3, 2006. P. 147–170.
177. Baldauf R. B. Language Planning and Policy: Recent Trends, Future Directions. *American Association of Applied Linguistics*. 1–4 May, Portland, Oregon, 2004. P. 1–8.
178. Bandov G. Language Policy of the European Union – Realization of the Multilingual Policy of the EU. *Međunarodne studije*. 2013, Vol. 13, No. 1, P. 65–84.
179. Barakos E., Unger J. W. Discursive Approaches to Language Policy. London, 2016. 299 p.
180. Behrent S. CERCLES Position Statement on Language Policy in Higher Education in Europe. 2011. URL: www.aks-sprachen.de/wp-content/uploads/2015/01/CercleS-Language-Policy-Position-Statement-revised-Nov-2011 (дата звернення: 23.01.2020)
181. Bergenholtz H. Towards a definition of "communication policy", "language policy", and "language planning". *Stellenbosch Papers in Linguistics PLUS*, Vol. 34, 1–34. Stellenbosch University, 2006. P. 1–34.

182. Biber D. Corpus-based and corpus-driven analyses of language variation and use. *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. Oxford University Press. 2010. P. 159–191.
183. Blommaert J., Collins J., Slembrouck S. Spaces of multilingualism. *Language & Communication*. 2005. 25(3), P. 197–216.
184. Bondarenko I. Time Domain Matrix Modeling in Cognitive Linguistic Research. Marianna Bolognesi and Gerard J. Steen (eds.). *Perspectives on Abstract Concepts. Cognition, language and communication*. 65. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 2019. P. 287–311.
185. Boulton A., Tyne H. Corpus linguistics and data-driven learning: a critical overview. *Bulletin suisse de Linguistique appliquée*, 2013. P. 97–118.
186. Boyer H. Les politiques linguistiques. *Mots. Les langages du politique*, 2010. (94), P. 67–74.
187. Brüggemann M. Sprachpolitik. URL: <https://ome-lexikon.uni-oldenburg.de/begriffe/sprachpolitik>, 2012. (дата звернення: 16.09.2021)
188. Brysbaert M., Mander P., Keuleers E. Corpus Linguistics. *Research methods in psycholinguistics and the neurobiology of language: a practical guide*, 2017. P. 230–246.
189. Cargile A. C., Giles H., Ryan E. B., Bradac J. J. Language attitudes as a social process: A conceptual model and new directions. *Language & Communication*, 1994. 14(3), P. 211–236.
190. Chua S. K. C. Singapore's language policy and its globalised concept of Bi(tri)lingualism. *Current Issues in Language Planning*, 2010. 11(4), P. 413–429.
191. Clausner T. C., Croft W. Domains and image schemas. *Cognitive Linguistics*. 1999. No 10/1. P. 1–31.
192. Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union [on-line], URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:EN:PDF> (дата звернення: 14.12.2019)
193. Cooper G. Examining science education in chatgpt: An exploratory

study of generative artificial intelligence. *Journal of Science Education and Technology*, 2023, 32(3), P. 444–452.

194. Corson D. *Language Policy in Schools: A Resource for Teachers and Administrators*. Routledge, 1998. 262 p.

195. Coulmas F. *Sprache und Staat: Studien zu Sprachplanung und Sprachpolitik*. Berlin; New York : de Gruyter, 1985. 292 p.

196. Damasio A. Concepts in the brain. *Mind and Language*. 1989. Vol.4. № 1–2. P. 24–28.

197. Darquennes J. Language policy and planning in indigenous language minority settings in the EU. *Revue française de linguistique appliquée*, 2013, 18(2), C. 103–119.

198. Décision n° 99-412 DC du 15 juin 1999 URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1999/99412DC.htm> (дата звернення: 29.06.2022)

199. Deen B., Romans W. Introduction: Shaping Language Policies to Promote Stability. *Language Policy and Conflict Prevention*. Brill|Nijhoff, 2018. P. 3–22.

200. Desagulier G. *Corpus linguistics and statistics with R*. Springer International Publishing. 2017. 353 p.

201. Diachok N. V. Compressives in student discourse of the Indo-European language environment. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2023. (1), P. 166–176.

202. Diachok N., Kuvarova O., Vysotska T., Korotkova S., Khurtak I. A Word and a Word Combination in Language and Speech. *Studies in Media and Communication* Vol. 10, No. 3; 2022 P. 21–27.

203. Dobruschyna M. Ju., Anisimowa A. I., Ponomarowa L. F. Konstruktion des nominativfeldes des konzepts. *Сучасні науково-технічні дослідження у контексті мовного простору (іноземними мовами): матеріали IX Регіон, наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, 23–24 квітня 2020 р. Дніпро, «Літограф»*, 2020. С. 30–31.

204. Dobrushyna M. Experimental Techniques in the Formation of the

Nominative Field of the Concept. *Філологічні науки. Збірник наукових праць студентів та викладачів факультету*. Дніпро: Акцент ПП, 2020. Частина 2. С. 360–361.

205. Dobrushyna M. The Corpus Analysis of the Nominative Field of the Concept LANGUAGE POLICY IN EDUCATION as a Component of the Concept LANGUAGE POLICY. *Англістика та американістика*. Дніпро: ЛІРА, 2021. С. 32–38.

206. Dobrushyna M. The Nominative Field Of A Concept. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних студентів у закладах Вищої освіти України» (27 березня 2020 р.)*. Дніпро, 2020. С. 29–30.

207. Dobrushyna M. The Semantic Structure of the Nominative Field of the concept LANGUAGE POLICY. *Англістика та американістика*. Дніпро: ЛІРА. 17, 2020. С. 22–29.

208. Dobrushyna M. Yu. Corpus Linguistics: Approaches and Features of the Nominative Space Analysis. *International Scientific Conference Modern Scientific Research: Achievements, Innovations And Development Prospects: Conference Proceedings*, October 1–2, 2021. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». С. 109–112.

209. Dobrushyna M. Yu. Lexical-and-semantic variability of the concept LANGUAGE POLICY and an associative experiment. *International scientific conference «Philological sciences and translation studies: European potential» : conference proceedings (November 3–4, 2022. Riga, the Republic of Latvia)*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 135–138.

210. Dobrushyna M. Yu. The Field Structure of the Concept LANGUAGE POLICY based on Theoretical Sources and an Associative Experiment. *Матеріали конференції: Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики: Матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції 24–25 листопада 2022 року*. Дніпро: ЛІРА, 2022. С. 76–78.

211. Dobrushyna M. Yu. Concept LANGUAGE POLICY: peculiarities of the nominative field and nominative space. *Open science nowadays: main mission, trends*

and instruments, path and its development. *I міжнародна науково-практична конференція, 15.09.2023, Grail of Science. No 31 (2023):* Відень-Вінниця, LLC International Centre Corporative Management (AUT) & NGO European Scientific Platform (UKR). 2023. P. 344–346.

212. Dynel M. Lessons in linguistics with ChatGPT: Metapragmatics, metacommunication, metadiscourse and metalanguage in human-AI interactions. *Language & Communication*, 2023 (93). P. 107–124.

213. English Corpora. URL: <https://www.english-corpora.org> (дата звернення: 25.08.2022)

214. European Commission URL: https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-825_en.htm (дата звернення: 03.08.2021)

215. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, *Rethinking language education in schools*, Publications Office, 2017, URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/656003> (дата звернення: 13.12.2022)

216. Fedoryuk L. The Metodology of Concept Structure Analysis: Cognitive and Linguoculturological Aspects. *Лінгвістичні студії*, 2016. С. 70–76.

217. Fillmore C. Frame semantics. *Linguistics in the morning calm*, 1982. P. 111–137.

218. Flowerdew L. Corpus-based discourse analysis. *Handbook of Discourse Analysis*. New York: Routledge. 2012. P. 174–187.

219. Gazzola M., Grin F. Criteria-Based Comparison in language policy: principles and methodology. *Working Papers of the DYLAN project*, 2010, Working Paper N° 5 (Deliverable 1.5), P. 10–45.

220. Gerichtsverfassungsgesetz URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/_184.html (дата звернення: 17.01.2022)

221. Golubovska I. O. Lingual concept: epistemic approaches in modern Ukrainian linguistics. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2017, 27 (1). С. 128–132.

222. Goundar Pr. The Characteristics of Language Policy and Planning

Research: An Overview. *Sociolinguistics - Interdisciplinary Perspectives*. 2017. P. 81–88.

223. Gries S. T. Exploring variability within and between corpora: some methodological considerations. *Corpora*, 1(2), 2006. P. 109–151.

224. Gries S., Stefanowitsch A. *Corpora in cognitive linguistics: corpus-based approaches to syntax and lexis*. New York: Routledge. 2006. 360 p.

225. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_3.html (дата звернення: 17.01.2022)

226. Haugen E. Language planning in modern Norway. *Scandinavian Studies*, 1961. 33(2), P. 68–81.

227. Hélot C. Language policy and the ideology of bilingual education in France. *Language Policy*, 2003. 2(3), P. 255–277.

228. Henry A., Apelgren B. M. Young learners and multilingualism: A study of learner attitudes before and after the introduction of a second foreign language to the curriculum. *System*, 2008. 36(4), P. 607–623.

229. Holden Thorp H. ChatGPT is fun, but not an author. *Science*, 2023. URL: DOI:10.1126/science.adg7879 (дата звернення: 26.02.2023)

230. Hult F. M., Johnson D. C. Introduction: The practice of language policy research. *Research methods in language policy and planning: A practical guide*, 2015. P. 1–5.

231. Hurko O., Koroliova V., Koliieva I., Kuptsova T. The concept of “China” in the Ukrainian linguistic consciousness: structural organization and peculiarities of modern comprehension. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 11/01-XV. 2021. P. 83–91.

232. Jayasundara N. S. Language Policy of a Nation: Literature review in Language Planning Models and Strategies: A Brief Overview. *Scientific Research Journal (SCIRJ)*, 2021. 9(II). P. 23–30.

233. Johnson D. C. *Language Policy. Research and Practice in Applied Linguistics*. London, 2013. P. 3–25.

234. Kaplan R. B. Language planning. *Applied Research on English*

Language, 2013, 2(1), P. 1–12. doi: 10.22108/are.2013.15459

235. Kaplan R. B., Baldauf R. B. *Language Planning from Practice to Theory*. Multilingual Matters, 1997. 403 p.

236. Károly A. Language Policy in the European Union. *Eger Journal of English Studies VIII*, 2008, P. 125–141.

237. Kasneci E., Seßler K., Küchemann S., Bannert M., et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and individual differences*, 2023, 103, 102274. URL: <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274>.

238. Kirkovska I., Bezrodnykh I., Koroliova V. et al. The Development of the Verb System in the Ontological Opposition of Space and time in the Indo-European Language Family. *Journal of Psycholinguistic Research*, Vol. 52. Issue 5, October 2023. P. 2763–2773.

239. Komenda-Earle B. Kognitive Wissenschaft und Kognitive Linguistik. Der Paradigmenwechsel, Perspektiven und Grenzen am Beispiel der Phraseologie und Idiomatik. *Probleme der angewandten Wissenschaften*. 2013. Teil 1. S. 175–188.

240. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (дата звернення: 12.02.2023)

241. Kuzelewska E. Unity in Diversity. The Language Policy of the European Union. *Studies in logic, grammar and rhetoric*, 2014, 38 (51). P. 151–165.

242. La Constitution URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur> (дата звернення: 20.12.2019)

243. La délégation générale à la langue française et aux langues de France (DGLFLF) URL: <https://www.culture.gouv.fr/Nous-connaitre/Organisation-du-ministere/La-delegation-generale-a-la-langue-francaise-et-aux-langues-de-France>

244. Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, Chicago: The University of Chicago Press, 1987, xvii+614 p.

245. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. University of Chicago

press. 1980. 242 p.

246. Langacker R. W. Linguistic construal and conceptual analysis. *V Workshop do LINC/I Workshop Internacional do LINC. Rio de Janeiro: Universidade Federal do Rio de Janeiro* (Vol. 28), 2016, October. URL: <https://workshoplinc2016.files.wordpress.com/2016/08/construal-handout.pdf> (дата звернення: 27.01.2020)

247. Lange C., Leuckert S. Corpus linguistics for world Englishes: A guide for research. Routledge. 2019. 236 p.

248. Language Policy of the European Schools. *Office of the Secretary-General, Pedagogical Development Unit* URL: <https://www.eursc.eu/BasicTexts/2019-01-D-35-en-4.pdf> (дата звернення: 15.02.2023)

249. Litosseliti L. (Ed.). *Research methods in linguistics*. Continuum International Publishing Group. 2010. 227 p.

250. Loi n° 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000005616341> (дата звернення: 03.08.2021)

251. McEnery T., Hardie A. *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge University Press. 2011. 294 p.

252. McGroarty M. Language policy in the USA: national values, local loyalties, pragmatic pressures. *W. Egginton & H. Wren (eds.), Language policy: dominant English, pluralist challenges. Canberra: Language Australia; Amsterdam: John Benjamins, 1997. P. 67–90.*

253. Meyer J. G., Urbanowicz R. J., Martin P. C., O'Connor K., Li R., Peng P. C., ... & Moore J. H. ChatGPT and large language models in academia: opportunities and challenges. *BioData Mining*, 2023, 16(1), 20. URL: <https://doi.org/10.1186/s13040-023-00339-9>

254. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge, 1974. 82 p. URL: <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/6089> (дата звернення: 15.10.2022)

255. Newman J. Corpora and cognitive linguistics. *Revista Brasileira de*

Linguística Aplicada. Belo Horizonte, 2011. 11(2), P. 521–559.

256. Norrby C., Hajek J. Uniformity and Diversity in Language Policy: Global Perspectives. *Multilingual Matters*, 2011. 304 p.

257. Otero Fernández I. Multilingualism and the Meaning of EU Law Florence : European University Institute, 2020, EUI, LAW, PhD Thesis - <https://hdl.handle.net/1814/66308>

258. Philipson R., Skutnabb-Kangas T. Papers in European language policy. 1995. 121 p.

259. Prihodko, G., Prykhodchenko, O., Moroshkina, H., Zaluzhna, M., Merkulova, O. Methodological Analysis of Strategies and Tactics in Literary Discourse. *WISDOM*. 2022. Vol. 24. No. 4. P. 18–24.

260. Réaume D., Pinto M. Philosophy of language policy. *The Cambridge handbook of language policy*, 2012. P. 37–58.

261. Reimers F. M. Implementing deeper learning and 21st century education reforms: Building an education renaissance after a global pandemic. Springer Nature. 2021. 198 p.

262. Ricento T. An Introduction to Language Policy: Theory and Method. Oxford: Blackwell, 2006. Pp. xii + 371.

263. Riehl C. M. Aspekte der Mehrsprachigkeit: Formen, Vorteile, Bedeutung. 2006. P. 15–23.

264. Riehl C. M. Mehrsprachigkeit. Eine Einführung. 2014. 163 S.

265. Riehl C. M. *Sprachkontaktforschung: eine Einführung*. Gunter Narr Verlag. 2004. 205 S.

266. Ringe N. The language(s) of politics: Multilingual policy-making in the European Union. University of Michigan Press. 2022. 280 p.

267. Rousseau L.-J. Élaboration et mise en œuvre des politiques linguistiques. *Cahiers du Rifal*, n° 26, Décembre 2007, Bruxelles, Communauté française de Belgique, 2007. P. 58–71.

268. Schiffman H. Language policy and linguistic culture. *An introduction to language policy: Theory and method*, 2006, P. 111–126.

269. Schiffman H. F. Linguistic culture and language policy. Routledge. 1996. 364 p.
270. Sikorska K. Sprachwandel und Wortfeld Acta Universitatis Lodziensis. Folia Germanica 4, 2004. S. 51–62.
271. Souza S., Del Olmo F. A reflection on the concepts and the perceptions of language policy. *Education and Linguistics Research*, 2019. 5(1), P. 22–29.
272. Special Eurobarometer 386: Europeans and their URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_399_380_en.htm#386 (дата звернення: 03.12.2019)
273. Spolsky B. Language Policy. *J. Cohen, K. T. McAlister, K. Rolstad, J. MacSwan (eds.) Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism, Somerville, MA: Cascadilla Press, 2005, P. 2152–2164.*
274. Stefanowitsch A. Corpus linguistics: A guide to the methodology. Berlin: Language Science Press. 2020. 490 p.
275. Suima I., Panchenko O., Patsan V., Nataliia Vlasenko N. The Dialogue between Universalized Dialectics and Logic of Interpersonal Communication: Manifesting the Discourse Reciprocity. *Studies in Media and Communication*, Redfame publishing, 2022. vol. 10(3), P. 193–204.
276. Tarp S., Gouws R. H. A Lexicographic Approach to Language Policy and Recommendations for Future Dictionaries. *Lexicos*, 18, 2008. P. 232–255.
277. Tatsenko N. Empathy as a self-organized cognitive model: a linguistic synergetic perspective. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, 2020, V (1), June 2020, P. 390–423.
278. Tatsenko N., Molhamova L. Concepts through a linguosynergetic lens (on the example of the concept of DEATH). Вісник університету імені Альфреда Нобеля. (online) Серія «Філологічні науки». 2023. № 1 (25) С. 244–259.
279. Tatsenko N., Molhamova L. The concept of DEATH in modern English-speaking discourse: a linguosynergetic perspective. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics* [online]. 2021, vol. 18, no. 2. P. 51–74.

280. Teubert W. (ed.). *Lexicology and corpus linguistics*. Bloomsbury publishing. 2004. 256 p.

281. Teubert W. *Corpus Linguistics and Lexicography*. *International Journal of Corpus Linguistics*, 2001. 6(1), P. 125–153. <https://doi.org/10.1075/ijcl.6.3.11teu>

282. The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities & Explanatory Note, 1998 URL: <https://www.osce.org/hcnm/oslo-recommendations?download=true> (дата звернення: 10.08.2020)

283. The Use of vernacular languages in education URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000002897>. (дата звернення: 03.03.2020)

284. Tognini-Bonelli E. *Corpus linguistics at work*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 2001. xii, 224 pp.

285. Treaty Establishing A Constitution For Europe URL: https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf (дата звернення: 06.12.2019)

286. Trier J. *Altes und Neues vom sprachlichen Feld*. Mannheim; Zürich, 1968. 20 S.

287. Trier J. *Aufsätze und Vorträge zur Wortfeldtheorie*. Moulton. 1973. 216 p. URL: https://perlego.com/book/1151271/aufstze-und-vortrge-zur-wortfeldtheorie-pdf/?utm_medium=share&utm_source=perlego&utm_campaign=share-book

288. Trier J. *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes*. Bd. 1. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts / Jost Trier. – Heidelberg : Carl Winter, 1931. 347 S.

289. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20050170141/O/D20050141.pdf> (дата звернення: 15.06.2022)

290. Vander Klok J., Connors T. J. Using questionnaires as a tool for comparative linguistic field research: Two case studies on Javanese. *Methodological Tools for Linguistic Description and Typology*. 2019. P. 62–96.
291. Verhagen A. Construal and Perspectivization. *Handbook of Cognitive Linguistics*, Oxford: Oxford University Press. 2007. P. 48–81.
292. Vicente F. C. Brief considerations about language policy: An European Assessment. In: *Language Documentation & Conservation Special Publication. Language Documentation and Conservation in Europe*. 2016, 9, P. 185–190.
293. Walsh J. Language policy and language governance: a case-study of Irish language legislation. *Language Policy*, 2012. 11(4), P. 323–341. <https://doi.org/10.1007/s10993-012-9238-7>
294. Wang F. Y., Miao Q., Li X., Wang X., Lin Y. What does ChatGPT say: The DAO from algorithmic intelligence to linguistic intelligence. *IEEE/CAA Journal of Automatica Sinica*, 2023, 10(3), P. 575–579.
295. Wiley T. G., García O. Language policy and planning in language education: Legacies, consequences, and possibilities. *The Modern Language Journal*, 2016. 100(S1), P. 48-63.

Список використаних словників, довідників та енциклопедій

296. Брицин В. М. Мовна політика. Українська мова. Енциклопедія. 3-тє вид. К. : “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2007. С. 375–378.
297. Головатий М. Ф., Антонюк О. В. (Ред.). Політологічний словник : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2005. 792 с.
298. Кубрякова Е. С. и др. Краткий словарь когнитивных терминов. М.: Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.
299. Мартинюк А. П. *Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики*. Харків: Харківський національний університет імені ВН Каразіна. 2012. 196 с.
300. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. П.:Довкілля-К, 2011. 844 с.

301. A New English Dictionary on Historical Principles (NED), Volume VI, part I: L. 1908, 550 p.
302. A New English Dictionary on Historical Principles (NED), Volume VII, O-P. 1909, 1690 p.
303. Bab.la Dictionary URL: <https://en.bab.la/dictionary/> (дата звернення: 03.10.2022)
304. Bussmann H. Routledge Dictionary of Language and Linguistics (K. Kazzazi, & G. Trauth, Eds.) (1st ed.). Routledge, 1996. 1304 p.
305. Cambridge English Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 05.01.2021)
306. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (дата звернення: 04.01.2021)
307. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. 6th edition. Wiley-Blackwell, 2008. 560 p.
308. Hartmann R. R. K., James G. Dictionary of Lexicography (1st ed.). Routledge, 1998. 192 p.
309. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <https://www.ldoceonline.com/> (дата звернення: 06.01.2021)
310. Macmillan Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/> (дата звернення: 04.01.2021)
311. Merriam Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 04.01.2021)
312. Ouyang L. et al., Training language models to follow instructions with human feedback, arXiv preprint arXiv:2203.02155, 2022. P. 1-68. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2203.02155> (дата звернення: 12.07.2023)
313. Oxford Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (дата звернення: 04.01.2021)
314. Strazny P. (Ed.). Encyclopedia of linguistics. New York, Oxon: Fitzroy Dearborn, 2005. 1243 p. URL: <https://www.perlego.com/home>
315. Trask L. A Student's Dictionary of Language and Linguistics (1st

ed.). Routledge, 1997. 254 p. URL: <https://www.perlego.com/home>

316. Vocabulary.com URL: <https://www.vocabulary.com/> (дата
звернення: 03.10.2022)

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок анкети для асоціативного експерименту

Language Policy

Please answer the questions. You can answer in your native language or in English.

Country *

Текст запитання з короткими відповідями

Age *

☐ 17-22

☐ 23-35

☐ 36-55

☐ 55+

Your native language *

Текст запитання з короткими відповідями

What languages do you speak?

Текст запитання з довгими відповідями

Enter 4-7 words that you associate with the concept "language policy" *

Текст запитання з довгими відповідями

How do you understand the concept "language policy"? \ How would you define this concept?

Текст запитання з довгими відповідями

Додаток Б

Зони перетину лексико-семантичних варіантів

